



LUND UNIVERSITY

Migrationspolitiska dilemman

Om idealism och realism i liberal politisk teori

Östbring, Björn

2019

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Östbring, B. (2019). *Migrationspolitiska dilemman: Om idealism och realism i liberal politisk teori*. [Doktorsavhandling (monografi), Statsvetenskapliga institutionen]. Lund University.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Migrationspolitiska dilemman

Om idealism och realism i liberal politisk teori

BJÖRN ÖSTBRING

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN | LUNDS UNIVERSITET



Migrationspolitiska dilemman

Migrationspolitiska dilemman

Om idealism och realism i liberal politisk teori

Björn Östbring



LUNDS
UNIVERSITET

Akademisk avhandling

som för avläggande av filosofie doktorsexamen vid
Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet,
kommer att offentligen försvaras i Edens hörsal,
Statsvetenskapliga institutionen,
den 1 mars 2019, kl. 10.15

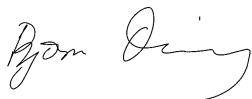
Fakultetsopponent

Professor Ludvig Beckman,
Stockholms universitet

Organization LUND UNIVERSITY	Document name DOCTORAL DISSERTATION	
	Date of issue 2019-03-01	
Author BJÖRN ÖSTBRING	Sponsoring organization FACULTY OF SOCIAL SCIENCES	
Title and subtitle DILEMMAS OF MIGRATION POLICY. ON IDEALISM AND REALISM IN LIBERAL POLITICAL THEORY		
<p>Abstract:</p> <p>The refugee crisis of 2015 forced Sweden and its citizens to face a politically and morally difficult question. What obligations do we have toward people seeking refuge? In the public debate it is easy to discern two camps expressing opposing and deeply held moral beliefs. A struggle between on the one hand a primarily national outlook and particularistic ethic in which the interests and identities of the current members of society set clear limits to the obligations that the state should take upon itself, and on the other an universalistic ethical view which highlights human rights and humanitarian needs, and criticizes the exclusionary consequences of the nationalistic outlook.</p> <p>In this dissertation the struggle between these two moral and political views is discussed within the realm of liberal political theory. Liberalism is commonly assumed to be universalistic by its nature, and thus critical of the rights and practices of states to exclude outsiders and prioritize members. But the relationship between liberalism and nationalism is not straightforward. Proponents of what is called liberal nationalism press the point that it is often within traditional nation states that liberal ideals of individual liberty and equality has been achieved, and they argue that liberal theory as well as practice should reflect that egalitarian and democratic institutions are dependent on a degree of cohesion, trust and solidarity that a world organized in accordance with universal principles is unlikely to maintain.</p> <p>This normative debate in political theory is analyzed, furthermore, in the light of another major debate, namely the issue over "idealism" and "realism" as different approaches in normative theory. The aim of the dissertation is to analyze how differences at this meta-theoretical level – views on the purpose of normative theory, the relationship between ideals and the existing social and political reality, and deep assumptions about humans and political life – affect which ideals, institutions and policies that a normative theory proposes to be right and desirable. When applied to the issue of migration and the nation state, the specific aim is to clarify how different meta-theoretical views underlie central arguments in the debate between liberal universalists and liberal nationalists.</p>		
Key words MIGRATION, ASYLUM, NATION STATE, LIBERALISM, NATIONALISM, REALISM, IDEALISM		
Classification system and/or index terms (if any)		
Supplementary bibliographical information		Language: SWEDISH
ISSN and key title 0460-0037, LUND POLITICAL STUDIES 195		ISBN: 978-91-7753-966-7 (PRINT) 978-91-7753-967-4 (PDF)
Recipient's notes	Number of pages 225	Price
	Security classification	

I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.

Signature



Date 2019-01-21

Migrationspolitiska dilemman

Om idealism och realism i liberal politisk teori

Björn Östbring



LUNDS
UNIVERSITET

Lund Political Studies 195

Copyright: Björn Östbring

Samhällsvetenskapliga fakulteten,
Statsvetenskapliga institutionen

Omslagsfoto: Kerstin Östbring

ISBN 978-91-7753-966-7 (print)

ISBN 978-91-7753-967-4 (pdf)

ISSN: 0460-0037

Lund Political Studies 195

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet
Lund 2019



Media-Tryck is an environmentally certified and ISO 14001:2015 certified provider of printed material. Read more about our environmental work at www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN 

Tillägnas

Lars Carlsson och Kerstin Östbring

Innehållsförteckning

Förord	1
Inledning	3
1.1 Det normativa problemet.....	7
1.2 Det metateoretiska problemet	12
1.3 Avhandlingens syfte, bidrag och avgränsningar	20
1.4 Avhandlingens struktur.....	23
2. Ideal och verklighet i politisk teori	25
2.1 Faktakänslighet och verklighetsuppfattning.....	26
2.2 Rawls idealism	36
2.3 Ideal och institutioner.....	46
2.4 Utvärdering eller vägledning?	52
2.5 Politisk ordning	63
2.6 Att arbeta politiskt-teoretiskt – fyra metateoretiska utgångspunkter	73
3. Nationalstaten som liberalt dilemma	77
3.1 Partikularism och universalism.....	78
3.2 Tre domäner av normativ politisk teori.....	83
3.3 Inträde och ojämlikhet.....	93
3.4 Två visioner av politisk gemenskap	101
3.5 Att teoretisera om migration och nationalstat – en analysram.....	105
4. Migration och demokrati – om demosproblemet och den politiska gemenskapen	107
4.1 Migrationen och det demokratiska underskottet	108
4.2 Universalistiska demosprinciper och dess implikationer	114
4.3 De demokratiska idealen och “politikens omständigheter”	121
4.4 Metateoretiska utgångspunkter och det demokratiska underskottet....	130

5. Välfärdsstaten, öppna gränser och ordningens problem	137
5.1 Öppna gränser och välfärdsinstitutionernas genomförbarhet	138
5.2 Idealismen och “vad bör göras”-frågan	145
5.3 Välfärdsstaten och den politiska ordningen	151
5.4 Metateoretiska utgångspunkter och välfärdsstaters migrationspolitik..	161
6. Asylrättens efterlevnadsproblem i teori och praktik	167
6.1 Principer, institutioner och deras kostnader	170
6.2 Vad bör asylrätten kräva av stater?.....	174
6.3 Den existerande asylrätten och dess efterlevnadsproblem.....	183
6.4 Metateoretiska utgångspunkter och obstruktionspolitikens orsaker	189
7. Avslutning.....	195
7.1 Analysramen	196
7.2 Tre analyser	200
7.3 Några begränsningar	205
Litteraturlista.....	209

Förord

Jag vill tacka alla som har uppmuntrat, agerat bollplank, kommit med förslag, rekommenderat kursändringar – eller gjort andra viktiga insatser som möjliggjort att den här seglatsen till slut kom i hamn.

Vad som först bör lyftas fram är dock just själva friheten ute på det akademiska ”havet”. Min handledare Björn Badersten har under hela doktorandtiden låtit mig segla väldigt fritt och i huvudsak hjälpt mig med att formulera de frågor och möjliga svar som med tiden trätt fram vid horisonten. En handledningsfilosofi som är präglad, anar jag, av en tilltro till att om doktoranden har friheten att göra en genuin intellektuell resa så kommer resultatet också att vara av värde för andra. Det är inte en självklar filosofi i en akademisk värld som är starkt präglad av mätbarhet och meritering. Jag är tacksam över den ynnest som det är att under flera år få fördjupa sig i ett ämne och att i avhandlingsmonografins mer långsamma form mejsla fram sina tankar kring frågor som engagerar en. I en sådan process är det svårt att föreställa sig en bättre läsare av ens texter och utkast, från rubrik till sista punkt, än Björn Badersten.

När jag halvvägs in på doktorandtiden bytte ämne, från politisk legitimitet och tidigmodern statsformering till migrationens politiska teori, tog min andra handledare Martin Hall ett ädelt kliv tillbaka. In trädde Sara Kalm som handledare i projektet, med nödvändig expertis inom migrationspolitik och med en annan utgångspunkt i många frågor. Avhandlingen har blivit bättre genom dessa båda egenskaper, som tvingat mig att tydliggöra och precisera argumentationen på otaliga sätt.

Utöver handledarnas stora insatser så har avhandlingen naturligtvis växt fram genom att i olika stadier dryftas och kritiserats på institutionens seminarium. Jag vill tacka alla som tog sig tid att läsa och ge synpunkter på manuset. Ni har alla hjälpt mig, genom kritik eller beröm, att hitta en form och ett syfte där bitarna nu tycks mig ha fallit på plats. Ett särskilt tack vill jag rikta till institutionens ”grönläsare”, Magdalena Bexell och Johannes Lindvall, som i flera faser av arbetet kommit med värdefulla synpunkter.

En institution är ofrånkomligen mer än bara en intellektuell miljö, den är även en social miljö. Tack till den ytterst hjälpsamma och trevliga administrativa

personalen som har gjort tillvaron som anställd och som lärare väldigt okomplicerad. Jag kommer också alltid att förknippa min tid med en rad väldigt smarta och roliga doktorandkollegor (de flesta nu disputerade): Ivan Gusic, Per Andersson, Carlo Knotz, Klas Nilsson, Linda Nyberg, Niklas Altermark, Tony Ingesson, Fabio Cristiano, Kurt Boyer, Elsa Hedling, Helena Lindberg.

Utänför institutionen vill jag tacka deltagarna vid det flertal möten med Nätverket för politisk teori där jag presenterat idéer och kapitelutkast de senaste åren. Därtill vill jag tacka Matt Sleat (University of Sheffield) och Andy Sabl (Yale & UCLA) för stimulerande kommentarer på en engelsk version av ett avhandlingskapitel. Sabl var även behjälplig i mitt tidigare avhandlingsämne; jag är särskilt tacksam för en lång och väldigt givande mejlkonversation om David Humes syn på politisk ordning och legitimitet.

I slutfasen av avhandlingsarbetet har jag fått stor hjälp av beredvilliga läsare. Tack till Mikael Sundström, Christian Fernandez och Erik Mohlin för värdefulla kommentarer på olika kapitel. Stort tack även till Jakob Heidbrink som i det absoluta slutskedet läste igenom hela manuskriptet. Slutligen, tack till pappa, min syster Malin och min fru Karolina för värdefull korrekturläsning.

Familjen, ja. Korrekturläsning är förstås det minst viktiga som ni har gett mig. Mamma och pappa – på så många sätt är det er förtjänst att jag kommit till denna punkt. Tack för allt! Denna bok är tillägnad er.

Karolina, min kära. Tack för allt stöd och all uppmuntran! Nu äntligen kommer bådas våra avhandlingar stå i bokhyllan, samtidigt som vi nyligen konstaterade att våra barn onekligen har kommit ur de verkliga småbarnsåren. En tydlig fas i vårt liv är nu definitivt förbi. Vi klarade det! Jag ser så mycket fram emot framtiden tillsammans med dig!

Ingrid och Valter – när ni är gamla nog för att kunna läsa detta, så vill jag att ni ska veta att ni under de här åren har varit de allra sötaste, snällaste och mest underbara barn som man kan tänka sig. Jag älskar er över allt annat.

Lund, den 21 januari 2019
Björn Östbring

Inledning

År 2015 skedde en hastig och tvär omläggning av svensk flyktingpolitik. I maj uttryckte statsminister Stefan Löfven att det inte gick att tala om en gräns för hur många flyktingar Sverige kunde ta emot; i september samma år deklarerade han att ”Mitt Europa bygger inte murar!”. Men så i november annonserades ett åtgärds paket med ökade gränskontroller och med det uttryckliga syftet att minska antalet asylsökande. Denna mycket omtalade förändring av retorik och politik i flyktingfrågan kan naturligtvis bedömas på olika sätt. Å ena sidan har politikerna kritiserats för att ha svikit grundläggande ideal och offrat de mänskliga rättigheterna just när de behövdes som mest i praktiken – en klandervärd anpassning till snäva gruppintressen och främlingsfientlighet. Å andra sidan har politikerna kritiserats för att alltför länge ha agerat utifrån idéer och ideal präglade av önsketänkande – en klandervärd ovilja att ta hänsyn till legitima intressen i den sociala och politiska verklighet som den nationellt avgränsade demokratin och välfärdsstaten utgör.

Motsättningen mellan dessa kritiska positioner rör till synes två olika dimensioner av politiskt tänkande. Dels en *normativ*, värdegrundad dimension: den potentiella konflikten mellan ansvaret för universella mänskliga rättigheter å ena sidan och avgränsade medborgerliga rättigheter och skyldigheter å den andra. Dels en dimension som jag kommer benämna *metateoretisk*: en dimension som innefattar grundläggande antaganden om hur politik och samhälle fungerar, och om hur normativa ideal förhåller sig till hur världen är beskaffad. Inom den senare dimensionen aktualiseras frågor om huruvida ”verkligheten” ska tillåtas påverka våra ideal och våra normativa resonemang, det vill säga påverka våra uppfattningar om hur världen borde vara. Och vad utgör i så fall den relevanta ”verkligheten” ifråga – vilket synsätt på människa och politik bör utgöra grundantaganden i det vi kallar normativ teori? I den här avhandlingen behandlas dessa två dimensioner inom ramen för vad som vanligen benämns liberal politisk teori. Normativa diskussioner om migrationsfrågor – där diskussionen ofta förs mellan så kallade

liberala nationalist¹ och liberala universalister² – kommer att integreras med reflektioner kring en grundläggande metateoretisk konfliktlinje inom politisk teori generellt, nämligen den under det senaste decenniet mycket framträdande diskussionen om "idealism"³ och "realism"⁴.

Syftet med avhandlingen är att klargöra hur skilda metateoretiska utgångspunkter påverkar normativa analyser av migrationspolitik inom liberal politisk teori. Detta ska inte tolkas som en implicit kritik av att litteraturen om migration inom politisk teori saknar resonemang av metateoretiskt slag. Frågan om öppna gränser är ett bra exempel: inte sällan försvaras människors fria rörlighet som ett ideal samtidigt som det medges att detta ideal inte går att förverkliga i nuläget. Denna position intas till exempel av Joseph Carens, den kanske främste företrädaren för liberal universalism i den politisk-teoretiska litteraturen om migration.⁵ Hela hans bok *The Ethics of Immigration*, som sammanfattar flera decenniers forskargärning, är i själva verket strukturerad utifrån den metodologiska frågan om i vilken utsträckning den nuvarande världens begränsningar bör styra den normativa diskussionen i migrationsfrågan.⁶ I ena änden av skalan återfinns vad som kallas "the real world presupposition", som bland annat

¹ Välbekanta verk i denna tradition inkluderar Miller, *On Nationality*; Canovan, *Nationhood and Political Theory*; Tamir, *Liberal Nationalism*.

² Jag räknar här in texter som exempelvis som Carens, "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders"; Carens, *The Ethics of Immigration*; Benhabib, *The Rights of Others*; Cole, *Philosophies of Exclusion: Liberal Political Theory and Immigration*. Även om universalism är den vanligaste formen av liberalt tänkande så är termen "liberal universalism" inte lika etablerad som "liberal nationalism". Jag använder universalism som en generell term för positioner som anser att liberalismen kräver att nationalstaten måste överkommas på något sätt eller avseende. Således räknar jag in företrädare för öppna gränser, konstitutionell patriotism, osv som olika politiska uttryck för en universalistisk liberalism, även om de förs i namn av kosmopolitanism, post-nationalism, eller någon annan motsvarande term.

³ Jag kommer längre fram att göra en mer finfördelad kategorisering, men generellt kan vi betrakta exempelvis följande som representanter för en "idealism": Rawls, *A Theory of Justice*; Cohen, *Rescuing Justice and Equality*; Cohen, "Facts and Principles"; Estlund, "Human Nature and the Limits (If Any) of Political Philosophy"; Estlund, *Democratic Authority*; Swift, "The Value of Philosophy in Nonideal Circumstances".

⁴ För översiktsartiklar om den realistiska kritiken av de tidigare dominerande idealistiska formerna av politisk teori, se exempelvis Floyd, "Should Political Philosophy be more Realistic?"; Stears, "Liberalism and the Politics of Compulsion"; Galston, "Realism in Political Theory"; Philp, "Realism without Illusions"; Rossi och Sleat, "Realism in Normative Political Theory"; Honig och Stears, "The New Realism: from Modus Vivendi to Justice".

⁵ Andra exempel på öppna gränser som ett icke-genomförbart ideal är Pécoud och de Guchteneire, *Migration Without Borders*, kap. 1; och Zolberg, "Why Not the Whole World? Ethical Dilemmas of Immigration Policy".

⁶ Carens, *The Ethics of Immigration*, appendix. Andra texter där Carens behandlar metodologiska och metateoretiska frågor är Carens, "Realistic and Idealistic Approaches to the Ethics of Migration"; och Carens, "The Philosopher and the Policymaker".

inkluderar den allmänt vedertagna ståndpunkten att stater har en grundläggande rätt att kontrollera sina gränser. En stor del av Carens bok ägnas också åt att diskutera migration och medborgarskap utifrån de ramar som den existerande världen sätter upp. I andra änden av skalan återfinns teorier som utgår från antaganden om en i stora drag rättvis värld, vad som kallas "the just world presupposition". Här handlar resonemangen om vad som vore en god politik eller ett bra institutionellt arrangemang under mer gynnsamma villkor, såsom t.ex. en ekonomiskt jämlik värld. Poängen med att resonera utifrån sådana mer gynnsamma omständigheter är att det ger oss möjlighet att sätta fingret på grundläggande orättvisor i system och institutioner som vi annars tar för givna, det vill säga att normativt diskutera sådana företeelser som i "realistiska" och därmed mer verklighetsnära perspektiv ofta är en del av själva utgångspunkten.⁷ För Carens, till exempel, är staters gränskontroller och lagar som begränsar människors uppehålle just en sådan faktor att kritisera snarare än att ta för given:

Even if we have to take such arrangements as givens for purposes of immediate action in a particular context, we should not forget about our assessment of their fundamental character. Otherwise, we wind up legitimating what should only be endured. Of course, most people in democratic states think that the institutions they inhabit have nothing in common with feudalism and slavery from a normative perspective. The social arrangements of democratic states, they suppose, are just – or nearly so. It is precisely that complacency that the open borders argument is intended to undermine. For I imagine (or at least hope) that in a century or two people will look back upon our world with bafflement or shock.⁸

David Miller, som företräder en liberal nationalism, skiljer sig tydligt från Carens, inte bara substantiellt i frågan om migration utan även metateoretiskt.⁹ Miller är realist i den bemärkelsen att han vill bedriva normativ teori närmare den aktuella världen med dess begränsningar och är kritisk till Carens idealistiska förhållnings-sätt. Om man resonerar under ideala antaganden (exempelvis en mer jämlik värld), så har förekomsten av öppna gränser inte nödvändigtvis några avgörande konsekvenser vad gäller vilka ideal och värden som är möjliga att förverkliga inom en stat. Men vad säger detta oss i en värld där en sådan policy av öppna gränser skulle kunna få dramatiska konsekvenser? Just för att fri migration under ideala

⁷ Carens, *The Ethics of Immigration*, 305.

⁸ Carens, "An Overview of the Ethics of Immigration", 557–558.

⁹ Texter där Miller behandlar metateoretiska frågor är bland annat Miller, "Political Philosophy for Earthlings"; Miller, "A Tale of Two Cities; or, Political Philosophy as Lamentation"; Miller, "In What Sense Must Political Philosophy Be Political?"; Miller, "How 'Realistic' Should Global Political Theory Be?"

förhållanden ter sig tämligen oproblematiskt, så bör man inte uteslutande föra diskussionen på det planet – för vi har då lämnat den politiska verkligheten i så hög grad att ett ideal härlett på detta sätt inte kan anses vara tillämpligt i den värld vi lever i.¹⁰ För i den aktuella världen måste vi enligt liberala nationalisterna begrundas att liberalismens universella ideal om jämlikhet och frihet i första hand har realiserats i avgränsade och exkluderande politiska enheter. Som Margaret Canovan har uttryckt lider liberalismen av en möjlig paradox: “[P]rivileged boundedness, which seems so offensively inconsistent with the universal principles professed by liberal democrats, is at the same time the political precondition of those universal principles themselves”.¹¹ Till exempel argumenterade redan John Stuart Mill att medan en skarp uppdelning mellan “landsmän” och andra människor är i grunden förkastlig så fordrar demokratin ett gemensamt språk och andra sociala band mellan medborgarna; i en stat med stora grupper av olika nationaliteter ansåg Mill att demokratin är närmast ett omöjligt styrelseskick.¹²

Motsättningen mellan liberal universalism och liberal nationalism aktualiserar som synes metateoretiska frågor om förhållandet mellan ideal och verklighet, och resonemang kring sådana frågor förekommer i den politisk-teoretiska litteraturen inom fältet. Vad som särskiljer den här avhandlingen är att dessa frågor står i centrum, snarare än att vara en bisak som behandlas i korthet innan den egentliga analysen påbörjas. Jag kommer inledningsvis (kapitel 2) att ge en omfattande översikt av den metateoretiska debatten om idealism och realism i politisk teori, för att därefter i ljuset av de begrepp och positioner som mejslats fram ta mig an den normativ-teoretiska diskussionen mellan liberala nationalisterna och liberala universalisterna beträffande den potentiella spänningen mellan migration (särskilt asylrätten som en mänsklig rättighet) och de institutioner för politisk och social jämlikhet som främst vuxit fram inom nationalstater. Avhandlingen ämnar bidra till den politisk-teoretiska litteraturen både genom behandlingen av det grundläggande metateoretiska problemet kring ideal och verklighet i politisk teori i allmänhet, och genom att migrationens politiska teori ges en belysning utifrån detta perspektiv. Utöver ambitionen att klargöra och bena ut dessa frågor driver jag även ett kritiskt argument. Jag kommer att argumentera att den liberala

¹⁰ Miller, *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration*, 16–17. Även Brian Barry har på liknande grunder ifrågasatt ifall “öppna gränser” kan vara ett ideal om det samtidigt medges att det inte vore önskvärt att införa det i världen såsom vi känner den (Barry, ”The Quest for Consistency: a Sceptical View”, 279–283).

¹¹ Canovan, *The People*, 61.

¹² “Free institutions are next to impossible in a country made up of different nationalities” (Mill, *On Liberty and Other Essays*, 428). En liknande ståndpunkt återfinns hos Robert Dahl, som anser att argumentet har gott om empiriskt stöd: “Det är förvisso ovanligt med polyarki i länder som är uppsplittrade i olika subkulturer.” (Dahl, *Demokratin och dess antagonister*, 389–90, 398).

universalismen ofta har idealistiska metateoretiska utgångspunkter och att detta leder till att migrationspolitiska dilemman förbises eller inte ges en korrekt "diagnos". Som normativ teori betraktad får den därmed, menar jag, en oklar status vad gäller de praktiska implikationerna för hur migrationspolitik bör utformas.

Avhandlingens syfte, bidrag och struktur kommer att beskrivas mer utförligt i avsnitt 1.3 och 1.4, men innan vi kommer dit ska jag närmare beskriva både det normativa och metateoretiska problemet.

1.1 Det normativa problemet

Ett vanligt sätt att diskutera migrationsfrågor är att ställa nationella föreställningar om gemenskap mot kosmopolitiska föreställningar om moralisk individualism och universalism. Så gjorde exempelvis redan Henry Sidgwick i *Elements of Politics* (1891), där han beskrev en strid mellan två olika vad han kallade "ideals of political organisation".¹³ Ur ett nationellt synsätt ses staten som en aktör och en beskyddare av en specifik grupp av människor, förenade av någon form av gemensam identitet. Ur ett kosmopolitiskt synsätt ses staten istället som en organisation genom vilken människor på ett visst territorium organiserar sig själva, men där gemenskapen står öppen för alla som vill inträda i denna organisation och politiska relation.

Sidgwick brukar anses vara den förste som systematiskt behandlade frågan om migration inom politisk filosofi.¹⁴ Förhållandet mellan gemenskapens anspråk och individens frihet har förvisso varit en central fråga genom stora delar av den politiska filosofins historia, men de territoriella gränserna för själva gemenskapen har oftast tagits för givna. Få av de klassiska politiska filosoferna behandlade frågor om migration och inträde i en politisk gemenskap, och denna frånvaro av politisk-teoretisk uppmärksamhet har gällt i hög grad även lång tid efter Sidgwick.¹⁵ Migration och dess förhållande till olika former av politisk gemenskap kan därmed

¹³ Sidgwick, *The Elements of Politics*, 308.

¹⁴ Bader, "The Ethics of Immigration", 334; Zolberg, "Why Not the Whole World? Ethical Dilemmas of Immigration Policy", 1206–7.

¹⁵ Undantagen bland de klassiska politiska filosoferna är Rousseau och Kant. Rousseau kan betraktas som den förste nationalist: "Prior to the work of Rousseau, theory was never explicitly nationalist, but the assumption of a common language, history, or religion underlay most of what was said about political practices and institutions." (Walzer, "Pluralism in a Political Perspective", 1). Kant å sin sida är naturligtvis berömd för sin kosmopolitiska teori. Ett försök att kombinera Rousseau och Kant har gjorts av Anna Stilz i *Liberal Loyalty*.

betraktas som relativt ny frågeställning inom politisk teori – ända fram till 1970-talet överskuggades den av frågor om hur en given gemenskap bör organiseras och om det rätta förhållandet mellan individ och stat inom ett givet territorium.¹⁶ John Rawls utgår till exempel från ett antagande om ett "slutet" samhälle i sin klassiska *A Theory of Justice*: "society [is] conceived for the time being as a closed system isolated from other societies".¹⁷ En nyckeltext i kritiken av denna försummelse inom politisk teori är Michael Walzers *Spheres of Justice* (1983), som uttryckligen tar avstamp i att tänkandet om rättvisa ofta har haft en blind fläck: "Vi förutsätter en etablerad grupp och en fast befolkning och missar därmed den första och viktigaste frågan: vad konstituerar denna grupp?"¹⁸ Det är en sak att diskutera rättvisa principer inom en given stat; det är en helt annan sak att diskutera rättvisa principer för territoriellt inträde och medlemskap i denna stat. För Walzer är frågorna därtill sammankopplade: gruppens rätt att kontrollera territoriet och medlemskapet i gemenskapen är avgörande för politiskt och kulturellt självbestämmande och för förverkligandet av de normer och principer som gruppen finner önskvärda. Stater bör som en följd av detta, enligt Walzer, ha rätt att begränsa migration. En sådan rätt är nödvändig för den politiska gemenskapens möjlighet att ordna samhällslivet på det sätt som den önskar, och detta värde ges företräde framför individens anspråk på att migrera.¹⁹

Detta försvar för kollektivets rätt att kontrollera migration låter kanske inte som en särskilt liberal teori; det krockar onekligen med en teori som präglas av universella ideal och som ställer individen i centrum. Men liberala nationalister menar dock att den välbekanta universalistiska formen av liberalism präglas av att ta för givet vissa egenskaper hos stater och deras befolkningar, och inte adressera eventuella motsättningar mellan universella ideal och de partikulära enheter vari idealen ska omsättas i verklighet. John Stuart Mill brukar betraktas som en tidig företrädare för en sådan liberal nationalism, följd av Isaiah Berlin i mitten av 1900-talet och David Miller och Will Kymlicka inom samtida politisk teori. Hos Mill är försvaret av nationell identitet starkt instrumentellt och han uttrycker ofta en typiskt universalistisk aversion mot människors snäva identiteter och moraliska

¹⁶ Bader, "The Ethics of Immigration", 331.

¹⁷ Rawls, *A Theory of Justice*, 7. Frågor om migration försvinner genom de antaganden om "realistisk utopi" som är utgångspunkt för hans resonemang (Rawls, *Folkens rätt*, 16–18). Innebörden av ett "slutet" samhälle är att "entry into [society] is only by birth and exit from it is only by death" (*Political Liberalism*, 41–42).

¹⁸ Walzer, *Pluralism och jämlikhet*, 51. (Varför en modern klassiker som *Spheres of Justice* på svenska fått titeln *Pluralism och jämlikhet* är svärbegripligt)

¹⁹ Det kan nämnas att även om Rawls aldrig på allvar behandlade denna fråga så gav han dock Walzer visst stöd i sak vad gäller staters rätt att begränsa migration. Se Rawls, *The Law of Peoples*, 39.

synfält, medan Isaiah Berlins och samtida teoretikers liberala nationalism möjligen bör beskrivas som i högre grad resultatet av ett möte mellan liberalism och idétraditioner som accepterar, eller till och med betonar värdet av, kollektiva identiteter och gemenskap. I idéhistorikern Berlins fall handlade det om romantikens tänkare, medan Millers och Kymlickas idéer kan ses som ett svar på den kritik av modern liberalism som formulerades av så kallade kommunitarister, såsom t.ex. Charles Taylor och Michael Sandel. Liberal nationalism kan betraktas som en kombination av liberalism och kommunitarism, en position som accepterar existensen av partikulära band och identiteter och betonar deras betydelse även för liberala samhällen och institutioner.²⁰ Liberal nationalism står dock i kontrast inte bara till liberal universalism, utan också till mer traditionalistiska eller etniska former av nationalism. I fokus för liberala nationalisterna står värnandet av den "samhälleliga kultur" (*societal culture*) som präglar samhällsmedlemmarna och deras institutioner, inte några föreställningar om nationen som en etniskt betingad historisk ödesgemenskap. Liberala institutioner anses förutsätta en befolkning som i hög grad delar denna samhälleliga kultur och identifierar sig med varandra som tillhörandes en samhällsgemenskap.²¹ På dessa grunder rättfärdigar liberala nationalisterna att stater har rätt att begränsa migration och villkora möjligheten till medborgarskap.

Staters rätt till kontroll över inträde och medlemskap är dock samtidigt tveklöst ett moraliskt problem. Frågan ter sig särskilt akut när man betänker de människor vars samhällsordning har kollapsat eller blivit förtryckande, alltså frågan om asyl. I en värld där politisk ordning bygger på territoriellt avgränsade enheter måste människor som lever under sådana omständigheter släppas in någon annanstans för att åter kunna leva ett drägligt mänskligt liv. Människor bör således ha en "rätt till rättigheter", för att använda Hannah Arendts berömda uttryck.²² Det är en moralisk rättighet att få leva i en politisk enhet som kan garantera grundläggande rättigheter.²³ Följaktligen måste stater ha rätt att begränsa

²⁰ Se exempelvis Kymlicka, *Contemporary Political Philosophy*, kap. 6 för en översikt över "liberalism-kommunitarism"-debatten inom politisk teori och den liberala nationalismen som en position inom denna debatt.

²¹ Liberala nationalisterna skiljer sig sinsemellan i frågan om minoritetslagstiftning. Kymlicka föreskriver i regel mer långtgående mångkulturell politik än vad Miller gör (se exempelvis Kymlicka, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*). I allmänhet lägger liberala nationalisterna dock stor vikt vid distinktionen mellan historiska nationella minoriteter inom statens territorium, och kulturell mångfald till följd av sentida invandring. Minoritetsgrupper som uppkommit till följd av invandring anses inte kunna göra samma anspråk på grupprättigheter för att reproducera språk och kultur eller få politisk representation.

²² Arendt, *Totalitarismens ursprung*, 392–93.

²³ Denna tolkning av Arendt kommer från Benhabib, *The Rights of Others*, 55–58. Litteraturen om Arendts begrepp är mycket omfattande. För en klargörande kategorisering av diskussionen se

migration i sin tur vara begränsad – det anser även Walzer. Resonemang av det senare slaget motiverar asylrättens särställning: asylrätten utgör undantaget från staters i övrigt etablerade rätt att kontrollera sitt territorium och reglera inträde. Den nuvarande ordningen i migrationspolitiken är således en kompromiss mellan statlig suveränitet och mänskliga rättigheter.

Denna kompromiss – oavsett om man tycker den är rimlig eller ej – lider emellertid av påtagliga problem i praktiken. För givet den ofullständiga institutionalisering av ansvarsfördelning innebär asylrätten potentiellt att ett stort antal flyktingar kan komma att söka sig till ett enskilt land.²⁴ Asylrätten kan således skapa problem för ett lands befintliga institutioner, som vanligen är avpassade för att tillgodose de nuvarande invånarnas behov och rättigheter. Detta leder till att stater i regel ser till att hålla nere sina åtaganden i migrationsfrågan. Medan rätten att söka asyl är universell, är ansvaret territoriellt definierat: skyldigheter mot flyktingar uppkommer först när den asylsökande tagit sig till landsgränsen.²⁵ Vill en stat begränsa sina migrationspolitiska åtaganden, utan att flagrant bryta mot internationella konventioner, måste den således försöka förhindra flyktingar från att ta sig till statens gränser.²⁶ I nuvarande asyssystem ägnar sig stater åt just detta: så kallad externalisering av gränskontrollen, ett system av regler och kontroller som syftar till att förhindra att människor kommer fram till landgränsen.²⁷ Istället för att vakta landet vid gränsen, vaktas gränsen i praktiken utomlands; åtgärder som transportörsansvar och visumtvång ser till att människor inte når till exempel Sveriges gräns, och således inte blir Sveriges ansvar.

exempelvis Ingrams "What Is a 'Right to Have Rights'? Three Images of the Politics of Human Rights".

²⁴ Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*, 240; Carens, *The Ethics of Immigration*, 208.

²⁵ Gibney, "Political Theory, Ethics, and Forced Migration", 51; Gibney, "Asylum and the Principle of Proximity".

²⁶ "To avoid an effective invocation of norms ensuring non-refoulement, states increasingly exercise control outside their territories or borders." (Noll, "Risky Games? A Theoretical Approach to Burden-Sharing in the Asylum Field", 240). För en översikt, se Goodwin-Gill och McAdam, *The Refugee in International Law*, 369–380.

²⁷ För mer om externalisering, se exempelvis Gibney, "A Thousand Little Guantamos: Western States and Measures to Prevent the Arrival of Refugees"; Boswell, "The 'External Dimension' of EU Immigration and Asylum Policy"; Den Heijer, *Europe and Extraterritorial Asylum*; O'Nions, *Asylum – A Right Denied*. Den finns andra termer som täcker samma eller delvis överlappande fenomen såsom "remote control policies", "external deterrence" (Carens, "The Philosopher and the Policymaker", 32.). Jag introducerar i ett senare kapitel termen "obstruktionspolitik" som en samlingsterm för alla slags åtgärder som håller människor borta från en statsgräns, vare sig det är "passivt" i form av visumkrav och transportörsansvar eller mer aktiva insatser.

Det starka moraliska imperativet bakom asylrätten – att erbjuda människor beskydd och potentiellt medlemskap i en ny politisk gemenskap – kombineras alltså med en verklighet där stater trots allt begränsar tillträdet till territoriet och därmed möjligheten att ta del av denna rättighet. Enligt Matthew Gibney har västerländska stater i praktiken ett förhållningssätt till asylrätten som han utan omsvep kallar ”schizofrent”:

[G]reat importance is attached to the principle of asylum but enormous efforts are made to ensure that refugees (and others with less pressing claims) never reach the territory of the state where they could receive protection.²⁸

Väsländer har i den meningen tenderat att ducka för frågan om konflikten mellan asylrättens universalistiska ideal och nationalstaternas upplevda behov av kontroll.²⁹ De har varken velat förändra den faktiska politiken så att idealen uppnås, eller ”skruvat ner” idealen och de moraliska krav som anses rimliga att ställa. En betydande diskrepans mellan ideal och verklighet har därför uppstått på flyktingpolitikens område.

* * *

Så vad bör göras? Ska ett tvingande omfördelande system inom EU införas, så att asylrätten lättare kan upprätthållas och fler människor få skydd? Borde internationell rätt uppdateras så att ”non-arrival policies” inte längre kan utgöra ett legalt kryphål för stater att undandra sig ansvar? Eller ska asylrätten tvärtom reformeras så att stater ges ökad legal möjlighet att bestämma sin nivå av flyktingmottagande? Eller är i själva verket ett balanserande kring *status quo* den bästa möjliga kompromissen? Detta är så klart *politiska* frågor, och de präglar såväl dagsdebatten som den svenska och europeiska politiska dagordningen. För att utveckla ett välgrundat svar på sådana frågor om ”vad som bör göras” i migrationspolitiken bör vi rimligen precisera det normativa problemet och synliggöra vilka värden och principer som står på spel. Vi rör oss då inom ramarna för vad vi kallar *normativ politisk teori*.

Som antytts ovan tycks det som att frågorna ställer mycket djupgående normativa föreställningar mot varandra: en konflikt mellan å ena sidan moraliska

²⁸ Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*, 2.

²⁹ Det vill säga väsländer valde att inte på allvar hantera problemen som uppkom när antalet ökade kraftigt under främst 1980-talet, utan började med externalisering istället (Carens, ”The Philosopher and the Policymaker”, 33; Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*; Gibney, ”A Thousand Little Guantanos: Western States and Measures to Prevent the Arrival of Refugees”.

föreställningar som knyter an till en nationell syn på staten och ”partikularistisk” omsorg om de egna medborgarnas välfärd och säkerhet, och å andra sidan en universalistisk etik som fokuserar på mänskliga rättigheter och internationell solidaritet och som ifrågasätter den nationalstatliga visionens exkluderande konsekvenser. Frågan utgör i den meningen en delmängd av en större konflikt mellan vad jag tidigare benämnde liberal nationalism och liberal universalism. Det normativa problemet består i att just exkludering och kontroll över statens gränser tenderar att vara en nödvändig förutsättning för att förverkliga socialliberala och liberaldemokratiska politiska ideal – detta utgör de liberala nationalisternas argument för varför stater bör ges rätt att kontrollera inträde i förstaläget. Långtgående universalistiska ideal och humanitära skyldigheter kan i den meningen stå i konflikt med den konkreta sociopolitiska verklighet som den liberaldemokratiska välfärdsstaten utgör. Rent praktiskt gör välfärdsstaten till exempel skillnad på människor och människor – den sätter fattigpensionären i Norrköping framför gatubarnen i Nairobi. Och medborgerliga och nationella föreställningar tycks åtminstone historiskt sett ha varit avgörande för att möjliggöra välfärdsstatens långtgående kollektiva åtaganden – bland annat genom att säkerställa jämförelsevis stor ömsesidig sympati människor emellan och tillit till andras motsvarande villighet att ställa upp. Å andra sidan är institutioner som arbetar för humanitära ändamål och mänskliga rättigheter, liksom stater benägenhet att ålägga sig internationella åtaganden, naturligtvis beroende av att individer och stater anser att det existerar universella skyldigheter som går bortom de egna medborgarna. Om dessa etiska föreställningar undergrävs riskerar vi att få en värld som i ännu lägre grad gör ansträngningar för att hjälpa utsatta människor världen över.

Detta innebär alltså att om man värnar de institutioner som förverkligar och konkretiserar innebörden av liberaldemokratiska och socialliberala ideal, och samtidigt värnar människor som är utsatta för krig och förföljelse, så ställs man inför möjligheten att de två målen vid en viss punkt hamnar i konflikt. Det är detta som utgör det normativa grundproblem som avhandlingen adresserar.

1.2 Det metateoretiska problemet

Avhandlingens normativa problem har introducerats med avstamp i en aktuell politisk fråga: hur en liberal-demokratisk välfärdsstat som Sverige bör utforma sin flyktingpolitik. Men är det den normativa teorins syfte att ge underlag för välgrundade ståndpunkter och handlingsrekommendationer i relation till

politiska sakfrågor? Det är förvisso en vanlig målsättning och förväntning att normativ teori på så sätt har ett praktiskt syfte; att den anses kunna ge någon form av vägledning (*action-guidance*) till hur en politisk fråga bör hanteras i praktiken. Den intellektuella verksamheten syftar då ytterst sett till att hjälpa människor att ta ställning i frågan om hur samhällets institutioner bör utformas, att bistå med att navigera i frågan om vad som bör göras, även om vägledningen i sammanhanget möjligen innefattar beskrivningar av ideal som ter sig tämligen avlägsna. Hos John Rawls och stora delar av den analytiska politiska teorin är syftet (trots den många gånger höga abstraktionsnivån) att verksamheten i slutändan har en sådan praktisk roll att spela: att den åtminstone indirekt erbjuder någon slags vägledning beträffande hur politiker och medborgare bör utforma samhället.³⁰ Men är detta syfte självklart? Och vad krävs i så fall för att en normativ teori ska kunna hjälpa till att bringa klarhet i hur man bör hantera ett politiskt och moraliskt problem av det slag som presenterades ovan? Hur kommer vi fram till vad som bör göras i flyktingpolitiken? Detta leder oss till avhandlingens andra dimension: de metateoretiska frågor som rör förhållandet mellan normativa ideal och politisk verklighet, frågor om politikens natur och den politiska teorins syften och metoder.³¹ Frågor av detta slag har under det senaste decenniet varit föremål för en omfattande diskussion inom politisk teori, och som Marc Stears har påpekat är oenigheten inte sällan större och mer djupgående i dessa frågor än i substantiella frågor om till exempel rättvisa, frihet och legitimitet.³²

För att diskutera frågor av detta slag måste vi först och främst klargöra de olika abstraktionsnivåer som figurerat i framställningen så här långt: (1) den politiska, (2) den normativ-teoretiska och (3) den metateoretiska. På den *politiska nivån* bestäms såklart vad som *görs*. Eftersom varken politiker eller medborgare är amoralska varelser färgas deras val och åsikter till viss del av deras syn på moraliska värden och principer: i det politiska samtalet möts därmed olika uppfattningar om vad som bör göras. Offentlig debatt och ideologiska strider är en väsentlig del av politiken, inte en distraktion och ett spel för gallerierna. På den *normativa teorins nivå* sker sådana diskussioner på ett mer strukturerat sätt. Frågan om vad som bör göras och hur institutioner bör vara utformade diskuteras här systematiskt i ljuset av värden och principer, deras innebörd, förutsättningar och implikationer. Trots den ofrånkomligt politiska naturen hos det som diskuteras går det att anamma ett intellektuellt förhållningssätt: inom den normativa teorin

³⁰ Swift och White, "Political Theory, Social Science, and Real Politics".

³¹ Denna serie av frågeställningar är skälet till att jag pratar om metateori snarare än om blott "metodologi". I min terminologi är metodologi en underavdelning av metateori, som även rymmer ontologiska frågor om politik som företeelse och verksamhet.

³² Stears, "The Vocation of Political Theory", 325.

(åtminstone inom den analytiska traditionen) råder ett etos som utesluter sådana rent retoriska och strategiska användningar av värden och principer som ofta förekommer på den politiska nivån. Men verksamheten på den normativa teorins nivå ska samtidigt kunna ge någon form av vägledning – det vill säga, vara av relevans för frågan om vad som bör göras – och därmed vara relevant för de personer som är engagerade i det politiska samtalet eller besitter en position med politiskt ansvar.

På den *metateoretiska nivån*, slutligen, diskuteras hur normativ teori kan och bör bedrivas. Här ryms metodologiska frågor, men också mer substantiella frågor om vilka antaganden om människa och samhälle som bör utgöra fundament. Notera till exempel att beskrivningen ovan av nivåerna (1) och (2) rymmer ett antal metateoretiska synsätt som i sig går att diskutera: att politik är uppbundet med normativa föreställningar, att politiska begrepps ofrånkomliga ideologiska och retoriska sida inte utesluter att de kan teoretiseras och diskuteras på ett förnuftigt sätt; att syftet med en sådan verksamhet trots allt är att utgöra en arena för samhällelig självreflektion och en källa till inspiration och vägledning för andra medborgare som är engagerade i frågor om hur samhället bör utformas (i kontrast till en rent esoterisk verksamhet, där ideal eller politiska skeenden blott ska tolkas eller analyseras på ett intellektuellt plan utan praktiskt syfte). Alla dessa uppfattningar lämnar utrymme för oenighet, och den oenigheten utspelar sig alltså på vad jag kallar metateoretisk nivå. Här ryms ontologiska skiljelinjer, det vill säga olika verklighetsuppfattningar kring människa, samhälle och politik, som ofrånkomligt påverkar vilka normativa resonemang som ter sig rimliga. Här finns metodologiska skiljelinjer, till exempel om i vilken utsträckning empiriska beskrivningar bör påverka normativ teori. Och slutligen ryms här också skiljelinjer i synen på den politiska teorins syfte: bör den politiska teorin ha vägledning som syfte, det vill säga kunna ligga till grund för handlingsrekommendationer, eller är dess roll att utforska innebörden av ideal och värden utan nödvändig koppling till vad som bör göras i praktiken.

Att normativ politisk teori har ett praktiskt syfte är en relativt okontroversiell metateoretisk hållning,³³ även om det, som vi ska se, finns politiska teoretiker som vill bedriva politisk teori utan att begränsas av krav på att resultatet ska vara tillämpbart för praktisk politik.³⁴ Vad som emellertid splittrar de som är eniga om det övergripande syftet är hur detta ska uppnås. En sak som definitivt skiljer den normativa teorin (nivå 2) från politisk praktik (nivå 1) är möjligheten till mer djuplodande reflektion. Politikens situation och uppdrag ger dem begränsad möjlighet att luta sig tillbaka och grubbla över fundamentala värden i politiken

³³ Swift och White, "Political Theory, Social Science, and Real Politics".

³⁴ Jag räknar Gerald Cohen och David Estlund som representanter för denna position.

eller över den historiska processen. I politiken är den ofrånkomliga frågan ”vad bör göras här och nu?”. Politiker möter situationer där ett beslut i slutändan måste fattas, där tiden för reflektion är begränsad och där ett icke-beslut också är ett beslut. Normativ politisk teori däremot kan avlägsna sig från den omedelbara “vad bör göras”-frågan, och dess existensberättigande bygger rimligen på att den gör just detta: att den håller sig på behörigt avstånd från retorik och strategiskt tänkande och istället resonerar på ett sätt som är mindre beroende av de faktorer – befintliga institutioner, opinioner, vedertagna sanningar och allt annat – som ofrånkomligen lägger hämsko på politikens handlingsmöjligheter. Det går i den meningen att betrakta det som en fråga om arbetsdelning, där politiska teoretiker har en helt annan utgångspunkt och arbetsuppgift i relation till praktisk politik. Samtida politisk teori har i hög grad tagit vara på möjligheten till kritisk distans, och betraktat detta avstånd som definierande för den egna verksamheten. Att göra den aktuella världens egenskaper till utgångspunkt för teorin riskerar att göra teorin *okritisk* i relation till de potentiellt mest betydelsefulla aspekterna av vår sociala och politiska omgivning. I extremfallet upphör en teori naturligtvis att vara normativ över huvud taget om den accepterar alla aspekter av hur världen för närvarande är beskaffad och hur aktörer betar sig.

En fråga som emellertid uppstår är om det är möjligt att gå för långt i motsatt riktning, det vill säga att teorin frigör sig *för* mycket från verkligheten. Kan den politiska teorin tappa kontakt med den värld som den åtminstone på pappret säger sig skriva om och för? Det är detta som det senaste decenniets metateoretiska debatt inom politisk teori – den mellan idealism och realism – till stor del har handlat om. Realismen har under det senaste decenniet successivt gjort något av en ”comeback” inom den politiska teorin och närmast kommit att bli en egen forskningstradition vid sidan av det tidigare nästan helt dominerade idealistiska förhållningssättet.³⁵ Realismen är en intellektuell strömning som hävdar att den akademiska politiska teorin från Rawls och framåt präglats av alltför optimistiska antaganden, för hög abstraktionsgrad och bristande koppling till politiska realiteter. Realister menar att politisk teori alltför ofta bedrivs på ett sätt som

³⁵ Vanligtvis dateras startskottet för idealismens dominans till när John Rawls “återupplivade” politisk teori genom publiceringen av *A Theory of Justice*. Även om föreställningen om den politiska filosofins irrelevans under decennierna efter andra världskriget tycks ha varit utbredd så riskerar denna idé att förtränga just existensen av ett annat slags politisk-teoretisk tradition. Realismen kan på många sätt ses som ett återknytande till politiskt tänkande så som det bedrevs av Hayek, Berlin, Aron, Hampshire, Popper och Shklar med flera, en tradition som hamnade i bakvattnet i samband med att politisk teori kom att identifieras med det abstrakta teoretiserande som präglar Rawls och många andras arbeten. För en diskussion av kontrasten mellan dessa två former av politiskt tänkande, se exempelvis Jan-Werner Müllers ”Fear and Freedom: On ‘Cold War Liberalism’”. Den nya realismen tar sin början med Williams, *In the Beginning Was the Deed*; Geuss, *Philosophy and Real Politics*; Galston, ”Realism in Political Theory”.

bortser från grundläggande aspekter av politik som empiriskt fenomen och människan som social och politisk varelse. Om realismen riskerar att leda till okritisk acceptans, så löper idealismen faran att utmynnas i *irrelevans*, det vill säga den normativa teorin upphör att vara tillämpbar och relevant för den värld vi faktiskt lever i.

Vilket synsätt på förhållandet mellan ideal och verklighet som en normativ teori utgår ifrån är således en avgörande fråga. De finns dock två olika sätt varpå ideal och verklighet kan vara förbundna i en teori, och dessa formuleras lämpligen i termer av politisk teori som är "top-down" respektive "bottom-up". I det första fallet blir verklighetskontakt en fråga om implementering (i bred bemärkelse). Eftersom resonemang om det önskvärda måste frigöra sig åtminstone delvis från dagspolitikkens begränsningar – för att över huvud taget kunna utgöra normativ teori – uppkommer problemet med att sedan återföra resonemanget och tydliggöra implikationerna i den existerande världen. Vad, konkret, bör göras? "Verklighetskontakt" handlar då om hur abstrakta värden och principer, eller beskrivningar av önskvärda institutioner, ska implementeras "neråt" till handlande i den politiska verkligheten, där rådande omständigheter gör att resonemang om det önskvärda inte omedelbart kan omsättas i handlingsrekommendationer. En möjlig kritik är att alltför lite intellektuell kraft ägnas åt att faktiskt försöka klarlägga vad olika normativa teorier har för implikationer för handlandet på marken, när den normativa teorin möter begränsningar i form av institutioners och politiska systems sätt att fungera här och nu.³⁶ Idealerna kan betraktas som det primära för normativ teori, och förhållandet mellan ideal och verklighet kan fortfarande föreställas som ett "top-down"-förhållande – det identifierade problemet handlar snarare om att för lite kraft ägnas åt att förstå vad som händer och vad som bör göras "där nere" i verkligheten.³⁷

³⁶ Se exempelvis Philp, *Political Conduct*; och Philp, "What is to Be Done? Political Theory and Political Realism". Värt att notera är att det finns en realistisk reflex att avfärda hela tankefiguren om "applicering" av normativa principer som förfelad, och man slår istället ett slag för en långtgående "kontextualism". Kritik riktas särskilt mot kantianskt tänkande och dess benägenhet att fokusera på principer snarare än förmågan till moraliskt omdöme i konkreta situationer. Jag instämmer med Onora O'Neills poäng att sådan långtgående kontextualism är en överdriven respons på ett i sin tur visserligen överdrivet principiellt tänkande. Det råder ett glapp mellan princip och handling, och varken ensidigt fokus på principer eller på "situationen" är tillräckligt för en normativ analys. Se till exempel Onora O'Neill, "Abstraction, Idealization and Ideology in Ethics"; O'Neill, "Instituting Principles: Between Duty and Action"; O'Neill, "Practical Principles & Practical Judgment".

³⁷ Se exempelvis Ingrid Robeyns: "the road from ideal principles to effective justice-enhancing action is long and potentially thorny, and much work is needed before ideal principles can effectively contribute to solving problems of injustice. For ideal theorists of justice, the main lesson to draw is that their work is only one part in a large chain before any change of justice may be reached. If

Den andra möjliga relationen mellan ideal och verklighet går istället i riktning "uppåt": det är påståendet att politisk teori behöver bedrivas mer "bottom-up" istället för "top-down". Medan det åtminstone i princip är okontroversiellt att hävda att "verkligheten" är relevant vid implementeringen av ett ideal, så är det en annan fråga huruvida verkligheten också har en roll att spela när man fastställer och rättfärdigar vad som ska anses idealt.³⁸ Den här frågan diskuteras oftast i termer av "faktakänslighet" (*fact-sensitivity*) eller "praktikberoende" (*practice-dependence*). I vad mån bör påståenden om hur världen är beskaffad också påverka vilka värden och principer som vi bedömer som önskvärda i förstaläget? En vanlig hållning är att empiriska förhållanden inte bör spela någon större roll: själva poängen med normativ politisk teori är att gå bortom praktiska och politiska begränsningar och resonera kring vad som i grunden vore rätt och riktigt. En motsatt hållning är att det normativa tänkandet i hög grad bör vara "bottom-up" i den bemärkelsen att det bör ta sin utgångspunkt i hur människor och samhällen är beskaffade: att värden och principer måste relatera till världen så som den ser ut och de sociala och politiska problem som samhällen brottas med.³⁹ Svaret på hur denna värld är beskaffad är naturligtvis en empirisk fråga och ofta en omtvistad sådan. Det centrala här är vilken betydelse som svaret på sådana frågor ska tillmätas. Till skillnad från den "nedåtgående" analysen, där normativa ideal möter verkligheten (och teoretikern justerar sina rekommendationer efter omständigheterna), så gäller frågan här hur man i förstaläget kommer fram till vad som ska betraktas som ideal – vilka aspekter av verkligheten tillåts påverka vad som ska anses vara giltiga principer eller önskvärda institutioner?

Båda dessa typer av resonemang kan sägas handla om hur önskvärdhet (*desirability*) förhåller sig till genomförbarhet (*feasibility*). I den nedåtgående riktningen, som syftar till att tillämpa en teori och komma fram till vad den har för implikationer i ett konkret fall, ett specifikt samhälle eller liknande, så är det

ideal theorists want to contribute to justice-enhancing change in practice, then the point to take home is that although ideal theorizing may be an essential piece of the work to be done, it nevertheless remains only a small fraction of all the work that needs to be done. This prompts questions about its academic status and priority, and the time and other resources we should allocate to this kind of work." (Robeyns, "Ideal Theory in Theory and Practice", 352).

³⁸ "It is uncontroversial that the limits imposed by existing institutions and practices are relevant in determining how best to *implement* a particular conception of justice. [...] Less well understood, by contrast, is whether existing institutions and practices should play any role in the basic *justification* and *formulation* of first principles." (Sangiovanni, "Justice and the Priority of Politics to Morality", 137).

³⁹ Notera att denna fråga öppnar för epistemologiska frågor kring hur vi får kunskap om denna verklighet. Just nu diskuteras vi dock bara den normativ-metodologiska frågan om "verklighetens" roll i fastställandet av ideal, inte metodologiska eller epistemologiska frågor kring hur vi fastställer hur verkligheten är beskaffad.

uppenbart att hänsyn måste tas till vad som kan åstadkommas i detta specifika fall – det är det som är uppdraget för tillämpad normativ teori. En rekommendation som inte går att följa är inte någon bra rekommendation, eftersom själva frågan gäller “vad som bör göras”.⁴⁰ Men bör normativ teori i så fall ta hänsyn till genomförbarhetsbegränsningar redan i ett tidigare stadium? Det är detta som är den uppåtgående relationen, frågan om verklighetens betydelse när idealet ska fastställas snarare än tillämpas. Det är stadiet då vi resonerar om vilka institutioner, värden och principer som bör vara målsättningen för politiskt handlande och själva grundvalen för handlingsrekommendationer, och där frågan inte är den omedelbara “vad bör göras?” utan den mer allmänna “vad är önskvärt?”⁴¹

Realismen som en position i denna diskussion är en metodologisk hållning om hur politisk teori bör bedrivas. Så varför använda den mindre precisa termen “metateori”? Skälet är att realism även kan beteckna en mer substantiell position kring människans och politikens natur. Medan realism i metodologisk mening

⁴⁰ Stemplowska och Carey använder begreppet “AD-recommendations” för handlingsrekommendationer som är både “achievable” och “desirable”. Termerna definieras på följande vis av Carey: “For some particular political proposal (P) to be achievable, it must be the case that it is possible to implement it, or in other words, that it is possible to follow the plan of action it recommends. For P to be desirable it must be the case that implementing it, or trying to implement it, is likely to produce an evaluatively desirable outcome, or satisfy significant moral duties, where these values are understood as being improvements upon the status quo. To say ‘P is achievable and desirable’ and ‘P is more desirable than any alternatives’ is to say ‘we ought to try to implement P.’” (Carey, “Towards a ‘Non-Ideal’ Non-Ideal Theory”, 148). Se även Stemplowska, “What’s Ideal About Ideal Theory?”, 323–325.

⁴¹ Läsare som är bekanta med begreppet “konstruktiv teori” kanske undrar hur detta passar in i resonemangen ovan. I en konstruktiv ansats kombineras ett “bör” (en teori om det önskvärda) med ett “är” (en teori om och beskrivning av hur verkligheten är beskaffad), för att därigenom svara på frågan om vad som kan och bör göras i praktiken (Badersten, *Normativ metod. Att studera det önskvärda*, 38). Det är enligt min uppfattning en form av nedåtgående analys, som primärt tar hänsyn till genomförbarhet i en tillämpningsfas. Konstruktiv teori är på ett principiellt plan förenlig med att utgå från ett “bör” som härletts från en relativt faktaokänslig normativ teori, även om den personliga läggningen hos de som dras till konstruktiv teori också tenderar att leda till skepsis inför alltför abstrakt och idealiserande normativ teori. Christian Fernandez har till exempel velat sudda ut gränserna något: “konstruktivitet är ett tidigt vägval och inte ett som görs mot resans slut. Detta är viktigt att poängtera eftersom de tre momenten – normativt, empiriskt och konstruktivt – går in i varandra och inte låter sig separeras på det sätt som bokens disposition kan ge intryck av. [...] I så måtto är det konstruktiva momentet närvarande ända från början och inte en speciell övning som utförs för sig.” (Fernandez, *Medborgarskap efter nationalstaten?*, 40). Även om detta låter sympatiskt är jag mer benägen att se konstruktiv teori som primärt definierat av sin *uppgift* att från en normativ teori härleda ett förslag till handling, och i den meningen något som “utförs för sig”. Huruvida den normativa teorin i sig utvecklats i *syfte* att kunna ligga till grund för sådana konkreta förslag är en annan sak – ett sådant syfte gör den inte i min mening automatiskt till ett fall av konstruktiv teori, utan blott normativ teori med praktisk relevans och vägledning som syfte.

uttrycker en ståndpunkt om *relationen* mellan ideal och verklighet, så uttrycker en substantiell realism en specifik uppfattning om hur denna verklighet är beskaffad – en *verklighetsuppfattning*, helt enkelt. Den här andra betydelsen av “realism” ligger möjligen närmare vad människor vanligtvis associerar termen med; det slags realism som kritiker gärna betraktar som cynisk eller alltför pessimistisk i synen på vad som är möjligt, genomförbart, vad som “är” (omdömen som vore svårbegripliga i relation till den *metodologiska* frågan om genomförbarhet).⁴² Substantiella realister anser att liberal teori ofta präglas av begrepp och ideal som inte ens i den bästa av världar är tillämpliga på politiska relationer och enheter. Detta betyder inte att sådana realister nödvändigtvis avfärdar liberalismen; vissa teoretikers syfte är just att frikoppla det liberala tänkandet från idealistiska antaganden och utgångspunkter.⁴³ Exempel på sådana begrepp och föreställningar är strävan efter konsensus och rationellt rättfärdigande i relation till alla som är underordnade politiska institutioner och maktutövning.⁴⁴ Den metodologiska och substantiella realismen kan sammanfalla, men gör det inte nödvändigtvis. Framförallt är det möjligt att vara metodologisk realist utan att acceptera den verklighetsuppfattning som substantiella realister ger uttryck för. Däremot är det mer sannolikt att substantiella realister är metodologiska realister – de tvivlar på behovet av att ägna större kraft åt att specificera den principiella innebörden av liberala ideal, i kontrast till historiska eller samhällsvetenskapligt underbyggda resonemang om vilka sociala och politiska arrangemang som gynnar mer löst definierade liberala värden.

I avhandlingen kommer jag att diskutera både metodologiska och substantiella skiljelinjer inom liberal teori, men den metodologiska frågan kring “verklighetens” plats i normativ teori spelar en mer framträdande roll. Den normativa teoretikern måste, som jag beskrivit saken, välja vilka aspekter av den nuvarande världen som utgör utgångspunkt för den normativa frågeställningen och undersökningen, och

⁴² Läsare som förknippar realism med en position inom fältet internationell politik har förmodligen i hög grad en substantiell realism i tankarna. Angående förhållandet mellan IP-realism och realismen inom normativ teori, se McQueen, “Political Realism and the Realist ‘Tradition’”; McQueen, “The Case for Kinship: Classical Realism and Political Realism”.

⁴³ Se till exempel Sabl, “Realist Liberalism: an Agenda”, 368: “I would stress that realism suggests a rejection of many things that are often regarded as key parts of liberal political theory but which are, I claim, essential to *idealism*, not to liberalism”.

⁴⁴ Sabl uttrycker återigen ett vanligt förekommande synsätt: “Liberal theorists’ focus on justification is both relatively recent and almost purely academic. No party or political movement called ‘liberal,’ from the nineteenth century to today, has ever demonstrated, drafted bills, or signed petitions, against the fact that the policies being imposed on the members of society rested on reasons that some could reasonably reject. The call for liberty, equality, security, opportunity, and the chance to pursue ends that others need not share in no way requires, and almost always lacks, the language of justification” (Sabl, 369).

detta val rymmer en risk för såväl *okritiskhet* som *irrelevans*. Idealister betonar generellt vikten av att normativ teori håller en kritisk distans till aspekter av den aktuella världen och de faktorer som eventuellt begränsar vad som är möjligt att förverkliga här och nu, medan realister pekar på faran med en normativ teori som avlägsnar sig från de moraliska och politiska omständigheter som vi har att hantera i praktiken. Den som bedriver politisk teori måste således hantera relationen mellan ideal och verklighet på ett sätt som undviker dessa två fallgropar. Detta är det primära metateoretiska problem som adresseras i avhandlingen.

1.3 Avhandlingens syfte, bidrag och avgränsningar

Den metateoretiska diskussionen om idealism och realism i politisk teori kommer i avhandlingen att sammanföras med den normativ-teoretiska diskussionen mellan liberala nationalister och liberala universalister. Avhandlingens övergripande *syfte* är att belysa hur olika metateoretiska utgångspunkter – synsätt kring syftet med normativ teori, relationen mellan ideal och verklighet, och antaganden kring människans och politikens natur – påverkar vilka ideal, institutioner eller handlingar som en normativ teori bedömer som rättfärdiga och önskvärda. På en mer specifik nivå är syftet att klargöra betydelsen av sådana utgångspunkter i relation till normativ teori om migration och nationalism, och i förlängningen för möjligheten att göra välgrundade ställningstaganden i förhållande till en konkret politisk situation av det slag som skisserats inledningsvis.

Denna klargörande ambition kombineras med ett kritiskt budskap. Jag kommer att ta ställning för värdet av en realistisk form av normativt tänkande, och instämmer i den realistiska traditionens kritik av att normativ teori länge har haft en olycklig dominans av idealistiska former av politisk teori. Mer konkret kommer jag att rekonstruera den liberala nationalismens metateoretiska antaganden, samt att visa på att liberal universalism ofta har en idealistisk metateoretisk utgångspunkt som gör att den underskattar eller förbiser en rad migrationspolitiska dilemman. Jag driver *tesen* att liberal universalism, på grund av dess metateoretiska utgångspunkter, ofta inte i tillräcklig grad beaktar de liberala idealens förutsättningar, vilket i sin tur gör att den är vanskelig att använda som vägledning för politiskt handlande. I relation till det normativa problemet slår jag således ett slag för liberal nationalism utifrån en realistisk metateoretisk position.

Avhandlingens inomakademiska *bidrag* är av två slag. Dels innehåller avhandlingen en syntetiserande diskussion av den tämligen omfattande och spretiga metateoretiska debatten om idealism och realism i politisk teori, och

erbjuder ett sätt att begripliggöra skiljelinjerna mellan dessa positioner. Detta helhetsgrepp saknas i den metateoretiska litteraturen, och kan förhoppningsvis komma till användning för andra politiska teoretiker oavsett vilka normativa frågor som sedan adresseras. Dels ges ett bidrag till normativ teori kring migration och nationalstat, närmare bestämt genom att diskussionerna kring det normativa problem som beskrevs ovan ges en genomlysning utifrån ett metateoretiskt perspektiv. Avhandlingen bidrar exempelvis till de metodologiska diskussioner som följt i kölvattnet av Joseph Carens respektive David Millers senaste verk. Oavsett om läsaren instämmer i min kritiska tes eller inte, har jag ambitionen att åtminstone erbjuda ett sätt att analysera och precisera hur olika metateoretiska respektive normativa utgångspunkter samverkar och påverkar ståndpunkter och positioner inom migrationens politiska teori.

Sammantaget är min ambition att avhandlingen ska vara givande för tre olika läsekretsar: dels personer som är intresserade av den metateoretiska spänningen mellan idealism och realism inom politisk teori i allmänhet, dels de som intresserar sig för migrationens politiska teori som specifikt fält, och dels personer utanför akademisk politisk teori som är intresserade av att bilda sig en uppfattning om det normativa migrationspolitiska problem som Sverige och Europa står inför.

Ett antal viktiga *avgrensningar* måste göras. Exempelvis bör det noteras att det normativa problem som här adresseras endast uppkommer utifrån vissa utgångspunkter: att liberal demokrati och välfärdsstat är önskvärda institutioner. Med "liberal" avses i den här avhandlingen det som ibland benämns "liberal egalitarianism", en liberalism som ser både välfärdsstat och liberaldemokratiska institutioner som viktiga för att förverkliga ideal kring social och politisk jämlikhet. Detta innebär en tydlig begränsning av vilka positioner och argument som är relevanta att beakta. Exempelvis utesluts de diskussioner om migration som förs inom ramen för klassisk liberalism, libertarianism och marxism; ideologier som inte självklart värnar den typ av välfärdsstat som t.ex. Sverige utgör.⁴⁵ För tanketraditioner som redan i förstalaget inte anser att en liberaldemokratisk välfärdsstat är något värdefullt kommer migrationsfrågorna att te sig tämligen annorlunda. Utgångspunkten här är alltså socialliberal, vilket innebär att själva önskvärdenheten i välfärdsstaten inte i sig ifrågasätts. Problemet gäller istället de målkonflikter som uppkommer givet att man håller liberaldemokratiska och socialliberala ideal och institutioner för rättfärdiga.⁴⁶ Av detta följer en

⁴⁵ För en inflytelserik volym om olika idétraditioners inställning till migration, se Barry och Goodin, *Free Movement*.

⁴⁶ Här kan det vara värt att nämna två svenska avhandlingar som adresserat liknande problem tidigare. Välfärdsstaten och social jämlikhet i relation till migration har behandlats i Öberg, *Gränslös rättvisa eller rättvisa inom gränser*. Demokratins förhållande till nationalstat och kulturell

avgränsning av avhandlingen till att avse den diskussion som pågått mellan å ena sidan liberala nationalisterna och å andra sidan de universalistiska liberalerna som även värnar demokrati och social jämlikhet.⁴⁷

En annan viktig avgränsning på normativ-teoretisk nivå är att jag kommer att fokusera på *generella* etiska grunder för skyldigheter gentemot icke-medborgare i allmänhet – kort sagt, på universalism. Jag kommer inte att behandla argument som handlar om att tillskriva skyldigheter baserat på särskilda orsaksrelationer, såsom t.ex. global ekonomisk exploatering, det koloniala arvet, vapenexport eller militära interventioner. Sådana argument kan vara relevanta i en diskussion om globalt och humanitärt ansvarstagande. Jag kommer dock endast att ägna mig åt en normativ oenighet kring etisk partikularism och universalism, snarare än *alla* typer av skäl som talar för ökade skyldigheter gentemot andra länder och icke-medborgare.

Vad gäller den metateoretiska dimensionen bör det klargöras att avhandlingen, trots den emfas som läggs på "verkligheten", inte i någon större utsträckning försöker fastställa huruvida det ena eller andra påståendet eller antagandet om verkligheten är empiriskt trovärdigt eller inte. Hur världen är beskaffad är, ironiskt nog, en fråga som oftast lämnas därhän i avhandlingen. Därtill lämnas frågor om epistemologi åt sidan: jag kommer inte att diskutera hur och i vilken mån vi kan få kunskap om hur världen fungerar och vilka möjligheter den rymmer. Dessa avgränsningar gör att väldigt många centrala frågor lämnas utanför eller endast i korthet berörs. Om syftet med avhandlingen hade varit att föra en specifik normativ argumentation hade dessa avgränsningar inte varit rimliga, särskilt inte utifrån just realistiska premisser. Avhandlingens huvudsakliga syfte är emellertid att illustrera och kritiskt diskutera betydelsen av huruvida och i vilken mån som "verkligheten" tillåts påverka normativ analys. Detta innebär att jag ofta kontrasterar den liberala nationalismens syn på nationalstaten och kulturella identiteter som empiriska fenomen med universalistiska argument som bygger på att den normativa teorin metodologiskt bör kunna frigöra sig från dessa fenomen. Jag kommer inte i någon större utsträckning att bemöta argument som hävdar att liberal nationalism ger en *felaktig* empirisk beskrivning av den nuvarande politiska verkligheten – att det är liberal nationalism som är "orealistisk" i en tid av globalisering och mångfald. Denna viktiga diskussion förbises.

mångfald har analyserats i Johansson Heinö, *Hur mycket mångfald tål demokratin? Demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*.

⁴⁷ Joseph Carens utgör den främsta representanten för en sådan "global egalitarianism".

1.4 Avhandlingens struktur

Avhandlingen inleds med ett långt kapitel om den metateoretiska diskussionen om idealism och realism i politisk teori, följt av fyra kapitel där dessa positioner och begrepp överförs till olika aspekter av normativ teori om nationalstat och migration.

I *kapitel 2* tar jag mig alltså an de metateoretiska frågorna och försöker klargöra diskussionen mellan idealister och realister. Kapitlet täcker in den metodologiska frågan om relationen mellan ideal och verklighet, men ger också en bild av en substantiell realism, med dess fokus på politisk ordning och på hur institutioner skapar efterlevnad av normativa ideal. Kapitlet är relativt omfattande, men lägger grunden för diskussionen i övriga kapitel. Bidraget är att identifiera de centrala konfliktlinjerna och utmejsla olika metateoretiska utgångspunkter som en teoretiker kan välja att inta och anamma oavsett vilken normativ frågeställning som sedan ska besvaras.

I *kapitel 3* vänds sedan uppmärksamheten mot normativ teori. Kapitlet tar avstamp i Rawls antagande om ett slutet samhälle och diskuterar migrationens politiska teori. Den övergripande konflikten mellan liberala nationalisterna och liberala universalisterna beskrivs i relation till två grundläggande normativa frågor rörande nationalstaten: frågor om grunden för politisk gemenskap samt inträde och bosättning på statens territorium. När detta kopplas ihop med de metateoretiska skiljelinjerna som utmejslats i kapitel 2 skapas en analysram som gör det möjligt att precisera olika slags argumentationslinjer inom migrationens politiska teori. Framför allt ger det ett sätt att generellt beskriva den liberala nationalismen som en position som präglas av genomförbarhetsargument.

I kapitel 4 och 5 behandlas den representativa liberala demokratin respektive välfärdsstaten i förhållande till migration. I båda kapitlen argumenterar jag utifrån den realistiska utgångspunkt som presenteras i kapitel 2, och jag förklarar hur synsättet kring förhållandet mellan ideal och verklighet avspeglar sig i den normativa diskussionen mellan liberala nationalisterna och universalisterna. I *kapitel 4* om demokrati tar jag mig an litteraturen om det så kallade demosproblemet och visar på hur diskussionen tycks präglas av idealistiska utgångspunkter och att detta leder till att förhållandet mellan migration och demokrati tenderar att "feldiagnostiseras". Bidraget i detta kapitel är att belysa betydelsen av de metateoretiska antagandena som ofta görs av de politiska teoretikerna som diskuterar demosproblemet, och jag argumenterar för att bristande hänsyn till de demokratiska idealens politisk-sociologiska förutsättningar gör att medborgare bör vara försiktiga med att använda dessa normativa teorier som grund för politisk vägledning.

I *kapitel 5* om välfärdsstaten behandlas Joseph Carens argument för öppna gränser och de implikationer han anser följer av detta. Jag tar Carens som exempel på en teoretiker som undviker "vad bör göras"-frågan och genomförbarhetsanalys, och jag vill i kapitlet visa på att ett sådant undvikande återigen bidrar till en missvisande behandling av det normativa problemet. Jag visar detta genom att utifrån en substantiell realism föra en argumentation kring förhållandet mellan välfärdsinstitutioner och politisk ordning. Kapitlets bidrag är dels detta normativa resonemang i sig, som för in aspekter som inte vanligtvis figurerar i litteraturen kring välfärdsstat och migration, dels att det exemplifierar den realistiska poängen om riskerna med en idealistisk politisk teori som frigör sig alltför mycket från det aktuella samhället i syfte att uppnå kritisk distans.

I *kapitel 6* sätts till slut asylrätten i fokus. Huruvida det finns en målkonflikt mellan inhemska ideal och institutioner å ena sidan och asylrätten å den andra beror förstås delvis på vilka åtaganden som asylrätten anses medföra. Den frågan, i sin tur, beror på hur efterlevnadsproblem hanteras i ett normativt resonemang. Jag visar på hur olika inställningar till efterlevnadsproblem och dess implikationer för normativ teori är viktiga aspekter av analysen av asylrätten och dess nuvarande sätt att institutionaliseras. Syftet med kapitlet är härvidlag mer klargörande än kritiskt, men själva fokuset på efterlevnadsproblem avspeglar naturligtvis i sig en typiskt realistisk utgångspunkt.

I ett avslutande kapitel, *kapitel 7*, sammanfattas avhandlingen. Kapitlet presenterar i korthet den analysram som växt fram genom avhandlingen och som använts för att förstå både de metateoretiska och normativa dimensionerna som aktualiseras av nationalstaten och migrationspolitiken. Därefter sammanfattas huvudpoängerna i de tre kapitel som berör den representativa demokratin, välfärdsstaten respektive asylrätten. Slutligen berörs de avgränsningar som gjorts i avhandlingen och hur detta påverkar resonemangens bärighet.

2. Ideal och verklighet i politisk teori

Att kunna föreställa sig samhället som annorlunda än det för närvarande är kan sägas vara en förutsättning för att normativ teori ska vara möjlig och meningsfull. Att diskutera värden, principer och ideal, och bedöma existerande institutioner, normer och beteenden i ljuset av dessa, är i stora drag vad normativ politisk teori handlar om. Det metateoretiska problem som skisserades i inledningen handlade om hur denna verksamhet måste balansera behovet av att inta en kritisk distans till det existerande mot risken för att teoretiserandet frigör sig så mycket att dess resultat upphör att vara relevant för de politiska problem och val som föranlett behovet av att resonera normativt.

Jag ska i det här kapitlet försöka bena ut den mycket omfattande meta-teoretiska diskussion som berör denna balans och de grundläggande skillnaderna mellan idealistiska och realistiska utgångspunkter inom politisk teori.⁴⁸ Jag

⁴⁸ Medan etiketten realism är given, så är "idealism" inte lika självklar. Positionen som täcks in omnämns i litteraturen ibland även som "moralism" och ibland som "utopianism" (möjligen ett arv från bland annat E.H. Carrs *The Twenty Years's Crisis*). Kontentan är dock i grunden densamma: att resonemang om det önskvärda kan och bör bedrivas med visst avstånd och frihet från den aktuella politiska verkligheten. Jag föredrar termen idealism bland annat eftersom den i mina öron inte har fullt så negativa konnotationer som alternativen. Det finns exempelvis goda skäl för positionen att det är viktigt att utverka ett ideal innan frågan om tillämpning aktualiseras. De flesta politiska teoretiker skulle däremot vilja värja sig mot anklagelsen om "moralism", det vill säga att deras teori inte i egentlig mening beaktar politik som mänsklig verksamhet utan blott bedömer den utifrån generella moraliska kriterier. Och termen utopism bär tveklöst med sig anklagelsen att teorin är irrelevant och omöjlig att tillämpa. Rawls skulle exempelvis inte invända mot att hans idealteoretiska rättviseteori bygger på en relativt idealistisk (i motsats till en realistisk och kontextnära) metodologi. Däremot skulle han värja sig mot att hans teorier är exempel på "utopianism" – en fälla han uttryckligen försöker undkomma (han betecknar sin teori som "realistically utopian", vilket innebär att han anser sig undvika de misstag som en anklagelse om utopianism brukar innefatta). Rawls betoning på att rättviseteori är "politisk" snarare än en "comprehensive moral doctrine" innebär också att han förnekar att hans teori utgör en tillämpad moralteori, eller "moralism" (se exempelvis Rawls, *Justice as Fairness: A Restatement*, 15). En politisk uppfattning bör enligt Rawls skiljas från generella och genomgripande moraluppfattningar, där de senare appliceras på den politiska ordningen "as if this order was only another subject, another kind of case, falling under that conception" (Rawls, "The Idea of an Overlapping Consensus", 3). Realister kan naturligtvis hävda att Rawls teori inte *lever upp* till de kriterier som han proklamerar, men givet avhandlingens ambition att tydliggöra den metateoretiska konflikten tycks det olämpligt att anamma termen som *beskrivning* av Rawls eller andras position.

kommer att precisera olika positioner och de centrala skiljelinjerna i diskussionen om förhållandet mellan ideal och verklighet i normativ politisk teori, det vill säga hur resonemang om hur normativa ideal och handlings-rekommendationer förhåller sig till olika ontologiska antaganden och empiriska påståenden om hur verkligheten är beskaffad. Längs vägen kommer jag att revidera och nyansera dikotomin ideal-verklighet, samt urskilja fyra olika metateoretiska utgångspunkter – stark och svag idealism respektive stark och svag realism – som präglas av olika förhållningssätt till ideal-verklighet och av olika synsätt på vad som är det primära syftet med politisk teori. Dessa metateoretiska utgångspunkter och de nyckelbegrepp kring vilka de skiljer sig kommer sedan att användas i kommande kapitel om nationalstaten och migration.

Jag kommer inledningsvis (i avsnitt 2.1) att ge en tydligare bild av två olika metateoretiska frågor som präglar debatten: en metodologisk fråga om relationen mellan ideal och verklighet och en substantiell fråga som gäller grundläggande verklighetsuppfattning, det vill säga olika synsätt på politik och människa som påverkar utgångspunkten för normativ teori. Därefter kommer jag (2.2) att presentera John Rawls tänkande i relation till primärt den metodologiska frågan. Med utgångspunkt i Rawls position, som jag klassificerar som en svag form av idealism, föreslår jag (i 2.3 och 2.4) att den metodologiska diskussionen kan läsas som kritik mot Rawls från två håll, där Rawls kritiseras dels av företrädare för en starkare form av idealism, dels av företrädare för realistiska former av teori. Sedan (2.5) fokuserar jag på substantiella frågor om politikens natur och hur ett typiskt realistiskt synsätt inverkar på vilka begrepp, värden och tankeredskap som blir möjliga och viktiga för den som vill teoretisera normativt i politiska frågor. Jag fokuserar här särskilt på realismens betoning på politisk ordning som ett primärt värde i kontrast till Rawls synsätt, där rättvisa utgör det främsta värdet. Avslutningsvis (2.6) sammanfattar jag kapitlets resultat och de fyra metateoretiska utgångspunkter som urskiljts längs vägen.

2.1 Faktakänslighet och verklighetsuppfattning

Vilken relation bör råda mellan hur världen är beskaffad och vilka värden, principer och institutioner som bör förverkligas? Olika hållningar i denna metodologiska fråga går ofta tillbaka på en oenighet om *faktakänslighet*.⁴⁹ En

⁴⁹ Som tydliggjordes i inledningen kommer jag inte att ta upp frågor om epistemologi, det vill säga frågor om på vilka grunder vi anser oss ha kunskap om verkligheten och således förlämnar det ena eller

normativ teori är mer eller mindre faktakänslig i den grad som dess principer och riktlinjer tar existerande institutioner som givna bakgrundsfaktorer och låter förväntningar om hur människor kommer att bete sig utgöra en relevant faktor för vilka principer, handlingar, institutioner med mera som anses önskvärda. Men vad är det för slags slutledning från verklighet till ideal som faktakänslighet handlar om? Begreppet faktakänslighet och idén om en relation mellan ideal och verklighet leder möjligen tankarna till det så kallade naturalistiska felslutet eller "Humes lag". Är det inte en självklarhet att man i en argumentation inte kan gå från ett "är" till ett "bör"? Idén om genomförbarhetsbegränsningar, som introducerades i avhandlingens inledning – tanken att det önskvärda begränsas av det genomförbara – utgör dock en brygga mellan ideal och verklighet som inte helt kan fångas i termer av "är" och "bör". Genomförbarhetsbegreppet innebär att "är" och "bör" kompletteras av en tredje typ av påstående, nämligen "kan" – det vill säga av påståenden om vad som är *möjligt*. Med "verkligheten" kommer jag alltså i det följande att åsyfta inte bara vad som existerar här och nu utan också vad som är möjligt. För att se behovet av detta begreppsliggörande, låt oss utgå från den triviala sanningen att världen är föränderlig. Detta innebär bland annat att en verklighetsuppfattning måste innefatta såväl en bild av "det aktuella" som av "det möjliga". En verklighetsuppfattning rymmer mer än en beskrivning av världens *aktuella* tillstånd; den innehåller också föreställningar om vad som är möjligt givet verklighetens grundläggande beskaffenhet.⁵⁰

Resonemang om verkligheten innefattar alltså vilka tillstånd som är *möjliga* att uppnå, medan resonemang om ideal, å sin sida, handlar om *önskvärda* tillstånd. Önskvärdhet handlar om att beskriva vilka tillstånd som vore bättre än det aktuella tillståndet, exempelvis i termer av hur människor beter sig mot varandra, hur samhällets institutioner är utformade och vilka slags liv som människor lever. Frågan om genomförbarhet handlar med andra ord om hur det önskvärda förhåller sig till det möjliga. Den möjliga slutledningsprincipen är "bör implicerar kan" (*ought implies can*). Formuleringen är kanske inte omedelbart klar, men poängen är att den öppnar för en slutledning från "icke-kan" till "icke-bör", eller annorlunda uttryckt, från "omöjligt" till "oönskat".⁵¹ Principen om att "bör implicerar kan" avspeglar ett synsätt där syftet med normativa resonemang i grunden anses vara *praktiskt*. Om ett tillstånd ligger utanför vad vi betraktar som möjligt, så är det enligt denna princip inte längre meningsfullt att kalla det för

andra påståendet en status som fakta (välgrundade empiriska premisser) i ett normativt resonemang

⁵⁰ Kruxet är förstås att vi från det aktuella inte kan dra definitiva slutsatser om det möjliga: "The limits of the possible are not given by the actual, for we can to a greater or lesser extent change political and social institutions, and much else." (Rawls, *The Law of Peoples*, 12).

⁵¹ Ett argument enligt *modus tollens* med andra ord.

önskvärt. Principen stipulerar alltså att ett påstående om *bör* förutsätter att tillståndet eller handlingen ifråga *kan* realiseras på åtminstone längre sikt: "böret" får inte ställa krav som människor och samhällen inte *kan* uppnå och efterleva ens på längre sikt. I denna anda formulerade John Rawls idén om politisk teori som sökandet efter en "realistisk utopi", ett teoretiserande som utforskar vilka institutioner som "could and may exist", och därigenom frångår det aktuella men samtidigt begränsas av kravet på att teorins resultat är förenligt med vad vi kan föreställa oss som ett möjligt samhälle.⁵²

Det tycks uppenbart att normativa resonemang måste kunna hålla ett visst avstånd till världens aktuella tillstånd och föreställa sig en värld som ser annorlunda ut. Motsatsen vore att inskränka tänkandet till det dagspolitiskt möjliga eller, med andra ord, att faktorer som exempelvis möjligheten till parlamentariskt stöd under den kommande mandatperioden eller risken för en kritikstorm i media togs som relevanta genomförbarhetsbegränsningar. Oförmågan att lyfta blicken från omedelbar dagspolitisk genomförbarhet skulle innebära att vi inte längre sysslade med normativ teori. Det tycks således som att vi, som ett minimum, bör ta några kliv bort från den aktuella världen och inte sätta alltför omedelbara och snäva villkor för att ett tillstånd ska räknas in i den "genomförbarhetsmängd" (*the feasible set*) som är aktuell för normativ teori (i kontrast till politisk praktik)⁵³. Vi bör alltså skilja mellan dagspolitisk genomförbarhet och det normativ-teoretiska genomförbarhetsbegreppet.⁵⁴

Men måste normativa resonemang över huvud taget begränsas av vilka tillstånd som är möjliga att uppnå? Är det rimligt att våra uppfattningar om vad som är idealt begränsas av hänsyn till vad som går att genomföra i verkligheten.⁵⁵

⁵² Rawls, 6–7, 11–14. Se även Rawls, *Justice as Fairness: A Restatement*, 4, 13.

⁵³ Cowen, "The Importance of Defining the Feasible Set", 4–5.

⁵⁴ Juha Räikkä uttrycker poängen genom att skilja "political feasibility" från "the feasibility condition in political theory": "a politically feasible decision can be carried out relatively soon. In political theory, however, it is not justifiable to say that the institutional arrangements endorsed by a theory of justice are not feasible just because they cannot be achieved quickly." (Räikkä, "The Feasibility Condition in Political Theory", 29). I det följande kommer jag använda termen genomförbarhet som ett begrepp inom normativ teori.

⁵⁵ Uttrycket "genomföra i verkligheten" låter möjligen lite tillkrånglat. Ett grundläggande villkor för genomförbarhet lyder "a state of affairs is feasible if it is one we could actually bring about" (Gilbert och Lawford-Smith, "Political Feasibility: A Conceptual Exploration", 809). Jag kommer använda ordet "förverkliga" som motsvarighet till "bring about". Vanligtvis definieras genomförbarhet i termer av två nödvändiga och tillsammans tillräckliga villkor. För det första möjligheten att förverkliga ett tillstånd (detta villkor kallas oftast *realizability* eller *accessibility*). För det andra måste tillståndet ha egenskapen att upprätthålla sig självt över tid och fortsätta uppvisa de egenskaper som är definierande för tillståndet och skälet till varför vi rankar det över andra tillstånd. Detta benämns kravet på *stabilitet* hos det tillstånd eller den institution som den normativa teorin föreslår. Om T_x utgör den aktuella världen, så skulle vi säga att genomförbarheten av en föreslagen institution eller princip hänger på (1) att det finns framkomlig väg från T_x till ett

Är “bör implicerar kan” verkligen en giltig princip i formulerandet av ideal? Å ena sidan kan det till principens försvar hävdas att en handlingsrekommendation eller ett förslag till en institutions utformning som är helt omöjlig att genomföra är en intellektuell och moralisk återvändsgränd – de ger oss inte ens potentiell vägledning i hur vi ska agera. Å andra sidan går det att argumentera för att vad som är genomförbart varierar med tiden och är avhängigt en rad teknologiska och ekonomiska omständigheter – så varför skulle vi vilja binda vårt normativa tänkande vid tillfälliga empiriska omständigheter? Den senare hållningen uttrycker att resonemang om normativa principer ska vara *principiellt* “faktaokänsliga”, även om det sker till priset av att resultatet blir ogenomförbart och att inga omedelbara handlingsrekommendationer går att härleda.⁵⁶

Denna principiella oenighet – huruvida det önskvärda bör anses begränsas av det genomförbara – är dock inte nödvändigtvis den viktigaste frågan som aktualiseras av “bör implicerar kan”. Även om man accepterar principen på ett övergripande plan, vilket de flesta politiska teoretiker gör, finns det en stor spännvidd i fråga om vad som ryms inom “kan” – det vill säga, vad som menas med begrepp som “möjligt” och “genomförbart”. Vi har redan skiljt det normativa genomförbarhetsbegreppet från dagspolitisk genomförbarhet, som utgör ett alltför snävt “kan”, men hur omfattande ska “kan” förstås? Frågan gäller här inte den empiriska bedömningen av vad som *är* möjligt, utan vilka kriterier som måste uppfyllas för att ett alternativ ska betraktas som möjligt. Ska till exempel “kan” rymma allt som en människa över huvud taget är fysiskt eller psykologiskt förmögen till, eller ska det förstås mer snävt, kanske som det man kan förvänta sig av människor i allmänhet om de anstränger sig inom rimlighetens gräns? Oenigheten här gäller inte om “bör implicerar kan” är en giltig princip, utan hur pass “verklighetsnära” den normativa teoretikern bör vara och vilka faktorer som måste betraktas som givna begränsningar av vad som är möjligt.

Faktakänslighet är således en skala, där normativ politisk teori antingen kan acceptera ett stort mått av verklighetens omständigheter som givna ramar för den normativa frågeställningen, eller frigöra sig från dessa omständigheter för att mer obehindrat resonera om innebörden av vissa värden och principer. I ena änden av

tillstånd T_y (där institutionen eller principen existerar), samt (2) att T_y är sådant att det inte degenererar till T_z (ett tillstånd som inte längre har de önskvärda egenskaper som fanns i T_y). David Wiens har kritiserat uppfattningen om stabilitet som villkor för genomförbarhet: “To wit, it is feasible to balance a spinning top on its point despite the manifest instability of that position (a nudge will send the top to its side). Stability is best conceived as a potentially desirable property of a target state of affairs (which is typically left implicit).” (Wiens, “Political Ideals and the Feasibility Frontier”, 449). Jag ska återkomma till denna fråga längre fram men utgår tills vidare från standarddefinitionen av genomförbarhet.

⁵⁶ Exempelvis som hos Cohen: “it is not a constraint on a sound conception of justice that it should always be sensible to strive to implement it.” (Cohen, “Facts and Principles”, 244.).

skalan återfinns de teoretiker som anser att normativa principer kan vara faktakänsliga i princip: de varnar för naturalistiska felslut och avfärdar "kan implicerar bör". Därefter kommer ett spektrum av teoretiker som accepterar "kan implicerar bör", men som är oeniga om förtjänsterna med ett snävt respektive vidgat "kan", det vill säga hur mycket av den nuvarande verklighetens omständigheter som den normativa teorin bör baka in i teorin respektive frigöra sig från. I den mest faktakänsliga änden av spekrat riskerar den normativa teorin att skriva in snart sagt alla genomförbarhetsbegränsningar och att omöjliggöra ett normativt perspektiv överhuvud taget.

Vilken är den svaga punkten hos realismen respektive idealismen, betraktade som mer eller mindre faktakänsliga teoretiska perspektiv? I realismens fall är det *okritiskhet*: att teoretiserandet, i sin ambition att vara faktakänsligt och relevant för den verkliga världen, avhänder sig möjligheten att kritisera och normativt utvärdera dessa aspekter av verkligheten. Om vi exempelvis hänvisar till människors benägenhet att bete sig på ett visst sätt som "fakta" som teorin måste vara känslig för, så har vi i samma ögonblick undandragit detta beteende från kritik och ifrågasättade. En förutsättning för att kunna prata om mänskliga eller samhälleliga tillkortakommanden är, trots allt, att man accepterar förekomsten av en måttstock. Om vi då anammar principen att ändra måttstocken efter människans beteende, kommer vi snabbt ha gjort oss av med själva grunden för att betrakta vissa beteenden som dåliga och klandervärda. Därtill öppnar det realistiska perspektivet för argument som bygger på "falska nödvändigheter": exempelvis att vissa fenomen och beteenden felaktigt beskrivs som resultat av en ofrånkomlig mänsklig natur eller dylikt, en strategi som snart sagt varje reaktionär ideolog har använt sig av.⁵⁷ Realismens betoning på existerande begränsningar riskerar kort sagt att omöjliggöra normativt tänkande över huvud taget. Rousseau uttryckte en gång sin frustration över att krav på att föreslå institutioner och principer som är genomförbara inskränker det politiska tänkandet: "Föreslå sådant som är görligt, upphör man icke att upprepa för mig. Det är, såsom om man sade: föreslå att göra det som görs".⁵⁸ På den realistiska änden på skalan av faktakänslighet löper politisk teori alltså risken att förlora all kritisk distans. Risken kan därför benämnas som *okritiskhet*: att teorin okritiskt accepterar det

⁵⁷ Se exempelvis Albert O. Hirschmans *Den reaktionära retoriken*. Det kan tilläggas att Hirschmans kritik av det han kallar "omöjlighetstesens" gränsar till att förneka "kan implicerar bör", vilket jag har svårt att tro att han egentligen vill.

⁵⁸ Rousseau, *Emil eller Om uppfostran*, xi. Citeras även i Estlund, *Democratic Authority*, 263.

existerande, ja kanske implicit rättfärdigar det genom att ge det en status som ofrånkomligt.⁵⁹

Faran med långtgående idealism är kanske mindre uppenbar och behöver således en något längre utläggning. Vad händer exempelvis om man har en tillåtande och bred syn på ”kan”, det vill säga att ens resonemang om det önskvärda är underställda endast minimala genomförbarhetsbegränsningar? I Rawls efterföljd bedriver politiska teoretiker ofta ”ideal teori” (mer om detta i nästa avsnitt): de resonerar under antagandet att individer och stater kommer att efterleva de principer som diskuteras, eftersom de vill abstrahera bort de problem med bristande moralisk motivation som tenderar att prägla praktisk politik. Denna tankeövning är tänkt att kompletteras av ”icke-ideal teori”, där bristande efterlevnad tas hänsyn till och där svårigheter med implementering hanteras.

Vad kan vara problematiskt med att genom ideal teori utveckla en relativt ”krävande” teori? Låt oss använda den deliberativa demokratiteorin som exempel för att belysa denna fråga.⁶⁰ Man kan utifrån idealteoretiska utgångspunkter resonera sig fram till en mycket tilltalande vision av demokratiskt beslutsfattande, där man genom dialog, ömsesidighet och en vilja att inta den andres perspektiv kan forma mer upplysta åsikter och ett större mått av konsensus. Men frågan är varför vi skulle ha anledning att tro att människor kommer att följa dessa föreskrifter. Om vi förbiser den frågan och inte tar hänsyn till eventuellt bristande efterlevnad kan slutresultatet mycket väl vara att vi har skapat en beslutsordning där karismatiska och manipulerande personer lättare får sin vilja igenom, jämfört med en ordning som helt enkelt utrustar var och en med var sin röstsedel. Om den föreslagna demokratiteorin sägs ”förutsätta ett visst mått av god vilja” så är den realistiska invändningen att teorin *just därför* är olämplig. Om vi tillåter oss att göra idealiserande antaganden om hur människor betar sig, så handlar det inte längre om teori om det sociala och politiska problem som teorin är tänkt att lösa, och dess rekommendationer riskerar att ha kontraproduktiva effekter. Enligt realisten går det inte att lösa detta problem genom att i en implementeringsfas försöka ta hänsyn till dessa faktorer; det är den ursprungliga processen att fastställa vad som är önskvärda institutioner som är felaktig. Realisten vill vända upp och ner på hela projektet: vi måste utgå från att människor i hög grad drivs av egenintresse och bara måttligt är påverkade av hänsyn till rättvisa procedurer – annars är det troligt att våra förslag kommer ge fritt spelrum för just sådana tendenser. Den politiska teoretikerns normativa uppgift är i själva verket, ur

⁵⁹ Problemet kan formuleras i termer av ”adaptive preference formation” (Mason, ”Just Constraints”, 253–254) eller som en ”status quo bias” (Valentini, ”On the Apparent Paradox of Ideal Theory”, 339).

⁶⁰ Exemplet kommer från Galston, ”Realism in Political Theory”, 399–400.

realistens perspektiv, att resonera om det önskvärda utifrån hur vi faktiskt har anledning att tro att människor kommer att bete sig.

Risken med teorier som tillåter att människor och institutioner föreställs vara annorlunda än de är i syfte att fastställa det ideala är att de blir vad Henry Sidgwick kallade "dubbelt ideala", i bemärkelsen att teorierna "would not only prescribe what ought to be done as distinct from what is, but what ought to be done in a society that itself *is* not, but only *ought* to be".⁶¹ Risken med faktaökänslig teori är att den i någon mening upphör att vara en teori som över huvud taget är tillämplig i den värld vi lever i, eftersom den per definition stipulerar ett samhälle som inte fungerar på samma sätt. Kritiken mot idealister gäller således att deras teorier riskerar att bli *irrelevanta* (och kontraproduktiva om de tas på allvar som vägledning).

* * *

Angående begreppet "realism" måste vi för övrigt stanna upp och tydliggöra en mer grundläggande distinktion. Ovanstående resonemang om deliberativ demokratiteori innehåller en annan betydelse av "realism" än blott faktakänslighet och betoning på genomförbarhet, nämligen en specifik syn på hur verkligheten är beskaffad, en särskild uppfattning om vad de empiriska omständigheter är som bör bakas in i teorin. Kort sagt, en specifik verklighetsuppfattning i frågor om människans natur, samhällets föränderlighet och politikens syfte och natur. Resonemanget om deliberativ demokrati rymde dels strikt metodologiska utgångspunkter om faktapåståendens roll i normativa resonemang och att "bör implicera kan", dels en verklighetsuppfattning där människan betraktades som i grunden självisk, ovillig att göra avkall på sina egna intressen till förmån för andra eller det gemensamma och med en inneboende tendens att utnyttja möjligheter till dominans över andra. Dessa resonemang är uppenbart oberoende av varandra. Den metodologiska poängen är frikopplad från frågan om hur vi anser att verkligheten faktiskt är beskaffad: det finns exempelvis utrymme för en pessimistisk såväl som optimistisk människosyn, och bortom sådana grundläggande synsätt kvarstår de konkreta empiriska sakförhållandena. Har "realisten" verkligen rätt om hur människor faktiskt skulle bete sig i en given situation? Det realistiska argumentet i det demokratiteoretiska exemplet ovan gled mellan dessa två betydelser: å ena sidan poängen att "verkligheten" tas med i den normativa kalkylen, å andra sidan en specifik syn på hur verkligheten är beskaffad (exempelvis antaganden om hur människor är benägna att bete sig).

⁶¹ Sidgwick, *The Methods of Ethics*, 17.

I termer av figuren ideal-verklighet så kan vi alltså skilja mellan en metodologisk realism som insisterar på att idealen och deras implikationer måste ha en stark koppling till verkligheten, det vill säga en hållning i fråga om förhållandet mellan de två nivåerna, och en substantiell realism som betecknar en specifik syn på hur verkligheten är beskaffad – en verklighetsuppfattning – och därmed anger mer specifikt vilka aspekter som normativt tänkande bör ta hänsyn till. På samma sätt kan vi skilja mellan ett "idealistiskt" argument som bygger på den metodologiska poängen om möjligheten (och kanske skyldigheten) att gå bortom påstått begränsande faktorer i den existerande världen, och ett argument som uttrycker en position med innebörden att dessa faktorer i själva verket inte är så begränsande och svåröverkomliga som de ofta utmålas vara. Den senare typen av argument avspeglar snarare en verklighetsuppfattning som betonar människans stora föränderlighet, samarbetsvillighet och förmåga till oegennyttigt beteende och förnuftiga överenskommelser.

I litteraturen återfinns många liknande distinktioner som försöker fånga vad jag här kallar metodologisk och substantiell realism. Vissa tar fasta på Bonnie Honigs begrepp "the displacement of politics" och hävdar att politiska teoretiker har en alltför ljus syn på politik, exempelvis beträffande möjligheten till konsensus och samtycke. Alice Baderin använder Honigs termer för att göra en distinktion mellan en realism som driver denna "displacement thesis" och en realism som driver en "detachment thesis", där den senare ligger mer i linje med den metodologiska poängen att den politiska teorin blivit för abstrakt och världsfrånvärd, i bemärkelsen att principdiskussioner tappat sin koppling till konkreta aktörer och institutioner.⁶² Även David Miller skiljer på ett liknande sätt mellan två olika former av realism, där den ena är fokuserad på frågan om faktakänslighet och genomförbarhet, medan den andra handlar om politikens "natur". Den första realismens "fiende" är enligt Miller en överdriven utopianism, den andra realismens fiende är en form av "moralism" som enligt realisten inte tar politikens speciella förutsättningar och natur på allvar i normativa resonemang.⁶³

Värt att notera är att vissa teoretiker (exempelvis Matt Sleat) vill reservera termen realism för den substantiella formen, och betraktar den första som en "intern" debatt inom den politiska teorins mainstream.⁶⁴ Jag kommer inte att

⁶² Baderin, "Two Forms of Realism in Political Theory".

⁶³ Miller, "How 'Realistic' Should Global Political Theory Be?", 218–220. Miller benämner dessa kort och gott realism₁ och realism₂, men de motsvarar väl den föreslagna uppdelningen mellan en metodologisk position kring behovet av "verklighetskontakt" och en substantiell position i frågan om politikens natur. David Miller räknar sig själv som metodologisk realist, men inte substantiell. Miller arbetar inom ramarna för rawlsiansk politisk teori och dess grundläggande antaganden.

⁶⁴ Sleat, "Realism, Liberalism and Non-Ideal Theory. Or, Are there Two Ways to do Realistic Political Theory?" McQueen instämmer med Sleat (McQueen, "The Case for Kinship: Classical

anamma Sleats språkbruk, men likväl har Sleat rätt i att betona den avsevärda skillnaden mellan å ena sidan en metodologisk position som i grunden är agnostisk i sitt förhållningssätt till de värden som teorin fokuserar på och neutral i förhållande till ontologi och grundläggande verklighetsbeskrivning, och å andra sidan ett specifikt synsätt på politik (som potentiellt förändrar mer grundläggande aspekter av vad en normativ politisk teori bör utgå från och sikta på). Medan debatterna om faktakänslighet och genomförbarhet existerar inom ramarna för en liberal mainstream inom politisk teori, ifrågasätter den substantiella realismen huruvida liberal teori har en rimlig syn på det politiska och på vad politisk teori kan åstadkomma. I liberal teori läggs stor vikt vid begrepp som rationalitet, förnuft, samtycke, konsensus och rättfärdigande. Realister i substantiell mening har en syn på politik som gör att detta fokus anses missriktat. Realister betonar i högre grad konflikt, makt och kompromiss som ofrånkomliga aspekter av samhälle och politik. Att nyckelbegreppen inom liberal teori tycks signalera ett hopp och en förväntan om att överkomma detta tillstånd visar med tydlighet, menar substantiella realister, att liberal teori bedrivs utifrån en felaktig uppfattning om människans och politikens natur.⁶⁵ Den substantiella realismen utgör en mer grundläggande utmaning mot liberal teori, genom att många av den liberala teorins grundbegrepp och ambitioner kritiserar. För realisten utgör politik en "autonom" sfär som inte kan betraktas enbart som en arena för att tillämpa moralteorier: "Politics must settle through authority and law what cannot be settled through reason or morality".⁶⁶ En normativ teori som utgår från att uppgiften är att underställa politiken villkor hämtade från moral och förnuft anses oförenlig med politikens natur och utgör "moralism" i realisternas ögon.⁶⁷ Idén om hypotetiska samhällskontrakt och teoriernas godtyckliga gränsdragningar för vilka uppfattningar som ska kvala in som "förnuftiga" borde, enligt realister, innebära att de underliggande begreppen är olämpliga för att teoretisera om politik. Vad realister således vänder sig mot är ett slags top-down-tänkande, där

Realism and Political Realism", 7,15. Även Freedon, trots att han uttryckligen skiljer mellan två olika slags realismer, snuddar vid en sådan position: "The prescriptive theorists, like their ideal theory predecessors, are consequently strangely blind to much of what takes place in the real world of political discourse and expression. In a way that is their choice, but then they should be circumspect when employing the term 'realism'." (Freedon, "Interpretative Realism and Prescriptive Realism", 10).

⁶⁵ Till exempel: "In assuming the possibility of an actual or hypothetical consensus on political principles and values, which allows all persons to live according to laws that they are in some important sense the authors of, liberal political theory is simply not a theory of *politics* at all." (Sleat, "Realism, Liberalism and Non-Ideal Theory. Or, Are there Two Ways to do Realistic Political Theory?", 8).

⁶⁶ Rossi och Sleat, "Realism in Normative Political Theory", 692.

⁶⁷ Geuss, *Philosophy and Real Politics*, 6–7.

normativa ideal av etisk karaktär tycks appliceras på politiken som sfär.⁶⁸ Denna kritik av liberalt tänkande innebär inte att realister per definition inte kan vara liberaler. Realismen som sådan är förenlig med en mångfald av idétraditioner.⁶⁹

* * *

Jag har nu skisserat två aspekter av den metateoretiska konfliktlinjen mellan idealism och realism. Dels en metodologisk frågeställning som handlar om faktakänslighet och genomförbarhet – det vill säga om *relationen* mellan ideal och verklighet. Dels en substantiell aspekt som handlar om en verklighetsuppfattning och, mer specifikt, om olika synsätt på politik som fenomen och i förlängningen olika uppfattningar om vilka slags begrepp, värden och tankeredskap som en normativ teori om politik bör fokusera på. Jag ska i de kommande avsnitten behandla dessa två metateoretiska frågeställningar, om än med ett övervägande fokus på den metodologiska frågan.

Efterlevnad (*compliance*) kommer stå i centrum, som en gemensam nämnare för metodologisk och substantiell realism. Läsarens associationer till ett begrepp som efterlevnad går kanske till ”lydnad” eller ”anpassning”: att någon anpassar sitt beteende för att efterleva en lag eller norm. Detta är emellertid bara ett av flera möjliga sätt på vilka efterlevnad kan tillkomma på. Vad som menas med efterlevnad är så att säga motivoberoende: det viktiga är huruvida handlingen överensstämmer med den princip som är föremål för diskussion. Skälen till efterlevnad kan variera; efterlevnaden i sig består endast i en överensstämmelse mellan ett beteende och en princip. Låt oss stipulera en princip, säg ”Man bör fila sina naglar på torsdagar”. Denna princip efterlevs av de individer som händelsevis filar sina tånaglar på torsdagar. Föreskriften ”Man bör äta frukost” efterlevs av alla som äter frukost. Det ligger här inget antagande om det bakomliggande motivet för det beteende som är i överensstämmelse med föreskriften. Metodologiska realister insisterar på att idealister, som vanligen utvärderar möjliga principer och institutioner under ett antagande om ”full efterlevnad”, bedriver en normativ teori som ger missvisande slutsatser, och att större hänsyn bör tas till ”motivations-

⁶⁸ Geuss, 8–9: “The view I am rejecting assumes that one can complete the works of ethics first, attaining an ideal theory of how we should act, and then in a second step, one can apply that theory to the actions of political agents. As an observer of politics one can morally judge the actors by reference to what this theory dictates they ought to have done. Proponents of the view I am rejecting then often go on to make a final claim that a ”good” political actor should guide his or her behaviour by applying the ideal theory. The empirical details of the given historical situation enter into consideration only at this point. ”Pure” ethics as an ideal theory comes first, then applied ethics, and politics is a kind of applied ethics.”

⁶⁹ Se exempelvis Sleat, *Liberal Realism: A Realist Theory of Liberal Politics*; Sabl, ”Realist Liberalism: an Agenda”.

problem” och förväntad efterlevnad.⁷⁰ Detta är den metodologiska fråga som jag kommer att fokusera på: i vilken mån och i vilka lägen bör individers bristande motivation och efterlevnad betraktas som relevanta inom normativ teori? Även inom substantiell realism står frågan om efterlevnad i fokus, genom att politikens grundläggande uppgift anses vara att skapa ordning och förutsägbarhet i samhället, men också fungerande institutioner som möjliggör att vissa moraliska värden och principer realiserar i mellanmännsliga relationer. Politisk ordning är nödvändig för att skapa den efterlevnad som krävs för att ideal ska realiserar. Den realistiska kritiken gör gällande att Rawls och många andra tar den politiska ordningen och dess förutsättningar för givna.

2.2 Rawls idealism

Realistiska teoretiker ser sig ofta som kritiker av en form av teori som blev dominerande genom John Rawls. En naturlig startpunkt för att orientera sig i den metateoretiska debatten är således att beskriva Rawls tänkande kring ideal och verklighet i normativ teori. I detta avsnitt behandlas därför Rawls variant av idealism, följt av två avsnitt som pekar ut en annan form av idealism såväl som en realistisk kritik. Som vi ska se balanserar Rawls mellan idealistiska och realistiska hänsynstaganden, exempelvis genom att hans rättviseteori innehåller ett villkor om “rättvisans omständigheter” som anger vilka moralpsykologiska och materiella antaganden som teorin måste vara förenlig med.

Idealister är som sagt av uppfattningen att individers moraliska motivation och förväntade efterlevnad av en princip bör ha liten inverkan på hur vi ska bedöma önskvärdheten hos principen. Hos Rawls möjliggörs denna hållning av en metodologisk arbetsdelning mellan vad han kallar ideal teori och icke-ideal teori.⁷¹ Enligt Rawls krävs en arbetsdelning, där första steget för att få klarhet i hur man bör navigera i den faktiska världens omständigheter är en insikt om vad de normativa principerna skulle ha för implikationer under ideala omständigheter. Den *första* uppgiften för den politiska teoretikern är att bedriva ideal teori (*ideal theory*), en teori som skisserar vilka principer som vore önskvärda i ett samhälle som är “välordnat”, det vill säga ett föreställt samhälle där alla är överens om vilka principer som är rättvisa, principerna är realiserade genom samhällets institutioner

⁷⁰ Se exempelvis Galston, “Realism in Political Theory”, 404–405.

⁷¹ För bra översiktsartiklar, se bland annat Stemplowska och Swift, “Ideal and Nonideal Theory”; Stemplowska, “What’s Ideal About Ideal Theory?”; Simmons, “Ideal and Nonideal Theory”; Valentini, “Ideal vs. Non-Ideal Theory: A Conceptual Map”; Robeyns, “Ideal Theory in Theory and Practice”.

och alla är villiga att efterleva vad institutionerna föreskriver. Först därefter, när vi vet hur det rättvisa samhället ser ut, kan vi hantera de avsteg från rättvisan som utgör de moraliskt och politiskt mer akuta problemen.

The reason for beginning with ideal theory is that it provides, I believe, the only basis for the systematic grasp of these more pressing problems. [...] [A] deeper understanding can be gained in no other way, and that the nature and aims of a perfectly just society is the fundamental part of the theory of justice.⁷²

Ideal teori innebär att normativa principer resoneras fram till under antaganden som medvetet frångår verkligheten. Syftet är att komma fram till vad som vore det rätta om vi inte behövde ta hänsyn till en rad empiriska omständigheter som vi i vanliga fall måste anpassa oss till. Denna tankeövning anses nödvändig för att kunna fastställa hur ett rättvist samhälle ser ut, genom att den undviker risken att genom överdriven pragmatism acceptera omständigheter som i grunden är normativt tvivelaktiga eller rent av dåliga. Vi behöver en idé om det rätta och ideala för att kunna säga att det ena eller andra fenomenet i den verkliga världen är moraliskt problematiskt. Om man inte får fundera på vad som vore önskvärt utan att hela tiden skriva in nuvarande omständigheter som givna finns inte längre något fundament för att säga att en existerande praxis är orättvis eller illegitim. Ideal teori är således Rawls sätt att undvika faran att bli alltför okritisk i förhållande till hur existerande samhällen och dess institutioner ser ut, och den innebär ett teoretiserande som är relativt faktaokänsligt, i kontrast till den icke-ideala teorin, där den praktiska innebörden av den ideala teorin specificeras i ljuset av de begränsningar som den aktuella världen sätter upp.⁷³

Terminologin med ideal teori respektive icke-ideal teori kan emellertid inbjuda till förvirring. Den kan exempelvis tyckas signalera att en ideal teori är en teori *om* ideal, medan icke-ideal teori inte är det. Den ideala teorin är förvisso en teori som försöker specificera ett idealt samhälle, i bemärkelsen att den fastställer vilka principer och institutioner som skulle existera i ett helt rättvist samhälle. Men även den icke-ideala teorin handlar om ideal, eftersom den behandlar frågan om hur idealen kan förverkligas eller vad som bör göras i situationer där de för tillfället inte kan förverkligas. Ideal teori är snarare en bestämning av en typ av teoretiserande, nämligen ett teoretiserande som utgår från "ideala" och

⁷² Rawls, *A Theory of Justice*, 8.

⁷³ Se till exempel Stemplowska, "What's Ideal About Ideal Theory?", 332; Simmons, "Ideal and Nonideal Theory", 31–34.

kontrafaktiska omständigheter snarare än de aktuella som präglar samhället så som det existerar just nu.⁷⁴

En annan möjlig källa till missförstånd är att begreppen ideal teori och icke-ideal teori ibland används för att beskriva olika positioner på den glidande skala av faktakänslighet som vi diskuterat ovan, men utan att de två anses ha någon inbördes relation.⁷⁵ Det är viktigt att skilja mellan de fall där ideal teori och icke-ideal teori används som två olika *steg* (som hos Rawls), och där termerna används för att beskriva olika positioner på en skala. Politisk teori kan som vi har sett bedrivas mer eller mindre verklighetsnära, vara mer eller mindre idealiserande och faktakänslig.⁷⁶ Att röra sig på en sådan skala är inte samma sak som att växla mellan ideal teori och icke-ideal teori i den betydelse Rawls ger termerna. För själva tanken med dessa begrepp var för Rawls och andra att beskriva och klargöra en arbetsdelning och de är tänkta att hänga ihop: de utgör två olika steg. Rawls ansåg att de flesta angelägna moraliska problem handlar om att hantera en värld full av orättvisor och bristande moraliskt beteende, men för att resonera om sådana problem behövs en måttstock, en bedömningsgrund som hjälper oss bedöma de moraliska kostnaderna av de brister och brott som präglar den verkliga världen. En sådan måttstock ger den ideala teori som skisserar hur ett rättvist samhälle skulle se. Den icke-ideala teorin har idealteoretiska resonemang som nödvändiga referenspunkter. Båda dessa former av politisk teori behövs om teoretiker ska kunna säga någonting av relevans för de normativa val vi står inför här och nu.⁷⁷

⁷⁴ Valentini, "On the Apparent Paradox of Ideal Theory", 337–338. Mills, "Ideal Theory" as Ideology", 168: "What distinguishes ideal theory is the reliance on idealization to the exclusion, or at least marginalization, of the actual". Se även Erman och Möller, "Three Failed Charges against Ideal Theory", 22: "Although normative ideals in a very general sense could be defended both by nonideal theorists and political realists, the ideals under attack have certain characteristics that make them ideal in the ideal-theoretical sense. On these accounts, ideals are something more than 'slightly better than the status quo.' They are conceptualized with reference to the notion of 'idealizations,' viz., on assumptions that are false, which improve the moral features of the social reality under scrutiny."

⁷⁵ Hamlin och Stemplowska, "Theory, Ideal Theory and the Theory of Ideals".

⁷⁶ Valentini, "Ideal vs. Non-Ideal Theory: A Conceptual Map", 658–660.

⁷⁷ När ideal och icke-ideal teori istället ses som två olika positioner på en skala, och utan att höra ihop, leder det till att uppmaningar till "mer realism" tolkas som ett slag för icke-ideal teori, eller vice versa. I mina ögon tycks det då som att man ofta förväxlar en praktisk poäng kring att politiska teoretiker borde ägna sig mer åt att bedriva ett visst *slags* teori (som råkar ligga närmare den konkreta verkligheten), med en metodologisk poäng kring *hur* teoretiserandet bör bedrivas. Att fler borde ägna sig åt icke-ideal teori utgör bara ett svar på ett visst slags kritik, nämligen den om intellektuell uppmärksamhet och fokus, men inte den metodologiska realismens kritik av hur den normativa teorin konstrueras och hur stort "avståndet" är mellan teori och praktik när idealen *fastställs*, osv. I den här avhandlingen är icke-ideal teori inte synonym med realism, utan ideal teori och icke-ideal teori betraktas så som de ursprungligen introducerades av Rawls, det vill säga som två kompletterande "steg" i normativ analys. *Icke-ideal teori betraktas således som en del av en idealistisk metodologi*. Förvirring på denna punkt återfinns exempelvis i Farrellys kritik av idealteori

Vilka är då de idealiserande antagandena hos Rawls, det vill säga vilka slags empiriska omständigheter är hans teori okänslig för? Det finns två huvudsakliga idealiserande antaganden som skiljer ideal teori från icke-ideal teori. Det ena är att valet av normativa principer i den ideala teorin görs mot bakgrund av "gynnsamma omständigheter" (*favourable conditions*), det vill säga att bristande resurser och historiska omständigheter inte ska tillåtas påverka principdiskussionen. Den andra faktorn som Rawls gör idealiserande antaganden kring gäller individernas beteende, nämligen frågan om människors efterlevnad (*compliance*) av de principer som han diskuterar. Ideal teori präglas av att teoretikern diskuterar principer under antagandet att individer kommer att efterleva dem snarare än att opponera, revoltera, fuska eller dra benen efter sig som respons på vad principen föreskriver. Skälet till detta är att människors obenägenhet att göra "vad rättvisan kräver" inte ska färga av sig på den process som ska klargöra vad som faktiskt är den rätta principen. Principer ska således väljas oberoende av människors brister vad gäller motivationen att efterleva en moraliskt "krävande" princip. Antagandet om fullständig efterlevnad, som uppenbart är en kraftig idealisering, är ett sätt att uttrycka intuitionen att människans ofta bristande vilja eller förmåga att följa principer inte ska utgöra ett moraliskt giltigt skäl för att "sänka ribban" och påverka innehållet i vilka principer som anses giltiga.⁷⁸

Ett antagande om begränsad efterlevnad är definierande för icke-ideal teori. Men orsakerna till den bristande efterlevnaden kan vara av olika slag och behöver

(Farrelly, "Justice in Ideal Theory: A Refutation"). Farrelly föreslår att teoretiker *istället* bör ägna sig åt icke-ideal teori, fast hans kritik går ut på att ideal teori resulterar i missvisande och potentiellt skadliga principer. Beträktat som en tvåstegsprocess vore Farrellys position obegriplig. Farrelly målar upp en skala av mer eller mindre faktakänsliga teorier, och urskiljer tre positioner: extrem ideal teori, moderat ideal teori, och slutligen icke-ideal teori. Farrellys poäng borde snarare vara antingen (1) att den ideala teorin måste göras mer faktakänslig eller (2) att begreppen borde slopas. I kölvattnet av Farrellys kritik skriver Erman och Möller att "what nonideal theorists primarily turn against is the construction and use of ideals in normative theory" och att "political theorists favoring nonideal theory have argued that normative theorizing must be much more deeply integrated with the empirical reality of one's society when deriving normative principles" (Erman och Möller, "Three Failed Charges against Ideal Theory", 21, 23). Detta betraktar jag som missvisande användningar av begreppen, bland annat eftersom de blir snudd på oskiljaktiga från realismen. Enligt Erman och Möller delar realister och icke-ideala teoretiker uppfattningen att normativa ideal *inte* är primära och att båda betonar "the importance of 'starting in the actual'" och att arbeta "bottom-up" (Erman och Möller, 25). Som sagt betraktar jag tvärtom icke-ideal teori som en del i en metodologi som ser idealen som det primära och snarare arbetar "neråt" (top-down) i meningen att de fokuserar på idealens omsättning i den aktuella världen.

⁷⁸ Simmons, "Ideal and Nonideal Theory", 8–9; Valentini, "On the Apparent Paradox of Ideal Theory", 339. Poängen kan formuleras så här: "For instance, if we assume partial, rather than full, compliance, we are likely to become blind to the extent of injustice characterizing the world in which we live." (Valentini, "Ideal vs. Non-Ideal Theory: A Conceptual Map", 659).

hanteras på olika sätt inom en normativ teori. En del av den icke-ideala teorin handlar om hur man bör hantera *medvetet* vald icke-efterlevnad av vad en föreslagen rättvisepprincip föreskriver. Frågor om brott och straff, om när krig kan rättfärdigas och revolter och civil olydnad är alla frågor som handlar om den korrekta reaktionen på vad vi betraktar som en initial orättvisa: det övertramp som en brottsling har begått, de folkrättsbrott en stat kan begå mot andra stater, osv. Sådana frågor uppkommer per definition inte i den ideala teorin, och detta skapar en form av icke-ideal teori som Naima Chahboun kallar *komplementär*.⁷⁹ Därtill kommer frågor om hur man bör agera givet existerande begränsningar i fråga om socioekonomiska omständigheter och den historiska situationen (det vill säga ogynnsamma omständigheter) – omständigheter som gör att införandet av de i den ideala teorin skisserade principerna skulle möta motstånd och icke-efterlevnad på ett sätt som gör dem omöjliga att genomföra (här och nu). Detta är frågor om principernas och institutionernas realisering: vilka handlingar och vilka avsteg från ideala institutioner är motiverade med hänsyn till hur världen är beskaffad, och vilka åtgärder bör vidtas för att vi ska kunna närma oss idealet? Givet att försöken att förverkliga principer som tänkts ut under idealiserade omständigheter skulle kunna få katastrofala konsekvenser i den verkliga världen, är det nödvändigt att på allvar reflektera över vilka principer som ska styra de avsteg som måste göras tills vidare och vilken väg man bör vandra för att en dag kunna förverkliga principerna.

Detta görs inom vad Chahboun kallar *substitutiv* icke-ideal teori – den ersätter (substituerar) den ideala teorins principer givet att situationen är sådan att principerna inte är realiserbara här och nu.⁸⁰ Dess roll är att ge vägledning och bedömningar kring aktörers agerande i den nuvarande världen, och detta måste särskiljas från den ideala teorins roll att beskriva det helt rättvisa samhället. Aktörer kan agera helt rätt utifrån de faktorer som måste tas hänsyn till, men resultatet kan fortfarande sägas vara ett samhälle som brister i viktiga avseenden.⁸¹ Denna teoretiska dörröppning är en viktig aspekt av arbetsdelningen mellan ideal teori och icke-ideal teori: politisk teori ska inte hamna i ett lönlöst förkastande av de faktiskt existerande institutionerna och aktörernas handlande, men inte heller göra anpassningar till olyckliga omständigheter och aktörers begränsade handlingsutrymme till en dygd. För att uppnå detta behövs en icke-ideal teori som

⁷⁹ Chahboun, "Nonideal Theory and Compliance—A Clarification".

⁸⁰ Chahboun, 231. Rawls tudelning av icke-ideal teori skedde i termer av "partial compliance theory" respektive teori som handlar om vad som bör göras under "ogynnsamma omständigheter". Vad Simmons och Chahboun gör är att betrakta båda formerna av icke-ideal teori som upptagen med frågan om icke-efterlevnad, och göra om Rawls tudelning till att handla om olika *typer* av icke-efterlevnad (medveten vs orsakad av omständigheter).

⁸¹ Chahboun, 235.

fokuserar på genomförbarhetsbegränsningar, det vill säga inte på principernas innehåll utan på deras applicering här och nu. En teori som därigenom kan göra anspråk på att hjälpa oss att navigera och bedöma olika handlingsalternativ och aktörers beteenden, men utan att skriva in dessa begränsningar i själva definitionen av det goda och rättvisa samhället.

Trots denna arbetsdelning, och den betydelse som tillskrivs icke-ideal teori, kommer jag att behandla Rawls idealism som ett exempel på en teori som ser *målsättning* som den huvudsakliga uppgiften för normativt tänkande, snarare än praktisk *vägledning*. Rawls ger i första hand en vision av hur världen borde vara inrättad, i motsats till hur världen är för tillfället. Denna grundsyn på syftet med normativ teori kommer till uttryck dels genom motiveringen av idealiseringarna som nämndes ovan, dels i uppfattningen att den vägledning som den icke-ideala teorin ska ge förutsätter en målsättning för att kunna navigera under icke-ideala omständigheter. Dels kommer den också till uttryck på ett praktiskt plan, det vill säga sett till vad Rawls och hans efterföljare konkret ägnat sig mest åt: betydligt mer energi har lagts på ideal teori än på icke-ideal teori.⁸² Den realistiska instinkten är snarare att se vägledning som det primära. Det utesluter inte målsättningar i sig, men det leder till en misstänksamhet mot att idealisera bort för mycket av kontexten, eftersom glappet till målsättningarna då anses bli för stort för att de ska vara relevanta. Men det kan också innebära att fokuset på målsättningar anses missriktat: att det är bättre att fokusera på det existerande samhället med dess brister och konkreta problem.

* * *

Detta sätt att beskriva metodologin kan leda en att tänka att arbetsdelningen i grova drag består i att idealteorin beskriver en *målsättning* helt utan hänsyn till genomförbarhet, medan den icke-ideala teorin tar sådan hänsyn på allvar, eftersom den är en teori som syftar just till *vägledning*. Det är dock viktigt att påpeka att även om Rawls ideala teori innebär ett idealiserande antagande om fullständig efterlevnad, rymmer hans teori ändå faktakänslighet och ett fokus på

⁸² Se exempelvis Robeyns, "Ideal Theory in Theory and Practice", 352. Angående Rawls motivering av den ideala teorin som ett "första steg" innan man tar sig an de påstått mer angelägna frågorna har Charles W. Mills retoriskt ställt frågan: "But then why, in the thirty-plus years up to his death, was he still at the beginning? Why was this promised shift of theoretical attention endlessly deferred, not just in his own writings but in the vast majority of his followers?" (Mills, "Ideal Theory" as Ideology", 179). Jag tar detta som ett tecken på att det är en fråga om läggning och grundläggande intuition kring normativ teori: att det primära är att beskriva ett mål, nämligen hur det ideala samhället ser ut.

genomförbarhet.⁸³ Om man betänker principen “bör implicerar kan” är detta förståeligt – en målsättning är ingen bra målsättning om den är helt och hållet ouppnåelig.

Själva den berömda differensprincipen – att ett rättvist samhälle accepterar ojämlikheter endast om de gynnar de sämst ställda – bygger exempelvis på antaganden om mänsklig motivation och efterlevnad, nämligen att människors arbetsinsatser påverkas av hur mycket de själva får behålla. Rawls går alltså en balansgång: å ena sidan säger han sig utgå från ”full efterlevnad”, å andra sidan menar han att hans teori uppfyller vad David Hume kallade “rättnisens omständigheter” (*the circumstances of justice*), det vill säga den är förenlig med ”those features of the world no plausible theory of justice can idealize away”.⁸⁴ Innebörden av rättnisens förutsättningar är att de specificerar de omständigheter som gör att vi över huvud taget är intresserade av rättvisa: de anger det normativa problemets grundläggande karaktär. Enligt Hume uppkommer ett behov av rättvisa – av principer som tydliggör vad var och en har rätt till – av den belägenhet som människan och samhället ofrånkomligen befinner sig i. För Humes del innebär rättvisa helt enkelt en politiskt upprätthållen äganderätt, eftersom han inte ansåg att distributiv rättvisa var möjlig under de omständigheter som rådde i hans samtid.⁸⁵ Det första villkor som gör en sådan institution nödvändig är att det

⁸³ Det bör noteras att “idealiseringar” är en relativt precis term som skiljer sig från “abstraktioner”, se O’Neill, “Abstraction, Idealization and Ideology in Ethics”. En abstraktion innebär en renodling som utesluter detaljer som i sammanhanget bedöms mindre relevanta för resonemanget. Abstraktioner *utelämnar* saker, och kan diskuteras utifrån huruvida de hjälper oss förstå mer genom detta tilltag eller tvärtom blir missledande. Idealiseringar, å andra sidan, innebär inte blott “utelämnningar” utan att teorin tillförs föreställningar om aktörer, institutioner, materiella omständigheter som tveklöst är falska betraktade som beskrivningar. Till idealiseringar hör exempelvis antaganden om aktörers perfekta rationalitet och information inom rational choice. Jag utgår från att Rawls antaganden är idealiseringar i den bemärkelsen att de medvetet låter oss föreställa oss en värld som är annorlunda än den existerande. Antagandena är inte blott ett utelämnande av oregelbundenheter, osäkerhet, interagerande faktorer, osv. Även denna tolkning av Rawls kan emellertid ifrågasättas: Gledhill anser att Rawls ideala teori använder abstraktioner snarare än idealiseringar (“Rawls and Realism”, 65). Levy å andra sidan anser att ideal teori är “värre” i sin idealisering än ekonomisk teori: “ideal normative political theory is not like microeconomic models with their assumptions of perfect competition and perfect information – radically simplifying assumptions that can be useful in important ways. It is rather like microeconomics with added assumptions of superabundance and the impossibility of scarcity: a confused muddle, because microeconomic theory precisely is a way of thinking about choice among limited goods.” (Levy, “There is No Such Thing as Ideal Theory”, 314).

⁸⁴ Hope, “The Circumstances of Justice”.

⁸⁵ Hardin, *David Hume. Moral and Political Theorist*, 66–70. Hume har visserligen en rent teoretisk argumentation som liknar vad Hayek senare anförde mot distributiv rättvisa, men det finns även resonemang som är mer historiskt kontingenta och som handlar om vad vi möjligen skulle kunna diagnosticera som Humes bedömning av statens dåvarande “infrastrukturella makt”, för att använda Michael Manns terminologi (Mann, “The Autonomous Power of the State: its Origins,

alltid råder en materiell brist i förhållande till människors önsknings. Ifall det rådde överflöd skulle ingen behöva propa på vad som är *mitt* och *ditt*. ”For what purpose make a partition of goods, where every one has already more than enough?”.⁸⁶ Den andra förutsättningen är den begränsade generositet som präglar den mänskliga naturen: ifall människor inte alls satte egna intressen framför andras så skulle inte en materiell brist leda till konflikter om fördelning.⁸⁷ Det är dessa två “omständigheter” som nödvändiggör en princip och institution som tydliggör vad som tillkommer var och en i samhället:

Encrease to a sufficient degree the benevolence of men, or the bounty of nature, and you render justice useless, by supplying its place with much nobler virtues, and more valuable blessings. The selfishness of men is animated by the few possessions we have, in proportion to our wants; and it is to restrain this selfishness, that men have been obliged to separate themselves from the community, and to distinguish betwixt their own goods and those of others.⁸⁸

Rawls bedrev i *En teori om rättvisa* uttryckligen en form av ideal teori, men menade att hans teori uppfyllde Humes omständigheter.⁸⁹ Idén om rättvisans omständigheter handlar om förhållandet mellan den empiriska verkligheten och det normativa rättfärdigandet av principer och institutioner på ett grundläggande plan. Vi skulle kunna kalla det begränsningar av teoretiserandet *på idealteoretisk nivå*, i den bemärkelsen att rättvisans omständigheter anger de yttersta ramarna för vilka rättvisepuffattningar som ens kan sägas adressera själva problemet.⁹⁰ Frågan om en teoris “omständigheter” i denna bemärkelse är inte en fråga om genomförbarhet. Omständigheterna är en del av verkligheten som den normativa teorin inte får idealisera bort om den fortfarande ska utgöra en normativ teori för den värld som vi lever i. På skalan av faktakänslighet: det är tydligt att Rawls månade om att hans teori inte skulle bli *irrelevant* i betydelsen stipulera en målsättning som inget samhälle har förmågan att uppnå. Att exempelvis föreskriva rättvisepinciper som förutsätter fullständig altruism skulle bryta mot rättvisans omständigheter, och det villkoret föregår antagandet om full efterlevnad.

Frågan om principernas genomförbarhet kommer till uttryck hos Rawls i hans fokus på rättvisepuffattningarnas ”stabilitet”. Rättvisa institutioner är beroende

Mechanisms and Results”). I så fall skulle det vara tänkbart att ett annat rättvisebegrepp vore möjligt för Hume, om samhälle och stat förändrades.

⁸⁶ Hume, *An Enquiry Concerning the Principles of Morals*, 13.

⁸⁷ Hume, 13.

⁸⁸ Hume, *A Treatise of Human Nature*, 317–318.

⁸⁹ Rawls, *A Theory of Justice*, 109–112.

⁹⁰ Simmons, ”Ideal and Nonideal Theory”, 9; Carey, ”Towards a ‘Non-Ideal’ Non-Ideal Theory”.

av att medborgarna ger dem sitt stöd, och därigenom är beredda att ”do their part in maintaining them”.⁹¹ Huruvida en rättvisepuffattning är stabil beror på vilka preferenser och graden av motivation som de genererar: de måste generera en vilja till att bete sig rättvist som är starkare än människans ”propensities toward injustice”.⁹² Frågan om stöd och motivation är en faktor som påverkar vilken rättvisepuffattning som är den bästa:

However attractive a conception of justice might be on other grounds, it is seriously defective if the principles of moral psychology are such that it fails to engender in human beings the requisite desire to act upon it.⁹³

När Rawls stipulerar att samhällsmedlemmarna ska föreställas besitta ”a sense of justice”, det vill säga att de kommer känna sig ålagda att följa de rättvisepuffattningar som kommer väljas för att strukturera samhället (vilket garanterar full efterlevnad),⁹⁴ så är detta inte ett antagande som utesluter frågan om motivation och efterlevnad. Tvärtom är poängen att valet av princip ska göras i ljuset av att samhällsmedlemmarna kommer att behöva ”bära bördorna” som respektive princip innebär – ”they count the strains of commitment”.⁹⁵ Denna faktor, ”åtagandets bördor” är bland annat ett av skälen till varför Rawls betraktar en utilitaristisk princip som olämplig, ja orealistisk.⁹⁶ Till skillnad från en rättvisepuffattning som garanterar alla lika friheter och rättigheter (Rawls frihetsprincip), skulle en nyttomaximerande princip medföra att enskilda kan tvingas bära orimliga bördor. Samhällsmedlemmar skulle enligt Rawls kunna tvingas:

acquiesce in a loss of freedom over the course of their life for the sake of a greater good enjoyed by others, an undertaking that in actual circumstances they might not be able to keep. Indeed, we might wonder whether such an agreement can be

⁹¹ Rawls, *A Theory of Justice*, 398.

⁹² Stabilitetsvillkoret innebär enligt Freeman att rättvisepuffattningar ”should be realizable in a feasible and enduring social world. They need to be practicably possible given the limitations of the human condition. Moreover, this feasible social world must be one that can endure over time, not by just any means, but by gaining the willing support of people who live in it.” (Freeman, ”Original Position”).

⁹³ Rawls, *A Theory of Justice*, 398.

⁹⁴ ”Once principles are acknowledged the parties can depend on one another to conform to them. In reaching an agreement, then, they know that their undertaking is not in vain: their capacity for a sense of justice insures that the principles chosen will be respected. (Rawls, 125.). Freeman definierar ”sense of justice” som ”a normally effective desire to comply with duties and obligations required by justice” (Freeman, ”Original Position”).

⁹⁵ Rawls, *A Theory of Justice*, 126.

⁹⁶ Den svenska översättningen växlar mellan ”åtagandets påfrestningar” och ”åtagandets bördor”.

made in good faith at all. Compacts of this sort exceed the capacity of human nature.⁹⁷

Således innebär inte ideal teori för Rawls en *carte blanche* att stipulera vilka institutioner och rättvisepprinciper som helst. Ideal teori i Rawls mening är inte teori befriad från alla genomförbarhetsbegränsningar. Ett sätt att beskriva Rawls teori är genom Gilabert och Lawford-Smith distinktion mellan ”hårda” respektive ”mjuka” begränsningar.⁹⁸ Skillnaden är att mjuka begränsningar inte behöver betyda *omöjlighet*, utan den relevanta faktorn är graden av sannolikhet för lyckosamt införande av principen eller institutionen. Dessutom är mjuka begränsningar i sig påverkbara över tid. Hårda begränsningar däremot omöjliggör vissa institutioner, både nu och i framtiden (även om vi förstås kan missta oss i bedömningen av vilka hinder som verkligen är oföränderliga). Dessa hårda genomförbarhetsbegränsningar aktualiseras i den meningen även på idealteoretisk nivå, där de fungerar som en grov sorteringsmekanism som skiljer sådana principer och institutioner som över huvud taget är möjliga att förverkliga från sådana som är omöjliga.⁹⁹ Denna sortering bestämmer således vad som ryms inom ”kan” i principen ”bör implicera kan”, och det är endast inom denna klass av möjliga tillstånd (*the feasible set*) som den normativa utvärderingen av institutioner bör ske. I den meningen är den idealteoretiska tankeövningen med full efterlevnad (vilket ”testar” önskvärdenheten av de olika principerna) förenlig med att motivationsbaserade begränsningar (*motivational constraints*) såsom ”åtagandets bördor” används för att sälla fram endast sådana rättvisepuppfattningar ”whose requirements on social institutions can, in light of the basic principles of moral psychology, predictably generate widespread and multigenerational support for and compliance with those conceptions”.¹⁰⁰ Ett annat sätt att uttrycka detta är att full efterlevnad används för att ranka önskvärdenhet, men inom ramar som sätts av ”hårda” genomförbarhetsbegränsningar. Den *målsättning* som den ideala teorin beskriver måste vara genomförbar i denna mening.

⁹⁷ Rawls, 154.

⁹⁸ Gilabert och Lawford-Smith, ”Political Feasibility: A Conceptual Exploration”.

⁹⁹ Gilabert och Lawford-Smith, 812–13; Carey, ”Towards a ‘Non-Ideal’ Non-Ideal Theory”, 150–52. Jag utgår här från att ett nödvändigt villkor för ”genomförbarhet” (*feasibility*) är att lösningen också är stabil: att den är självuppehållande snarare än självförstörande. Genomförbarhet kan då delas upp i två kriterier: realiserbarhet och stabilitet (Lægaard, ”Feasibility and Stability in Normative Political Philosophy: The Case of Liberal Nationalism”, 406). Se Rawls Rawls, *A Theory of Justice*, 399–401 för en mer utförlig beskrivning av stabilitetskriteriet. För en kritik och alternativ till Lawford-Smiths sannolikhetsbaserade syn på genomförbarhet, se Wiens, ”Political Ideals and the Feasibility Frontier”.

¹⁰⁰ Simmons, ”Ideal and Nonideal Theory”, 9.

Rawls rättviseteori skulle i termer av ideal–verklighet kunna beskrivas på följande vis. Resonemang som leder fram till målsättningen – ett samhälle vars institutioner är utformade på ett sätt som uppfyller bland annat differensprincipen och frihetsprincipen – tar sin utgångspunkt i vissa aspekter av verkligheten som inte kan idealiseras bort (rättvisans omständigheter) med annat än att själva det normativa problemet försvinner, samt att rättvisepincipen måste vara förenlig med mänsklig psykologi för att vara genomförbar, det vill säga inte vara “överbelastande” i relation till vilka åtaganden som människor kan förväntas leva upp till och ge sitt stöd för över tid (kravet på “stabilitet”). Det finns alltså på idealteoretisk nivå en tydlig “uppåtgående” relation mellan ideal och verklighet, med andra ord en faktakänslighet: valet av rättvisepincip är beroende av en verklighetsuppfattning kring moral- och socialpsykologi.

2.3 Ideal och institutioner

Realister anser som vi sett att förutsättningarna för människors motivation och efterlevnad av principer måste vara en framträdande aspekt av normativt tänkande. Men givet den tydliga roll som Rawls tillskriver mänsklig psykologi och andra omständigheter, är det kanske inte så förvånande att hans teori har kritiserats för att vara *för* känslig för empiriska omständigheter. Dessa kritiker, exempelvis David Estlund och Gerald Cohen, brukar räknas som de främsta förespråkarna för ett idealistiskt förhållningsätt inom samtida politisk teori. Vi kan skilja mellan en “svag” idealism hos Rawls och en “stark” idealism representerad av Cohen och Estlund.¹⁰¹ Rawls ideala teori kritiseras således från två håll. I det här och nästa kommande avsnitt ska jag gå igenom denna strid mellan politiska teoretiker som är mer faktaokänsliga än Rawls, respektive en realistisk position enligt vilken politisk teori måste bli mer faktakänslig och avstå från antagandet om full efterlevnad.

Enligt starka idealister kan den ideala teorin, som ett förstasteg innan den icke-ideala tar vid, bedrivs med helt fria händer. Att blanda in motivations- och efterlevnadsproblem redan från början, skulle en stark idealist säga, hindrar oss från att fastställa vad rättvisan egentligen kräver. Rawls faktakänslighet innebär enligt Cohen ett misstag av det slaget: Rawls låter det ideala färgas av hänsynstaganden kring vad som skulle hända om man institutionaliserade

¹⁰¹ Tack till Jesper Ahlin för idén till denna distinktion. Uppdelningen motsvarar även Farrellys jämförelse mellan “extreme ideal theory” och “moderate ideal theory”, positioner som skiljer sig åt i grad av faktakänslighet (Farrelly, ”Justice in Ideal Theory: A Refutation”, 846–847).

principerna. Enligt Cohen innebär detta att institutionaliseringsproblem sammanblandas med frågan om vad rättvisa principer egentligen stipulerar.¹⁰² Cohen och Estlund vill båda göra resonerandet om ideal mer faktaokänsligt än vad det är hos Rawls, inte minst vad gäller motivationsfrågans implikationer för normativt teoretiserande. Som Estlund beskriver det:

[It] might be held against a theory requiring significant civic virtue that, for example, people will never do that. It's hard to see how this is an objection. It would not surprise any of us if people will never be very good or if societies will never be very just. But that very thought requires reference to a standard not met. To show (supposing that one can show it) that a standard will not be met might count against people's behavior rather than against the standard.¹⁰³

Poängen med den ideala teorins företrädare kan illustreras med hjälp av analogier till andra vetenskaper. Ett exempel är Newtons behandling av ideala pendelrörelser, det vill säga en pendelrörelse som inte påverkas av luftmotstånd och andra externa faktorer som påverkar varje verklig pendel.¹⁰⁴ Skälet till en sådan framställning var att Newton var intresserad av gravitationen i sig. Han ville förstå vad detta var för slags kraft som tycktes verka i naturen. Därför måste den först beskrivas under ideala antaganden där inga andra krafter och faktorer "stör", för att sedan kunna överföras till olika konkreta fall. Att beskrivningen inte överensstämmer med hur någon verklig pendel beter sig betyder inte på något sätt att Newton misslyckades med sin framställning. Likadant bör det förhålla sig med ideal teori. Att det samhälle som beskrivs inte motsvaras av något verkligt samhälle innebär inte att teorin i sig är misslyckad. Den är snarare ett ofrånkomligt resultat av att formulera en princip och fastställa dess implikationer utan att påverkas av externa faktorer som ofrånkomligen skulle "störa" arbetet med att förstå principernas implikationer. Poängen är att få fram "what a just society looked like in its purest expression, unobscured by noncompliance".¹⁰⁵ Det skiljer sig därmed inte från hur ideala antaganden används i naturvetenskapliga teorier: de är nödvändiga för att fastställa och formulera generella egenskaper och samband, skiljt från den mångfald av förhållanden under vilka teorin sedan kan appliceras. Förståelsen för verkliga processer är fortfarande det slutliga syftet, men för att nå dit krävs en teoretisk förståelse som bara kan uppnås genom att i något skede

¹⁰² Cohen, "Facts and Principles", 241–244.

¹⁰³ Estlund, "Human Nature and the Limits (If Any) of Political Philosophy", 209.

¹⁰⁴ Ismael, "A Philosopher of Science Looks at Idealization in Political Theory". Även Valentini tar exempel från fysiken som exempel på nyttan av idealteoretiska idealiseringar (Valentini, "On the Apparent Paradox of Ideal Theory", 354–355).

¹⁰⁵ Ismael, "A Philosopher of Science Looks at Idealization in Political Theory", 16.

förenkla och göra antaganden om ett antal faktorer som är viktiga i varje verklig process eller situation.

Jenann Ismael illustrerar resonemanget med ett exempel där ett sällskap på en restaurang ska dela upp notan. Det rimliga är att principer för hur notan bör fördelas diskuteras utifrån antagandet att alla kommer att vara beredda att betala sin andel.¹⁰⁶ Hur man bör värdera och hantera ett fall där någon är ovillig att bidra med sin del till notan besvaras bäst just med hänvisning till hur fördelningen skulle sett ut i det ideala fallet. Det vore fel att ta hänsyn till efterlevnadsproblem i den tankeprocess som leder fram till svaret på frågan om *vad vi bör efterleva*. Efterlevnad är ett senare problem. Motsatsen vore, menar Ismael, likställt med att justera ett påstående om den rätta koktiden för en gryta med utgångspunkt i att vi, under den faktiska matlagningen, ofta råkar låta den koka för länge. Vi kan i ett sådant fall justera vårt *recept*, handlingsinstruktionerna, så att hänsyn tas till våra egna dispositioner och vanor, men det vore ett begreppsligt misstag att påstå att våra problem med att hålla rätt på koktiden utgör ett skäl att revidera vår uppfattning om vad som *är* den rätta koktiden¹⁰⁷. För att ta ett exempel: min kära svärmor har ett gammalt recept på köttbullar där hon i marginalen har skrivit: ”Lämna inte spisen när du steker! Inte för en sekund!”. Denna uppmaning, skriven av en överoptimistisk kock som kommit till självinsikt, är en mycket lämplig instruktion i det specifika fallet, men den har inget att göra med en beskrivning av ideala köttbullar. Den icke-ideala teorins uppgift är så att säga att konstruera matlagningsinstruktioner som de facto leder till ett bra resultat, givet genomsnittliga människors förmågor och de redskap och maskiner som ett hushåll i regel har till förfogande. Men detta är inte detsamma som den ideala beskrivningen av maträtten och av de fysiska och biokemiska egenskaper som karakteriserar det optimala resultatet av matlagningen. Tvärtom är det av avgörande betydelse att särskilja de två. Att jämföra och utvärdera olika förslag till matlagningsinstruktioner *förutsätter* en idé om det ideala slutresultatet.

Medan utformandet av en bra instruktion för att laga goda köttbullar måste uppfylla “bör implicerar kan” (att receptets instruktioner måste vara möjliga att följa givet normal förmåga), så är inte “bör implicerar kan” en giltig restriktion om frågan gäller hur man *bäst* lagar köttbullar.

When [...] a fact about human incapacity excludes a principle (because it cannot be obeyed), then we may ask what we should say about the excluded principle on the counterfactual hypothesis that it *could* be obeyed. And it is only when we thus

¹⁰⁶ Ismael, 20.

¹⁰⁷ Ismael, 21.

clear the decks of facts about capacity, and get the answer to that counterfactual question, that we reach the normative ultimate.¹⁰⁸

Eller med andra ord: om “omöjlighet” är det *enda* skälet mot att göra X, så är det påståendet samtidigt ett erkännande av att X i åtminstone någon bemärkelse är det mer önskvärda alternativet. Och denna aspekt av normativt tänkande är nödvändig om vi vill bedöma vilka “instruktioner” för praktiskt handlande som är mest lämpliga att anamma. För Cohen och andra starka realister blir det således viktigt att dela upp en normativ politisk teori i åtminstone två delar: en faktaokänslig del som handlar om ideal frikopplade från frågan om institutioner och implementering, och sedan en faktakänslig del som tar hänsyn till verkligheten och resonerar kring vilka regler och institutioner som samhället bör vara inrättat med (givet hur människor kan förväntas bete sig).

Begreppet faktakänslighet har hittills använts som en skala för att förstå skiljelinjen mellan idealism och realism. Vi måste nu försöka inkorporera denna skarpa tudelning som beskrivits ovan och som karakteriserar starka idealisters syn på normativ teori. För det är alltså inte blott så att starka idealister rör sig lite längre ut på den faktaokänsliga delen av skalan; de gör snarast en kategorisk poäng och postulerar att själva teoretiserandet *handlar om olika saker*.¹⁰⁹ Cohens kritik av Rawls är att:

It is a fundamental error of *A Theory of Justice* that it identifies the first principles of justice with the principles that we should adopt to regulate society. [...] [P]rinciples of regulation necessarily lack ultimacy: *they* cannot tell us how to evaluate the effects by reference to which they themselves are to be evaluated.¹¹⁰

Regleringsprinciper (*principles of regulation*) kan och bör ta hänsyn till förväntade beteenden, behovet av effektivitet, stabilitet och andra värden – eftersom uppgiften är att styra valet av institutioner. Men om diskussionen av regleringsprinciper handlar om avvägningar mellan olika värden behövs en nivå som fastställer vad dessa värden egentligen innebär. Vad gäller rättvisa behövs med andra ord en nivå av fundamentala rättvisepinciper (*fundamental principles of justice*). Sådana

¹⁰⁸ Cohen, “Facts and Principles”, 230–231.

¹⁰⁹ I en tidigare fotnot i 2.1 noterade jag att Stemplowska varnade för att beskriva faktakänslighet som en skala. Jag skrev då att jag skulle fånga upp det hon syftade på längre fram. Det är det jag gör här.

¹¹⁰ Cohen, 241. Att jämföra med Kant: “all is lost if the empirical (hence contingent) conditions governing the execution of the law are made into conditions of the law itself, so that a practice calculated to produce a result which *previous* experience makes probable is given the right to dominate a theory which is in fact self-sufficient.” (Kant, *Political Writings*, 63).

faktaokänsliga ideal behövs som måttstock för att bedöma vilka “regleringsprinciper” (som tar hänsyn till förväntat beteende och utgör avvägningar mellan olika värden givet att de senare inte kan realiseras samtidigt) som bör styra våra vägval när vi diskuterar hur institutioner bör utformas. I mer vardagliga termer skulle vi kunna säga att en stark idealist vill skilja mellan politiska ideal och frågan om principer för hur institutioner och policy bör utformas (institutionell design). Principer för hur institutioner bör utformas måste ta hänsyn till att det i praktiken uppstår avvägningar mellan olika värden, och i valet mellan dessa måste vi ha en klar bild av vilka dessa värden är och hur de bör rangordnas.

Låt oss därför skilja mellan idealens innebörd och utformningen av institutioner och policy som två olika nivåer av normativ teori och med potentiellt olika förhållande till verkligheten.¹¹¹ Att acceptera indelningen mellan ideal och önskvärda institutioner är inte att acceptera de starka idealisternas syn att det förstnämnda *måste* vara faktaokänslig – syftet är blott att ge utrymme för att formulera deras poäng och skiljelinjen gentemot Rawls på ett tydligt sätt. Så här skulle exempelvis Cohens synsätt kunna uttryckas som i tabell 1:

Tabell 1:
Cohens distinktion mellan fundamentala principer och regleringsprinciper

Ideal	Fundamentala principer. Helt faktaokänsliga och inte begränsade av implementering eller “bör impliceras kan”.
Institutioner och policy	Önskvärda institutioner härleds från regleringsprinciper, som tar hänsyn till förväntade beteenden och andra aspekter av verkligheten, i relation till de fundamentala principerna.

Rawls skulle dock inte invända över beskrivningen att han ägnar sig åt att resonera sig fram till principer ämnade att utforma eller styra valet av institutioner (och

¹¹¹ Hamlin och Stemplowska talar exempelvis om en “teori om ideal” i kontrast till institutionell design, där teoretiserande om ideal görs utan hänsyn till genomförbarhetsbegränsningar, medan institutionell design sker på en skala av mer eller mindre omfattande genomförbarhetsbegränsningar. Att teoretisera om ideal och att teoretisera om institutionell design är således att teoretisera om olika saker: “While these aspects of the theory of ideals may be taken by some to represent ‘ideal theory’ in its most extreme form, since it takes no account of feasibility at all, we would argue that this is a form of category error, since we are not here engaged with the issue of institutional design at all. There is simply no reason for the theory of ideals to take account of issues of feasibility, since the inquiry is into the nature and structure of the normative criteria to be employed.” (Hamlin och Stemplowska, “Theory, Ideal Theory and the Theory of Ideals”, 55). Se även Masons “Just Constraints” som på liknande sätt skiljer på olika “levels of analysis”, varav den första särskiljer sig i termer av att vara fristående från genomförbarhetsbegränsningar: “My contrast between the first two levels of theorizing allows that there is a legitimate form of reasoning concerning justice which is not subject to feasibility constraints.” (Mason, “Just Constraints”, 265).

därför begränsas av vilka slags institutioner som kan föreställas möjliga och stabila över tid). Rättvisa är för Rawls ett attribut hos institutioner, och rättvisprinciper ("ideal" i min vokabulär) är för Rawls avsedda att vara just "reglerande" för hur institutioner ska utformas. Institutionerna reglerar människors interaktioner och därigenom utfallet av deras sociala samarbete; ämnet för hans teori om rättvisa är hur dessa institutioner i sin tur bör vara utformade. Teorin handlar om samhällets grundstruktur (*the basic structure of society*)¹¹² – det är inte en moralteori om värden och principer frikopplade från institutioner. Detta innebär att det blir ointressant med principer som går bortom vad som kan tänkas möjligt att institutionalisera. Hans rättvisprinciper utgör politiska ideal i den bemärkelsen att de styr valet av institutioner, men just för att detta är deras funktion så måste principerna hantera vissa genomförbarhetsbegränsningar. Ty annars skulle de inte kunna utgöra svar på frågan om hur prioriteringar mellan olika värden ska göras, och därmed inte kunna användas för det praktiska syftet att ranka olika institutionella arrangemang som faktiska målsättningar för ett samhälle att införa. Så rättviseteorin handlar om hur olika värden ska vägas mot varandra, och institutionell design handlar om vilka institutioner som är förenliga och uppnår de prioriteringar som fastslagits som ideal, och som således bör utgöra det praktiska målet för politiska reformer "i verkligheten". Rättviseteorin i Rawls tappning förser oss alltså med riktlinjer för valet av institutioner, men denna uppgift vore omöjlig om inte rättviseteorin själv bedrivits under genomförbarhetsbegränsningar, för endast då uppkommer behovet av att hantera prioriteringar. Vi kan således beskriva Rawls syn på ideal och institutionell design som i tabell 2 nedan:

Tabell 2:
Faktakänslighet i Rawls teori om rättvisa

Ideal	Valet av rättvisprinciper är faktakänsligt: hänsyn tas till hur människor kan förväntas bete sig (under bästa möjliga omständigheter), till huruvida det principen vill fördela framstår som möjligt för institutioner att identifiera och administrera, osv. Det är institutionernas betydelse för "det sociala samarbetet" som gör att vi intresserar oss för vilka ideal som bör styra dem, snarare än att ideal betraktas som fristående.
Institutioner och policy	Handlar om att resonera om hur institutioner bör vara utformade för att uppfylla rättvisprinciperna. Olika institutionella arrangemang kan potentiellt tillfredsställa principerna, och valet av institutioner är mer känsligt för teknologiska förändringar.
Verklighet	"Rättvisans omständigheter" anger ramarna för vad den normativa teorin handlar om. "Moralpsykologins grundläggande principer" och "the first principles of social theory" ger svar på vilka "åtagandets bördor" som människor kan förväntas bära och således vilka rättvisprinciper som kan erhålla stöd över tid. Slutligen är "the full range of general economic and social facts" ¹¹³ relevanta i det mer konkreta utformandet av institutionerna.

¹¹² Rawls, "The Basic Structure as Subject"; Rawls, *A Theory of Justice*, 6–7.

¹¹³ Rawls, *A Theory of Justice*, 175.

Syftet med en rättviseteori är att hitta principer för hur samhället genom dess institutioner bör regleras. Hos Rawls utgör differensprincipen en princip som ligger till grund för valet av institutioner, och Rawls skisserar sedan konturerna av hur institutioner som uppfyller detta skulle kunna se ut.¹¹⁴ Skillnaden mellan Rawls och Cohen tycks koka ner till huruvida rättvisepprinciper bör vara ålagda “bör impliceras kan” eller inte, det vill säga huruvida rättvisepprinciperna i sig är ålagda genomförbarhetsbegränsningar, eller om dessa kommer in i bilden först senare. Och detta avslöjar i sin tur, som vi strax ska se, en skillnad i synen på syftet med politisk teori.

2.4 Utvärdering eller vägledning?

Starka idealister försvarar idén om ideal som faktaokänsliga och menar att idealens önskvärdhet och status som ideal inte kan ifrågasättas på grundval av att de möjligen inte kan genomföras och efterlevas. För Cohen utgörs den yttersta normativa sanningen av ett tänkande som frångår frågan om institutionalisering av idealet och människors motivation att stödja och efterleva sådana institutioner. Normativa sanningar når vi fram till först om vi “clear the decks of facts about capacity”¹¹⁵ I boken *Varför inte socialism?* utformar Cohen ett tankeexperiment kring vilka principer för samarbete som präglar en samling människor som beger sig ut på en gemensam campingtur. Experimentet är avsett att leda fram till önskvärda principer för socialt samarbete, vilka sedan kan betraktas som giltiga för hela samhället (nämligen socialistiska principer). Detta är en ideal teori som förutsätter en mycket stor vilja till samarbete och efterlevnad av vad kollektivet kräver och beslutar, och att det primära är att locka fram ideal i ett första skede, snarare än principer som ska implementeras. Vad Cohen får fram är således ett ideal vars status som ideal är oberoende av möjligheten att förverkliga det – det senare är blott en fråga om “organisationsteknik”.¹¹⁶ Frågan om hur man uppnår efterlevnad och stöd i ett massamhälle ses alltså som en separat och sekundär fråga för Cohen.

¹¹⁴ Delen om institutioner i *A Theory of Justice* inleds med ett uttalande som beskriver det tänkta förhållandet mellan principer och institutioner: “I do not argue that these arrangements are the only ones that are just. Rather my intention is to show that the principles of justice, which so far have been discussed in abstraction from institutional forms, define a workable political conception.” (Rawls, 171).

¹¹⁵ Cohen, “Facts and Principles”, 231.

¹¹⁶ Cohen, *Varför inte socialism?*, 61.

Detta anser realister naturligtvis vara en förfelad syn på vad politisk teori är och hur den bör bedrivas. Istället anses ideal behöva bedömas i ljuset av om de är möjliga genomföra och vilka medel som isåfall skulle krävas för att uppnå dem. Edward Hall formulerar en kritik av Cohen på följande vis:

Of course, if the political implementation of a principle necessitates various pernicious actions we can still consider it an ideal in a whimsical 'wouldn't it be great if it didn't need that repressive vanguard' way. Yet this judgement is not, in any sense, prescriptive. Consequently although imagining what a society populated by beings who endorsed such an ethos would be like might be normatively inspiring in some indirect sense, it is not clear that this sort of highly counterfactual 'if F then P' talk admits normative truth."¹¹⁷

Realister insisterar på en sådan "genomförbarhetskalkyl", som väger in värdet och sannolikheten av att idealet efterlevs och de medel som skulle krävas för att uppnå det. Den ideala teorins antaganden om fullständig efterlevnad innebär enligt realister att vi lämnat bakom oss själva politikens grundförutsättningar. Ismaels analogi med Newton kan på sätt och vis även användas för att illustrera den realistiska kritiken av den ideala teorin. När Newton föreställde sig en "ideal pendel" var det för att han var intresserad av gravitationen, inte av luftmotstånd och andra externa faktorer som påverkar varje verklig pendel.¹¹⁸ Men det är just detta som en *politisk* teori inte kan unna sig. Det vore att missförstå ämnet: vi teoretiserar då inte längre om politik, menar realister. Jacob Levy drar en annan parallell till fysiken: att resonera politiskt utifrån antaganden om full efterlevnad är som att man skulle resonera om aerodynamik under antaganden om ett motståndslöst vakuum.¹¹⁹ Det skulle utgöra en självmotsägelse. Aerodynamik *handlar* om hur objekt beter sig givet olika former av motstånd och friktion. På samma sätt handlar politik om mänsklig samlevnad under omständigheter där full efterlevnad aldrig kan förväntas.¹²⁰ Likt David Hume menar Levy att om man abstraherar bort vissa allmänna sanningar om människan och världen *så uppstår inte längre något behov av politiska institutioner.*

¹¹⁷ Hall, "Political Realism and Fact-Sensitivity", 178. Detta är kommentar till Cohens resonemang om önskvärdhet och möjlighet i *Varför inte socialism?*

¹¹⁸ Ismael, "A Philosopher of Science Looks at Idealization in Political Theory", 15.

¹¹⁹ Levy, "There is No Such Thing as Ideal Theory", 313–14.

¹²⁰ Se även Schmidtz "Nonideal Theory: What It Is and What It Needs to Be", 777: "A Newtonian idealization may, for some purposes, profitably ignore wind resistance, but ignoring wind resistance when predicting the behavior of a parachute would be ignoring a 'main question' rather than a 'distracting detail'."

Taking “strict compliance” seriously would mean assuming away the crime that justifies the state’s control of the means of violence, the limited beneficence that sits at the base of theories of justice in property and in the coercive provision of social welfare, and more generally the failings that make politics and justice unavoidable.¹²¹

Politiska och sociala institutioner inrättas (eller växer fram) just därför att individers intressen och moral inte går att förlita sig på för att uppnå viktiga sociala nyttigheter. Att diskutera hur en institution bör utformas för att vara rättvis är en intellektuell verksamhet som inte kan göras utifrån premisser som i sig skulle medföra att institutionen inte längre behövdes: “there is something deeply paradoxical about deriving rules for the management of our limited beneficence by imagining that whatever rules we derive will attract universal cooperation. Why not simply imagine more beneficence?”.¹²² Institutionerna *är till för* att skapa den efterlevnad som anses avgörande för samlevnaden – kanske att alla bidrar i en gemensam ansträngning, eller ett ömsesidigt avhållande från att beblanda sig med varandras affärer eller egendom, eller vad det nu må vara.¹²³ Viktigt att notera är att Levy inte menar att det aldrig är fruktbart att göra tankeexperiment om full efterlevnad. Tvärtom kan det vara en viktig tankeexercis för att korrekt värdera den moraliska skada som den faktiska bristande efterlevnaden skapar, och på så sätt bidra till en korrekt bedömning av vilka insatser som kan rättfärdigas i försöken att institutionalisera en lösning på det underliggande sociala problemet. Men detta är något annat än att säga att teoretiserande utifrån ett sådant antagande är en specifik fas, än mindre en fas vari man också *kommer fram* till ett

¹²¹ Levy, “There is No Such Thing as Ideal Theory”, 318–319.

¹²² Levy, 319.

¹²³ Argumentationen måste som sagt förstås som riktad mot vad vi kallat starka realister. Levy uttrycker i en fotnot osäkerhet på den här punkten: “If we place a great deal of weight on the strains of commitment, then we might think Rawls himself falls afoul of Estlund’s denial that motivational limits are relevant for the evaluation of claims of justice or obligation — that is, that Rawls is not an ideal theorist by the standards of the contemporary literature. I am unsure what to think about this, as a matter of Rawls interpretation.” (Levy, 317). Jag vill också helst undvika en detaljdiskussion om hur Rawls får ihop de olika antagandena i teorin, men det står klart att Rawls själv inte ansåg att antaganden om full efterlevnad eller kapaciteten till en “sense of justice” eliminerade behovet av politiska institutioner och sanktionsmöjligheter: “That political rule is founded solely on men’s propensity to self-interest and injustice is a superficial view. For even among just men, once goods are indivisible over large numbers of individuals, their actions decided upon in isolation from one another will not lead to the general good. Some collective arrangement is necessary and everyone wants assurance that it will be adhered to if he is willingly to do his part. In a large community the degree of mutual confidence in one another’s integrity that renders enforcement superfluous is not to be expected. In a well-ordered society the required sanctions are no doubt mild and they may never be applied. Still, the existence of such devices is a normal condition of human life even in this case.” (Rawls, *A Theory of Justice*, 237).

giltigt ideal, varpå man tar sig an efterlevnadsproblem först senare.¹²⁴ Woodward hänvisar som exempel till den benägenhet till reciprocitet och tillit som präglar många sociala institutioner och normer.¹²⁵ Ett avgörande inslag i den empiriska forskningen är att människors beteende tenderar att vara villkorat: ”om inte andra ställer inte upp så kommer inte jag heller göra det”, osv. Detta strategiska element är avgörande i realistiskt politiskt tänkande, men faller bort om man stipulerar full efterlevnad.¹²⁶ Om reciprocitet och tillit är helt avgörande för det sociala livet och institutionernas funktion så framstår teoretiserande som helt bortser från begränsad motivation och bristande efterlevnad som teorier som inte längre handlar om politik så som vi känner den. Uppgiften för teoretikern borde vara att på ett betydligt mer faktakänsligt sätt diskutera institutioner och politik utifrån empirisk forskning om tänkbara effekter på normer, normefterlevnad, och förutsättningarna för tillit.

Den realistiska kritiken har olika bäring på stark respektive svag idealism. Realister kan kritisera en svag idealist som Rawls för att antaganden om full efterlevnad, ett ”välordnat samhälle” med mera, innebär att rättvisepinciperna på ett metodologiskt plan inte är tillräckligt känsliga för politikens särskilda natur. Därtill kan en kritik rikta in sig på och att Rawls verklighetsuppfattning är felaktig och att han missbedömer förutsättningarna för reciprocitet, tillit och vilka ”åtagandets bördor” som människor faktiskt är villiga att bära (och därmed att han missbedömer olika rättvisepuppfattningars stabilitet). En realistisk kritik mot Rawls kan således antingen vara metodologisk till sin karaktär, men också substantiell, det vill säga inriktad på Rawls social- och moralpsykologiska

¹²⁴ Levy, ”There is No Such Thing as Ideal Theory”, 317.

¹²⁵ Woodward, ”Justice and Reciprocity: The Case for Nonideal Theory”.

¹²⁶ Schmidt, ”A Realistic Political Ideal”, 3. Som vi såg ovan är det emellertid inte säkert att Rawls träffas av denna kritik eftersom han utgår från att samhället är en form av ”mutual cooperation” och att politiska institutioner trots allt behövs för att upprätthålla samarbete. Här kan man dock, som Vittorio Bufacchi, notera en mycket grundläggande spänning inom Rawls tänkande, där definitionen av samhälle präglas av en hobbesiansk och humeansk syn på socialt samarbete, medan antagandet om ett ”well-ordered society” för in kantianska antaganden (Bufacchi, ”The Enlightenment, Contractualism and the Moral Polity”). Realister tenderar att variera i grad av sin kritik av Rawls. För försvar av Rawls mot den realistiska kritiken, se bland annat Gledhill, ”Rawls and Realism”; Miller, ”In What Sense Must Political Philosophy Be Political?”, 165–169; Jubb, ”Playing Kant at the Court of King Arthur”. Vissa realister har inte uppfattat hur Rawls teori tar hänsyn till motivationsfrågan, eftersom de stirrar sig blinda på antagandet om full efterlevnad. (Intressant nog missas dessa aspekter av Rawls tänkande ibland även av starka idealister, när de försvarar Rawls genom att motivera ett långt mer faktaokänsligt teoretiserande än vad Rawls själv företräder. Detta förekommer, är jag benägen att säga, i Ismaels ”A Philosopher of Science Looks at Idealization in Political Theory”).

resonemang som utgör de “fakta” gentemot vilka hans teori är känslig.¹²⁷ Gentemot starka idealister, däremot, är det dock oklart om invändningarna ens träffar sitt tilltänkta mål. Estlund och Cohen värnar faktaokänsligt normativt teoretiserande, men skillnaden gentemot såväl Rawls som realister tycks i grunden avspegla något djupare än oenighet om den rätta *metoden* eller om skillnader i *verklighetsuppfattning*. De starka idealisterna tycks präglas av att det normativa teoretiserandet uppfattas ha ett annat primärt *syfte*.

Normativ teori tycks ha en utvärderande funktion (*evaluative theory*) – att den handlar om att diskutera vilken måttstock som är giltig för att bedöma existerande institutioner och samhällen. Teorins principer behöver inte ligga till grund för en målsättning i bemärkelsen rekommenderad institutionell design, eller anses rimlig som vägledning för praktiskt handlande. Enligt Estlund är inte det nödvändiga syftet med en rättvisepincip att vara praktiskt tillämpbar på det sättet, och att vara önskvärd som målsättning är inte ett giltigt krav på en rättvisepincip.¹²⁸ Detta eftersom han inte vill att rättvisepinciperna ska riskeras att “dras ner” av överdriven försiktighet kring vad som är genomförbart, eller rättare sagt, dras ner av alltför snäva definitioner av vad som ska räknas som “genomförbart”.

Resonemanget baseras således på en bokstavlig tolkning av “kan” i principen “bör implicerar kan”. Estlund skiljer på huruvida det är omöjligt för personen *x* att göra *y* och huruvida det är omöjligt att personen *x* kommer göra *y*.¹²⁹ Det senare fallet är en fråga om sannolikhet som förklätt sig i termer av omöjlighet. Det finns handlingar som en person skulle *kunna* göra, men som det är helt osannolikt att hon kommer göra.¹³⁰ I termer av efterlevnad: det är en sak att ta hänsyn till om personer *kan* efterleva en princip, en annan att ta hänsyn till om de *kommer* att efterleva den. Distinktionen är viktig eftersom den rimligen underkänner många av Rawls resonemang, vilka bygger på förväntningar om hur människor kommer bete sig givet “den mänskliga naturen”. Hos Estlund tas ingen hänsyn till den förväntade villigheten att bära en viss börda. En normativ princip kan vara korrekt även om vi erkänner att dess föreskrifter inte kommer att efterlevas och att resultatet kan bli kontraproduktivt. Om föreskrifterna inte är bokstavligt omöjliga

¹²⁷ Sabl beklagar sig till exempel över att Rawls faktakänslighet blott är ett ytfenomen eftersom Rawls har en tendens att smyga in moraliserande element i sina resonemang om moralpsykologi och politisk sociologi (Sabl, ”Realist Liberalism: an Agenda”, 172 not 41).

¹²⁸ Estlund, ”Utopophobia”, 114.

¹²⁹ Estlund, 119.

¹³⁰ “Consider this case: what is the chance that I will dance like a chicken while giving a lecture? It is very, very close to zero, trust me. So should we accept that this is nearly impossible to do? To say that an action is “nearly impossible to do” suggests that it is extremely difficult, but that would be a non sequitur. It does not get more difficult as it gets less likely. This shows, I think, that it would be misleading to call action with zero probability impossible.” (Estlund, 118–19).

för en individ så finns det ingen anledning att revidera den normativa principen. Principen må vara kostsam och kräva en uppoffring som vi inte har några skäl att alls *förvänta*. Inte ens om teorins krav får oss att bedöma sannolikheten för efterlevnad som noll rubbas det faktum att det är vad idealet kräver. Tanken bakom Estlunds resonemang är att normativ teori inte ska kompromissa utifrån förväntningar om moralisk motivation och efterlevnad eftersom sådana kompromisser leder till att måttstocken isåfall justeras efter det som ska mätas och utvärderas. Om vi justerar principen så att det blir någorlunda sannolikhet att den, i alla fall under gynnsamma omständigheter, *kommer* att efterlevas – då har vi gjort avkall på något. Estlund vill försäkra sig om att denna förlust åtminstone förs till protokollet. Den normativa måttstocken, i bildlig mening, ska liksom inte sågas av vid den punkt som det praktiskt möjliga och sannolika sträcker sig till.

Den grundläggande inställningen bakom detta slags normativa tänkande tycks vara att det primära är utvärdering – att fastställa innebörden av olika ideal, för att sedan kunna bedöma olika tillstånd, institutioner eller handlingar.¹³¹ Det viktiga är att bibehålla den kritiska udden och kunna avgöra vad som är bra och dåligt, snarare än vad som bör eller inte bör göras. Om man har ett vägledande syfte med politisk teori, då är man som Rawls intresserad av att navigera inom ramarna för det möjliga, och dess rättvisepprinciper anpassas, som vi har sett, till denna ambition att finna "stabila" rättvisepprinciper som erhåller stöd. Det är just detta som en primärt utvärderande normativa teoretiker finner otillfredsställande.

If it should turn out that the correct principles of justice cannot be stably realized because of some feature of human nature, it would be important for us to acknowledge this aspect of our psychology as something we regret.¹³²

Realister, som naturligtvis präglas av tanken på att vägledning är den primära ingången till normativ teori, tycks missa målet om de anför genomförbarhetsbegränsningar som argument mot starka idealister, eftersom de senares syfte gör att de inte förbundet sig till att den normativa teorin nödvändigtvis säger vad som vore önskvärt att genomföra i praktiken. Det är inte fruktbart att påpeka att Estlund och Cohens tänkande är oförmöget att leda till vägledning (eller leder till uppenbart olämpliga rekommendationer), eftersom de inte nödvändigtvis har den

¹³¹ Den här skillnaden kan även beskrivas som en skillnad mellan att ha en epistemisk snarare än praktisk syn på rättvisa (Chahboun, "Three Feasibility Constraints on the Concept of Justice", 434–435). Att Cohen i huvudsak tycks ha en utvärderande syn på normativ teori hindrar honom inte från att då och då närma sig praktiska syften. Se exempelvis det avslutande stycket i *Varför inte socialism?* där Cohen hänvisar till att det faktaokänsligt framtagna idealet även har ett värde genom att det bringar en klarhet som är viktig i relation till praktisk politik.

¹³² Lister, "Fact-Sensitivity and the 'Defining-Down' Objection", 118.

ambitionen med sin normativa teori. Kritiken måste i så fall visa även på bristerna med detta slags aktivitet, eller faran med en politisk teori som används i utvärderande syfte utan att tvingas hantera frågan om vägledning. Man kan exempelvis påpeka det pris som de starka idealisterna måste betala för sin faktaokänslighet. Rimligen tappar principer i relevans om de inte ens gör anspråk på att visa hur vi bör agera eller utforma institutioner. Det tycks som att det verkligt betydelsefulla arbetet lämnas ogjort av den typ av teori som Cohen och Estlund bedriver. De skulle kanske värja sig mot anklagelsen, men ur realistisk synvinkel tycks den starka idealismen syssla med moralteori snarare än politisk teori: även om den på pappret handlar om politiska principer så har tänkandet frigit sig från hänsynstaganden till politiken som domän för mänsklig interaktion och samarbete. Det är helt enkelt oklart om resultaten av en politisk teori som tar sin tillflykt till "utvärdering" är värda att ta på större allvar.¹³³ Oavsett om detta kan visas eller ej måste det dock sägas att starka idealister ger upp något redan från start: de skaffar sig utrymme att teoretisera utan hänsyn till institutionalisering, men detta leder rimligen också till att deras resultat tappar i normativ betydelse: deras påståenden om rättvisa har inte längre några omedelbara normativa anspråk på att sakernas tillstånd måste åtgärdas och vilka institutioner som vi bör försöka forma. Detta rimmar inte med den tyngd som vi normalt tillskriver påståenden om rättvisa.¹³⁴ Normalt sett anser vi att ett påstående om

¹³³ "[G]oing evaluative' about the concept of justice yields a Pyrrhic victory—it permits justice to avoid the feasibility requirement, but only at the steep price of depriving it of the normative force it is meant to bear with respect to human conduct or institutional design." (Wiens, "Going Evaluative' to Save Justice from Feasibility—a Pyrrhic Victory", 303). Wiens betraktar utvärderande teori som en reträtt för att göra sig osårbar för genomförbarhetsbegränsningar: "Going evaluative' involves three moves: first, distinguishing between two notions of justice—one evaluative and the other pertaining to action (I will call this latter notion 'deontic'; others have called it 'prescriptive' or 'practical'); secondly, asserting that justice is primarily an evaluative concept; and thirdly, noting that evaluative concepts in general are not subject to any feasibility requirement." (Wiens, 301–302). Man skulle kunna säga att utvärderande teori friskriver sig från *bör implicerar kan*. Dock bör noteras att Mason, en stark idealist, hävdar att angående rättvisepprinciper så ska inte *bör implicerar kan* tolkas i praktisk mening (det vill säga i betydelsen möjlig att implementera), utan *bör* kan ha en "abstrakt" betydelse i relation till rättvisepprinciper (Mason, "Just Constraints", 256–57). Det hade nog varit bättre om Mason kort och gott sa att han ansåg att rättvisepprinciperna inte är ålagda ett *bör implicerar kan*. Jag anser att denna princip *uttrycker* att ett *bör* ska vara av praktisk karaktär – principen är definitionsmässigt obegriplig i relation till en utvärderande ansats. Detta är möjligen endast ett tillkrånglat sätt att säga att jag instämmer med Wiens när han säger att "insofar as it is a variation of 'ought implies can', the feasibility requirement presupposes that we are talking about the demands justice makes upon action—it is meant to restrict what justice can require people to *do*" (Wiens, "Going Evaluative' to Save Justice from Feasibility—a Pyrrhic Victory", 302).

¹³⁴ Valentini, "Ideal vs. Non-Ideal Theory: A Conceptual Map", 658; Frazer, "Utopophobia as a Vocation: The Professional Ethics of Ideal and Nonideal Political Theory", 183; Rossi, "Facts, Principles, and (Real) Politics".

rättvisa är en uppmaning att något måste *förändras*; detta är dock inte längre fallet för Cohen, eftersom hans utforskande av rättvisa sker på behörigt avstånd från frågan om vad som borde göras. I en ofta citerad passage formulerar Cohen en devis som kan betraktas som karakteristisk för vad jag har kallat för en stark idealism: “the question for political philosophy is not what we should do but what we should think, even when what we should think makes no practical difference”.¹³⁵

* * *

I kontrast till den läggning som kommer till uttryck hos Cohen och andra starka idealister ska jag nu mer ingående beskriva innebörden av den realistiska läggningen: att vilja fokusera på praktisk vägledning och idealens genomförbarhet.

För realister står frågan om förutsättningarna för att uppnå efterlevnad högt på dagordningen. Den realistiska hållningen är att givet ofrånkomligheten av efterlevnadsproblem, så måste dessa stå i fokus inom politisk teori. Eftersom det fokuserar mer på vägledning i nutid än en avlägsen målsättning, präglas realisternas tänkande av genomförbarhetsanalyser som väger olika aspekter av efterlevnad mot varandra. Teoretikern måste baka in efterlevnadsproblemen i bedömningen av vilka principer, lagar och institutioner som ska anses önskvärda – valet av normativa principer är faktakänsligt bland annat i denna betydelse: att konsekvenserna av att försöka införa principen, med den nivå av efterlevnad som kan förväntas eller de medel som skulle krävas för att skapa större efterlevnad, är hänsynstaganden som påverkar valet av princip.¹³⁶ Efterlevnadsproblem är

¹³⁵ Cohen, “Facts and Principles”, 243.

¹³⁶ “Normative reflection accordingly requires us to consider the practical externalities of applying a principle because they are important issues to consider when judging whether or we ought to endorse it.” (Hall, “Political Realism and Fact-Sensitivity”, 176). För en helt annan syn på faktakänslighet och efterlevnad, se Chahboun, “Three Feasibility Constraints on the Concept of Justice”, 445–447. Chahboun använder termen faktakänslighet på ett mycket specifikt sätt som är intimt förknippad med den idealteoretiska tankeövningen med full efterlevnad. Hon anser att “the fact-sensitive approach assumes full compliance with the principle subject to evaluation”, eftersom detta krävs “in order to know which principle we are assessing”. Detta sätt att använda termen faktakänslighet är starkt knutet till Rawls-Cohen-debatten, där själva tanken på “effekterna” av att en princip efterlevs räknas som faktakänslighet relativt Cohens position. Från realistiskt håll förefaller språkbruket smått bisarrt. Det är svårt att tänka sig en bättre illustration av hur “verklighetsfrånvänd” den idealistiska politiska teorin kan vara än det faktum att *ett tankeexperiment om full efterlevnad* utgör kriteriet på att teorin är faktakänslig. Näväl, jag passar på att upprepa att jag alltså använder faktakänslighet i en bredare bemärkelse, där exempelvis Rawls faktakänslighet i första hand sker via rättvisans omständigheter, “åtagandets bördor” och kravet på rättvisepuffatningarnas förmåga att generera sitt egna stöd (stabilitetsvillkoret). Jag använder således begreppet mer i likhet med exempelvis Farrelly, “Justice in Ideal Theory: A Refutation”; Hall, “Political Realism and Fact-Sensitivity”, 176; Miller, “Political Philosophy for Earthlings”.

ofrånkomliga så snart vi diskuterar moraliska principer som ställer krav på människors beteenden, men de varierar naturligtvis i omfattning och karaktär beroende på vilken princip det handlar om – och det är detta som den politiska teoretikern måste ta hänsyn till. En genomförbarhetskalkyl måste ta hänsyn till (1) värdet av efterlevnad av principen, (2) hur krävande principen är och således hur stor frivillig efterlevnad vi kan förvänta oss, (3) konsekvenserna av bristande efterlevnad, och (4) vilka medel som skulle krävas för att uppnå en viss grad av efterlevnad. Återigen, ett tankeexperiment kring full efterlevnad är inte ett förbjudet *steg*, men i processen att fastställa ett giltigt ideal måste också de övriga faktorerna vägas in. Notera att (1) utgör ett moment av utvärdering. Skillnaden mot stark idealism är dock att det just bara är ett moment – det är inte det sista steget i ett resonemang om vad som ska betraktas om en giltig princip.

Att utöver (1) även väga in (2) kan till exempel innebära att en strikt egalitär rättvis princip revideras. I en så kallad Carens-marknad föreställs individerna maximera sin arbetsinsats och bruttoinkomst samtidigt som de beskattas så att alla får samma nettoinkomst.¹³⁷ Nu har vi dock få skäl att tro att det första villkoret i en sådan föreställd ordning skulle efterlevas givet den omfattande omfördelningen, och vi kan anta att konsekvenserna av denna bristande efterlevnad kommer att vara ett mycket fattigt och eländigt samhälle. För realister är slutsatsen här att detta är ett olämpligt ideal. Givet att vi är ute efter principer och ideal som ska kunna vägleda handlande måste en politisk teoretiker enligt realisterna ta hänsyn till vad som faktiskt skulle hända om principerna implementeras i verkligheten. Det är här som en alltför "krävande" princip kan visa sig vara icke önskvärd. Teoretikern måste välja att antingen acceptera konsekvenserna av den bristande efterlevnads omfattning och betydelse, eller också göra en bedömning av vilka medel som är berättigade att införa för att uppnå efterlevnad. En genomförbarhetskalkyl kan sägas jämföra kostnaderna för att skapa efterlevnad med värdet av att principen efterlevs. Det viktiga är att teoretikern inte tar den bekväma vägen att bortse från efterlevnadsproblem: en realistisk ansats väger in kostnaderna för att uppnå efterlevnad. Eller som David Schmidtz har uttryckt det:

¹³⁷ Carens, *Equality, Moral Incentives, and the Market: An Essay in Utopian Politico-Economic Theory*. Det är Estlund som ursprungligen tagit upp denna teori som exempel i en utförlig metateoretisk diskussion, se Estlund, "Human Nature and the Limits (If Any) of Political Philosophy".

[W]hen we choose a principle of justice, we choose the particular compliance problem that goes with it. If it would take a KGB to achieve compliance, the principle is a bad principle, period.¹³⁸

En realist måste emellertid vara realist inte bara i fråga om vad som går att genomföra, utan också i fråga om vad som ska *räknas som* ett lyckat genomförande. Vad innebär att en princip är "genomförd", "förverkligad", och så vidare? Vi ska inte utreda detta i detalj, men som ett minimum bör vi notera att ett kriterium på när ett ideal kan sägas vara förverkligat inte kan vara att det efterlevs fullt ut. Som praktisk förväntan och kriterium på framgång vore full efterlevnad orimlig. Det faktum att stölder begås, och således att ett ideal om personlig integritet och rätt till egendom inte är fullt ut förverkligat, utgör inte ett argument mot idealet. En stat som satte sig för att "förverkliga" egendomsrätten utifrån kriteriet att att inga brott mot den får ske (eller ske ostraffat) skulle bli drakonisk, och utifrån Schmidtz tankesätt ovan skulle vi dra slutsatsen att en rätt till egendom är en dålig normativ princip. Men detta vore en orimlig tolkning av vad det innebär för äganderättens princip att vara realiserad. Att ett ideal är omöjligt att realisera *fullt ut* är inte automatiskt ett argument mot det, ens utifrån realistisk utgångspunkt. I alla verkliga frågor är naturligtvis en viss grad av icke-efterlevnad att förvänta; endast i väldigt speciella fall är dock allas medverkan avgörande för att uppnå målet med det sociala samarbetet (säg en kedja av människor som alla måste dra i samma rep för att få upp en båt.) Idealet är möjligt att förverkliga så gott som något ideal någonsin kan förverkligas.

Idén om en genomförbarhetskalkyl har implikationer för vilka slags metoder och tankeexperiment som är rimliga inom politisk teori. Ett misstag som många idealister gör – exempelvis Ismael med sitt exempel om en restaurangnota som rättvist delas i ett sällskap – är att utgå från att resonemang om mikro-sociala interaktioner säger något avgörande om sociala interaktioner av helt annan art, nämligen de storskaliga och anonyma. Det är för att samhället är en gemenskap som är opersonlig och abstrakt som vi inte kan förlita oss på samma personliga dygder eller konventioner som är möjliga att upprätthålla i små sammanslutningar. I sammanhang som en vänkrets på en restaurang kan vi utan problem resonera kring rättvisa utifrån full efterlevnad – det vore absurt att omedelbart föra in tankar kring Pelles eller Lisas eventuella ovilja att betala sin andel. Detsamma gäller inte samhällslivet i stort, för här är förutsättningarna för att uppnå efterlevnad mycket sämre än i fallet med interaktioner i små sällskap. Hänsyn till vad man kan förvänta sig att människor kommer att ställa upp på, och med vilka medel de kan förmås att göra det, är omedelbart relevant för det

¹³⁸ Schmidtz, *Person, Polis, Planet*, 8.

normativa tänkandet kring sådana frågor – det är inte ett efterspel. Politik, till skillnad från restaurangbesök eller campingutflykt i vänners sällskap (Cohens exempel), handlar om att hantera storskaligt kollektivt handlande och de ”sociala fällor” som ofrånkomligen präglar ett samhälle.¹³⁹ Det följer att analogier från småskaliga interaktioner, där helt andra band mellan de inblandade är att förvänta, helt enkelt är felaktiga tankeredskap för att locka fram lämpliga politiska principer.¹⁴⁰

Detta är en fråga om att se till att teorin faktiskt handlar om den domän som den påstår sig handla om.¹⁴¹ Realister menar att politiskt teoretiserande ofta blott är ”applied moral theory”, som inte gör skillnad mellan den politiska domänen och den individuella eller sociala. Realister har olika varianter av vad Miller kallar en ”diskontinuitetsteori”: en förklaring av vad som skiljer olika sfärer åt och varför olika sätt att resonera om principer därmed är påkallade.¹⁴² Oavsett vilken form av diskontinuitetsteori som förfäktas är kontentan att realister utgår från att graden av efterlevnad är *endogen* i förhållande till den princip och den ”arena” för interaktion som diskuteras, snarare exogent given. Den viktiga kontrasten är då inte, när allt kommer kring, nödvändigtvis antagandet om *full* efterlevnad, utan antagandet att graden av efterlevnad är oberoende av vilken princip som diskuteras.¹⁴³ I kontrast till detta utgår genomförbarhetskalkyler från att efterlevnaden varierar beroende på vilken princip som är under diskussion. En mer krävande princip leder (per definition) till lägre grad av efterlevnad, *ceteris paribus*. Och detta bör tas hänsyn till i valet av vilken princip som ska uppnås eller användas som vägledning, för om jämförelsen av principer ska vara rättvisande måste den krävande principen även bedömas med avseende på de medel som skulle krävas för att skapa för efterlevnad och konsekvenserna av omfattande icke-efterlevnad. Utvärderingen av en normativ princip blott på basis hur världen vore

¹³⁹ För begreppet ”social fälla”, se Rothstein, *Sociala fällor och tillitens problem*.

¹⁴⁰ Typfallet är Cohens campingutflykt, som används för att locka fram principer som sedan anses värda att förverkliga ”på nationell eller till och med på en internationell nivå” (Cohen, *Varför inte socialism?*, 55). En intressant tanke är dock att förhållandet hos Cohen i själva verket är det omvända, där ett offentligt etos egentligen är det primära och får genomslag i micro-sociala situationer, se Levy, ”There is No Such Thing as Ideal Theory”, 320: “The camping trip notwithstanding, Cohen’s theory really has the structure of importing a society-wide rule into the individual soul; it is a scaling *down* from macro to micro, not the other way around. The *ethos* that animates the citizens of a Cohenite just society is one of individual commitment to the overall social rule. Rawls, by contrast, genuinely does engage in a kind of scaling up. Fairness demands that the person who cuts the cake not be allowed first choice of a piece; this insight about everyday fairness is foundational to the elaboration of justice as fairness.”

¹⁴¹ Hall, ”Political Realism and Fact-Sensitivity”, 179–180.

¹⁴² Miller, ”In What Sense Must Political Philosophy Be Political?”, 170.

¹⁴³ Schmidt, ”Nonideal Theory: What It Is and What It Needs to Be”, 778. Simmons är ett exempel, han jämför principer utifrån en ”normal” nivå av föreställd efterlevnad.

om individer frivilligt efterlevde den är ett bara ett av många moment i en genomförbarhetskalkyl, och sällan avgörande:

[We] may discover that a normative theory that appears attractive in the abstract can only be implemented by means of institutions that have normatively undesirable features or that creates incentives that, given empirical facts of human psychology undermine the values the theory attempts to embody, thereby providing reasons for preferring some alternative theory.¹⁴⁴

För det andra varierar efterlevnadsgraden mellan olika sfärer av mänsklig samvaro. Dessa sfärer har olika grundförutsättningar att uppnå efterlevnad: det är skillnad på familj, vänkrets, och samhället i stort. Det är därför som principer inte kan diskuteras i en sfär och sedan oproblematiserat överföras till en annan. Inte heller kan en och samma princip överföras från en social sfär till en annan under antagande att efterlevnadsgraden kan förväntas vara densamma. Vi kan ha andra förväntningar på vårt restaurangsällskap än vad vi kan ha på folk i allmänhet. Det är denna skalförändring i sociala interaktioner som är skälet till varför politiska institutioner är ofrånkomliga. Och snarare än att ägna sig åt att konstruera tankeexperiment om mikrosociala situationer och samarbeten så borde politiska teoretiker ägna sig åt att begrunda sådana institutioners funktionssätt, historia och natur. Det är det jag ska göra i nästa avsnitt, som presenterar en variant av substantiell realism: ett synsätt på politikens natur och människan som social och politisk varelse.

2.5 Politisk ordning

Givet realisternas betoning på att politiken är en särskild domän ter det sig nödvändigt att ägna en stunds uppmärksamhet åt frågan om denna domäns natur. Vi lämnar härmed den rent metodologiska realismen, som hävdar behovet av en faktakänslig teori och fokus på genomförbarhet. Vi går nu in på en mer specifik uppfattning om hur den "verklighet" är konstituerad som en substantiell realist skulle kunna hävda bör influera den normativa teorin. Det finns naturligtvis väldigt många olika synsätt på politikens natur och funktion. Jag ska här endast presentera en möjlig sådan vision, som sedan längre fram i avhandlingen kommer att användas för att exemplifiera några realistiskt präglade argument kring demokrati och välfärdsstat. Givet att politiska institutioner är nödvändiga för att

¹⁴⁴ Woodward, "Justice and Reciprocity: The Case for Nonideal Theory", 133.

kunna realisera och säkerställa efterlevnad av principer – på samhällsnivå vidgar de vad som ryms i “kan” i principen “bör implicerar kan” – måste normativa resonemang som bryr sig om genomförbarhet ha en uppfattning om politiska institutioners natur och funktion.

Av särskild vikt är synen på politisk ordning. Medan Rawls fastslog att “justice is the first virtue of social institutions”, kontrar realister med att sätta ordningen först: “the first virtue of politics is order, not justice, and justice purchased at the expense of order is likely to prove self-defeating”.¹⁴⁵ Så hur ska vi förstå politisk ordning? Frågan kan naturligtvis inte utförligt behandlas i ett enda litet kapitel eller avsnitt; jag ska endast i korthet presentera *ett* synsätt på politisk ordning som kan sägas vara i linje med en realistisk grundsyn, och som kommer influera senare resonemang i avhandlingen. Jag ska försöka mig på att utveckla innebörden och skälen till realisternas prioritering av ordning, i kontrast till Rawls prioritering av rättvisa.

Synsättet är starkt influerat av David Hume. Till skillnad från de flesta andra kanoniska politiska tänkare präglas hans tänkande just av viljan att empiriskt begripa samhället och politiken, snarare än att konstruera en utopi eller idealstat. I *Treatise of Human Nature* och i essäer som ”Of the Origin of Government” beskriver Hume människans naturliga socialitet, hur krig och våld ökar behovet av samarbete inom gruppen, och förklarar samtidigt att det grundläggande problemet med att skapa social ordning kommer av att mellanmänskliga interaktioner i större grupper ger upphov till vad som i modern samhällsvetenskap skulle beskrivas som fångarnas dilemma-situationer och free-rider-problematik. Han beskriver kort sagt behovet av, och problemen med att skapa, politiska institutioner. I kontrast till Hobbes, Locke, Rousseau och Kant ägnade sig Hume åt att empiriskt förstå och förklara framväxten av ett lands institutioner. Som politisk-teoretisk föregångare till modern realistisk politisk teori är han därför svårslagen.¹⁴⁶ Föga förvånande finns också en tydlig koppling mellan Hume och modern samhällsvetenskap. Hume brukar ofta framhållas som en föregångare i sin förståelse av kollektivt handlande som grunden för att förstå politik. Hume nämns exempelvis som en föregångare i David Lewis klassiker *Convention*¹⁴⁷, Jon Elster anser att Hume var den förste som beskrev en situation liknande fångarnas dilemma¹⁴⁸, och Russell Hardin betraktar ”the pervasiveness and power of

¹⁴⁵ Rawls, *A Theory of Justice*, 3; Galston, ”Realism in Political Theory”, 388.

¹⁴⁶ “Never before and never since has the best philosopher of the age written a book on the varieties of political choice and the institutions that arise from them.” (Sabl, *Hume’s Politics. Coordination and Crisis in the ‘History of England’*, x).

¹⁴⁷ Lewis, *Convention. A Philosophical Study*, 3–4.

¹⁴⁸ Elster, *Alexis de Tocqueville. The First Social Scientist*, 51.

coordination” som Humes grundläggande insikt och menar att idén om konventioner bör räknas som en av ”the greatest insights of social theory”.¹⁴⁹

Det finns alltså en kontinuitet mellan Humes politiska tänkande och moderna samhällsvetenskapliga teorier som analyserar kollektivt handlande för att förstå social och politisk ordning. Med *kollektivt handlande* avses nyttigheter och fenomen vars existens beror av hur alla som är inblandade agerar. Ska segelbåten upp på land måste kanske alla hjälpas åt att dra i repet. Ska bibliotekets läsesal fylla sitt syfte måste alla besökare lägga band på sin önskan att prata med sin kompis. Ska trapphuset i bostadsföreningen hållas rent krävs att de boende visar omsorg och antingen städar själva eller bidrar till att köpa tjänsten. För att ta oss fram snabbt och säkert i trafiken måste vi enas om vilken sida av vägen vi ska köra på. Ska tunnelbanan vara effektiv måste de som ska kliva på avvakta tills passagerarna har klivit av.¹⁵⁰ Med hjälp av spelteori går det att analysera aktörernas alternativ och strategier i situationer som dessa, och därigenom förstå eller förklara de sociala och politiska fenomen som uppstår av deras interaktioner.¹⁵¹ Föreställ dig att du ska ställning till en festinbjudan. Om ingen annan kommer på festen skulle det vara slöseri med tid att gå till lokalen. Kommer de andra att gå? Ditt beslut beror på hur du tror andra kommer agera, och detta gäller för övrigt alla de andra också. Denna strategiska aspekt skiljer spelteorin från exempelvis beslutsteorin.¹⁵² De flesta sociala fenomen är beroende av individuella beslut som i sin tur är formade av förväntningar om andras beteende. Detta betyder att de inte kan modelleras med hjälp beslutsteorins vanliga verktyg: preferensordning och sannolikhetsfunktion. Det kan inte finnas en sådan stabil sannolikhetsfunktion i situationer där aktörens beslut i sin tur påverkar de andras beteende, och beslutsteorin kan därför inte hantera strategiskt beslutsfattande. Poängen med

¹⁴⁹ Hardin, *David Hume. Moral and Political Theorist*, 82.

¹⁵⁰ Det torde stå klart att ”kollektivt handlande” inte syftar på handlande *som* kollektiv – det handlar inte om kollektiva aktörer eller om att det förutsätts att individer i kollektivet betraktar sig själva som en grupp. Det är vi, som står utanför och analyserar, som definierar det relevanta kollektivet i förhållande till den sociala situation som vi analyserar. Detta innebär inte nödvändigtvis att mer självmedvetna ”kollektiva handlingar” är oviktiga, utan bara att de är de är specialfall av en större klass av sociala fenomen. Se exempelvis Gilbert, *Joint Commitment. How We Make the Social World* angående kollektivt handlande i denna snävare bemärkelse.

¹⁵¹ Det är det strategiska elementet som gett upphov till idén om spel, inte att interaktionerna i sig är spelliknande i någon annan bemärkelse. Ett bättre namn, enligt Elster, är ”the theory of interdependent decisions” (Elster, *Explaining Social Behavior. More nuts and Bolts for the Social Sciences*).

¹⁵² Se till exempel Tsebelis, ”The Abuse of Probability In Political Analysis: The Robinson Crusoe Fallacy”; & ”The Effect of Fines on Regulated Industries: Game Theory vs. Decision Theory”.

spelteori är att den låter oss renodla dessa komplicerade interaktioner på ett klargörande sätt.¹⁵³

Vad är implikationerna för teorier om politisk ordning? Det är lätt att se att detta perspektiv kan appliceras på många traditionella historiska frågeställningar. När sker revolt? När betalar människor skatt utan att knota? När flyr bönderna från soldatutskrivningar, och varför lyder soldaterna i armén? Varför lyder fogdarna kungen, och allmogen fogdarna? Varför avgör kungabalk, kungliga testamenten och andra papperslappar vem som får makten? För att ta sig an sådana frågor krävs en grundläggande distinktion som spelteorin hjälper oss att tydliggöra, nämligen mellan två olika typer av interaktioner: *samarbete* och *koordinering*. Båda dessa former av kollektivt handlande handlar om att uppnå nyttigheter som ligger bortom den enskilda individens räckvidd och som är beroende av interaktion, men de två begreppen pekar ut två typer av interaktioner med avgörande skillnader i incitamentsstruktur.

Koordinering handlar om interaktioner *där det ligger i individens intresse att agera likadant som alla andra*. För att kunna kommunicera måste man enas om betydelsen av vissa språkliga uttryck; varuutbyte gynnas av att man enas om ett gemensamt betalningsmedel; att resa blir enkelt och säkert om man kan enas om att alltid köra på en viss sida av vägen. När sådana konventioner är på plats är det rationellt för en individ att följa dem. Kort sagt: "In some of life and a great deal of politics, the right thing for each person to do is that which he or she has reason to think others will do".¹⁵⁴ Att köra på fel sida av vägen innebär döden. Att lämna över en egengjord sedel ger dig ingen brödlimpa. Och att prata ett privat språk kommer, oavsett dess grammatiska förtjänster, att göra dig ensam i lunchrummet. Koordinering är alltså fall där det är kostsamt för individen att avvika från etablerade konventioner. Kostsamt inte på grund av lagar och sanktioner, utan på grund av den sociala situationens logik. Paragraf 7 i kapitel 3 av Trafikförordningen lyder: "Vid färd på väg skall fordon föras i det körfält som är längst till höger i färdriktningen och som är avsett för fordonet". Vi kan nog anta att detta är den mest efterlevda av alla lagar och förordningar – och skälet ligger inte dess tidlösa visdom, eller i trafikpolisens noggranna övervakning. I frågor om vilken sida av vägen man ska köra, vilka måttssystem som ska gälla, hur ord ska användas, mm, måste individer alltså *koordinera* sig, och de har starka incitament för att hitta en lösning på sådana problem, och inga incitament för att avvika från den lösning som etableras. Det kollektivt bästa beteendet är också det individuellt rationella.

¹⁵³ Hermansson, *Spelteorins nytta. Om rationalitet i vetenskap och politik*, 37–38; Hardin, *Collective Action*, 23.

¹⁵⁴ Sabl, *Hume's Politics. Coordination and Crisis in the 'History of England'*, 42.

Dessa ovan nämnda situationerna förutsätter dock inte *samarbete*, i spelteoretisk mening. Samarbete är relevant i situationer där incitamenten leder individen bort från det beteende som ger det kollektivt bästa utfallet. Strukturellt motsatt koordineringsexemplen ovan har vi vad som kallas ett "public good game". Om alla betalar skatt vore det rationellt att inte betala skatt, om jag skulle kunna komma undan. Ju fler som samarbetar, desto mer lönsamt blir det agera fripassagerare. Detta karakteriserar många spel av denna typ: ju fler som följer samarbetskonventionen desto större blir incitamenten för att avvika. Ju fler personer som står i kö, desto större vinst med att slinka in bakvägen. Detta slags samarbetsproblem, ofta förknippade med Mancur Olsen, har fått stor uppmärksamhet, inte bara i akademiska kretsar. Det har uppmärksammats så till den grad att "collective action problem" har blivit närmast synonymt med sådana problem, såsom fångarnas dilemma och public goods game. Koordinering får normalt mindre uppmärksamhet.

Att samhälle och individers interaktioner kan analyseras som socialt samarbete på detta sätt är så klart en av grundvalarna även för Rawls teori om rättvisa, som handlar om hur institutioner för detta samarbete ska vara utformade för att vara rättvisa. Men vi ska här ta fasta på koordineringsproblem och dess relativa försummelse, både hos Rawls och hos andra. Ett möjligt skäl till försummelse är att koordineringsspel normalt inte framstår som särskilt problematiska. Att köra på vägen på ett sätt som undviker krock – det är ju en självklarhet. När en koordineringslösning är på plats (det vill säga när en konvention om att bete sig på ett visst sätt i den aktuella typen av social interaktion) är den på många sätt självuppehållande. I ovanstående exempel har det varit likgiltigt för aktörerna *vilken* koordineringslösning som etablerats: det spelar ingen roll vilken sida av vägen som man kommer överens om att köra på. Men alla koordineringsspel är inte lika "harmoniska". Det finns även "konfliktuella" koordineringsspel: spel där alla förvisso önskar koordinering men där olika koordineringslösningar ger olika nytta för aktörerna. Aktörer strävar efter att etablera olika koordineringslösningar, eftersom de gynnas olika. Detta kan vi kalla konfliktuella koordineringsspel, och som Jon Elster säger: "In social and political life, this seems to be the rule rather than the exception".¹⁵⁵

¹⁵⁵ Elster, *Explaining Social Behavior. More Nuts and Bolts for the Social Sciences*, 323. En vanlig terminologi är att prata om "ren" (pure) koordinering och oren (impure). Men dessa termer fångar inte den praktiska innebörden av skillnaden typerna emellan. Jag tycker att terminologin harmonisk/konfliktuell signalerar den huvudsakliga skillnaden. Waldron använder uttrycket "Partial Conflict Coordination Problem" (Waldron, *Law and Disagreement*, 103). Hardin benämner samma typ av spelsituation som "unequal coordination" (Hardin, *David Hume. Moral and Political Theorist*, 100). Detta konfliktuella inslag är värt att betona för spelteoretiska förklaringar i termer av kollektiv nytta har även sina idealistiska varianter, som när det lite slapp antas att existerande institutioner per definition måste utgöra optimala lösningar på något socialt

För att lösa problem kring kollektivt handlande behövs ofta ett politiskt beslut och en politisk auktoritet som kan upprätthålla efterlevnad. En etablerad auktoritet kan lösa både koordinerings- och samarbetsproblem, genom att signalera, kontrollera och sanktionera. Kort sagt, genom att ändra incitament och förväntningar hos människor på ett sätt som gör dem mer benägna att agera på ett visst sätt. Med detta perspektiv är den politiska auktoritetens generella funktion att lösa koordinerings- och samarbetsproblem, genom att ge tyngd och stöd åt en etablerad konvention, eller försöka skapa en konvention *de novo*. Det är detta som Waldron kallar "politikens omständigheter" (*circumstances of politics*) i kontrast till rättsvissans omständigheter. Människor som lever tillsammans är i behov av att enas om vad som ska göras och vilka regler som ska gälla, och samtidigt ofrånkomligt oeniga i sak.¹⁵⁶

Disagreement would not matter if there did not need to be a concerted action; and the need for a common course of action would not give rise to politics as we know it if there was not at least the potential for disagreement about what the concerted course of action should be.¹⁵⁷

Att resonera om hur politiska institutioner ska utformas måste hantera dessa grundläggande omständigheter; att lyckas hitta procedurer för beslutsfattande som genererar beslut som erhåller stöd och efterlevnad även av de som inte håller med i sak. Teoretiserande som försöker hitta procedurer som är tänkta att generera samsyn och konsensus kring beslut har misstagit sig kring problemets natur; vad som behövs är ett politiskt system som åtnjuter legitimitet och kan generera

problem för ett givet kollektiv. En realistisk syn måste innebära bland annat att existerande konventioner och institutioner inte ses som resultatet av att ett kollektiv så att säga binder sig självt vid en kollektivt rationell lösning, ty det vore en vision som alldeles för mycket liknar en idé om ett samhällskontrakt som alla gynnas av. En rimligare föreställning om institutionernas framväxt är att istället se dem som framväxta inte genom en kollektiv överenskommelse som förbinder alla i gruppen, utan snarare som "a product of the efforts of some to constrain the actions of others with whom they interact" – vilket i sin tur leder till att förklaringar i termer av kollektiv nytta i hög grad är skenförklaringar till varför institutioner utvecklas som de gör (Knight, *Institutions and Social Conflict*, 19). Det är en annan sak att de existerande institutionerna uppfattas som funktionella och att kostnaderna för förändring är stora.

¹⁵⁶ Idéhistoriskt har detta fenomen ofta diskuterats i termer av människans "sociabilitet" (eller brist på sociabilitet), och hur religion, moral och politik utgör lösningar på problemen med mänsklig samlevnad. Se exempelvis Kant om "unsocial sociability" (Kant, *Political Writings*, 44–46; Schneewind, "Kantian Unsocial Sociability: Good Out of Evil".)

¹⁵⁷ Waldron, *Law and Disagreement*, 102–103. Just i denna formulering är påståendet om oenighet ganska svagt ("at least the potential to"), men Waldrons syn är att oenighet existerar överallt och hela tiden, så att säga.

bindande beslut *trots* oenighet i sak.¹⁵⁸ Det är medelst en sådan politisk auktoritet som samhällets övriga institutioner och konventioner kan ändras och förbättras. Detta ger demokratiska institutioner en särskild status, men på helt andra grunder än den deliberativa demokratiteorins betoning av rättvisa och rationella procedurer för politiska samtal och åsiktsbildning. Demokratiska institutioner, med detta synsätt, möjliggör konflikt och motsättningar kring samhällets utformning, och även kring det politiska systemet själv, men lyckas trots oenighet ändå ge auktoritativt utslag vad gäller hur dessa institutioner faktiskt ska utformas.¹⁵⁹

Notera att politisk auktoritet i sig är ett resultat av koordinering. Det är med Myersons ord, "the coordination problem to solve all other coordination problems". Auktoritet *är* individernas benägenhet att betrakta regler och order från en person eller myndighet som bestämmande och bindande för individens handlande — "a shorthand for citizens' propensity to acquiesce in decisions by designated officers".¹⁶⁰ Med detta perspektiv är en kris för det politiska styret inte något som bör beskrivas uteslutande som en kris för "staten" eller "regeringen". Det är något som händer *oss*: det "vi" som tidigare kunde hänföra kollektiva problem till en aktör vars utlåtanden och föreskrifter betraktades som auktoritativa för våra individuella val och handlingar. Vad en sådan kris tydliggör är det faktum att koordinering kring en auktoritet – instiftandet av ett ämbete, anammandet av en beslutsregel eller regel om vilka som är valberättigade etc. – är ett koordineringsproblem av konfliktuell natur. Ingen har som sagt oberoende skäl att önska att köra på en viss sida av vägen (harmoniskt koordineringsproblem), men många har intresse av att beslutsreglerna ser ut på ett visst sätt. Vilka frågor ska underställas riksdagen? Hur ska riksdagsledamöter utses? Vilka kriterier ska gälla för rösträtten? Bör en myndighet X ges vetorätt? I dessa fall finns en grundläggande koordineringsvilja i bemärkelsen att alla inblandade skulle föredra en politisk makt som kan lösa de i samhället förekommande

¹⁵⁸ Waldron, 245: "The theory of authority must identify some view as the one to prevail on criteria other than those which are the source of the original disagreement. This is one of Thomas Hobbes's contributions to political philosophy: any theory that makes authority depend on the goodness of the political outcomes is self-defeating, for it is precisely because people disagree about the goodness of outcomes that they need to set up and recognize an authority."

¹⁵⁹ Ett sådant försvar av demokratin som ett politiskt system som hanterar "the circumstances of politics" samtidigt som systemet är "själreflexivt", se Knight och Johnson, "The Priority of Democracy: A Pragmatist Approach to Political-Economic Institutions and the Burden of Justification". Det går dock att invända mot framställningen av denna reflexivitet, som kan anses smyga in för stora förhoppningar kring samsyn. Bland annat Sabl har kritiserat dessa demokratiteoretikers påstådda realism av detta skäl (Sabl, "Realist Liberalism: an Agenda", 379–81).

¹⁶⁰ Sabl, *Hume's Politics. Coordination and Crisis in the 'History of England'*, 8.

koordinerings- och samarbetsproblemen, men oenighet eftersom att olika beslutsregler ger olika utfall och tillfredsställer olika intressen. Politik är således som ett ofrånkomligt och evigt "battle of the sexes"-spel (konfliktuellt koordineringsproblem): även om alla vill koordinera kring *någon* auktoritetskonvention, är utfallet för olika konventioner radikalt olika för olika grupper och individer – olikheter som gör koordinering svårt att uppnå och alltid potentiellt instabil.

Koordinering kring en auktoritet är således både önskvärt och dess frånvaro kostsam. Om olika grupper följer olika trafiknormer skulle riskerna i trafiken öka kraftigt. Om olika standarder för betalning konkurrerar leder det till otypligare transaktioner och prisjämförelser, och fördyrar utbyte av varor och tjänster. Men detta slags kostnader av bristande koordinering bleknar i jämförelse med kostnaderna för att inte koordinera kring auktoritet. Osäkerhet om konventioner eller svårigheter att koordinera i frågor om språk och etikett, trafikbeteende och ekonomiska transaktioner, med mera, kan lösas genom att en politisk auktoritet fastslår och övervakar att ett visst beteende får genomslag. Men om makten i sig vilar på inget annat än konventioner, utgör osäkerhet och oenighet kring dessa en mer fundamental och allvarlig konflikt. Att agera efter olika koordineringspunkter i denna fråga innebär i slutändan en risk för inbördeskrig. Auktoritetskonventioner är alltså samtidigt både "crucial" och "unstable".¹⁶¹ Så länge de är etablerade kan frågor på lägre nivå avgöras genom argument och hänvisningar till accepterade politiska konventioner. Men många grupper har starka intressen i att ändra på dessa auktoritetskonventioner. Och om auktoritetskonventionerna själva kommer i gungning, eller upplevs motstridiga, så finns det inget bortom dem att hänvisa till: sådana dispyter är därför, med Humes formulering, "less capable of solution from the arguments of lawyers and philosophers, than from the swords of the soldiery".¹⁶² Hobbess idé om allas krig mot alla (tolkad som en situation utan någon koordinering alls) är för övrigt uppenbart ett tankemisstag: det verkliga problemet är att människor koordinerar sig kring olika auktoriteter med anspråk kontroll och makt över samma territorium och resurser.¹⁶³ Eller som

¹⁶¹ Sabl, 7.

¹⁶² Hume, *A Treatise of Human Nature*, 359–360. Sektionen är *Treatise* 3.2.10.15.

¹⁶³ Det råder dock naturligtvis motstridiga uppfattningar om hur Hobbess idé ska förstås i spelteoretiska termer. Hur som helst, i en situation av krig vore nyttan av att samarbeta med någon annan så överhängande att, ja människor *skulle* samarbeta. Se exempelvis Kavka, "Hobbes's War of All Against All": "the transition, for which Hobbes offers no explicit justification, from the observation that persons in the state of nature must fear violence from others, to the claim that anticipation is the most reasonable way for such persons to attempt to protect themselves [is the main weakness in the argument]. Despite the fact that this crucial inference has escaped criticism in the literature, it is clear that it is fallacious. [...] Hobbes's own ultimate solution to the state of nature security problem is for the parties to leave the state of nature by forming a defensive coalition of a particular sort, a commonwealth under an absolute sovereign. But less extensive

Hume beskriver det i sin karakterisering av det medeltida England i *History of England*:

[T]he civil union being weak, many private engagements were contracted, in order to supply its place, and to procure men that safety, which the laws and their own innocence were not alone able to insure to them. On the whole, notwithstanding the seeming liberty or rather licentiousness of the Anglo-Saxons, the great body even of the free citizens, in those ages, really enjoyed much less true liberty, than where the execution of the laws is the most severe, and where subjects are reduced to the strictest subordination and dependance on the civil magistrate. The reason is derived from the excess itself of that liberty. Men must guard themselves at any price against insults and injuries; and where they receive not protection from the laws and magistrate, they will seek it by submission to superiors, and by herding in some private confederacy, which acts under the direction of a powerful leader. And thus all anarchy is the immediate cause of tyranny, if not over the state, at least over many of the individuals.¹⁶⁴

Vi har nu en rudimentär förståelse av politisk ordning, och även av dess normativa betydelse. En realist anser att behovet av ordning – att exempelvis kunna leva sitt liv i någorlunda förvisning om att ens person och ens egendom är fredade från “insults and injuries” – är en del av den mänskliga naturen och utgör ett grundläggande värde som politiskt tänkande bör ta hänsyn till snarare än att utgå från. För politisk ordning är i sin tur förutsättningen för möjligheten att adressera andra normativa frågor. När vi diskuterar fördelning av ekonomiska resurser, makt och rättigheter sker det mot bakgrund av att ordningsproblemet är “löst”, det vill säga att det existerar en fungerande politisk ordning och auktoritativa institutioner som gör att rättigheter blir verkningfulla, att ekonomisk fördelning blir möjlig att administrera, att makten är så knuten till politiskt inrättade positioner och roller att den kan “delas” genom medvetna beslut. Med Bernard Williams ord är ordningsproblemet politikens grundläggande fråga: “the securing of order,

coalition arrangements still within the state of nature are imaginable, the simplest being an exchange, among a number of persons, of promises of mutual aid in case of attack. Admittedly, there are dangers involved in making and adhering to such a pact; one may lose one's life defending the life or property of one's partners. But its advantages – stronger defense against, and deterrence of, attacks on oneself and one's property – would seem to greatly outweigh the disadvantages, and make the coalition strategy clearly preferable to the highly dangerous anticipation strategy.” Problemet med Hobbes är att han skulle avfärda sådana samarbeten som irrationella i avsaknad av en sanktionerande politisk maktinstans. Det är bland annat på den punkten som han är sociologiskt mindre avancerad än Hume. Och för övrigt även mindre avancerad än Ibn Khaldun (se Gellner, ”Trust, Cohesion, and the Social Order”).

¹⁶⁴ Hume, *The History of England. Volume I*, 168–69.

protection, safety, trust, and the conditions of cooperation. It is 'first' because solving it is the condition of solving, indeed posing, any others". It is not (unhappily) first in the sense that once solved, it never has to be solved again."¹⁶⁵ Det är detta som Galston syftar på när han, i kontrast till Rawls, menar att det är ordning snarare än rättvisa som är "the first virtue of institutions".¹⁶⁶ Rawls ägnar sig nästan uteslutande åt institutioner för socialt samarbete och frågan om fördelning av de resurser som uppkommer genom detta samarbete. Men det samhälle som Rawls utgår från består av lösningar på koordineringsproblem som *föregår* de frågor om rättvis fördelning som Rawls sysslar med. Som Andrew Sabl uttrycker det:

On a Humean view, the most important political questions do not involve "who gets what, when, how". Disputes over the distribution of social goods and tasks, however important [...] are in one sense the easy part of politics. For us to argue over distribution, taxation, or the enforced assessment of burdens, we must first agree on who "we" are; we must have a surplus over subsistence; we must know in common what counts as money; we must accept a common authority (whose proper functions, limits, and obligations can then be argued out). Before it can even think about becoming a fair scheme of social cooperation, society must acquiesce in conventions that establish several complex, difficult schemes of social coordination.¹⁶⁷

Att bedriva substantiell normativ teori i denna humeanska tappning består i att resonera kring ideal, värden och principer i ljuset av insikten att det samhälle som adresseras utgör en komplex kombination av lösningar på en rad grundläggande koordinerings- och samarbetsproblem. Behovet av politisk ordning, och dess beroende av historiskt framvuxna konventioner och kompromisser, medför att det normativa tänkandet kring andra värden måste förhålla sig till förutsättningarna för politisk ordning.

¹⁶⁵ Williams, *In the Beginning Was the Deed*, 3.

¹⁶⁶ Galston, "Realism in Political Theory", 388.

¹⁶⁷ Sabl, *Hume's Politics. Coordination and Crisis in the 'History of England'*, 42.

2.6 Att arbeta politiskt-teoretiskt – fyra metateoretiska utgångspunkter

I de följande kapitlen om demokrati och välfärdsstat ska jag återkoppla till argumenten för en metodologisk realism och till den variant av substantiell realism och dess betoning på politisk ordning som beskrivs ovan. Men innan jag går över till normativ teori om migrationsfrågor bör det nuvarande kapitlet sammanfattas i korthet.

Diskussionen mellan idealism och realism i politisk teori rör, enligt min beskrivning, både en metodologisk och en substantiell dimension. Alltså dels en fråga om faktakänslighet: hur mycket och på vilket sätt empiriska förhållanden tillåts påverka normativa resonemang. Eller med andra ord vilken relation mellan ideal och verklighet som normativ teori bör utgå från. Dels en fråga om olika verklighetsuppfattningar, det vill säga grundläggande synsätt på hur verkligheten är konstituerad vad gäller människan som social och politisk varelse. Den substantiella dimensionen avhandlades i föregående stycke, och det är således den metodologiska dimensionen (som därtill upptagit huvuddelen av kapitlet) som måste sammanfattas innan vi övergår till normativa frågor inom migrationens politiska teori.

Ett viktigt resultat som framkommit av diskussionen av olika metodologiska förhållningssätt till ideal-verklighet är att skillnaderna tycks avspegla skilda synsätt på vad som är själva syftet med politisk teori och således den primära roll som principer och normativa teorier bör spela. I kapitlet har jag således längs vägen urskiljt fyra metateoretiska positioner, baserat på olika kluster av föreställningar kring både metodologi respektive det primära syftet med politisk-teoretisk verksamhet (se tabell 3 nedan). Uttrycket "primärt" är här viktigt: indelningen är inte tänkt att indikera att en normativ teoretiker måste hålla sig till resonemang av endera slaget. Tvärtom är de flesta resonemang en kombination av dessa former av politiskt tänkande.

På ett tidigt stadium i kapitlet urskiljdes en stark form av realism, som avsåg sig alla anspråk på att vara normativ. Det grundläggande syftet var att *tolka* och begripliggöra den politiska världen genom analys av de begrepp, ideologier och föreställningar som präglar det politiska tänkandet såväl som gemene persons sätt att tolka den sociala och politiska omgivningen. Att begripliggöra den politiska verkligheten och den roll som begrepp och ideologier spelar i det politiska livet utgör det primära syftet med detta slags politiska teori. Inom vad jag kallat svag realism anses att normativ teori bör bedrivas på ett sätt som håller sig nära det slags samhälle och den historiska situation som vi befinner oss i. Det tycks grunda

sig i att det primära syftet är praktisk vägledning, det vill säga normativ teori bör ha ambitionen att säga någonting av relevans givet de omständigheter som politiker och medborgare faktiskt står inför med tanke på det existerande samhällets egenskaper, dess rötter och utvecklingstendenser. Att ta hänsyn till verkligheten är centralt för detta slags teori, men den är fortfarande normativ och syftar till att uttröna idealens innebörd och implikationer i den aktuella kontexten.¹⁶⁸

Även idealismen bör särskiljas i två olika former. En svag idealism, representerad av Rawls, präglas av ambitionen att beskriva vad samhällets grundläggande ideal borde innebära för hur dess institutioner bör vara utformade om det frigjordes från många aktuella men inte ofrånkomliga genomförbarhetsbegränsningar. Genom att frigöra sig från faktorer som förvisso är relevanta för praktiskt handlande här och nu, uppnår politisk teori det som för svaga idealister utgör det primära uppdraget: att fastställa en *målsättning*, en vision som medborgare och politiker bör ta sikte mot och betrakta som innebörden av rättvisa institutioner. En sådan målsättande teori tar dock fortfarande hänsyn till ett antal genomförbarhetsbegränsningar, och utgår från en tunn kontext bestående av en beskrivning av vad för slags samhälle och ekonomisk struktur som teorin är tänkt att vara applicerbar på. En målsättning måste, om den ska vara praktiskt meningsfull, trots allt ligga inom det möjligas gräns. Idealens innebörd måste diskuteras på ett sätt som tar hänsyn till att de ska kunna institutionaliseras, och detta utgör en begränsning av vilka principer och definitioner som kan anses utgöra rimliga uttolkningar av idealens innebörd. I kontrast utgör en stark form av idealism ett slags teoretiserande som i ännu högre utsträckning frigöra normativ teori från hänsyn till verkligheten och förväntade effekter av att anamma eller institutionalisera idealen. Det primära syftet med normativ teori antas vara att *utvärdera* olika institutionella arrangemang och handlingar. Denna roll för idealen motiverar varför deras innebörd inte bör påverkas av empiriska förhållanden och förväntade effekter, för det skulle medföra ett slags rundgång och förhindra en oberoende utvärdering av fenomen, exempelvis förväntad moralisk motivation och efterlevnad, som behöver kritiserar snarare än tas som utgångspunkt.

¹⁶⁸ Freedon benämner detta slags realism för en "prescriptive realism" i kontrast till en "interpretative realism" och beskriver relationen på följande sätt: "Both 'realisms' may have arisen out of a reaction to a range of defects of past mainstream theory, but their agendas plainly diverge and they pull political theory in different directions. A prescriptive political realist explores what can be recommended and aspired to, and even asserted normatively, within the constraints of political life and, most significantly, of human nature. An interpretative political realist is concerned with ascertaining—as far as is possible within the limits of interpretation, translation and reception theory—what the thought-patterns that a society adopts or harbours look like." (Freedon, "Interpretative Realism and Prescriptive Realism", 3).

Tabell 3:
Att arbeta politisk-teoretiskt – fyra metateoretiska utgångspunkter

	Syfte	Metodologi
Stark idealism	Utvärdering. Att resonera om innebörden av olika ideal och använda resultatet för att kritisera och utvärdera olika tillstånd, institutioner och handlande.	Obunden av genomförbarhetsbegränsningar, förväntad efterlevnad och empirisk kontext.
Svag idealism	Målsättning. Att resonera om hur samhällen och institutioner borde vara inrättade – en beskrivning av ett önskvärt tillstånd som aktörer bör sträva mot. Mer konkret vägledning ses som ett senare steg och det existerar potentiellt ett stort glapp mellan det ideala tillståndet och frågan om hur aktörer bör agera i den aktuella världen. De hänsynstaganden som krävs vid vägledning måste hållas isär från uppgiften att fastställa en målsättning, så att den normativa teorin inte justeras till att bli mindre ambitiös och krävande på grundval av existerande orättvisor och orättfärdiga beteenden.	Teoretiserar under gynnsamma antaganden som frigör teorin från de genomförbarhetsbegränsningar som bedöms vara föränderliga över tid. Kontexten är relativt generell: en allmän beskrivning av vilket slags samhälle, ekonomisk struktur och eventuellt politisk kultur som teorin är ämnad för.
Svag realism	Vägledning. Fokus ligger på att omsätta värden och generella principer till föreskrifter för handlande eller till närliggande mål som är rimliga ambitioner och måttstockar för den aktuella världen, snarare än att utgöra ett avlägset "utopiskt" mål. Den faktiska önskvärheten i avlägsna tillstånd anses svår att fastställa, och fokus på att fastställa sådana mål anses hur som helst leda till försummelse av att uppgiften att diskutera mer närliggande förbättringar av världens tillstånd.	Teoretiserar utifrån genomförbarhetsbegränsningar som tycks svårubbliga inom överskådlig framtid. Exempelvis utgör förutsättningarna för att uppnå stöd och efterlevnad ett viktigt hänsynstagande. Den kontext som teorin adresserar fylls ut i högre utsträckning genom en beskrivning av det aktuella samhällets egenskaper. Läger vikt vid att begripa den historiska utvecklingen och samhällets förändringar i syfte att avgöra vilka konstellationer av värden som kommer vara möjliga att realisera och upprätthålla givet olika politiska vägval och utvecklingstendenser.
Stark realism	Tolkning. Att beskriva idéinnehållet och förändringar hos politiska begrepp, föreställningar och normer, och hur de formar den politiska verkligheten. Syftet är inte normativt, utan begripliggörande.	Är inte en normativ teori. Företrädare för stark realism ägnar sig åt politisk idéhistoria, begreppshistoria, ideologianalys, diskursanalys med mera. Dessa studier kan såklart dock användas inom en normativ teori och klargöra kontexten och beskrivningen av det samhälle och den politiska kultur som teorin adresserar.

Urskiljandet av dessa fyra utgångspunkter, och de aspekter i vilka de skiljer sig från varandra, utgör mitt försök att reda ut den omfattande metateoretiska diskussionen om *förhållandet* mellan ideal och verklighet. Jag ska i kommande kapitel visa på betydelsen av vilken metateoretisk utgångspunkt som normativ teori bedrivs utifrån, och hur till synes normativa skillnader i positioner och slutsatser ibland kan förklaras som ett resultat av sådana skillnader.

3. Nationalstaten som liberalt dilemma

Det är nu dags att vända uppmärksamheten mot migrationens politiska teori – de frågeställningar som i inledningen introducerades med hjälp av Henry Sidgwick och Michael Walzer. Vad för slags politisk gemenskap är en stat, och har stater rätt att kontrollera och begränsa inträde i gemenskapen och territoriet? Bör politiska enheter anamma en “nationalistisk” form av politisk organisering i Sidgwicks mening – det vill säga agera som representanter och verktyg för en föreställd kollektiv gemenskap, med rätt att utestänga andra från territoriet och gemenskapen? Eller bör de vara kosmopolitiska till sin karaktär, det vill säga vara gemenskaper mellan individer som valt att för tillfället slå sig samman och där anspråk på att utesluta andra ses som i grunden godtyckliga och orättfärdiga?

När frågorna formuleras på detta sätt torde det liberala svaret vara uppenbart. De främsta liberala idealen utgörs av frihet och jämlikhet, och medan det såklart finns många olika idéer om vad frihet är och vad för slags jämlikhet som är önskvärd, så präglas många liberala teorier av gemensamma utgångspunkter: att liberalism är en idétradition som förespråkar moralisk universalism och individualism. En betoning på kollektiva gemenskaper går stick i stäv med båda dessa liberala grundbultar. Således torde en kosmopolitisk hållning vara den naturliga liberala positionen angående den politiska sammanslutningens karaktär och synen på migration.

Men detta svar, vars företrädare jag kallar för liberala universalister, är trots allt inte det enda tänkbara. I kontrast hävdar liberala nationalisterna, vilket berördes i avhandlingens inledning, att en övergripande nationell identitet och kontroll över migration är förutsättningar för att kunna förverkliga social och politisk jämlikhet. Historiskt är det inom ramarna för stater med dessa egenskaper och befogenheter som välfärdsstatens och demokratins institutioner har växt fram och där individens frihet och moraliska status värderas högt. I den meningen skulle man kunna tala om nationalstaten som ett liberalt dilemma. En sådan stat, som exkluderar icke-medborgare och därtill fostrar och gynnar en viss slags kulturell

tillhörighet, krockar med universalism och individualism, men är samtidigt det slags politiska enhet inom vilken liberala ideal har realiserats.

I det här kapitlet ska jag försöka precisera denna idé om liberalismens beroende av nationalstaten och de normativa problem kring migration och politisk gemenskap som därmed uppkommer. Jag kommer i hög grad anamma en liberal nationalism och försöka övertyga läsaren om att den liberala universalismens hållning till migration och politisk gemenskap inte är fullt så självklar som den kan te sig vid första anblicken. Läsaren kanske inte i slutändan kommer att hålla med, men resultatet av kapitlet är förhoppningsvis en övergripande analysram genom vilken sådana oenigheter mellan liberala nationalister och liberala universalister bättre kan förstås. I beskrivningen av de normativa problemen och frågeställningarna inom migrationens politiska teori introduceras också vissa begrepp och positioner som kommer till användning i kommande kapitel, som bland annat fokuserar på demokratin och välfärdsstaten som exempel på den övergripande idén om nationalstaten som ett liberalt dilemma.

Först (avsnitt 3.1) kommer jag kort beskriva två olika etiska utgångspunkter som färgar den politisk-teoretiska diskussionen, nämligen frågan huruvida moraliska värden och principer är i grunden partikularistiskt färgade eller om de bör ses som universella. Därefter (3.2) tar jag avstamp i Rawls antagande om ett "slutet" samhälle och beskriver vilken typ av frågor som detta antagande utelämnar. Jag kommer att hävda att vi utöver klassiska politisk-teoretiska frågor om "inhemska" institutioner kan urskilja två andra domäner av politisk teori, och jag kommer redogöra för skiljelinjerna mellan liberala nationalister och universalister i dessa två domäner (i avsnitt 3.3 och 3.4). Avsnitt 3.5 rundar av kapitlet, som lägger grunden för analyserna i kommande kapitel. Den metateoretiska indelning som utvecklades i kapitel 2, med den vertikala axeln ideal-institutioner-verklighet, har nu kompletterats i horisontellt led med en indelning av olika slags normativa frågor. Det ger en analysram genom vilken diskussionen mellan liberal nationalism och liberal universalism kan analyseras både normativt och metateoretiskt.

3.1 Partikularism och universalism

Först av allt behöver vi gräva lite djupare i frågan om vilka olika etiska utgångspunkter som präglar den liberala nationalismen respektive den liberala universalismen. Det finns många sätt att formulera denna grundläggande etiska

dikotomi; jag väljer partikularism respektive universalism.¹⁶⁹ Den partikulära synen på etik rättfärdigar på det politiska planet generellt det existerande systemet av suveräna stater som prioriterar sina medborgares intressen framför utomståendes, medan en universalistisk etik istället bildar utgångspunkt för en kritik av statssystemet eller åtminstone av staters exkluderande politik när det gäller frågor om migration och medborgarskap

Utgångspunkten för det partikularistiska synsättet är att identitet och relationer är en viktig del av en människas liv och påverkar vilka moraliska hänsyn som tas människor emellan. Moraliska skyldigheter beror av vilken relation personer har till varandra. Med det partikulära synsättet betraktas moralen istället som ett antal koncentriskt cirkel, som blir allt tunnare ju större de är. "Tjockare" personliga relationer och stort ömsesidigt beroende ger upphov till mer omfattande skyldigheter, medan de moraliska skyldigheterna tunnare ut ju mindre av relationer och identiteter som människor delar sinsemellan. En partikulär moral innebär dock inte att det inte existerar universella moraliska skyldigheter till människor i egenskap av att de är människor; den hävdar bara att dessa skyldigheter normalt sett är tunnare än de vi har i förhållande till människor som står oss närmare. Den hävdar att moralen i grunden är relationell, och ju tätare relationer och ju fler ömsesidiga beroenden vi har, desto mer omfattande är de

¹⁶⁹ I likhet med bland andra Bader, "The Ethics of Immigration"; och Miller, *On Nationality*. Ett annat möjligt begreppspar är opartisk respektive partisk etik, se exempelvis Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*; och Tamir, *Liberal nationalism*. Det finns också försök att överbrygga den här typen av dikotomier. Det är syftet i Boswell, *The Ethics of Refugee Policy*. Boswell kritiserar bland annat universalismens starka betoning på skillnaden mellan moral och egenintresse, och hon strävar efter att de universalistiska värdena ska kunna bli centrala i de politiska gemenskapernas självuppfattning, och på så sätt neutralisera konflikten och ge en stabilare grund för staters universella åtaganden. För diskussioner om partiskhet och opartisk moralteori och politisk teori generellt, se exempelvis Mendus, *Impartiality in Moral and Political Philosophy* och Jollimore, "Impartiality". En annan variant som kräver en kommentar är att möjligheten att helt enkelt tala om en etisk eller moralisk kosmopolitanism och en politisk kosmopolitanism. Detta är alternativt som exempelvis David Miller har valt på senare tid. Han försvarar numera vad han kallar "svag kosmopolitanism" som sin moraliska utgångspunkt, i kontrast till hans tidigare försvar av "etisk partikularism" (Jfr Miller, *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration*, kap. 2; & Miller, *On Nationality*, kap. 3). I sak finner jag ingen skillnad: den försiktiga partikularismen och kritiken av universalism har nu ersatts av ett försvar av "svag" kosmopolitanism och kritik av "stark" kosmopolitanism. Dessa positioner handlar därtill om varianter av en moralisk kosmopolitanism, i kontrast till kosmopolitanism i politisk mening. Jag finner denna terminologi olämplig. Förvirringen kring vad politisk kosmopolitanism räcker gott nog, och jag anser att det är lättare att uppbåda klarhet ifall den moraliska skillnaden beskrivs med annan terminologi. (Som kommer klargöras nedan innebär inte partikularism att det inte kan existera universella skyldigheter. Möjligen är det svårigheten i att förmedla den poängen som fått Miller att hellre kalla sin moraliska utgångspunkt för svag kosmopolitanism.) Kosmopolitiska positioner betraktas alltså här som positioner i fråga om specifikt politiska ideal och institutioner, och de präglas av en etisk grundsyn som är universalistisk.

moraliska hänsyn som måste tas: vi har skyldigheter till familj, släkt, vänner, medborgare, och så vidare, och mänskligheten är *en* sådan krets, gentemot vilken vi har moraliska skyldigheter. Enligt det partikulära synsättet är det inget märkligt med att stater ses som en förlängning av en samhälllig gemenskap och att denna gemenskap har mer långtgående skyldigheter gentemot sina medborgare än andra människor. Det är på dessa grunder som partikularister anser att de politiska enheter som representerar en samhällsgemenskap besitter rättigheter att bestämma tillträde till territoriet och inträde i gemenskapen.

Partikularismen är således en övergripande etisk position som är förenlig med olika ståndpunkter kring *vilka* relationer och identiteter och som är viktigast och i vilken *grad* som personliga, klassmässiga eller kulturella band ger upphov till mer omfattande skyldigheter än de allmänmänskliga. Därtill kan politiska teorier förhålla sig på olika sätt till etisk partikularism. De kan till exempel uttryckligen bejaka etisk partikularism som sådan, och utgöra en vision av vilka band och identiteter som bör präglade det politiska samhället. Liberal nationalism är i sammanhanget en position som inte bejakar men väl accepterar att de flesta människor betraktar sig själva och sina moraliska skyldigheter på ett partikularistiskt vis. Och givet denna moralpsykologiska utgångspunkt står liberal nationalism för att en kollektiv identifikation som samhällsmedlem i en kulturell och politisk gemenskap utgör en önskvärd och rättfärdig form av partikularism. Liberal nationalism kan således kritisera vad som uppfattas som för snäva och exkluderande former av identiteter och gruppegoism, men samtidigt kritisera idén att individens moraliska skyldigheter per definition måste vara universella och utsträckas opartiskt till alla människor oavsett vilket slags relation som råder mellan dessa.¹⁷⁰

En universalistisk etik har en annan utgångspunkt. Moraliska skyldigheter människor emellan ses som just mänskliga och begränsas inte av tillhörighet och identitet: alla idéer om ”speciella skyldigheter” gentemot medlemmar i subgrupper bör granskas kritiskt.¹⁷¹ Som uttrycket ”speciella skyldigheter” antyder antas skyldigheter i allmänhet vara just allmänna: de är tillämpliga gentemot alla oavsett relation. Vid första anblicken kan universalismen tyckas stå i strid med

¹⁷⁰ Det är en intressant fråga till *vem* ett sådant rent instrumentellt argument rimligen kan adresseras. Miller skriver att “an argument of this kind might appear inherently paradoxical, at least insofar as it is addressed to the public at large. For either the addressees already see themselves as belonging to a community, or they do not. If they do, then it is redundant to offer them a justifying argument that appeals to extrinsic distributive considerations; if they do not, then a sense of community cannot be conjured out of thin air because it would be helpful from a distributive point of view were it to exist. Thus the argument that follows might seem to have an unavoidably esoteric character.” (Miller, “In What Sense Must Socialism be Communitarian?”).

¹⁷¹ Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*, 59, 63.

vardagslivets ofrånkomliga partikularism – säg, att en person prioriterar sina egna barns välfärd framför andra. Men universalister skiljer oftast mellan att tolka universalism som direkt handlingsprincip å ena sidan och som princip för *rättfärdigande* av handlingsprinciper, regler och institutioner å den andra. Universalism kräver till exempel inte av en individ att hon opartiskt ska väga sitt eget barns behov av nya gymnastikskor mot alla andra barns behov av vatten och vaccin. Partikularistiskt agerande i *praktiken* kan rättfärdigas, om sådan partikularism i sig går att motivera i termer som väger in allas intressen. Motiveringen av partikularistiskt agerande, säg prioriteringen av nära och kära, går då att motivera på universalistiska grunder om denna praktik är förenlig med andras handlande av samma slag och sammantaget tycks utgöra det bästa alternativet för att tillgodose alla mänskliga behov.

Föga förvånande leder en universalistisk etik ofta till en grundläggande kritik av etablerade statliga praktiker syftande till att begränsa migration och medborgarskap: dessa praktiker är helt enkelt moraliskt svårförsvarliga i sitt sätt att prioritera befintliga medlemmars intressen framför utomståendes. Det är dock inte omöjligt att förena en universalistisk etik med statlig suveränitet – naturligtvis kan instrumentella argument användas även utifrån en universalistisk moralteori, där staters partikularism gentemot egna medborgare motiveras instrumentellt som en "arbetsdelning" av ansvar mellan politiska enheter.¹⁷² Detta uttrycker förvisso en kosmopolitisk syn på politisk ordning, men den är fullt förenlig med påståendet att uppdelningen i stater trots allt är det bästa sättet att garantera individers frihet och välbefinnande.

Det finns både deontologiska och konsekventalistiska varianter av universalistisk teori när det gäller migrationsfrågor. Joseph Carens inflytelserika artikel "Aliens and Citizens: The case for open borders" kan ses som ett uttryck för en deontologisk och rättighetsbaserad universalistisk liberalism.¹⁷³ Carens använder sig av Rawls idé om en okunnighetens slöja och menar att om vi applicerar idén på internationella sammanhang borde vi sluta oss till att öppenhet mellan stater är en berättigad princip.¹⁷⁴ Den konsekventalistiska varianten av universalistisk teori har som utgångspunkt att alla människors välfärd väger lika

¹⁷² Se exempelvis Goodin, "What is So Special about Our Fellow Countrymen?" Enligt Goodin kan uppdelningen i stater som är partiska genom prioriteringen av de egna medborgarna motiveras på följande sätt: "The duties that states (or, more precisely, their officials) have vis-a-vis their own citizens are not in any deep sense special. At root, they are merely the general duties that everyone has toward everyone else worldwide. National boundaries simply visit upon those particular state agents special responsibility for discharging those general obligations vis-a-vis those individuals who happen to be their own citizens" (Goodin, 681–682.).

¹⁷³ Carens, "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders".

¹⁷⁴ Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*, 60–61; Carens, "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders", 255–58.

tungt när för- och nackdelar med en policy eller ett politiskt system ska bedömas. Ett framträdande exempel på detta sätt att resonera är Peter Singers och Renata Singers artikel ”The Ethics of Refugee Policy”.¹⁷⁵ Flera teoretiker kombinerar emellertid dessa två argument – de anför både ett rättighetsargument och ett konsekventialistiskt argument kring global jämlikhet.¹⁷⁶ Gemensamt för de universalistiska argumenten är att de inskräper både att praktiken att utesluta i sig är moraliskt problematisk, det vill säga kräver ett rättfärdigande, och att nuvarande praktiker inte *är* rättfärdiga utifrån universalistiska kriterier. Det finns dock skäl som kan motivera begränsningar av migration även i universalistiska teorier. Med en långtgående utilitaristisk inställning sätts gränsen helt enkelt av när samhället ifråga inte längre kan sägas ha råd med någon ”lyx” och där ytterligare befolkning skulle medföra ett ekologiskt problem vad gäller hållbar användning av naturresurser, eller att migrationen skulle leda till så starka sociala reaktioner att säkerheten för även tidigare invandrare riskerades.¹⁷⁷ Även de rättighetsbaserade argumenten medger att den allmänna ordningen och de grundläggande institutionernas funktion rättfärdigar att en stat inför begränsningar när det gäller migration, men de kan fortfarande kritisera att denna uteslutningsgrund överanvänds – det vill säga inskräpa att sådana skäl motiverar begränsningar, men bara till den nivå då institutionerna *faktiskt* är hotade.¹⁷⁸

Det är inte lätt att reda ut relationen mellan det etiska och det politiska. En källa till förvirring är exempelvis att den politiska universalismen är förenlig med ett visst slag av politisk partikularism. För universalismens enda alternativ är inte, som vi såg ovan, en kosmopolitisk världsstat – i praktiken föreställer sig de flesta en värld fortsatt uppdelad i stater, och deras ideal står inte i direkt strid med en uppdelning mellan medborgare och icke-medborgare. Men för Carens del, som är den mest namnkunniga företrädaren för en universalistisk position, medför det universalistiska ställningstagandet att skillnader mellan medborgare och icke-medborgare måste existera parallellt med öppenhet för inträde och utträde. Det finns inga privilegier för den existerande gruppen som kan berättiga att gränserna stängs. Detta är viktigt att hålla i åtanke, eftersom det lätt sker missförstånd där den universalistiska ståndpunkten redan på ett principiellt plan anses utesluta att skillnad görs mellan medborgare och icke-medborgare.¹⁷⁹ För Carens del innebär etisk universalism inte att politiska enheter inte skulle få särbehandla medborgare

¹⁷⁵ Singer och Singer, ”The Ethics of Refugee Policy”.

¹⁷⁶ Se till exempel Kukathas, ”The Case for Open Immigration”; Carens, *The Ethics of Immigration* kap. 11.

¹⁷⁷ Singer och Singer, ”The Ethics of Refugee Policy”, 127–8.

¹⁷⁸ Carens, ”Aliens and Citizens: The Case for Open Borders”, 259–60.

¹⁷⁹ Carens, 270.

och icke-medborgare, utan bara att möjligheten att bli medborgare (med de skyldigheter som följer) står öppen för alla. I den här avhandlingen tolkas alltså universalismen som förenlig med både idéer om en radikal förändring av det internationella statssystemet och ideal som *kan* uppfyllas av existerande och territoriellt avgränsade stater beroende på hur de behandlar icke-medborgare.

3.2 Tre domäner av normativ politisk teori

En sak är dock säker: frågan om partikulära eller universella skyldigheter till medborgare och icke-medborgare *uppkommer inte* om man avgränsar sin politiska teori till att handla om ett enskilt samhälle utan relationer med utomstående samhällen och individer. I avhandlingens inledning noterades att Rawls hade tagit ett sådant "slutet" samhälle som sin utgångspunkt, och att Walzer var den som först satte fokus på hur frågan om den politiska gemenskapen som sådan allt som oftast lämnades obesvarad av politiska teoretiker. Ett sätt att förstå innebörden av migrationsfrågorna i politisk teori, och dess samband med metateoretiska antaganden, är att skissera detta skifte. Jag ska i detta avsnitt kontrastera Rawls och Walzer och därigenom urskilja tre domäner av normativ teori, vari partikulära och universalistiska utgångspunkter leder till olika ställningstaganden.

Så, vad döljer sig bakom Rawls antagande om ett stängt samhälle? Rawls utvecklade som sagt sin teori om social rättvisa under antagandet att det inte existerar någon migration och samhällsmedlemmarna är födda (och därmed socialiserade från födseln) in i gemenskapen.¹⁸⁰ Det är utifrån dessa antaganden som Rawls tar sig an att resonera om potentiella rättvisepprinciper, principer som måste uppfylla kriteriet om stabilitet, det vill säga vara förmögna att generera sitt eget stöd över tid, och därför inte bör medföra att "åtagandets bördor" blir orimligt stora för individerna. Vilken roll spelar partikularism i detta sammanhang? Kritiker kan påpeka att antagandena innebär att Rawls förlitar sig på en "implicit sociologi", vilken döljs av hans tänkandes i övrigt väldigt abstrakta och kantianska karaktär.¹⁸¹ Rawls var dock explicit (men fåordig) kring vilket slags enhet som hans teori utgick från: "I assume that the boundaries of these schemes

¹⁸⁰ I *A Theory of Justice* beskrivs inte mer ingående innebörden av att samhället betraktas som "a closed system isolated from other societies" (Rawls, *A Theory of Justice*, 7.). Betydelsen ges en tydligare definition i *Political Liberalism*: "entry into [society] is only by birth and exit from it is only by death" (Rawls, *Political Liberalism*, 41–42).

¹⁸¹ Miller, "Social Justice in Multicultural Societies", 71; Canovan, *Nationhood and Political Theory*, 34.

are given by the notion of a self-contained national community”.¹⁸² I en senare artikel ges detta antagande en mer utförlig beskrivning:

[A] well-ordered society is conceived as an on-going society, a self-sufficient association of human beings which, like a nation-state, controls a connected territory. Its members view their common polity as extending backward and forward in time over generations, and they strive to reproduce themselves, and their cultural and social life in perpetuity, practically speaking; that is, they would envisage any final date at which they were to wind up their affairs as inadmissible and foreign to their conception of their association. Finally, a well-ordered society is a closed system; there are no significant relations to other societies, and no one enters from without, for all are born into it to lead a complete life.¹⁸³

Kort sagt, det samhälle vars grundstruktur Rawls teori handlar om är i själva verket en nationalstat.¹⁸⁴ Om sådana antaganden innebär att samhällsmedlemmarnas

¹⁸² Rawls, *A Theory of Justice*, 401.

¹⁸³ Rawls, "Kantian Constructivism in Moral Theory", 536. Rawls försök att visa hur enighet om politiska principer kan uppstå och medlemmarna således lyckas leva tillsammans under gemensamma institutioner sker alltså mot *bakgrund* av denna definition av ett välordnat samhälle (Kymlicka, *Politics in the Vernacular*, 311). Enligt en vanlig tolkning har Rawls visat hur enighet kring strikt politiska principer kan ligga till grund för politisk gemenskap. Det kan exempelvis heta att "Liberalism requires [...] only a shared commitment to some basic principles of liberty and equality, as the basis for social cohesion (Rawls 1971)" (Holtug, "Identity, Causality and Social Cohesion", 1089). Med tanke på vilket antagande som ligger bakom Rawls teori kan man det anmärkningsvärt att Rawls kan användas som en referens för den tesen. Men samtidigt är det klart att om man som Rawls så sällan är tydlig med det bakomliggande antagandet så går det att läsa in en sådan tes i stycken som: "Although a well-ordered society is divided and pluralistic, its citizens have nevertheless reached an understanding on principles to regulate their basic institutions. While they cannot achieve agreement in all things, the public agreement on questions of political and social justice supports ties of civic friendship and secures the bonds of association" (Rawls, "Kantian Constructivism in Moral Theory", 540).

¹⁸⁴ Kymlicka och Straehle, "Cosmopolitanism, Nation-States, and Minority Nationalism", 65; Kymlicka, *Politics in the Vernacular*, 221: "According to John Rawls, a theory of liberal justice should apply to 'the basic structure of society'. But what is the relevant 'society'? For Rawls, 'society' is defined in terms of the nation-state. Each nation-state forms one (and only one) society, and Rawls' theory applies within the boundaries of each nation-state". Det är anmärkningsvärt att Bo Rothstein i *Vad bör staten göra?* (särskilt med tanke på bokens undertitel "Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik") förbiser frågan om nationalstaten som eventuell förutsättning för välfärdsstaten. Rawls teori om rättvisa, som är grunden i Rothsteins diskussion av den generella välfärdsstaten, präglas just av vad Calhoun benämner "the logic of nationalism" i den bemärkelsen att de primära moraliska subjekten är den enskilda samhällsmedlemmen som individ samt det stora samhället som kollektiv, snarare än någon kulturell sub-grupp i samhället, eller någon gemenskap som går tvärs över politiska gränser, som till exempel en världsreligion (Calhoun, "The Class Consciousness of Frequent Travelers: Toward a Critique of Actually Existing Cosmopolitanism", 877). Se även Canovan, *Nationhood and Political Theory*, 31–34; Lægaard, "Feasibility and Stability in Normative Political Philosophy: The Case of Liberal Nationalism", 407 not 30.

vilja att efterleva och bära "åtagandenas börda" ökar, så måste det inverka på vilken princip som blir resultatet av Rawls procedur, för proceduren tar hänsyn till huruvida en rättvis princip efterlevs och erhåller stöd över tid (det vill säga är "stabil"). Det är här som metateoretiska frågor kommer in i bilden. För man kan fråga sig ifall Rawls antaganden om ett slutet samhälle verkligen bör beskrivas som endast ett behändigt sätt att undkomma "distraherande detaljer".¹⁸⁵ Rawls försvarar sina antaganden på sådana metateoretiska grunder när han hävdar att de är nödvändiga för att fastställa vad som är rättvist i denna specifika sfär, men att de förhoppningsvis går att överföra till andra typer av rättvisefrågor.¹⁸⁶ Men är detta en rimlig hållning? Som David Schmidtz formulerar saken: "If we must set aside factor x in order to have circumstances in which y would be ideal, that explains both when y would be ideal, and when it would not be".¹⁸⁷ Den *normativa* fråga som då uppkommer är huruvida x *bör* vara föremål för politisk kontroll, för att möjliggöra genomförandet av y. I utvecklandet av sin rättviseteori förutsätter Rawls – men rättfärdigar aldrig – statlig suveränitet över migrationsfrågor.¹⁸⁸ Den *metateoretiska* fråga som aktualiseras är huruvida det är lämpligt att resonera kring social och politisk jämlikhet under förutsättning att migrationsfrågan inte existerar (och omvänt, om frågor om migrationens politiska teori bör diskuteras utifrån antaganden om att möjligheten att realisera jämlikhetsprinciper inte påverkas av vilka principer för migration som anammas). Kan Rawls trots allt

Möjligen bör dock Rothstein gå fri och skulden läggas på Rawls själv; jag finner det anmärkningsvärt att en teoretiker uppenbart förlitar sig på nationalstaten som politisk form, bara för sedan arbeta fram en liberal teori som påstår sig grunda politisk gemenskap kring enighet om rent politiska principer. När Rawls beskriver sin idé om överlappande konsensus spelar "the fact of pluralism" en central roll. Han tar emellertid inte någon hänsyn till den påtagliga och våldsamma historiska utvecklingen av ökad homogenitet och överlappning mellan kulturella och politiska gränser. Rawls är påtagligt enögd i det att han bara ser moderniteten som ett tillstånd av mångfald av doktriner och livsåskådningar, men inte den kulturella och politiska homogenitet som skapats av hundratals år av statligt "nationsbyggande", två världskrig och imperiers sönderfall. Denna senare politiska och sociala utveckling är dock en förutsättning för Rawls teori.

¹⁸⁵ Rawls motiverar ibland antagandet om ett slutet samhälle med att det låter honom "focus on certain main questions free from distracting details" (Rawls, *Political Liberalism*, 12).

¹⁸⁶ Rawls, *A Theory of Justice*, 7. Man kan notera att Rawls senare tänkande kring internationell rätt i grunden innebär att "interna" rättvisepprinciper *inte* är möjliga att utsträcka globalt. Jag ska inte gå närmare in på denna omfattande litteratur. Se bland annat Wenar, "Why Rawls is Not a Cosmopolitan Egalitarian".

¹⁸⁷ Schmidtz, "A Realistic Political Ideal", 5.

¹⁸⁸ Inom ramen för Rawls internationella politiska teori tillskrivs dock stater en kvalificerad rätt att begränsa migration. Även här diskuteras frågan dock mycket knapphändigt. Hans teoretiserande utgörs återigen av ideal teori, och enligt Rawls innebär det att migrationsfrågor "would disappear in the Society of liberal and decent Peoples. [...] The problem of immigration is not, then, simply left aside, but is eliminated as a serious problem in a realistic utopia" (Rawls, *The Law of Peoples*, 8–9). För en genomlysning av Rawls tankar om migration i *The Law of Peoples*, se Reinhardt, "No Migration in a Realistic Utopia? Rawls's The Law of Peoples and the Topic of Migration".

försvara sig med att hans teoretiska uppgift endast är att härleda rättvisepprinciper, inte avgöra huruvida det är önskvärt att vidta de åtgärder (bland annat då att "stänga" samhället för migration) som krävs för att realisera dem? En realistisk ansats av det slag som skisserats ovan torde leda till att frågorna om social jämlikhet och migration hanteras inom ramen för en och samma teori – poängen med en realistisk genomförbarhetsanalys är att väga in de förutsättningar och konsekvenser som ett praktiskt ställningstagande borde ta hänsyn till. Idealister torde i sin tur vara mer benägna att frigöra det normativa teoretiserandet om enskilda ideal eller sfärer från andra normativa hänsynstaganden för att fastställa vad idealet i sig självt borde innebära, utifrån hållningen att endast efter en sådan analys är det möjligt att göra korrekta bedömningar av hur olika ideal bör vägas mot varandra.¹⁸⁹

Exakt hur Rawls utgångspunkt bör karakteriseras ska inte uppehålla oss för länge. Kontentan är hur som helst att hos Rawls uppkommer inte frågan om vad som ska prioriteras i en eventuell målkonflikt mellan migration och de "inhemska" ideal som kan förverkligas. I verkligheten, däremot, måste vi hantera hur olika frågor väver in i varandra. Den liberala nationalismen tenderar att vara "realistisk" åtminstone i denna mening: den insisterar på att frågorna hanteras explicit och i relation till varandra, snarare än separat inom ramen för en avgränsad ideal teori. För universalistiska liberaler är saken mindre given, men den diskussionen sparar

¹⁸⁹ Ett möjligt idealistiskt försvar av Rawls är alltså att säga att idealiseringarna inte handlar om under vilka omständigheter som teorin är önskvärd att realisera, utan blott är heuristiska medel för att få fram giltiga rättvisepprinciper som vi bör eftersträva efter bästa förmåga. Detta försvar finns exempelvis hos Valentini som anser att Rawls i *A Theory of Justice* inte gör några "dåliga" idealiseringar eftersom de endast är heuristiska (Valentini, "On the Apparent Paradox of Ideal Theory", 352–353). Detta till skillnad från *Law of Peoples*, enligt Valentini. Intressant nog nämner Valentini i sin uppräknning av idealiseringar i *A Theory of Justice* inte den aktuella idealiseringen om ett slutet samhälle. Jag är benägen att säga att denna idealisering inte kan räknas till de godartade i Valentinis mening, för hennes distinktion skiljer mellan heuristiska idealiseringar under teorikonstruktionen och "permanenta" idealiseringar i bemärkelsen att hela teorin tycks *handla om* vad som vore önskvärt under dessa idealiserade antaganden, det vill säga den idealiserar *föremålet* för teorin och kan därmed anklagas för att vara irrelevant i relation till aktuella politiska problem och sökandet efter praktisk vägledning. Ett annat möjligt sätt att försvara Rawls här skulle vara att hänvisa till Robeyns distinktion mellan *heltäckande* respektive *avgränsad* ideal teori, där en teori kan ha ett mer eller mindre avgränsat föremål för teoretiserandet, säg familjerelationer, jämställdhet, eller någon annan fråga, eller möjligen olika geopolitiska regioner, typer av politiska enheter, osv (Robeyns, "Ideal Theory in Theory and Practice", 344). Föremålet för undersökningen är då inte idealiserat, bara väl avgränsat. Man skulle då kunna säga att Rawls endast begränsat sig till inhemska institutioner i en nationalstat, på gott och ont. Men det vore inte en fullständig beskrivning av Rawls utgångspunkter. Faktiska nationalstater möter så klart migrationsfrågan och är öppna för mer eller mindre migration: institutioner för migration är en del av de inhemska institutionerna, och människor med utländsk bakgrund ingår bland samhällsmedlemmarna. Att Rawls väljer att inte ta upp detta handlar därmed om en idealisering av teorins föremål, inte blott om en avgränsning av ämnet.

vi till längre fram. Först ska jag precisera de normativa frågor som uppkommer när man överger antagandet om ett slutet samhälle.

* * *

Till min hjälp tar jag Walzers klassiska argumentation.¹⁹⁰ Walzers försvar för staters rätt att kontrollera och begränsa migration har varit inflytelserikt och utgör naturlig startpunkt även för sentida analyser av migrationsfrågor. Många teoretiker tar avstamp i – och ofta avstånd från – Walzers argumentation.¹⁹¹ Man kan dock, som Jacob Levy, finna det ironiskt att det är Walzer och inte Rawls som blivit företrädare för nationalstaters rätt att begränsa migration.¹⁹² Walzer, som personligen har en vision av USA som pluralistiskt invandringsland, är den som benämns som “restrictionist”, trots att det var Rawls som hade presenterat en vision (metateoretiskt motiverad eller ej) av ett samhälle där suveränitet tas för given och migration inte ens förekommer.¹⁹³ I rättvisans namn bör man alltså påpeka att vad gäller den stat som Walzer själv var medborgare i (USA), så bejakade han dess historia och identitet som ett invandringsland.¹⁹⁴ Detta illustrerar en viktig teoretisk poäng: det finns ingen nödvändig koppling mellan resonemang som motiverar *suveränitet*, det vill säga en beslutsrätt, och resonemang om vilket som är det rätta beslutet för ett visst land.¹⁹⁵ Walzer argumenterar för att USA bör ha en öppen migrationspolitik, men det motsäger inte att det ligger inom statens prerogativ att begränsa migrationen om invandringens omfattning eller karaktär är av sådan art att de nytillkomna svårligen integreras och anammar det slags bindestrecks-identitet som är

¹⁹⁰ Den fråga som Rawls bortdefinierade – statlig suveränitet över migration – är vad Walzer rättfärdigade i kapitel 2 av *Spheres of Justice*, publicerad 1983. I *The Law of Peoples* försvarar Rawls visserligen staters rätt att kontrollera migration, men det rör sig om ett par enstaka stycken och fotnoter och kan inte räknas som ett politisk-teoretiskt rättfärdigande i någon väsentlig mening. Det kan nämnas att Rawls hänvisar explicit till Walzers resonemang och ger Walzer rätt (Rawls, *The Law of Peoples*, 39). Kanske föga förvånande blev Brian Barry inte särskilt nöjd med att Rawls försvarade en partikularistisk syn på stat och samhälle, när han i Barrys ögon borde vara banerförare för liberal universalism. Barry kallar Rawls senare tänkande för “a rather muddled version of Michael Walzer’s anti-enlightenment particularism”, se Barry, *Culture and Equality*, 16, 331 not 27, 346 not 69. En liberal nationalist skulle kunna replikera till Barry att det enda Rawls gjort är att klargöra implicita antaganden i sin tidigare teori, och att det därför snarare borde ge Barry en tankeställare.

¹⁹¹ Se till exempel Cole, *Philosophies of Exclusion: Liberal Political Theory and Immigration*; Benhabib, *The Rights of Others*, 109–114; Seglow, “The Ethics of Immigration”.

¹⁹² Levy, “What it Means to Be a Pluralist”.

¹⁹³ Kan tilläggas att Levy samtidigt kritiserar Walzer för att likt Rawls i alltför hög grad ta ett enhetligt samhälle och existensen av gemenskap för given.

¹⁹⁴ Se Walzer, *What It Means to Be an American*.

¹⁹⁵ Walzer, *Pluralism och jämlikhet*, 61; Carens, *The Ethics of Immigration*, 7.

avgörande för USA som politisk gemenskap. Vad Walzer försvarar är politiska gemenskapers rätt att begränsa invandringen för att bevara "karaktären" på sin gemenskap, inte att karaktären bör präglas av "enhetlighet" eller homogenitet *per se*.¹⁹⁶ I vissa stater, såsom mer typiska västerländska nationalstater, har den politiska gemenskapen dock tydligare etnokulturella förtecken än vad fallet är i USA, och för Walzer har även dessa stater rätt att bevara vad som karakteriserar deras gemenskap. Det rätta beslutet i migrationsfrågor skiljer sig således mellan olika länder beroende på deras karaktär och historia – och *därför* bör stater besitta beslutsrätt över migration.¹⁹⁷

Walzers argument tar sin utgångspunkt i tre olika möjliga analogier med hjälp av vilka den politiska gemenskapen kan förstås: *grannskap*, *klubb* eller *familj*. Vad präglar ett grannskap? Jo, att det är en sammanslutning som inte har någon formell mekanism för vad Walzer kallar "antagning", det vill säga inträde i gemenskapen. Nyttillkomna kan "välkomnas eller inte", men de kan formellt varken godkännas eller utestängas.¹⁹⁸ Grannskap är i grund och botten inte den typen av gemenskap. De sociala mekanismerna för acceptans eller utstötning kan visserligen i praktiken vara starka, men den teoretiska betydelsen av frånvaron av formell antagning eller uteslutning kvarstår:

I princip flyttar personer till ett grannskap av egna motiv; de väljer och blir inte valda. Eller snarare är det så att det i brist på juridisk kontroll är marknaden som kontrollerar deras flyttning. Huruvida de flyttar bestäms inte bara av deras val utan också av deras förmåga att hitta ett arbete och ett ställe att bo på. [...] Vad alla formella kriterier beträffar är grannskapet en slumpmässig sammanslutning.¹⁹⁹

Walzer menar att det är denna idé om gemenskap som kommer till uttryck i kosmopolitanismen, och han drar en parallell till Sidgwick's klassiska beskrivning av positionen, där staten inte anses besitta rätten att bestämma över vilka som vistats på territoriet.²⁰⁰ Här ligger skillnaden gentemot de två andra analogierna: *klubb* respektive *familj*. En klubb präglas av att den har regler och procedurer för vilka som antas som nya medlemmar. Huruvida reglerna är strikta eller generösa är oviktigt i sammanhanget; det viktiga är rätten att fastställa regler och forma dem i överensstämmelse med ideal och intressen. Reglerna avspeglar vilka värden och kollektiva egenskaper som de redan existerande medlemmarna vill värna eller

¹⁹⁶ Walzer, "Response", 171.

¹⁹⁷ Det är angående Walzers öppning för etniska grunder och kännetecken för en gemenskap som många liberala nationalister avviker från Walzers försvar av staters rätt att kontrollera migration.

¹⁹⁸ Walzer, *Pluralism och jämlikhet*, 56.

¹⁹⁹ Walzer, 57.

²⁰⁰ Sidgwick, *The Elements of Politics*, 308.

uppnå. Om däremot etniska och nationella band är avgörande för gruppens självförståelse och präglar dess regler för inträde så är det inte klubben som är den relevanta analogin, utan familjen, och den politiska gemenskapen formuleras då i termer av släktskap.

Walzer anser att grannskapet inte är en hållbar form av gemenskap när den överförs till ett helt samhälle. Den första komponenten i hans argument är att människor ofrånkomligen *har* idéer om sin lokala såväl som politiska gemenskap och sin egen plats i tillvaron. Människor världen över skiljer sig från varandra på påtagliga sätt – de pratar olika språk och lever efter olika normer och värderingar – och människor känner inte heller per automatik solidaritet med och tillit till varandra. Det innebär kort sagt att migration påverkar den sociala miljön, och människor tenderar att reagera på sådana förändringar. Trösklarna för när människor upplever förändringar som problematiska eller hotande är inte skrivna i sten, utan de skiftar från person till person, från grupp till grupp – men det finns enligt Walzer en dynamik här som inte går att bortse ifrån.²⁰¹ Den andra komponenten i Walzers argument är världens ojämlikhet. De flesta människor är visserligen fästa vid sin plats på jorden och flyttar inte om de inte avsevärt vinner på det i materiella termer eller i form av trygghet. Men världen är dessvärre oerhört ojämlik, både ekonomiskt och i termer av de offentliga institutionernas kvalitet. Detta gör att önskan att flytta till välfungerande länder är mycket stor. Dessa länder kan därför enligt Walzer närmast liknas med ett elituniversitet, dit antalet sökande är oerhört högt trots avgifter och höga krav.²⁰²

Dessa omständigheter – människans benägenhet till partikularism och världens ojämlika beskaffenhet – gör att det enligt Walzer krävs en ”antagningspolitik” för att gemenskapens egenskaper och värden ska kunna bibehållas. Grannskapets ideal kan vara kärnan i dessa egenskaper och värden, men det kan inte utsträckas till att gälla staten i dess relation till omvärlden. För om man skulle överföra grannskapets princip till staten i stort, det vill säga att staten inte kan ta någon hänsyn till inflyttningens omfattning eller karaktär, så kommer klubbens eller familjens princip med tiden alltmer präglade samhällslivet.²⁰³ Människans benägenheter kommer att göra sig kännbara. Med en invandring som överstiger vad människor uppfattar som förenlig med upprätthållandet av karaktären, tryggheten och den ömsesidiga tilliten i den miljö de lever i, kommer människor att försöka återskapa dessa egenskaper i de små öar där det fortfarande tycks möjligt. Människor flyttar till områden som är mindre präglade av omvandlingen. De offentliga miljöerna blir färre eller mer kontrollerade. I

²⁰¹ Walzer, *Pluralism och jämlikhet*, 58–59.

²⁰² Walzer, 52.

²⁰³ Walzer, 59.

förlängningen kan offentligheten fragmenteras genom att grupper skapar sina egna semi-offentliga rum och institutioner, så som skedde i de mångkulturella storstäderna under de stora europeiska imperiernas tid.²⁰⁴ Kort sagt, de faktiska grannskapen blir mindre öppna, mer ”ovälkommande” till sin karaktär, och i vissa fall övergår de helt enkelt till att bli egna små klubbar, snarare än öppna grannskap. Vi står därför inför ett val, menar Walzer. Eftersom människor tycks värdesätta ett inte oansenligt mått av kontinuitet, tillit och gemenskap i sin sociala miljö kommer gränser att upprättas *någonstans* – det är bara fråga om på vilken nivå det sker på:

Grannskapen kan vara öppna endast om länderna är åtminstone potentiellt slutna. Det är bara om staten gör ett urval bland dem som söker medlemskap och garanterar de utvalda individernas lojalitet, säkerhet och sociala trygghet som de lokala grannskapen kan anta formen av ”indifferentia” sammanslutningar, bestämda enbart av personlig preferens och marknadskapacitet. [...] Att riva ner statens murar är inte [...] att skapa en värld där murar saknas utan snarare att skapa tusen små befästningar.²⁰⁵

Avhandlingens huvudsakliga problematik, som hittills beskrivits som en möjlig målkonflikt mellan förverkligandet av vissa ideal *inom* en stat å ena sidan och en öppen migrationspolitik å den andra, kan nu ges större precision genom att vi kan dela in normativa frågor i sammanlagt tre olika (men ömsesidigt beroende) domäner. Vad som går att skönja i Walzers argument är två olika typer av frågor. Den ena typen av frågor handlar om *gemenskap* och handlar om vilken grund och vilka band medlemmarna i en stat anser sig ha sinsemellan. Den andra rör *inträdet* i denna stat och dess territorium. Dessa två typer av frågor kan kontrasteras mot de normativa frågor som berördes i kapitel två. Diskussionerna i kapitlet om realism och idealism hämtade exempel från normativ teori om demokrati och social jämlikhet. Själva enheten där de relevanta idealen och institutionerna skulle förverkligas togs för givet: frågorna handlade om hur ett givet samhälle skulle välja institutioner och forma medlemmarnas interaktioner. Dessa frågor om det “det sociala samarbetet”, för att använda Rawls terminologi, handlar om vad vi från och med nu kort och gott ska kalla *samlevnad*.

Innan vi går in på frågor om gemenskap och inträde kan det vara bra att förtydliga vad som avses med samlevnadsfrågor. Dessa handlar om hur samhällsmedlemmarna ska leva tillsammans som individer och i civila sammanslutningar, hur de som kollektiv fattar gemensamma beslut och vilka kollektiva åtaganden de

²⁰⁴ Walzer, 59.

²⁰⁵ Walzer, 58–59.

har gentemot varandra genom de politiska institutioner som de utvecklat. För en (egalitär) liberal utgör liberal demokrati och välfärdsstaten viktiga institutioner för samlevnad: de förverkligar idealen om politisk och social jämlikhet. Demokratin är mekanismen för gemensamt beslutfattande; välfärdsstaten innebär gemensamma åtaganden för ekonomisk trygghet och jämlikhet. Samlevnad är en samlingsterm som betecknar ett samhälles lösningar av koordineringsproblem och samarbetsproblem. Vissa aspekter av verkligheten kan anses sätta ramar för vilka ideal respektive institutioner för samlevnad som är genomförbara. Precis som hos Rawls kan principer åläggas kravet på att vara förenliga med "rättsvans omständigheter" och "åtagandets bördor". En beslutsprincip, å sin sida, kan åläggas kravet att vara förenlig med "politikens omständigheter", det vill säga det faktum att människor har både starka skäl att finna gemensamma regler men samtidigt skilda åsikter om hur dessa regler ska se ut. Dessa klassiska frågor kan i det metateoretiska ramverket beskrivas som i tabell 4:

Tabell 4:

Exempel på socialliberala och liberaldemokratiska ideal och institutioner för samlevnadsfrågor

	Samlevnad
Ideal	Politisk jämlikhet Social jämlikhet
Institutioner och policy	Liberal demokrati (kollektiva beslut genom valda representanter, begränsade av individuella rättigheter) Välfärdsstat (kollektivt finansierade välfärds- och utbildningssystem)
Verklighet	"Politikens omständigheter" "Rättsvans omständigheter"

Vad vi ska hämta från Walzer är att denna figur kan byggas ut "i sidled" för att täcka in andra typer av normativa frågor. Utöver *samlevnad* kan vi alltså lägga till två andra domäner: för det första normativa frågor om hur människorna i samhället bör höra samman och hur de reglerar medlemskap i sin politiska *gemenskap*; för det andra normativa frågor om *inträde* på territoriet och bosättning i samhället.²⁰⁶ Tillsammans täcker dessa frågor in två dimensioner som är

²⁰⁶ Indelningen motsvarar exempelvis Carens indelning av sin bok *Ethics of Immigration* i en del som sammantaget handlar om frågan "Who belongs?" och en andra del som avhandlar frågan "Who gets in?". Ett alternativ till "gemenskap" skulle vara att tala om "medlemskap". Men det skulle riskera att reducera frågorna till att handla om medborgarskapslagstiftning, medan de i detta ramverk även innefattar exempelvis frågor om "nationsbyggande" via utbildningssystem, med mera.

nödvändiga för diskussionen om nationalstaten i förhållande till migration: nationalstatens karaktär av politisk gemenskap, respektive nationalstatens långtgående suveränitet i migrationsfrågor.²⁰⁷ Innan vi i detalj går in på vad som ryms inom inträdesfrågor och gemenskapsfrågor ska vi till att börja med, som i tabell 5, placera in Rawls teori för social jämlikhet i den utbyggda analysramen, det vill säga med de antaganden om stat och samhälle som noterades ovan.

Tabell 5:

Rawls teori om social rättvisa i förhållande till tre domäner av normativ teori

	Samlevnad	Gemenskap	Inträde
Ideal	Social jämlikhet: differensprincipen		
Institutioner och policy	Egendomsägande demokrati		
Verklighet	Rättvisans omständigheter Moralpsykologins grundläggande principer	Antagande: samhället utgör "a national community", där medlemmarna "view their common polity as extending backward and forward in time over generations". ²⁰⁸	Antagande: "society [is] conceived for the time being as a closed system isolated from other societies". ²⁰⁹

Liberala nationalisterna anser att Rawls antaganden inte är en tillfällighet. Medan Rawls ville lämna dessa frågor utanför sin teori, är själva grundtanken inom liberal nationalism att det råder ömsesidiga beroenden mellan dessa domäner och att normativ teori måste adressera detta. Den liberala nationalismen utgör ställningstagandet att stater har rätt att prioritera samhällets karaktär av politisk *gemenskap* över andra individers anspråk på *inträde*, eftersom detta möjliggör *samlevnad* präglad av liberala ideal. Mer specifikt kan liberal nationalism ses som en position som hävdar att socialliberala och liberaldemokratiska institutioner – den

²⁰⁷ Denna tredelning ska däremot inte förstås som uttömmande för politisk teori. Exempelvis ryms inte internationella relationer inom detta ramverk. Inte heller finns rum att kritisera själva statssystemet. Modellen förutsätter en given territoriellt uppdelad värld: "inträde" är bara rimligt i en värld av territoriellt avgränsade politiska enheter. Förhoppningsvis kan dock tredelningen hjälpa oss åskådliggöra strukturen på olika argument kring nationalstat och migration. Det är alltså inte tänkt som den ur alla perspektiv bästa taxonomin av den politiska teorins frågor; det är blott en teoretisk skärning som, även om den framstår som rimlig och någorlunda konventionell, inte gör anspråk på mer än att vara användbar just för att diskutera liberal nationalism och dess kosmopolitiska alternativ.

²⁰⁸ Rawls, *A Theory of Justice*, 457; Rawls, "Kantian Constructivism in Moral Theory", 536.

²⁰⁹ Rawls, *A Theory of Justice*, 7.

representativa demokratin och välfärdsstaten – är beroende av hur befolkningen uppfattar sig höra samman och av den politik för inträde som förs. Denna bedömning motiverar att ståndpunkten att liberala ideal måste realiseras i nationalstatens politiska form.

Innan jag i de kommande kapitlen diskuterar denna typ av argument i kontrast till en universalistisk liberalism måste jag först sätta ord på vad som rör sig inom dessa två domäner och vilka normativa frågor som de öppnar upp. Detta ska jag ska göra i de två nästkommande avsnitten.

3.3 Inträde och ojämlikhet

Utmärkande för de politiska enheter vi talar om, nämligen stater, är att de utgör ett slags gemenskaper med en territoriell bas och jurisdiktion men vars formella medlemskap är knutet till individens person snarare än territoriella uppehålle. Medborgarskapet följer med individen oavsett var hon än reser eller bosätter sig. Som Brubaker uttrycker det:

[C]itizenship is not a mere reflex of residence; it is an enduring personal status that is not generated by passing or extended residence alone and does not lapse with temporary or prolonged absence. In this respect the modern state is not simply a territorial organization but a membership organisation, an association of citizens.²¹⁰

En stat besitter således inte bara ett stycke mark, utan administrerar även ett slags medlemsregister.²¹¹ Staten är både en territoriell jurisdiktion och en politisk gemenskap.²¹² Med *inträdesfrågor* avser jag omedelbart frågor om inträde på

²¹⁰ Brubaker, *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, 21.

²¹¹ Denna dubbla natur glöms ibland bort, inte minst om man närmar sig frågorna utifrån historisk sociologi med dess betoning på skiftet från en feodal och "personlig" relation mellan styrande och styrda till en territoriell och opersonlig form av politisk ordning (Joppke, *Citizenship and Immigration*, 15). För då hamnar fokuset naturligt på territorialitet, och man kan glömma i vilken hög grad som medlemskap är en status som följer individen även utanför staten, till exempel utlandsboendes rätt att rösta i hemlandets val, osv. (Å andra sidan är det naturligtvis så att territorium i mycket hög grad avgör jurisdiktion, jämfört med en ordning som innebar att personer döms efter sitt hemlands lagar oavsett var hen befann sig i världen.)

²¹² Ordet "gemenskap" ska i det här sammanhanget tolkas i sin breda betydelse, det vill säga att gemenskap kan vara "tunn" lika väl som "tjock". Gemenskap betyder då blott att medlemmarna står i någon form av relation till varandra som gör det meningsfullt att se dem som ett kollektiv snarare än blott en samling individer. Detta i kontrast till ett språkbruk där en "gemenskap" per definition anses avse en specifik typ av kollektiv, nämligen de med ett särskilt "tjockt" eller "intimt"

territoriet och möjligheten att leva och bo i en stat. Med *gemenskapsfrågor* avses exempelvis frågan om fullständigt medborgarskap i denna stat, det vill säga villkoren för att bli medlem i den politiska gemenskapen. Migrationens politiska teori öppnar upp dessa två frågor: den om inträde och bosättning på territoriet, respektive vad för slags gemenskap som förenar samhällsmedlemmarna. Inträdesdomänen täcker in frågor om inträde och bosättning (migration) i staten betraktad som territorium. Därmed ryms allt ifrån visumregler och passfrihet till tillstånd för tillfälligt och permanent uppehålle. Gemenskapsdomänen täcker frågor om medlemskap i den politiska gemenskapen (medborgarskap) samt andra institutioner som tillser vad Rawls beskrev som medlemmarnas strävan att “reproduce themselves [...] and their cultural and social life in perpetuity”. Värt att notera vad gäller gemenskap är att frågorna inte alltid är knutna till migration: här ryms även frågan om födslorätt till medborgarskapet enligt *jus soli* respektive *jus sanguinis*.²¹³ Gemenskapsdomänen rymmer emellertid även andra politikområden än medborgarskapslagstiftning. En central del i socialiseringen av medlemmar av gemenskapen, och därmed forandet av gemenskapens karaktär, sker naturligtvis genom utbildningssystemet.²¹⁴ I den här domänen diskuteras

band mellan medlemmarna (Sartori, *Democratic Theory*, 28 not 5). Som exempelvis i begreppsparat *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*. Rawls använder exempelvis “gemenskap” i betydelsen en djupare moralisk eller värderingsmässig gemenskap, vilket är skälet till att han insisterar på att ett modernt samhälle *inte* är en gemenskap (Rawls, *Vad rättvisan kräver*, 24, 45). Helt riktigt om man alltså använder det i betydelsen gemeinschaft. Men är inte idén om en nationalstat och nationella identiteter ett ideal av gemeinschaft? Nej, inte egentligen. I linje med Gellner betraktar jag dem snarare som former av gemenskap som uppkommer och “makes sense” endast i ett gesellschaft. “Nationalism is a phenomenon of *Gesellschaft* using the idiom of *Gemeinschaft*: a mobile anonymous society simulating a closed cosy community”. (Gellner, *Nationalism*, 74.). Hur som helst, med gemenskap innefattar jag alltså även de tunnare former av gemenskap som existerar i moderna samhällen, och betraktar nationella identiteter som en relativt tunn identitet (åtminstone i goda tider). “Gemenskap” åsyftar här alltså inte någon genuin gemeinschaft.

²¹³ Eller som de benämns i svensk lagstiftning och förarbeten: territorialprincipen respektive härstamningsprincipen. Litteraturen om medborgarskap är naturligtvis enorm. En klassiker inom fältet, som specifikt handlar om *jus soli* och *jus sanguinis* är Brubaker, *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Tidiga och inflytelserika böcker kring migration och medborgarskap är Hammar, *Democracy and the Nation State* och Bauböck, *Transnational Citizenship*.

²¹⁴ Ernest Gellner menade som bekant att i nationalismens tidsålder blir makten över utbildningssystemet lika betydelsefullt för staten som våldsmonopolet. Begreppet assimilering brukar användas i relation till invandring, och ett sådant integrationsideal brukar kopplas till nationalistiska idéer. Man kan dock tilläga att assimilerings inte bara en hållning i relation till invandring, utan lika mycket till det uppväxande släktet. Nationalism handlar och assimilerings och social reproduktion rakt igenom. Podoksik, ”What is a Nation in Nationalism?”, 309–10: “I wish to claim that national assimilation is an everlasting practice of initiation into a shared high culture. No one is born into any high culture. To be acquired, high culture needs to be deliberately taught. [...] [Assimilation] does not provoke opposition, because, first, in the developed societies, assimilation into a complex high culture is regarded as indispensable, second, it begins at a very early age and is enforced by older generations, and third, there is no feasible alternative to the high

även frågor om den politiska gemenskapen i relation till individers frihet och till kulturella subgruppers rättigheter i relation till majoritetssamhällets institutioner.

Vi lämnar dock gemenskapsdomänen till nästa avsnitt och fokuserar först på inträdesfrågorna. Den huvudsakliga frågan kring inträde handlar om staters suveränitet och rätt att exkludera. Denna rätt kan exempelvis motiveras utifrån ett värde av kollektivt självbestämmande över gruppens identitet och karaktär, som i Walzers klassiska argument ovan. I kontrast till detta leder ett ideal om fri rörlighet till en önskan om ett institutionellt arrangemang av "öppna gränser", det vill säga till att befintliga gränskontroller inte längre används för att hindra människor att flytta och bosätta sig i ett annat land. Slutligen kan ett ideal kring humanitära skyldigheter eller mänskliga rättigheter handla om varje individs rätt till beskydd och inträde under vissa omständigheter då liv och grundläggande intressen är hotade. Sådana värden och principer motiverar till exempel att en asylrätt institutionaliseras med hjälp av internationella konventioner och inhemsk lagstiftning. I termer av olika politiska ideal och institutionell design, samt grundläggande antaganden om verkligheten (som de flesta kan enas om) kan huvudfrågorna inom migrationens politiska teori beskrivas som i tabell 6 nedan.

Tabell 6:

Vanliga ideal, institutioner och empiriska antaganden inom migrationens politiska teori

	Inträde
Ideal	Kollektivt självbestämmande för den politiska gemenskapen (ett skäl för suveränitet över inträde) Intern jämlikhet (skäl för begränsning av inträde) Global jämlikhet (skäl för öppenhet) Individuell frihet (skäl till öppenhet) Rätt till beskydd/asyl (princip som begränsar suveränitet)
Institutioner och policy	Internationella konventioner, utlänningslagar och samarbetsavtal som tillsammans reglerar gränskontroll, visum och regler för uppehålle.
Verklighet	Världen uppdelad i territoriellt avgränsade stater med primärt ansvar för de egna medborgarna Global ojämlikhet mellan dessa stater I vissa stater förföljs människor Krig pågår ofta inom och mellan stater

culture possessed by the adults." Läroplanerna för svensk skola kan till exempel ses som styrdokument för assimilering och social reproduktion av en speciell kultur, och existensen av en sådan socialiserande funktion är långt mer avgörande än huruvida skolsystemet är explicit nationalistiskt sett till vilka föreställningar som reproduceras.

Frågor om inträde handlar om när och hur utomstående får rätt att uppehålla sig i en annan territoriellt avgränsad politisk enhet. Notera att dessa frågor innefattar olika trappsteg. Benhabib skiljer mellan “first entry” (inträde på territoriet), “absorption” (vistelse under en kortare tid, såsom vid tillfälligt arbete, studier, turistbesök), “incorporation” (bosättning under en längre tid), och slutligen “naturalization” (med andra ord medborgarskap).²¹⁵ Tomas Hammar talar om tre olika “portar”: den första gäller inträde och tillstånd för kortvarigt uppehälle, den andra gäller rätten till bosättning, den tredje gäller naturalisering till medborgare.²¹⁶ De olika stegen innebär också att personer sorteras i kategorier utifrån vilken relation de har till den politiska enheten i fråga: befolkningen rymmer juridiskt åtskilda kategorier som ges “varierande rättighetspaket” beroende på sitt förhållande till staten.²¹⁷ Den grundläggande distinktionen mellan de som är “innanför” och de som står “utanför” brukar i den anglo-analytiska politiska teorin benämnas som “citizens” eller “members” i kontrast till “aliens”, “non-citizens” och ibland “strangers”.²¹⁸ I Sverige har vi som bekant en medborgarskapslag och en utlänningslag som reglerar inträdet i det svenska samhället och medlemskapet i dess politiska gemenskap.²¹⁹

Vi kan som sagt betrakta en stat som Sverige både som en politisk gemenskap bestående av medborgare och som ett territorium där människor bor och lever. I tabell 7 på nästa sida kombineras dessa två aspekter, och vi får då en kategorisering av individer utefter vilken relation till Sverige de står i.

²¹⁵ Benhabib, *The Rights of Others*, 136.

²¹⁶ Hammar, *Democracy and the Nation State*, kap. 1.

²¹⁷ Bevelander, Fernández, och Hellström, ”Vägar till medborgarskap”, 11.

²¹⁸ Carens: “citizens and aliens”, Walzer: “members and strangers”, Linda Bosniak: “citizens and aliens”, Hammar: “Citizens, denizens and aliens”, Benhabib “aliens, residents, and citizens”

²¹⁹ Medborgarskapet beskrivs som “det formella medlemskapet i det svenska samhället och [...] en grund för folkstyrelsen” (Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap, § 1).

Tabell 7:

Kategorisering av individer i relation till Sverige utifrån deras politiska tillhörighet och geografiska uppehålle

	Bosatt på svenskt territorium	Bosatt utanför svenskt territorium
Medborgare	bosatt medborgare ²²⁰	utlandsboende medborgare ²²¹
Icke-medborgare²²²	utländsk invånare ²²³ gäst ²²⁴ irreguljär migrant ²²⁵	utomstående ²²⁶

Väldigt schematiskt kan vi därmed definiera de två grundläggande frågorna om inträde och medlemskap i gemenskapen som *utomståendes* möjlighet att bosätta sig på territoriet respektive *utländska invånares* möjlighet till medborgarskap (naturalisering).²²⁷ Såväl inträde som naturalisering handlar om en individs möjlighet att *byta* kategori, men en annan fråga är förstås vilka rättigheter som knyts till respektive kategori. Lagar för byte av kategori kan sägas variera på skalan öppen–sluten, medan lagar som reglerar vilka rättigheter som tillkommer de olika kategorierna skapar mer eller mindre (o)jämlighet, de kan variera på en skala efter

²²⁰ På engelska: *resident citizen*.

²²¹ På engelska: *non-resident citizen* eller *expatriate citizen*.

²²² Innefattar både utländska medborgare samt statslösa personer. På engelska: *foreigner, alien* eller *non-citizen*.

²²³ På engelska: *resident alien, foreign resident* eller *denizen*. Termen är tänkt att i juridiska termer syfte på en person som är icke-medborgare med permanent uppehållstillstånd. I svensk kontext förekommer termen "kvasi-medborgarskap", se till exempel Bevelander, Fernández, och Hellström, "Att bli medborgare, att vara medmänniska", 160. Nils Öberg har som grundläggande begreppspar "invandrade invånare" respektive "infödda invånare", där invandrad invånare syftar på "permanent bosatta invånare med utländsk härkomst" (Öberg, *Gränslös rättvisa eller rättvisa inom gränser*, 21. Notera att Öberg därmed kombinerar faktorerna härkomst och uppehälle, medan jag i den här avhandlingen gör en indelning baserad på faktorerna medborgarskap och uppehälle.

²²⁴ På engelska: *guest, temporary migrant, sojourns*.

²²⁵ På engelska: *irregular migrant, undocumented migrant, illegal migrant*.

²²⁶ På engelska: *outsider*.

²²⁷ En direkt övergång från *utomstående* till *medborgare* är naturligtvis en teoretisk möjlighet, och den existerar i liten skala, exempelvis när Malta och vissa andra stater i praktiken börjat sälja medborgarskap utan krav på tidigare uppehälle (*residency*). EU utövade starka påtryckningar mot Malta och tvingade fram en revidering som bland annat innehöll ett krav på 12 månaders uppehälle för naturalisering. På detta sätt upprätthölls normen att medborgarskap måste gå via uppehälle och förutsatte en "genuine link" till samhället ifråga. I och med detta naggades en annan stark norm i kanten: staters rätt att fritt bestämma över medborgarslagstiftning (se Carrera, "How Much Does EU Citizenship Cost? The Maltese Citizenship-for-Sale Affair: A Breakthrough for Sincere Cooperation in Citizenship of the Union?"; Buttigieg och DeBono, "Country Report on Citizenship Law: Malta"). Jag betraktar fortsatt detta som ett särfall och att vägen till medborgarskap för utomstående fortsatt kommer gå via "invånarskap" snarare än omedelbart.

hur mycket de formellt stratifierar villkoren för samlevnad mellan de olika kategorierna av befolkningen.²²⁸ Öppenhet utåt kan kombineras med intern stratifiering.

Den utveckling som Tomas Hammar med flera tog fasta på var att västerländska stater i allt högre grad rymmer befolkningar där många människor är invånare utan att vara medborgare (så kallade *denizens* eller *resident aliens*).²²⁹ Fenomenet krockade mot tidigare praktik såväl som föreställningsvärld, där det vanligtvis har kunnat antas att invånarna nästan uteslutande varit medborgare: att territoriella avgränsningar i hög grad överlappade med befolkningarnas medborgarskap. Utländska medborgare är inte längre uteslutande tillfälligt boende, och detta har lett till att "residency" konsoliderats som en permanent status vars innehavare successivt erkänts allt fler rättigheter som tidigare varit knutna till medborgarskapet. Det moderna samhället kan därför sägas ha två typer av medlemskap: ett medborgarskap som innefattar alla politiska rättigheter och ett "invånarskap", där innehavaren besitter permanent rätt till uppehälle men saknar vissa politiska rättigheter. "Invånarskap" är här tänkt att vara en motsvarighet till vad som i den engelska litteraturen benämns *denizenship* (Hammar) och *residential citizenship* (Bauböck). Det kan låta lite märkligt att tala om invånare och invånarskap i denna bemärkelse eftersom orden i dagligt tal har en mer övergripande betydelse som täcker in alla i samhället. Men jag föredrar att på detta sätt prata om invånarskap som en grundläggande kategori, en status som är underförstådd i fråga om bosatta medborgare men som kan betraktas som den status och relation som permanent boende utländska medborgare har till samhället och staten.²³⁰

Uppdelningen mellan två typer av medlemmar, (bosatta) *medborgare* och (utländska och permanenta) *invånare*, behöver kompletteras med ytterligare en kategori: de med tillfällig rätt att uppehålla sig i landet.²³¹ Utländska studenter, arbetskraftsinvandrare och ibland människor med skyddsbehov och flyktingstatus utgör en kategori av befolkningen som ges tillfälliga uppehållstillstånd, och de åtnjuter inte samma uppsättning rättigheter som medlemmar. De med tillfällig

²²⁸ Ibland används termer som extern respektive intern exkludering.

²²⁹ Hammar, *Democracy and the Nation State*.

²³⁰ Jag föredrar denna översättning av *denizenship* framför "kvasi-medborgare" (Bevelander, Fernández, och Hellström, "Att bli medborgare, att vara medmänniska", 160). Dels för den senare termens otymplighet och dels termen i hög grad utgår från idealet att medborgarskap och befolkning ska översstämma. Den normativa positionen delar jag förvisso, men jag vill inte göra den till ett antagande eftersom dess status som ideal är en del av vad inträdesfrågorna handlar om.

²³¹ Jag följer Carens i att använda "medborgare" och "invånare" som förkortningar på detta sätt, och antar i likhet med honom att i de flesta kontexter är det givet om det är bosatta medborgare eller alla medborgare som avses, liksom om det är just utländska invånare som avses eller alla invånare (dvs. befolkningen) (Carens, *The Ethics of Immigration*, 323 not 1).

rätt till uppehälle ska vi kalla *gäster*, eftersom den politiska enheten har bestämt att villkoret för deras inträde är att vistelsen betraktas som tidsbegränsad eller åtminstone upp till staten att förlänga eller inte. Moraliskt, sociologiskt och politiskt är det en signifikant skillnad mellan att ha en tillfällig status och att ha rätten att bo och leva permanent. Slutligen existerar också irreguljära migranter, som uppehåller sig på territoriet utan tillstånd.

Sammanfattningsvis har vi på "insidan" av staten således fyra kategorier av bosatta personer: *medborgare*, *invånare*, *gäster* och *irreguljära migranter*.²³² På "utsidan" av staten återfinns *utomstående* personer samt *utlandsboende medborgare*.²³³ Jag kommer använda dessa kategorier längre fram när jag bland annat diskuterar välfärdsstaten, demokratins avgränsningsproblem och innebörden av asylrätten.

* * *

Inträdesfrågorna för med sig andra frågor om jämlikhet än de som behandlades som "samlevnadsfrågor". Samlevnadsfrågor har traditionellt diskuterats med utgångspunkt inte bara i ett slutet inträde, utan också utifrån tanken på ett samhälle med bara en juridisk kategori i befolkningen: medborgare.²³⁴ Diskussionen av jämlikhetens innebörd blir med ett sådant antagande en fråga om vilka rättigheter och lagar som bör instiftas för att uppnå en jämlik gemenskap av medborgare, inte en fråga om jämlikhet mellan medborgare och andra typer av samhällsmedlemmar (*invånare*, *gäster* och *irreguljära migranter*), eller gentemot *utomstående*. Man skulle kunna benämna detta ett "marshallianskt" paradigm, efter Marshalls inflytelserika *Citizenship and Social Class*, eller möjligen som en "webersk" föreställning om samhälle och stat, där bosättning, jurisdiktion, politiskt deltagande och kulturell tillhörighet sammanfaller.²³⁵ Jämlikhet ses som en relation mellan medborgare i förhållande till staten; politisk utveckling består i att medborgares rättigheter utökats successivt från civila till politiska och sedermera sociala rättigheter. Rättsstaten, demokratin och välfärdsstaten är institutionella ordningar som förverkligar den jämlika medborgargemenskapen.

²³² En liknande tredelning av de "reguljära" kategorierna (*members*, *residents*, och *sojourners*) återfinns i Song, "The Significance of Territorial Presence and the Rights of Immigrants", 242–245.

²³³ Utlandsboende medborgare är dock en kategori som sällan kommer vara relevant i sammanhanget, och "medborgare" kommer hädanefter syfta på "bosatta medborgare" om inget annat anges.

²³⁴ Cohen, *Semi-Citizenship in Democratic Politics*, 74, 115. Bloom benämner fenomenet "methodological citizenship", se Bloom, *Noncitizenism*.

²³⁵ Benhabib, *The Claims of Culture*, 180.

Med omfattande migration uppkommer frågan om vilka rättigheter som ska vara knutna till de kategorier som inte är medborgare – en fråga om formell ojämlikhet, en stratifiering av villkoren för samlevnad. Det senaste halvsekle har stater rört sig mot att utsträcka juridiska, ekonomiska, sociala och till viss del politiska rättigheter till dessa övriga kategorier, så att skillnaden mellan medborgare och invånare som inte är medborgare har blivit relativt obetydlig – rösträtten i nationella val är oftast den enda betydelsefulla skillnaden.²³⁶ Men hur ska denna utveckling bedömas i termer av jämlikhet? Utsträckandet av rättigheter till icke-medborgare kan å ena sidan förstås som någonting positivt, som reformer som leder till mindre skillnader i samhället. Å andra sidan kan det ses som en institutionalisering av en kategori av “andra klassens medborgare”. Om därtill ett krav på total jämlikhet “höjer priset” för en stat att ta emot invandrare, så uppkommer frågan huruvida det är bättre att öppna upp för stratifiering av sociala och politiska rättigheter än att hålla dörren för inträde stängd.

Ett klassiskt argument för att stater bör ha endast en kategori av permanent boende återfinns även i *Spheres of Justice*, där Walzer diskuterar gästarbetare och deras rättigheter. För liberala nationalisterna är det denna senare jämlikhetsnorm – att hela befolkningen bör tillhöra en och samma kategori – tillsammans med det faktum att de kollektiva åtaganden medlemmarna emellan har ökat, som gör att stater tycks betrakta migration som en mer problematisk företeelse idag jämfört med exempelvis på 1800-talet.²³⁷ För liberala nationalisterna är det således önskvärt att en eventuell stratifiering mellan olika juridiska kategorier av befolkningen sker utifrån premisen att ingen individ förpassas till att permanent vara invånare och att kategorin bör vara ett steg på vägen mot medborgarskap. Interna jämlikhetsideal sätter gränser för vilket slags stratifiering som är acceptabel, och således måste inträdet regleras till en nivå där migrationen är förenlig med fullständig integration inom rimlig tid, så att de inhemska institutionernas förutsättningar inte rubbas. För mer universalistiskt lagda teoretiker är saken inte fullt så enkel, eftersom uppkomsten av en sådan kategori samtidigt medför att

²³⁶ Carens, *The Ethics of Immigration*, 88–92. Sverige var i fronten av denna utveckling, bland annat genom att permanent boende icke-medborgare tidigt gavs rösträtt i lokala val (Hammar, “Citizenship: Membership of a Nation and of a State”, 735). Det har i Sverige sedan 1968 varit ett uttalat mål att utjämna skillnaden i rättigheter mellan medborgare och utländska invånare (Spång, “Svensk medborgarskapspolitik”; Bremdal, *Rätt till medborgarskap? Om de svenska naturaliseringsreglerna*, 19, 22). För en genomgång av skillnaderna i rättigheter mellan medborgare och utländska invånare, se Bremdal, kap. 2. I Sverige som i de allra flesta andra länder är det i huvudsak rösträtt och rätten att inneha vissa politiska och militära tjänster som skiljer kategorierna åt. “Denizenship has turned the bright line between citizens and aliens into a grey zone of transition, but electoral rights have generally remained as a privilege attached to membership status.” (Bauböck, “Expansive Citizenship—Voting beyond Territory and Membership”, 683).

²³⁷ Se exempelvis Miller, “Immigrants, Nations, and Citizenship”.

viktiga rättigheter inte längre är knutna till nationalitet och medborgarskap, och man ser därför gärna utvecklingen i termer av en önskvärd "särkoppling" (*unbundling, disaggregation, de-coupling*) av rättigheter från ett nationellt definierat medborgarskap till en post-nationell politisk ordning. Universalismen tycks slitas mellan att å ena sidan förespråka mer omedelbara och långtgående former av inkludering av gäster och invånare än de försiktiga liberala nationalisterna, och å andra sidan se uppkomsten av andra sätt att förhålla sig till en stat än den exkluderande normen enligt vilken stater per definition ska vara en gemenskap av medborgare som delar etnisk eller kulturell tillhörighet, en "nationalitet" med andra ord.²³⁸

3.4 Två visioner av politisk gemenskap

Den universalistiska dragningen till en post-nationell form av politisk organisering leder oss till domänen *gemenskap*. Utöver samlevnadsfrågor och inträdesfrågor kan en stat också diskuteras i termer av vilken gemensam identitet som präglar medlemmarna. På vilket sätt anser sig medlemmarna i den politiska enheten höra ihop? Är avsaknaden av en sådan identitet ett problem? Och hur bör staten förhålla sig till andra former av gruppidentiteter hos medlemmarna? Walzers diskussion av *grannskap, klubb* och *familj* som analogier för en politisk gemenskap hör så klart till den här domänen av politisk teori.

I min diskussion av denna domän kommer jag särskilt att fokusera på diskussionen mellan liberala nationalisterna och olika post-nationella alternativ. Universalister anser allmänt att gemenskapen bör vila på en politisk grund snarare än en föreställning om en djupare identitet i termer av kultur, historia eller etnicitet. Gemenskapen antas kunna bygga på gemensamma institutioner och enighet om de politiska principer som präglar samhället. Jag ska i huvudsak diskutera *konstitutionell patriotism* som en variant av post-nationell politisk gemenskap och den form av politisk gemenskap som är möjlig att förena med en

²³⁸ Se exempelvis meningsutbytet mellan Benhabib och Kymlicka i Benhabib, *Another Cosmopolitanism*. En av de främsta förespråkarna för stratifiering är Linda Bosniak, som anser att mycket av litteraturen kring jämlikt medborgarskap är blind för hur exkluderande denna praxis är: "Progressive theorists of citizenship, I have argued, have advanced powerful critiques of social and economic exclusion. But for all their concern with a variety of exclusions, theorists of citizenship almost never recognize and condemn exclusion based on citizenship status. Again, their conception of universality is bounded; it is bounded both by territory, and also by exclusive, nationalist conceptions of membership within the territory." (Bosniak, "Critical Reflections on 'Citizenship' as a Progressive Aspiration", 342).

liberal universalism.²³⁹ Den konstitutionella patriotismen är förenlig med ambitionen att politisk organisering ska vara så neutral som möjlig i förhållande till människors kulturella och etniska tillhörighet. Pluralistiska samhällen anses kunna hålla ihop genom demokratiska principer och processer och enighet kring de värden som konstitutionen uttrycker. Eftersom politisk legitimitet anses uppstå från procedurer tycks detta vara en möjlighet: den politiska gemenskapen förefaller kunna vila på rent *politisk* grund om alla medlemmarna skriver under på de demokratiska principerna och procedurerna.²⁴⁰ Enligt Habermas samhällsteori är den tid förbi då det var möjligt att upprätthålla fasta och givna identiteter. Social och politisk lojalitet kan inte längre utgöras av relationer till specifika objekt eller sociala konstruktioner – snarare är det till själva processen att revidera och omförhandla existerande identiteter som lojaliteten bör knytas.²⁴¹ Vad som uppstår är en form av ”kritisk tillgivenhet” i relation till det samhälle som uppstår i processen, och till de själva offentliga procedurer och praktiker som samhället har för denna kontinuerliga process.²⁴² Den konstitutionella patriotismen utgör därmed ett svar på hur universalistiska ideal kan förenas med behovet av en gemenskap i existerande stater som till sin natur är avgränsade enheter.

I kontrast till detta utgör liberal nationalism en position som vill (1) bibehålla (eller återknyta) medborgarskap med nationell tillhörighet, och (2) förordna en nationell identitet som bygger på språk och gemensam samhälllig kultur (*societal culture*) snarare än mer etniskt specifika sedvänjor, religiösa uppfattningar och idéer om ett gemensamt ursprung.²⁴³ En samhälllig kultur är vad som genomsyrar samhällets institutioner och som utgör det språk och medium i vilket transaktioner och relationer mellan medlemmarna sker. Liberala nationalisterna vill därmed införliva en relativt tunn föreställning om nationell identitet i liberal teori, för att lösa motivationsproblemen i relation till liberala ideal eller garantera den kontext vari individuell frihet är möjlig att realisera. Det är skillnaden mellan en kulturell och en etnisk nationsuppfattning som gör att det finns en öppning för denna förening av nationalism och liberalism.²⁴⁴ Till skillnad från nationalismsteoretiker som Walker Connor och Anthony Smith, som anser att

²³⁹ Jag kommer huvudsakligen bygga framställningen på Müllers *Constitutional Patriotism*.

²⁴⁰ Habermas, ”On the Relation between the Nation, the Rule of Law, and Democracy”, 137–138.

²⁴¹ Müller, *Constitutional Patriotism*, 27–29.

²⁴² Müller, 29–30.

²⁴³ Begreppet ”samhälllig kultur” kommer från Kymlicka. Kymlicka noterar att ”kultur” i hans begrepp är annorlunda från hur termen används vissa samhällsvetenskaper där det har en närmare koppling till specifika sedvänjor. Kultur i Kymlickas mening är ett tunnare begrepp.

²⁴⁴ Abizadeh, ”Liberal Nationalist versus Postnational Social Integration”, 232. En given kritik från Abizadeh med flera är att distinktionen mellan kultur och etnicitet faller samman i praktiken, eller att det som kvarstår av ett kulturellt nationsbegrepp inte längre är starkt nog att lösa de påstådda motivationsproblemen.

nationalism per definition har en etnisk komponent, anser liberala nationalisterna att nationella identiteter mycket väl kan byggas på kultur och språk, och således i princip står öppna för individer att inlemmas i, och man tar hellre fasta på att det för Benedict Andersson, Ernest Gellner och Max Weber är kulturell identitet som är det centrala.²⁴⁵

Denna tredelning mellan å ena sidan en post-nationell *politisk* identitet och å andra sidan två former av nationell identitet (*kulturell* och *etnisk*) kräver en kommentar om det som i litteraturen kallas "civil nationalism" och som brukar kontrasteras mot etnisk nationalism. I den politisk-sociologiska litteraturen brukar begreppspar användas för att beteckna en nationsuppfattning som bygger mer på långvarigt hemmahörande på ett territorium och under gemensamma institutioner, jämfört med en uppfattning som i första hand tar fasta på etnicitet och härstamning. Den territoriella uppfattningen kan dock knappast likställas med en rent "politisk" identitet, utan har tydliga kulturella drag som gör att den inte är så kompatibel med liberal universalism som många teoretiker hoppats på. Just dessa förhoppningar, det vill säga att i ett slag kunna urskilja två typer av nationalism med "clearly contrasting empirical and moral profiles" är grundproblemet i begreppspar civil-etnisk, och det anses av nationalism-teoretiker vara obrukbart som analytiskt redskap.²⁴⁶ Normativa teoretiker har dock inte känt sig hindrade av detta, och det finns således teoretiker som använder termen "civil nationalism" för positionen att nationell gemenskap kan och bör grundas i samstämmighet kring liberala och demokratiska principer. Likt den konstitutionella patriotism som beskrevs ovan är civil nationalism en position som adresserar vad som kan kallas "partikularitetsproblemet", det vill säga hur

²⁴⁵ Se exempelvis Benedict Andersson: "Language is not an instrument of exclusion: in principle, anyone can learn any language" och "from the start the nation was conceived in language, not in blood, and [...] one could be 'invited into' the imagined community. Thus today, even the most insular nations accept the principle of naturalization (wonderful word), no matter how difficult in practise they may make it." (Anderson, *Imagined Communities*, 134, 145). För Webers syn, se Weber, *Economy and Society*, 1:395–398. Man kan säga att det faktum att nationalitet är en kulturell identitet som delvis förklarar avför nationella grupper kräver politisk självständighet. Om det är en gemensam "högekultur" (Gellner) som är grunden för gemenskapen, så behöver denna kultur beskyddas och reproduceras medelst politiska institutioner. Tvärt emot vad nationalistiska ideologer ofta ger uttryck är nationella grupper "konstruktioner" i betydligt högre grad än etniska grupper – och det är just *på grund av* att de är konstruerade (och därför behöver "underhåll") som förklarar kraven på politisk autonomi (Podoksik, "What is a Nation in Nationalism?", 310.). En etnisk grupp, i kontrast, kan klara av att reproducera sina definierande egenskaper utan hjälp av politiska institutioner.

²⁴⁶ Se exempelvis Brubaker, "The Manichean Myth: Rethinking the Distinction Between 'Civic' and 'Ethnic' Nationalism".

liberalismens universella ideal ska kunna appliceras i en värld uppdelad i separata stater.²⁴⁷ Anna Stilz formulerar uppfattningen på följande sätt:

Civic nationhood is meant to describe a political identity built around shared citizenship in a liberal-democratic state. A “civic nation,” in this sense, need not be unified by commonalities of language or culture (where “culture” refers to the traditions and customs of a particular national group). It simply requires a disposition on the part of citizens to uphold their political institutions, and to accept the liberal principles on which they are based. Membership is open to anyone who shares these values. In a civic nation, the protection or promotion of one national culture over others is not a goal of the state.²⁴⁸

Jag kommer att kategorisera detta som en variant av konstitutionell patriotism. Definition av “civil nationalism” tänjer alldeles för mycket på begreppet nationalism.²⁴⁹ Det måste finna en gräns för hur normativa teoretiker får handskas med politisk-sociologiska begrepp, och jag anser den passeras av Stilz när hon benämner en teori nationalistisk trots att den uttryckligen förnekar att staten får ägna sig åt “the protection or promotion of one national culture over others”. Eftersom det är exakt den uppgiften som är själva grundtanken i en nationalistisk syn på staten, tycks det olämpligt att använda termen nationalism för en position som uttryckligen förbjuder att staten har denna roll. Stilz står för positionen att “a civic nation should not publicly privilege or endorse a national culture (including its language) if it is to treat citizens who belong to other nations with equal respect”.²⁵⁰ Hennes budskap borde så klart hellre formuleras som att liberalism är oförenlig med alla former av nationalism.²⁵¹ Stilz står för en universalistisk liberalism snarare än för en liberal nationalism, en motsättning som blir förvirrad om universalismen anammar begreppet civil nationalism på det sätt som Stilz gör.

²⁴⁷ Detta är exempelvis projektet i Stilz, *Liberal Loyalty*.

²⁴⁸ Stilz, “Civic Nationalism and Language Policy”, 257.

²⁴⁹ Se exempelvis Connor, “The Timelessness of Nations”, 38: “The current vogue among writers on nationalism is to refer to loyalty to the state as civic nationalism and loyalty to the nation as ethnic nationalism. But this only tends to propagate the misconception that we are dealing with two variants of the same phenomenon. If Smith and others prefer to use civic identity or civic loyalty in preference to patriotism – fine. But the fundamental dissimilarities between state loyalty and nationalism should not be glossed over by employing the noun nationalism to refer to two quite different phenomena.”

²⁵⁰ Stilz, “Civic Nationalism and Language Policy”, 260.

²⁵¹ Bernard Yack beskriver begreppet civil nationalism som “a mixture of self-congratulation and wishful thinking on the part of some contemporary liberals” (Yack, “Can Patriotism Save Us from Nationalism? Rejoinder to Viroli”, 204).

I denna avhandling består den huvudsakliga frågan inom liberal teori om domänen gemenskap av konflikten mellan liberal nationalism och konstitutionell patriotism. Precis som i fallet med inträdesfrågor finns det inga givna svar på vad liberalismen måste medföra i frågor om gemenskap, även om företrädare för konstitutionell patriotism tveklöst står för liberalismens mer typiska svar på frågan, nämligen att en tunn och fritt vald identifikation utgör ett ideal för ett liberalt samhälle.

3.5 Att teoretisera om migration och nationalstat – en analysram

Jag har i det här kapitlet förtydligat idén att nationalstat och migration utgör liberala dilemman snarare än företeelser där liberalismen har ett självklart svar. I kapitlet har jag öppnat upp Rawls antagande om ett slutet samhälle och med Walzers hjälp presenterat två ytterligare domäner (*gemenskap* och *inträde*) utöver Rawls strikta fokus på institutioner för socialt samarbete (*samlevnad*). I avsnitt 3.3 och 3.4 utvecklade jag det slags normativa och politiska frågor som dessa domänerna rymmer.

I de två kommande kapitlen ska jag gå över till argument som rör sig mellan dessa domäner. Jag kommer att behandla två fundamentala institutioner för samlevnad, nämligen den liberala demokratin samt välfärdsstaten, och diskutera vad vi ska kalla "horisontella beroenden", det vill säga hur samlevnadsfrågorna beror av hur gemenskap och inträde samtidigt behandlas. Den liberala nationalismens övergripande tes kan till exempel på ett generellt plan uttryckas som: ju mer omfattande och "krävande" samlevnadsinstitutioner, desto större behov av kollektiv gemenskap eller identifikation, och ju större behov av sådan gemenskap desto mer begränsat inträde krävs (*ceteris paribus* för att upprätthålla samhällets kollektiva identitet). Den liberala nationalismen kan i så fall beskrivas som en position som präglas av genomförbarhetsanalyser och ett normativt ställningstagande som offerar fördelarna med en tunnare gemenskap och ett öppnare inträde till förmån för de institutioner, principer och värden som, *ex hypothesis*, kan förverkligas endast under förutsättning att det politiska samhället har en övergripande gemensam identitet, ett språk och en kultur.

Därtill ska vi urskilja olika utgångspunkter kring den vertikala dimensionen, de metateoretiska frågorna om förhållandet mellan ideal, institutioner och verklighet. Som vi har sett i detta kapitel präglas den liberala nationalismen av en viss uppfattning om vilka empiriska omständigheter som en normativ teori om

migration bör ta hänsyn till. Walzers resonemang byggde på vissa föreställningar om människan som social och politisk varelse, samt att världen präglas av sådan ojämlikhet att antalet som potentiellt vill flytta till ett annat samhälle potentiellt är mycket stort. Men bör normativ teori verkligen okritiskt ta dessa omständigheter som en given utgångspunkt? Utifrån en idealistisk utgångspunkt kan det te sig som ett misstag att acceptera dessa omständigheter som i sig borde kunna diskuteras och kritiserats inom normativ teori. Liberala nationalister tar inte detta steg, vilket indikerar att det är en normativ teori som primärt syftar till att vara vägledande och adressera världen sådan den för tillfället är beskaffad. (Notera att huruvida beskrivningen av världen är *korrekt* är en separat fråga.)

På detta sätt tycks politisk teori om migration involvera både normativa skiljelinjer och skillnader i metateoretiska utgångspunkter. Det här kapitlet tillsammans med det föregående hoppas jag har skapat en användbar analysram för att tydliggöra olika argument och ståndpunkter inom migrationens politiska teori. Det är en analysram som kommer att användas i kommande kapitel, som behandlar olika normativa problem kring migration och nationalstat och de argument som anförs av liberala nationalister och liberala universalister.

4. Migration och demokrati – om demosproblemet och den politiska gemenskapen

Utgör migration ett problem för demokratiska institutioner, eller förhåller det sig snarare så att nationalstaten och det traditionella medborgarskapet utgör ett demokratiskt problem i ljuset av att världen präglas av omfattande transnationell migration? En universalistisk liberalism tenderar att anse att demokratins ideal om lika rättigheter och inflytande borde föranleda kritik av etablerad praxis som exkluderar utomstående och utländska invånare, medan en liberal nationalism är benägen att anse det är berättigat att en demokrati anpassar sin politik för inträde och medlemskap så att medborgarna fortsatt ska utgöra en politisk gemenskap med förutsättningar till demokratiskt självbestämmande. Hur vi ställer oss i denna fråga påverkar rimligen vår syn på vilken migrationspolitik som liberal-demokratiska stater är berättigade att föra.

Men utifrån vilka metateoretiska utgångspunkter bedrivs normativ demokrati-teori kring frågeställningen ovan? I det här kapitlet kommer jag belysa hur den normativa skiljelinjen mellan liberala nationalisterna och liberala universalisterna samspelar med skilda metateoretiska utgångspunkter. Mina resonemang kommer dels att röra sig horisontellt i avhandlingens ramverk: demokratin som en samlevnadsinstitution och dess eventuella beroenden av frågor om gemenskap och inträde. Dels rör sig resonemangen vertikalt: huruvida utgångspunkten är de demokratiska idealen som sådana, eller i vilken mån empiriska omständigheter och människors förväntade beteenden och preferenser bör beaktas i de normativa resonemangen i den aktuella frågeställningen. Utifrån dessa två dimensioner kommer jag att göra ett nedslag i den omfattande demokrati-teoretiska litteraturen som behandlar frågan om vad som bör utgöra "folket" i demokratin. Med vilka kriterier bestäms den grupp som ska ha rätt till inflytande? Vad utgör den grupp som idealen om politisk jämlikhet ska realiseras? Dessa frågor kring det så kallade demosproblemet ter sig betydelsefullt för frågan om relationen mellan migration och demokrati.

Först (avsnitt 4.1) beskriver jag det normativa problemet mer ingående, vilket följs av (4.2) en genomgång av två universalistiska principer för demos, där jag exemplifierar hur en analys av förhållandet mellan demokrati och migration kan te sig utifrån en universalistisk position. Därefter följer en kritik där jag argumenterar utifrån en realistisk utgångspunkt och bland annat gör gällande att universalistiska svar på demosproblemet ignorerar vissa omständigheter som ett politiskt system måste hantera. Jag försvarar (i 4.3) den liberala nationalismens position att hänsyn till det demokratiska medborgarskapets förutsättningar är ett giltigt skäl för demokratiska stater rätt att begränsa migration, i kontrast till en liberal universalism som snarare betraktar sådana restriktioner som oförenliga med en fullt realiserad demokrati. Avslutningsvis (4.4) diskuterar jag de olika metateoretiska utgångspunkter som präglar de olika svaren på den normativa frågan, och argumenterar för att universalistiska demosprinciper är av begränsad relevans i relation till frågan om hur demokratiska stater bör utforma sin migrationspolitik.

4.1 Migrationen och det demokratiska underskottet

Den övergripande fråga som adresseras handlar alltså om hur möjliga demokratiproblem kopplade till det traditionella medborgarskapet och transnationell migration bör "diagnostiseras". Utgör nuvarande institutioner och policy, vilka begränsar inträde och reserverar rätten till inflytande till att endast omfatta medborgare, ett demokratiproblem, eller är de tvärtom demokratiskt motiverade för att tillgodose demokratins förutsättningar? Att försöka besvara frågan leder i sin tur oss till frågan om det eventuella behovet att fastställa en politisk enhet och en gemensam identitet. Det som inom demokratiteorin kallas "demosproblemet" eller "avgränsningsproblemet" ter sig avgörande för hur migration och stater exkluderande praktik ska bedömas.

Det finns i grunden två olika frågor i denna litteratur som vi behöver hålla isär. Den ena är vad som karakteriserar ett kollektiv med rättfärdiga anspråk på och förutsättningar att konstituera en demokratiskt styrd politisk enhet. Den andra är hur rösträtten bör vara utsträckt inom ramarna för denna enhet för att den ska anses demokratiskt styrd. Robert Dahl skiljde mellan frågan om demokratiteorins "folk" (en social sammanslutning) från dess demos (vilka i sammanslutningen som ges rösträtt) – det ena problemet handlar om att specificera vilka slags kollektiv som har legitima anspråk på självstyre, det andra om vilka som måste ingå i

enhetens demos för att detta styre ska kunna betraktas som demokratiskt.²⁵² Det första utgör demokratiteoriens "enhetsproblem", och det andra utgör dess "demosproblem".²⁵³ Medan principerna för demos i grunden är inkluderande, och syftar till att inbegripa olika institutioner kring jämlikt deltagande och inflytande, så är inkludering inte ett givet svar när frågan gäller olika sammanslutningar: en poäng som Dahl illustrerar med att föreställa sig att Costa Rica skulle bli tvångsannekterat av USA.²⁵⁴ Det skulle vara en föga tröst att påtala för costaricanerna att de nu kan utöva demokratiskt inflytande som *amerikanska* medborgare. Denna förändring av politiska enheter är svår att rättfärdiga demokratiskt.

Ofta har frågan om demokratins "folk" kunnat tas för given: kampen har handlat om att vidga demos, att ge *alla medborgare* i staten rösträtt. En enhets demos har således antagits vara begränsat till medborgarskap i en given politisk enhet.²⁵⁵ Men är denna ordning demokratiskt rättfärdig och önskvärd? Mellanstatliga organisationers ökade makt skapar frågor om huruvida demokratins koppling till ett nationalstatligt avgränsat demos medför att samhällsutvecklingen blir allt mindre demokratiskt styrd. Transnationell migration, å sin sida, innebär att ett nationellt definierat demos exkluderar människor från politiskt deltagande i det samhälle som de lever och verkar i. Den traditionella uppfattningen av demokrati som likställd med medborgarnas rösträtt i nationella val möter således allt större problem till följd av hur den sociala och

²⁵² Jfr kapitel 9 och 14 i Dahl, *Demokratien och dess antagonister*.

²⁵³ Problemen har många benämningar i litteraturen. Jag följer här Dahl och kallar det första för "enhetsproblemet", även om "avgränsningsproblemet" (i linje med Whelans "the boundary problem") möjligen är en mer vanlig benämning. Jag anser att termen "avgränsningsproblemet" lättare leder till förvirring eftersom det inte specificerar *vad* det är som avgränsningen handlar om. Är det en avgränsning av det kollektiv som ska anses vara en självstyrande enhet, eller är det en avgränsning av vilka som bör ha rösträtt inom kollektivet? Med andra ord, med "avgränsningsproblemet" är det svårare att hålla isär frågan om "folket" eller enheten för beslutsfattandet från frågan om vilka i detta folk som ska vara röstberättigade – det vill säga Dahls distinktion mellan å ena sidan sammanslutningen som utgör en politisk enhet, och å andra sidan dess demos. Möjligen kan man tycka att distinktionen är bra men själva valet av termer mindre lyckat: "demos" leder naturligtvis tankarna till att det är "folket" i "folkstyre" som ska definieras, men hos Dahl är diskussionen om demos snarare en diskussion om "styrets" principer, det vill säga det är ett av elementen av Dahls beskrivning av den demokratiska processen. Det är i relation till denna process som frågan om enheten ("folket") är primär. Men för andra teoretiker framstår det naturligt att använda "demos" i betydelsen av "folk".

²⁵⁴ Dahl, 302.

²⁵⁵ Jag använder här "politisk enhet" (*polity*, eller *political unit*) i bred mening där en stat endast är en typ bland flera andra. Det finns även internationella och övernationella politiska enheter och sub-nationella enheter som regioner och kommuner. Jag följer i detta etablerad konvention, se till exempel Bauböck, "Morphing the Demos into the Right Shape. Normative Principles for Enfranchising Resident Aliens and Expatriate Citizens".

politiska verkligheten har förändrats genom globalisering och migration. I det här kapitlet ska jag fokusera på det senare slaget av demosproblematik, det vill säga inte på transnationella institutioner i relation till nationella, utan på frågan vad som bör utgöra demos i befintliga stater och hur demokratin förhåller sig till frågor om migration.

Spänningen mellan demokrati och migration utgörs i det senare fallet av en kombination av två enkla sakförhållanden, nämligen att rösträtten i nationella val i dagens demokratiska stater förbehålls medborgare, samtidigt som migration leder till att en allt större del av befolkningen består av utländska invånare. Ludvig Beckman beskriver uppkomsten av ett slags demokratiskt underskott:

The co-existence of human mobility and norms that restrict voting to citizens is creating a world where more and more people are unable to participate in the process deciding the laws to which they are compelled to abide.²⁵⁶

Problemet handlar således om den utveckling som vi berörde kort i det föregående kapitlet: att stater i allt mindre grad lever upp till en weberiansk eller marshalliansk idealtyp där hela befolkningen i en stat i princip består av medborgare och där en föreställd politisk gemenskap i hög grad sammanfaller med en territoriell jurisdiktion. När så inte längre är fallet uppkommer kritiska frågor om hur rösträtten bör utsträckas. Bör den förbli exklusiv för medborgare, samtidigt som vägen till medborgarskap blir enklare (det vill säga försedd med mindre krävande kriterier vad gäller längd på uppehålle och språk- och historiekunskaper)? Eller kräver demokratins principer att alla invånare i en stat ges rösträtt oavsett medborgarskap, ja, kanske oavsett hur permanent en invånares vistelse förväntas vara? Vi mötte denna typ av frågor tidigare i diskussionen om inträdesfrågor: vilka särskilda rättigheter ska tilldelas bosatta medborgare respektive utländska invånare, och hur lätt bör det vara att bli medborgare (om nu politiska rättigheter är reserverade för denna kategori). I termer av avhandlingens ramverk skulle vi kunna säga att det demokratiproblem som migration potentiellt utgör skulle kunna lösas antingen genom att naturaliseringsreglerna görs så liberala att ingen invånare i praktiken utestängs från medborgarskapets rösträtt, eller genom att rösträtt i en stat erhålls direkt vid inträde (och inte längre är knutet till medborgarskap).²⁵⁷

²⁵⁶ Beckman, "Is Residence Special? Democracy in the Age of Migration and Human Mobility", 19.

²⁵⁷ Av de som invandrat och haft uppehålle i Sverige i tio år eller mer har ca 80 procent blivit medborgare. Denna naturaliseringsfrekvens kan jämföras med Norge (70 procent) och Danmark (60 procent) (Spång, *Svensket medborgarskap: reglering och förändring i ett skandinaviskt perspektiv*, 8). Det är värt att notera att eftersom tillgången till välfärdsrättigheter i hög grad *inte* utgör en skiljelinje mellan medborgares och utländska invånares rättigheter, medan en ansevärd andel av

Inget av dessa alternativ praktiseras dock av liberal-demokratiska stater, som istället för en medborgarskapspolitik som ger upphov till ovannämnda demokratiska underskott. Kapitlets fråga är hur denna politik ska bedömas. Ska den ses som en ur demokratisynpunkt orättfärdig politik, eftersom den otvivelaktigt medför politisk ojämlikhet bland de som lever under de politiska institutionerna? Eller ska den betraktas som en politik som kan rättfärdigas demokratiskt därför att den upprätthåller en form av sammanhållning och identifikation mellan medborgare som är nödvändig för de demokratiska idealens genomförbarhet?

* * *

Innan vi går in på olika möjliga svar på denna fråga kan det vara nyttigt att reflektera över *varför* det är en teoretiskt svårbesvarad fråga, vilket kommer att ge en första indikation på de metateoretiska utgångspunkternas betydelse inom normativ demokratiteori. Frågeställningen är svår därför att det inom demokratiteorin inte ens råder enighet kring huruvida frågan om demokratins enhet och demos *kan* besvaras utifrån normativ teori. Skälet till sökandet efter demokratiska principer för att fastställa demokratins enhet och demos är inte svårt att förstå. Det grundar sig i intuitionen att demokratiska processer i relation till en befintlig grupp röstberättigade inte kan räcka som kriterium för demokrati, eftersom det vore förenligt med ett tillstånd där gruppen röstberättigade i samhället är ytterst liten. Demokrati är rimligen inte bara en beslutsprocess enligt principen “en person, en röst” (en jämlikhetsprincip), utan också principen att “alla ska ha en röst” (en inkluderingsprincip). Utan en sådan distinktion kan man till exempel inte skilja på demokrati och oligarki.²⁵⁸ En demokrati kräver således ett inkluderande demos. Om demokrati har något slags grundsats i stil med att “alla som berörs av det politiska styret bör ha rätt att delta i det”, så kan det tyckas rimligt att använda denna för att fastställa demos: nämligen de personer som står i denna specifika relation till det politiska styret. En stat styrs odemokratiskt, kan man då rimligen säga, om endast en liten del av de som står i denna relation faktiskt har möjlighet att delta i beslutsfattandet, oavsett hur demokratiska beslutsprocedurer som sedan används bland det fåtal som givits rösträtt.

Försöken att precisera en sådan princip stöter dock på problem, inte minst därför att den potentiellt tycks undergräva demos traditionella avgränsning till en

befolkningen i stater världen över saknar rösträtt, så kan man hävda att det i första hand är demokratin som är i behov av reform i ljuset av ökad migration. Det vill säga att det är politisk jämlikhet snarare än social och rättslig jämlikhet som utgör det viktigaste normativa problemet givet staters aktuella politiska praktik i förhållande till utländska invånare.

²⁵⁸ Dahl, *Demokratin och dess antagonister*, 190–191, 204.

given politisk enhet, och därigenom demokratins traditionella form av legitimitet: att ett beslut bör härröra ur ett kollektiv, ett "folk", som medlemmarna anser sig tillhöra. På det sättet tycks frågan om enheter *föregå* demokratins ideal. I en klassisk artikel av Frederick Whelan hävdas att frågan om demokratins enhet är olöslig utifrån demokratiska principer.²⁵⁹ Det innebär inte att det inte kan finnas normativa synpunkter på gränsdragningar, utan endast att det inte finns ett svar på vilka avgränsningar som i sig är mest *demokratiska*. Demokratiteorin är enligt Whelan dömd att acceptera de politiska enheter och gemenskaper som den historiska processen lett fram till – demokratins principer kan endast säga något om hur dessa enheter bör styras.²⁶⁰ Frågan om "folket", eller demokratins "enhet", har ofta inte betraktats som en fråga som kan adresseras inom normativ demokratiteori.²⁶¹

Många samtida teoretiker skiljer sig från Whelan (och även från Dahl i denna aspekt) och anser att demos och enhet går att diskutera utifrån de demokratiska idealen själva, i den meningen att principerna för ett demokratiskt styre kan användas för att kritisera politiska gränsdragningar och rösträttsbegränsningar och rekommendera nya.²⁶²

Tills vidare kommer jag att utgå från att frågor om demos och enhet är rimliga frågeställningar inom normativ demokratiteori. Det bör emellertid noteras att det i sig inte är förbundet med ståndpunkten att existerande praxis är normativt orättfärdig. Demosprinciper kan naturligtvis vara mer eller mindre kritiska eller rättfärdigade i förhållande till demokratiska staters nuvarande institutioner och policy. I politisk praxis är demokratiska rättigheter knutna först till medborgarskap som juridisk kategori, där medborgarskapet i sin tur oftast är kopplat till en idé om en samhällsgemenskap av något slag som individen är en del av – tydligast symboliserat av att naturalisering till medborgare ofta villkoras med faktorer eller indikationer som förknippas med samhörighet och identifikation med denna

²⁵⁹ Whelan, "Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem".

²⁶⁰ Dahl instämmer i hög grad kring demokratiteorins oförmåga att tydligt ange lämpliga enheter för demokratiskt beslutsfattande, men anger några riktlinjer för vad som bör tas hänsyn till i en bedömning i konkreta fall, se Dahl, *Demokratin och dess antagonister*, 324–27.

²⁶¹ Näsström beskriver hur Dahl men även Habermas "draw a Maginot line between history, on the one hand, and legitimacy, on the other. The aim is to demonstrate that the initial question is misconstrued and that there is no such thing as a "legitimate" people. Who gets to be included in the people is not a democratic but a historical question. It results from the contingent forces of history." (Näsström, "The Legitimacy of the People", 625).

²⁶² Se exempelvis Erman, "The Boundary Problem and the Ideal of Democracy", 536: "In stark contrast to what has traditionally been the case among political theorists, those who today apply an endogenous view of democratic theory consider the question of who should be included in the 'demos' of a democracy to be the basic and first question of democracy, in particular in a transnational context."

samhällsgemenskap, och ibland även innefattar krav på en lojalitetsförklaring. Den övergripande principen bakom denna praxis kommer jag likt Ludvig Beckman kalla kort och gott "medlemskapsprincipen" för demos.²⁶³ Den innebär att rösträtten knyts till en idé om medlemskap i en samhällsgemenskap, vilket förklarar både varför rösträtten knyts till ett sådant formellt medborgarskap och kan utövas av medlemmar som *inte* bor på statens territorium. Gemenskapen ges i den meningen större betydelse än den territoriella jurisdiktionen, i kontrast till underställdhetsprincipen. Olika förståelser av gemenskapen är naturligtvis möjliga, men grundar sig i regel på "some social, ethnic or other kind of characteristic among the population".²⁶⁴ Medlemskapsprincipen uttrycker således en partikulär syn på politiska enheter: individers rättigheter och skyldigheter anses bygga på existensen av något slags band (etnisk, kulturellt, socialt) som existerar mellan människorna, medan den politiska enheten betraktas som denna gemenskaps representant och verktyg. Rösträtten knyts exklusivt till medborgarskap, som i sin tur är det formella erkännandet av medlemskap i samhället. Endast de som är medlemmar av samhällsgemenskapen på ett grundläggande plan bör ha rätt att fatta beslut om hur samhället bör regleras. Utsträckningen av demos ges därmed en preliminär begränsning: det måste hålla sig inom den sociala sammanslutning som den politiska enheten ytterst sett representerar och reglerar.

Medlemskapsprincipen är naturligtvis en normativ princip, inte blott en beskrivning av praxis. Den kan användas för att kritisera viss praxis lika väl som att försvara den. En medlemskapsprincip som till exempel förordar att det är språk och kultur som borde utgöra grunden för medlemskap i den politiska gemenskapen kan användas för att kritisera en praxis baserat på etniska eller religiösa föreställningar om gemenskap och medlemskap. Men när demosproblemet diskuteras inom normativ demokratiteori är det dock ofta själva medlemskapsprincipen i sig som är i skottgluggen, eftersom den antingen anses smyga in hänsynstaganden som inte i strikt mening härrör ur demokratiska ideal, eller ta sin utgångspunkt i föreställningar och identiteter som är historiskt kontingenta och moraliskt godtyckliga. I samtida demokratiteori är ambitionen ofta att ge svar på frågor om demos och enhet som har en starkare koppling till de demokratiska idealen i sig själva.²⁶⁵

Det är dessa mer universalistiska demosprinciper, och den syn på det demokratiska underskottet som tycks följa därav, som nästa avsnitt behandlar. Jag kommer att beskriva de två mest framträdande demosprinciper som framförts som alternativ till medlemskapsprincipen och visa på deras implikationer för hur det

²⁶³ Beckman, "Citizenship and Voting Rights: Should Resident Aliens Vote?", 154–158.

²⁶⁴ Beckman, 155.

²⁶⁵ Erman, "The Boundary Problem and the Ideal of Democracy".

demokratiska underskottet analyseras. I det efterföljande avsnittet (4.3) övergår jag sedan till en realistiskt orienterad kritik av förslaget att utifrån demokratiska ideal föreskriva radikala lösningar av frågan om demos och om det demokratiska underskott som har uppstått.

4.2 Universalistiska demosprinciper och dess implikationer

Det mest kända alternativet för att fastställa demos är påverkansprincipen (*all-affected principle*), vilken går ut på att alla vars intressen påverkas av beslutet är de som ska ha rätt att delta i beslutet.²⁶⁶ Principen uttrycker ett tydligt kriterium för inkludering i demos: de som påverkas av besluten ska vara med och fatta dem. Principen tycks fånga upp en viktig och vanlig intuition kring demokratins ideal, och kan sägas utgöra: “the most widely endorsed proposal of a criterion for constituting the demos, a criterion which appears to have immediate intuitive appeal in connecting interests, power and democratic inclusion”.²⁶⁷ Samtidigt har den potentiellt radikala implikationer för politisk praktik. Med denna princip följer att det inte alls är självklart att demos bör begränsas av befintliga medborgare eller befolkningen i en politisk enhet. Påverkansprincipen kan användas för att kritisera existerande former av exkludering från rösträtten: om världen blir alltmer transnationell och globaliserad får principen effekten att en avgränsning av demokratins demos till att gälla endast staters medborgare blir alltmer problematisk. Principen slår istället fast att alla som faktiskt påverkas av de beslut som fattas bör ha rätt att påverka besluten oavsett medborgarskap och geografiskt uppehälle.

Påverkansprincipen möter ett problem kring vilka kriterier som ska gälla för att räknas som “påverkan” och vem som ska bedöma huruvida någon uppfyller kriterierna? Påverkansprincipen måste innebära att det krävs *beslut* gång för gång om vilka som ska räknas som påverkade av ett beslut och således har rätt att ingå i demos för beslutet. Vilka ska då innefattas i den grupp som ska ha rätt att fatta beslut om vilka som är påverkade? Det uppstår en regress: demos kan inte beslutas

²⁶⁶ För olika tolkningar av hur “påverkan” kan definieras, se exempelvis Goodin, “Enfranchising All Affected Interests, and Its Alternatives”, 51–63.

²⁶⁷ Owen, “Constituting the Polity, Constituting the Demos: on the Place of the All Affected Interests Principle in Democratic Theory and in Resolving the Democratic Boundary Problem”, 130.

demokratiskt, eftersom en sådan procedur i sin tur förutsätter ett demos.²⁶⁸ Vilka som påverkas beror på vilket konkret beslut som fattas, och vilket beslut som fattas beror på vilka som är med och röstar.²⁶⁹ Vissa förespråkare av påverkansprincipen är dock villiga att stå fast vid påverkansprincipen, fast då omtolkad i modala termer för att undvika ovanstående problem. Det vill säga att man istället hävdar att det viktiga inte är faktisk påverkan utan *möjligheten* att påverkas av ett beslut.²⁷⁰ Denna tolkning blir så klart väldigt radikal: "The democratic ideal ought ideally be to enfranchise 'all affected interests.' Understood in a suitably expansive 'possibilistic' way, that would mean giving virtually everyone everywhere a vote on virtually everything decided anywhere".²⁷¹ Påverkansprincipen i denna form innebär att demos blir globalt.²⁷²

Problemen till trots kan det sägas att påverkansprincipen har varit viktig för att bryta upp invanda antaganden om vad som utgör "folket" i en demokrati; det tycks ha funnits en tendens bland demokratiteoretiker att blunda för demosfrågan.²⁷³ Förtjänsten med påverkansprincipen är inte nödvändigtvis att den ger ett *svar* på demosfrågan, utan att den skakar om antaganden i demokratiteorin; antaganden som givet globalisering och ökande internationella beroenden och kontakter innebär att nationalstaten får mindre makt, och således i förlängning att det demokratiska inflytandet i människors liv successivt minskar.²⁷⁴ I spåren av påverkansprincipen har underställdhetsprincipen (*the all-subjected principle*) växt fram som ett teoretiskt alternativ. Enligt denna princip är de personer som är underställda lagarna de som ska ha rätt att medverka till att författa dem. Är man underställd ett visst politiskt styre så bör man ha rätt att

²⁶⁸ Whelan, "Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem", 19, 22. För en kort översikt kring problemen med påverkansprincipen, se Karlsson Schaffer, "The Boundaries of Transnational Democracy: Alternatives to the All-Affected Principle", 324-333. Whelan kan i sin tur kritiseras för att anamma en för proceduriell syn på demokrati, eller kanske snarare: inte skilja på demokratiska beslutsmetoder och demokratiska ideal. Se exempelvis Song, "The Boundary Problem in Democratic Theory: Why the Demos should be Bounded by the State", 42; Miller, "Democracy's Domain", 204.

²⁶⁹ Goodin, "Enfranchising All Affected Interests, and Its Alternatives", 52-55. För en kritik av detta argumentet om inkoherens, se Owen, "Constituting the Polity, Constituting the Demos: on the Place of the All Affected Interests Principle in Democratic Theory and in resolving the democratic boundary problem", 131-133.

²⁷⁰ Goodin själv exempelvis, se Goodin, "Enfranchising All Affected Interests, and Its Alternatives", 52-55.

²⁷¹ Goodin, 68.

²⁷² Song, "The Boundary Problem in Democratic Theory: Why the Demos should be Bounded by the State", 49; Bauböck, "Political Membership and Democratic Boundaries", 62.

²⁷³ Canovan, *Nationhood and Political Theory*, kap 3; Näsström, "Ett alternativt synsätt på demokrati", 36.

²⁷⁴ Näsström, "The Challenge of the All-Affected Principle", 123-24.

påverka det – det är den demokratiska intuition som principen fångar upp. Det kan sägas vara den traditionella demokratisynen, sådan vi möter den hos till exempel Dahl.²⁷⁵ Principen framstår som mindre radikal, eftersom den lokaliserar och begränsar demos till själva enheten snarare än att bygga på en relation som “påverkan”, vilken inte vidkänner några gränser av sådant slag.²⁷⁶ Utan till synes alltför radikala och svårhanterliga implikationer följer det ur underställdhetsprincipen ett tydligt krav på att alla invånare ges rösträtt – det går inte att hänvisa till att ett beslut är fattat genom en demokratisk beslutsmetod om demos i fråga utgör en begränsad andel av de personer som ska leva under lagarna.

Att underställdhetsprincipen förutsätter en stat med dess etablerade gränser betyder dock inte att den saknar implikationer som går stick i stäv med staters etablerade praxis. Vi kan uttrycka det i relation till våra tidigare kategorier: medborgare, invånare och utomstående. Exempelvis kan underställdhetsprincipen innebära att utlandsboende medborgare inte borde få behålla sin rösträtt i hemlandet.²⁷⁷ De är inte längre underställda lagarna i direkt mening, även om deras intressen är påverkade av vilka beslut som fattas. Därtill medför principen naturligtvis att utländska invånare borde ges rösträtt eftersom de i lika stor utsträckning är underställda lagarna som medborgare. Med detta synsätt kan medborgarskapet fortfarande existera och innefatta rättigheter som inte alla utländska invånare automatiskt har, men just rösträtten bör inte höra till dessa exklusiva rättigheter.²⁷⁸ Underställdhetsprincipen lägger därigenom större vikt vid territorium och jurisdiktion, i kontrast till idén om en politisk gemenskap som går utöver dessa begrepp. På så sätt kan man säga att underställdhetsprincipen är långt mindre efterlevd i praktiken än man kanske vid första anblicken kan tro. Exempelvis är det betydligt vanligare att utlandsboende medborgare har rösträtt

²⁷⁵ Dahl formulerar sig ofta i termer av påverkansprincipen, men i ljuset av de radikala tolkningarna av denna princip står det klart att vad Dahl står för är en legal tolkning av “affected” snarare än en kausal. Tidigare tycks det ha varit vanligt att påverkansprincipen betraktades som en övergripande princip, där “affected” sedan kunde tolkas antingen kausalt eller legalt. Jag använder begreppen så som numera ter sig brukligt, det vill säga att “påverkansprincipen” syftar på en princip som specifikt handlar om att människors intressen är kausalt påverkade av ett beslut medan underställdhetsprincipen syftar på “the scope of the authority of the government and not towards the web of causal effects that flows from it” (Beckman, “Democratic Inclusion, Law, and Causes”, 350).

²⁷⁶ Det ska dock sägas att Goodin anser att även underställdhetsprincipen har implikationen att demos blir globalt (Goodin, “Enfranchising all subjected, worldwide”). Jag kan inte ta ställning till argumentet här. Jag kan tänka mig att underställdhetsprincipen skulle kunna modifieras för luta starkare på just *territoriell* jurisdiktion snarare än lagstiftning som även kan ha extra-territoriell tillämpning.

²⁷⁷ Se till exempel López-Guerra, “Should Expatriates Vote?”.

²⁷⁸ Beckman, “Is Residence Special? Democracy in the Age of Migration and Human Mobility”.

än att invånare utan medborgarskap ges rösträtt i nationella val.²⁷⁹ Underställdhetsprincipen har dessutom mer radikala implikationer än att rösträtten bör utsträckas till permanenta utländska invånare. Varför skulle just permanenta invånare ha rösträtt, men inte tillfälliga invånare (*gäster*), eller till och med irreguljära migranter? Underställdhetsprincipen, som företräds av bland andra Ludvig Beckman, innebär att alla personer som uppehåller sig på territoriet och därmed är underställda jurisdiktionen har lika goda principiella skäl till rösträtt: “Whether the individual is a citizen or an immigrant, either regular or irregular, he or she is subject to the system of legal norms in its entirety”.²⁸⁰ De har därmed lika giltiga anspråk på demokratiska rättigheter.

Sammantaget har vi nu tre olika demosprinciper: påverkansprincipen, underställdhetsprincipen och medlemskapsprincipen. Det finns fler varianter i litteraturen, men dessa tre tycks fånga upp olika grundläggande demokratiska intuitioner.²⁸¹ De tre principerna lägger exempelvis olika moralisk vikt vid medborgare, invånare och utomstående. Påverkansprincipen, som onekligen uttrycker en grundläggande demokratisk intuition kring rätten att påverka de politiska beslut som i sin tur påverkar en själv, får potentiellt globala implikationer när den används för att fastställa demos utan hänsyn till existerande politiska gränsdragningar (i motsats till att utgöra en normativ princip som motiverar demokratiska institutioner *inom* en given enhet). Med påverkansprincipen för demos begränsas demokratin inte längre av existerande politiska gemenskaper och deras territoriella och jurisdiktionella avgränsning. Rösträtten utsträcks potentiellt även till personer som är *utomstående* i relation till den enhet som beslutet gäller. Ett beslut som Brexit, till exempel, kan beskrivas som odemokratiskt (trots att EU tillåter medlemsstaters utträde och att folkomröstningen betraktas som konstitutionell och korrekt genomförd) eftersom ett sådant beslut påverkar

²⁷⁹ Bauböck, “Expansive Citizenship—Voting beyond Territory and Membership”, 683.

²⁸⁰ Beckman, “Irregular Migration and Democracy: the Case for Inclusion”, 55.

²⁸¹ Underställdhetsprincipen kan exempelvis särskiljas från den närbesläktade maktutövningsprincipen (*the coercion principle*) som innebär att alla som utsätts för statens maktutövning borde ha rätt till inflytande över den politiska auktoritetens styre. Detta är principen som Abizadeh använder för att argumentera för att utomstående borde ha rätt att påverka staters migrationspolitik, eftersom de är föremål för statens tvångsmakt i upprätthållandet av sådan politik (Abizadeh, “Democratic Theory and Border Coercion: No Right to Unilaterally Control Your Own Borders”). Ibland blandas denna princip samman med underställdhetsprincipen (ett exempel på glidning utgörs av Song, “The Boundary Problem in Democratic Theory: Why the Demos should be Bounded by the State”, 50–51). Skillnaden ligger i att underställdhetsprincipen fokuserar på huruvida en person är ett legalt subjekt i jurisdiktionen, medan maktutövningsprincipen fokuserar på de som blir föremål för statens tvångsmakt oavsett vilken jurisdiktion de tillhör.

möjligheter och rättigheter för medborgarna i alla övriga medlemsstater.²⁸² Med en påverkansprincip borde demos i ett sådant beslut inte vara begränsat till Storbritanniens medborgare utan borde, kan det hävdas, inkludera även utomstående.²⁸³ I kontrast till detta drar underställdhetsprincipen gränsen för demos vid den territoriella jurisdiktionen. Ett beslut som Brexit kan dock fortfarande betraktas som odemokratiskt, men skälet skulle snarare vara det stora antal EU-medborgare bosatta i Storbritannien som inte hade rösträtt. Underställdhetsprincipen innebär att alla *invånare* borde utgöra demos, och med det kriteriet utgjorde Brexit-omröstningen en odemokratisk omröstning.²⁸⁴ Slutligen innebär en medlemskapsprincip för demos att nuvarande praxis i grunden är demokratisk åtminstone *i princip*. Vad som kan diskuteras är kriterierna för att få bli medborgare, men inte själva principen att demokrati har sin utgångspunkt i en politisk gemenskap som inte nödvändigtvis är likställd med vilka som bor på territoriet vid en viss tidpunkt. Demos utgörs således rättmätigt av *medborgare*, i betydelsen fullständiga medlemmar av den politiska gemenskapen.

Vi kan nu ana att både påverkansprincipen och underställdhetsprincipen, sina olikheter till trots, ger uttryck för en i grunden likartad etisk utgångspunkt. Båda uttrycker en universalistisk hållning i den bemärkelsen att de demokratiska principerna som sådana inte har plats för partikulära hänsyn, exempelvis till en kollektiv identitet och tillhörighet till samhället och den politiska enheten ifråga.²⁸⁵ Vad som ger de två principerna deras radikala implikationer (i relation till praxis) är att de inte begränsar demos av partikulära hänsyn till huruvida en person betraktas som medlem av det aktuella samhället i någon djupare mening, utan håller sig till universella kriterier såsom huruvida en person är påverkad av eller underställd ett aktuellt beslut eller lagstiftande enhet. Medan påverkansprincipen potentiellt rekommenderar att en stats demos sträcker sig utanför dess territoriella gränser, det vill säga inkluderar utomstående i den mån som de

²⁸² Se till exempel Olsen och Rostbøll, "Why Withdrawal from the European Union is Undemocratic".

²⁸³ Antingen *vissa* utomstående eller *alla*, beroende på påverkansprincipens utformning och tolkningen av beslutets konkreta konsekvenser.

²⁸⁴ Givet att det bor ca 3,8 miljoner EU-medborgare (och om att man antar att en överväldigande andel av dessa skulle föredragit "Remain") och skillnaden i antal röster var 1,3 miljoner så skulle en omröstning med underställdhetsprincipen som demosavgränsning mycket väl ha lett till en annan utgång i omröstningen. (Omdömet att beslutsprocessen är odemokratisk utifrån underställdhetsprincipen är såklart inte uteslutande beroende av det specifika utfallet – beräkningen att underställdhetsprincipen för demos skulle kunna gett ett annat resultat är egentligen inte nödvändigt för omdömet att folkomröstningen var odemokratisk.)

²⁸⁵ Även Song diagnostiserar diskussionen om demosprinciperna som ett fall där grundläggande etiska förhållningssätt möts (Song, "Democracy and Noncitizen Voting Rights", 615–616).

påverkas, så utgår underställdhetsprincipen från existensen av en politisk enhet och ger ett svar på frågan om vad som borde utgöra dess demos, nämligen dess invånare oavsett medborgarskap och sociala band till den politiska gemenskapen. Underställdhetsprincipen accepterar nuvarande indelningar av politiska enheter, men den tar inte hänsyn till vad för slags egenskaper hos dess befolkning som eventuellt gör den lämplig eller olämplig för demokratiskt självstyre. Ingen av de två principerna villkoras av några hänsyn till huruvida en person betraktas som medlem av den samhällsgemenskap som är knuten till den politiska enheten. Medan påverkansprincipen och underställdhetsprincipen således ger uttryck för en universalistisk tolkning av det demokratiska idealet om politisk jämlikhet, återspeglar medlemskapsprincipen en mer partikularistisk demokratisyn som utöver politisk jämlikhet även inkluderar kollektivt självbestämmande som ett ideal.

* * *

Vilka är då implikationerna av att anamma en universalistisk demosprincip för hur det demokratiska underskottet diagnostiseras? Jag ska här fokusera på underställdhetsprincipen, eftersom kapitlets fråga handlar om inträde, medlemskap och rösträtt i en befintlig stat, snarare än om att skapa nya politiska enheter eller institutioner. Med underställdhetsprincipen, så som den företräds av bland annat Ludvig Beckman, är det tydligt att spänningen mellan demokrati och migration uppkommer *på grund av* att medborgarskap och rösträtt för närvarande fördelas enligt en medlemskapsprincip. Och till skillnad från de som förordar en medlemskapsprincip menar underställdhetsprincipens företrädare att det inte finns några demokratiska skäl för en sådan stratifiering av rättigheter. En person som inträder i en annan stat är per automatik underställd dess lagar, och med underställdhetsprincipen uppkommer därmed ett demokratiskt underskott om en sådan person inte ges möjlighet till demokratiskt inflytande tämligen omedelbart. Det demokratiska underskottet framstår därmed som ett allvarligare moraliskt problem, jämfört med hur det ter sig utifrån en medlemskapsprincip som ju medger att rätten till demokratiskt inflytande i princip kan villkoras med hänsyn till grad av tillhörighet till samhället som politisk gemenskap. Med underställdhetsprincipen ter sig inte underskottet som ett resultat av ett genuint dilemma eller en situation där demokratiska ideal och intuitioner krockar med varandra – säg en krock mellan å ena sidan individens rätt till jämlikt inflytande och å andra sidan möjligheten för en generationsöverskridande politisk gemenskap att utöva självbestämmande.

Diagnosen landar således i att orsaken till underskottet uteslutande ligger i de institutioner och policy som stratifierar demokratiska rättigheter mellan med-

borgare och andra kategorier av invånare i en stat. Den uppenbara lösningen på det demokratiska underskottet är att praxis ändras för att möjliggöra att alla invånare ges samma rättigheter. Det är således inte migration som utgör ett problem för demokratin, utan tvärtom staters medvetna stratifiering av invandrades demokratiska rättigheter som utgör ett demokratiskt problem. Demokratins ideal står i strid med sådan stratifiering. Den påstådda målkonflikten mellan demokrati och migration är således ett skenproblem: inget hindrar att stater reglerar migration och samtidigt utsträcker fulla demokratiska rättigheter till alla vars inträde staten väljer att acceptera. Om vi bara ger upp medlemskapsprincipen och den praxis som den legitimerar så kommer det inte längre uppkomma ett demokratiskt underskott och ingen anledning att tala om en spänning mellan demokrati och migration.

Det är rentav möjligt, som Beckman har gjort, att med underställdhetsprincipen ta ett ytterligare steg och hävda inte bara att migration är demokratiskt oproblematiskt utan också att det snarast är försöken att begränsa migration som är tvivelaktiga sett utifrån demokratiska ideal.²⁸⁶ Eftersom underställdhetsprincipen inte tar hänsyn till sammanslutningens karaktär leder den till rekommendationen att rösträtten bör utsträckas till alla invånare, även irreguljära sådana. Men irreguljära migranter kan svårigen ges rösträtt i praktiken, på grund av osäkerhet beträffande identifikation och rättslig status. Och existensen av irreguljär migration är naturligtvis ett resultat av försöken att begränsa inträde. Stater som försöker utöva kontroll över vilka som uppehåller sig på territoriet, i en värld där incitamenten för att migrera är stora, kommer leda till ett tillstånd där en viss andel invånare trots allt kommer att vara irreguljära migranter och därmed inte ha rösträtt i den stat som de vistas i.²⁸⁷ Det demokratiska underskottet skulle alltså uppstå *även* om underställdhetsprincipen vore institutionaliserad för alla reguljärt invandrade personer. Således kommer demokratiska stater att dras med ett demokratiskt underskott *så länge de försöker reglera inträde*, alldeles oavsett om de följer underställdhetsprincipen som demosprincip för de som invandrat reguljärt.

Därmed är det primärt staters migrationspolitik som utgör ett problem ur demokratisk synvinkel. Detta är en slutsats som utgör en tydlig kontrast till den liberala nationalismen. Liberala nationalister betraktar demokratiska institutioner som en form av samlevnad som fordrar en kollektiv identitet och ett gemensamt språk, och därmed i förlängningen sätter gränser för hur stor migrationen kan vara om demokratin och idealet om politisk jämlikhet ska kunna upprätthållas. När en liberal stat ska utforma en migrationspolitik är demokratin således ett möjligt

²⁸⁶ Beckman, "Irregular Migration and Democracy: the Case for Inclusion".

²⁸⁷ Beckman, 56–57.

argument för att begränsa migration. Beckmans argument leder till ett ifrågasättande av att demokrati anförs som ett skäl på detta sätt. Migrationskontroll och exkludering bör snarast betraktas som företeelser som står i strid med demokratin:

It would [...] be a mistake to assume that the democratic character of the society we live in remains unaffected by the decision to close the gates at the frontier to outsiders. Since democratic inclusion is in tension with a policy of restricted borders, the costs of promoting democracy and of maintaining border controls are higher than has so far been acknowledged.²⁸⁸

4.3 De demokratiska idealen och “politikens omständigheter”

Det är viktigt att notera att Beckman inte anser att detta är ett utslagsgivande argument mot migrationskontroll. Argumentet slår endast fast att det utifrån just demokratiska ideal finns normativa skäl som talar emot att stater reglerar inträde och utestänger utomstående från legala sätt att migrera – inte att detta nödvändigtvis trumfar alla andra hänsyn. Vad som dock är slående ur ett realistiskt perspektiv är att strävan att fastställa innebörden av de demokratiska idealen tycks ske utan resonemang om medborgares förväntade efterlevnad i förhållande till de demokratiska principerna och de institutionella arrangemang som beskrivs som önskvärda. I detta avsnitt ska jag därför föra normativa resonemang som tvärtom i hög grad fokuserar på frågor kring efterlevnad och stabilitet. Jag kommer att lägga fram ett realistiskt argument som betonar betydelsen av att ta hänsyn till förekomsten av politiska identiteter och föreställningar om den rätta “enheten” för det demokratiska beslutsfattandet, och presentera ett antal alternativa vertikala och horisontella resonemang som istället pekar mot att en medlemskapsprincip av något slag är en ofrånkomlig del av demokratin så som vi känner den. Diagnosen av det demokratiska underskottet blir därför en annan, jämfört med ovanstående analys utifrån den universalistiska underställdhetsprincipen.

Som startpunkt är det läge att påpeka en generell hållning som tycks präglade förespråkare för de universalistiska demosprinciperna. De diskuterar i huvudsak innebörden av principerna i termer av vem som inkluderas respektive exkluderas, och huruvida detta tänkta “utfall” ter sig rättvist och legitimt utifrån demokratiska och egalitära utgångspunkter och intuitioner. Frågan som behöver ställas är dock

²⁸⁸ Beckman, 57.

hur dessa resonemang förhåller sig till den politiska verklighet som de är tänkta att utvärdera eller reglera. Jag vill hävda att de universalistiska teoretikerna inte reflekterar tillräckligt över det som jag i kapitel 2 benämnde "politikens omständigheter", vilket i sin tur innebär att de bör bemötas med viss skepsis av den som vill bevara frågan hur liberala demokratier bör utforma sin migrations- och medborgarskapslagstiftning.

"Politikens omständigheter" utgörs av de sociala och psykologiska villkor som gör att politiska institutioner och politisk auktoritet är nödvändiga. Individer i ett samhälle behöver kunna lösa diverse koordinerings- och samarbetsproblem, och behöver därmed kunna fatta gemensamma beslut även när oenighet råder. Detta innebär att det ligger i sakens natur att besluten sällan överensstämmer med alla medborgares preferenser – för om det alltid hade rätt samstämmighet hade vi inte behövt någon beslutsmekanism. Ett demokratiskt system måste besitta auktoritet i relation till "de styrda", det vill säga kunna generera beslut som uppfattas som legitima i den meningen att individer accepterar och efterlever vad som beslutats även om det går emot deras intressen och uppfattningar. Det är i den situationen som legitimitet är avgörande för att ett samhälle ska kunna lösa samlevnadsproblem gällande socialt samarbete och koordinering. Demokratiska institutioner måste alltså förena idealet om politisk jämlikhet med behovet av att erhålla legitimitet och auktoritet.

Detta ter sig nu kanske inte som något särskilt stort problem. Ett vanligt sätt att förhålla sig till problemet är att hävda att demokratin löser det genom att institutionerna och beslutsprocessen som sådana åläggs principer som möjliggör allas inflytande, och givet uppslutning bakom demokratiska principer och procedurer kommer besluten anses legitima. Legitimiteten sitter inte i beslutets innehåll och konsekvenser, utan kommer ur processen: om samma konkreta beslut fattas av vad som betraktas vara en diktator eller styrande elit skulle det inte ha samma legitimitet. Demokratiska principer innebär att allas intressen tas hänsyn till, och om medborgare är eniga om demokratiska processers önskvärdhet så kommer besluten erhålla legitimitet och reglerna efterlevas.²⁸⁹ Den enighet som krävs för att överkomma politikens omständigheter är således enigheten om

²⁸⁹ Det finns naturligtvis de som anser att betoning på rättvisa procedurer som källa till legitimitet är överdriven och att andra faktorer har större betydelse, exempelvis institutionernas opartiskhet och kvalitet, eller att huruvida resultatet av ett beslut överensstämmer med preferenser. Se exempelvis Rothstein, "Creating Political Legitimacy: Electoral Democracy Versus Quality of Government"; Esaiasson m.fl., "Reconsidering the Role of Procedures for Decision Acceptance". Jag vill inte inta någon särskild position i frågan om betydelsen av "input" respektive "output" som mest betydelsefullt för politisk legitimitet, men betraktar "input" (dvs. processvärden) som åtminstone en viktig aspekt av demokratiska systems legitimitet, inte minst i politiskt och ekonomiskt svåra tider.

demokratiska procedurer, inte någon djupare kollektiv identitet eller värdegemenskap. Det är dock här som demosproblemet dyker upp och får en praktisk betydelse. Som vi sett kan man vara enig om demokratiska principer och processer för beslutsfattande, och samtidigt oenig om enheten för vilka de gäller och vilka som tillhör demos. Man kan vara oense om *vems* intressen, uppfattningar och värderingar som beslutprocessen ska ta hänsyn till. Underställdhetsprincipen ger naturligtvis ett svar på denna fråga. Men det praktiska problemet är att demokratin likväl kräver någorlunda enighet om demos för att kunna hantera "politikens omständigheter" och förena politisk jämlikhet med uppgiften att producera auktoritativa beslut. Demokratisk legitimitet kräver, kan det hävdas, enighet kring demos.

[If] I am to accept as authoritative a decision that goes against me, I have to see myself as part of the people whose decision this is. I have to feel a bond with those who make up this people, such that I can say: Wrong as this decision is in its content, I have to go along with it as an expression of the will, or interest, of this people to whom I belong.²⁹⁰

Demokratiska processer är en lösning på förekomsten av olika preferenser bland de inblandade individerna, men *förutsätter* samtidigt "converging preferences about units" – det måste råda relativt stort mått av enighet om att man tillhör samma demos.²⁹¹ Är man oense om vilka som bör ha rätt att påverka beslutet i fråga, så kommer inte beslutet erhålla legitimitet, eftersom det inte längre ses som uttryck för ett demokratiskt beslut hos ett "vi" som alla erkänner. I termer av ett koordineringsspel: vi måste enas om vilka som konstituerar gruppen, det "vi" som ska fatta de kollektiva besluten. Ska demokratiska institutioner vara förenliga med politikens omständigheter så krävs inte bara enighet om principer utan också enighet om och ömsesidig identifikation med den grupp som fattar beslutet. I traditionella och vanligt förekommande föreställningar om demokratin har legitimiteten sin källa i "folket". Det är denna doktrin om folksuveränitet som bidrog till en "nationalisering" av den politiska gemenskapen under modernitetens framväxt.²⁹² Och på samma sätt som en auktoritetskris kan uppstå i en traditionell monarki i händelse av osäker tronföljd, så kan en auktoritetskris uppstå i en demokrati om de som deltar i de demokratiska processerna inte är eniga om vilka som "hör till", det vill säga vilka som rättmätigt tillhör enheten för

²⁹⁰ Taylor, *Modern Social Imaginaries*, 188.

²⁹¹ Kymlicka, "Solidarity in Diverse Societies: Beyond Neoliberal Multiculturalism and Welfare Chauvinism", 3.

²⁹² För kopplingen mellan demokrati, folksuveränitet och nationalism, se exempelvis och Canovan, *The People*, kap. 3; Yack, "Popular Sovereignty and Nationalism".

det gemensamma beslutsfattandet och vars intressen de demokratiska procedurerna bör ta jämlik hänsyn till. Som med Dahls exempel med en amerikansk annektering av Costa Rica: de demokratiska procedurerna i USA förtar inte costaricanernas känsla av att ha förlorat demokratin. Eller som det uttrycks i Whelans klassiska text om demosproblemet:

[A] democracy must also be characterized by a fundamental consensus on the boundaries of the system, an absence of which among the citizens will be accompanied by a sense of unfairness and alienation if not active efforts to overthrow the system, together with repudiations of its "democracy" as fraud.²⁹³

Procedurer är alltså inte tillräckligt för att systemet ska åtnjuta legitimitet, utan det behövs även någorlunda samstämmighet om den politiska enheten: vad det är för "folk" som utövar det demokratiska styret. Företrädare för universalistiska demosprinciper är naturligtvis kritiska till denna traditionella demokratiteoretiska kopplingen mellan demokrati och en doktrin om folksuveränitet och kollektivt självbestämmande. Men medan det kan vara nyttigt och klagörande med sådan kritisk distans till dessa traditionella föreställningar så bör det samtidigt noteras att de alternativa principerna för demos förs fram utan hänsyn till att demokratisk legitimitet tycks förutsätta ett stort mått av enighet och ömsesidig acceptans för vilka som ska tillhöra demos.

* * *

Innebär resonemangen ovan att man automatiskt hamnar i armarna på liberala nationalisterna som påtalar behovet av en nationell identitet? Sedan föregående kapitel är vi bekanta med konstitutionell patriotism som en mer universalistisk vision av vad som utgör en politisk gemenskap, och vi noterade ovan att medlemskapsprincipen var förenlig med att medlemskapet i fråga utgjordes av en gemenskap av detta slag: att den politiska enhetens band handlade om gemensamma politiska institutioner och tilltro till vissa grundläggande värden och principer. Om detta är ett möjligt svar så förändras den eventuella spänningen mellan demokrati och migration. Om vi ska komma vidare även i den normativa frågan gällande nationalstaten och migration räcker det inte att konstatera behovet av enighet om den demokratiska sammanslutningen. Vi måste också diskutera

²⁹³ Whelan, "Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem", 41. Notera att denna poäng kring demokratiska procedurer är giltig även om man inte håller med Whelans övergripande poäng om att *demokratiteorin* inte kan ge svar på enhetens problem. Poängen här är blott att demokratiska *procedurer* är otillräckliga för demokratisk legitimitet utan förutsätter enighet om demos och enhet.

olika tänkbara grunder för denna sammanslutning, eftersom ett svar i termer av en nationell identitet kan antas vara mer känslig för migration än tunnare former av politisk identitet. Sandelind argumenterar således utifrån möjligheten till en konstitutionell patriotism som grund för den politiska gemenskapen, att "kostnader" i termer av försvagad nationell identifikation inte utgör en genuin kostnad som ska räknas vad gäller en liberaldemokratisk stats åtaganden för flyktingmottagande.²⁹⁴

Så vi återvänder till de två alternativen konstitutionell patriotism och liberal nationalism. Det finns enligt Charles Taylor två historiska svar på hur demokratins "folk" (det "vi" som han menade att demokratin krävde för att generera auktoritativa beslut) har definierats. Antingen har det byggts på en republikanism inspirerad av antika ideal, där individens aktiva deltagande i kollektivt beslutsfattande är så centralt för individen att identifikationen med den politiska enheten är mycket omfattande. Under moderna förhållanden, där krav på en sådan krävande politisk identitet skulle upplevas hindra individer från att leva sina privatliv i godan ro, har dock det vanligaste svaret getts i termer av nationalitet.²⁹⁵ Även den amerikanska och den franska revolutionen – som inspirerades av republikanska ideal och idéer – uppblandades sedermera med nationalistiska föreställningar.²⁹⁶ Under moderna förhållanden, menar liberala nationalisterna, är den tryggaste boningen för demokratin att dess demos ges av en kulturellt definierad nation. De accepterar de enheter som uppkommit på historiskt slingriga vägar och anser att de storskaliga kulturella enheter som majoriteten av människor upplever sig höra samman med också är de som är mest lämpade för den liberala demokratin. Eller som Kymlicka uttrycker det:

Nationhood provides a sense of belonging together and a desire to act collectively. Ideas of belonging together, collective agency and attachment to territory are part of the very meaning of shared nationhood. Where a sense of nationhood is widely diffused, people think it is right and proper that they form a single unit, and that

²⁹⁴ Sandelind, "Costs of Refugee Admission and The Ethics of Extraterritorial Protection", 12–16.

²⁹⁵ Paul Veyne illustrerar skillnaden mellan antik och modern demokrati på följande sätt: "This State was a strange ship without passengers: apart from the captain (or rather, as one said, the pilot), it carried only members of the crew; when Plato and Aristotle speak of the ship of State, they only ever mention seamen. Whoever belongs to the ship was supposed to be involved in handling it. [...] Bourgeois liberalism will organise cruises in which all the passengers fend for themselves as best they can, the crew providing them only with collective goods and services. The Greek city-state, however, was a ship whose passengers were the crew; individuals, with their different abilities and wealth, find themselves having to cross historical time and its reefs; they organise themselves into a group for survival and each contributes the best of himself for their common salvation." (Veyne, "Did the Greeks Know Democracy?", 326).

²⁹⁶ Taylor, *Modern Social Imaginaries*, 191.

they should act collectively, despite their diverging interests and ideologies. Nationhood, in short, generates converging preferences on units.²⁹⁷

Argumentet är vid det här laget välbekant, men den springande punkten är naturligtvis om inte en rent politisk identitet skulle kunna lösa problemet lika bra. Enligt Habermas genererar demokratiska procedurer tillräcklig legitimitet och överkommer "gaps in social integration". Demokratien behöver således inte bygga på en gemensam kultur och identitet, utan kan förlita sig till processerna: "Insofar as [the democratic process] secures the fair values of individual liberties for all, it ensures that the network of civic solidarity remains intact".²⁹⁸ Kruxet är dock att demokratiska ideal och principer inte i någon avgörande grad skiljer sig åt mellan västerländska stater, vilket innebär att en politisk identitet byggd på denna grund är behäftat med obestämdhet: den förklarar inte varför en person ska acceptera de lagar och krav som en specifik demokratisk stat fastlägger.²⁹⁹ Om enighet om principer hade varit en tillräcklig grund för politisk identifikation skulle vi inte se självständighetsrörelser inom stater där sådan enighet om grundläggande politiska principer existerar, såsom i t.ex. Kanada, Spanien och Storbritannien.³⁰⁰ Enighet om liberal-demokratiska principer är så att säga ett kriterium som lider av obestämdhet: det är inte specifikt nog att förklara lojalitet och legitimitet i enskilda stater.³⁰¹ Försöket att bygga en gemenskap på rent politiska ideal och

²⁹⁷ Kymlicka, "Solidarity in Diverse Societies: Beyond Neoliberal Multiculturalism and Welfare Chauvinism", 3.

²⁹⁸ Habermas, "On the Relation between the Nation, the Rule of Law, and Democracy", 137–38.

²⁹⁹ Detta är ännu ett fall där jag tror att Rawls antaganden om ett stängt samhälle gör honom något blind. Hans idé om ett överlappande konsensus som grunden för en rent politisk gemenskap (eller "social union" som han kallar det) innebär att grundläggande principer och idéer vaskas fram ur de liberaldemokratiska institutionerna och tänkandet och görs till samhällsgemenskapens fundament. Det verkar inte falla Rawls in att idéer och principer med detta mått av generalitet inte särskiljer olika västerländska stater, och således lider av underbestämmdhet betraktat som lösning på frågan om det politiska systemets legitimitet och auktoritet. Se bland annat Nickel, "Rawls on Political Community and Principles of Justice".

³⁰⁰ Kymlicka, *Contemporary Political Philosophy*, 256–57.

³⁰¹ Här och på många andra håll skönja den bredare kommunitaristiska kritiken av liberal politisk teori. Tendensen hos Rawls, Dworkin, Habermas med flera har varit att ta en gemenskap och stat som given utgångspunkt för sitt tänkande, och således kunnat uttrycka sitt tänkande i universalistiska principer utan att på allvar hantera frågan om exkludering och partikulära moraliska identiteter. På det sättet har en avsevärd mängd liberal politisk teori en tendens att "hide its commitment to community in the language of universalism" (Kymlicka, 253–55). Deras tänkande sker inte sällan i termer av vilka institutioner och principer som rationella individer skulle samtycka till, och konsensus kring dessa rättvisepprinciper anses räcka för att hålla samman samhället: någon djupare identitet eller gemensamma värden behövs inte. Det är detta som de kommunitaristiska kritikerna (Alasdair MacIntyre, Michael Sandel, Charles Taylor och Michael Walzer) på olika sätt kritiserade och som resulterade i omfattande debatter. Liberala nationalister håller med i den kommunitära kritiken att liberal politisk teori har en tendens att vara "sociologiskt

procedurer är dömt att misslyckas eftersom de är för generella för att särskilja mellan liberaldemokratiska stater. Lösningen måste vara att principerna görs mindre generella, men vandrar man den vägen så långt som man behöver göra för att lösa problemet så måste man inkorporera en hel del av den gemensamma offentliga kulturen och dess språk och historia – man landar med andra ord i liberal nationalism. Det tycks som om universalistiska teoretiker tar existerande och stabila liberal-demokratiska stater för givna.³⁰² Inget av detta förtar värdet av att ha en nationell självbild som präglas av liberala värden. Men det är en helt annan sak att säga att lojalitet till sådana värden ger ett trovärdigt svar på hur den politiska gemenskapen hänger samman.

* * *

Vad innebär då detta för analysen av vad jag kallat det demokratiska underskottet? Argumenten ovan uttrycker ett möjligt realistiskt förhållningssätt till normativ teori om demosprinciper, nämligen att diskussioner av demos måste förhålla sig till att demokratiska institutioner måste överkomma politikens omständigheter. Detta vertikala krav på den normativa teorin pekar i sin tur i riktning mot en medlemskapsprincip för demos, i kontrast till de universalistiska användningarna av underställighet och påverkan som generella principer för demos. Det beror på att demokratisk legitimitet tycks förutsätta att det beslutsfattande kollektivet ser sig självt som en enhet av något slag. De universalistiska demosprinciperna

naiv”, och kan ses som en ackommodering av kritiken inom ramarna för liberal teori (Kymlicka, 253.).

³⁰² Kymlicka säger angående Habermas och Benhabibs teorier att “if we scratch the surface, it becomes clear that they typically smuggle back in the very assumptions of nationhood that they purport to reject” (Kymlicka, “Solidarity in Diverse Societies: Beyond Neoliberal Multiculturalism and Welfare Chauvinism”, 6). Se även bland annat Canovan, “Patriotism Is Not Enough”. För en utmärkt kritik av liknande slag, som exempelvis påtalar det mycket märkliga med Habermas försök att rättfärdiga återföreningen mellan Öst- och Västtyskland på rent politiska principer, uppenbart utan att begrunda att exakt samma skäl borde talat för att Tjeckoslovakien och andra stater kunde slagits ihop med Tyskland i samband med övergången till demokrati (givet att Habermas utesluter någon kulturell och historisk gemenskap som giltigt skäl) (Yack, “The Myth of the Civic Nation”, 107–8). Även Canovan har påpekat att just Tyskland inte är ett bra exempel på konstitutionell patriotism och att teorin förlitar sig på en bakomliggande nationell gemenskap. Som Yack säger är det Habermas försvar för en gemenskap som fokuserar på konstitutionella principer snarare än etnicitet rimliga inom de referensramar som Tysklands historia och kultur utgör. Men i den meningen är teorin meningsfull just för att den “assumes the existence of the very prepolitical cultural community that he [...] rejects in the name of community based on rational consent and political principle” (Yack, 107–8). Konstitutionell patriotism gör i den meningen för stora anspråk: istället för den rimliga ambitionen att ge en vision av en liberal kultur och politisk gemenskap, så proklamerar dess företrädare att det är möjligt att överkomma behovet av en sådan kultur över huvud taget.

förefaller utgå från ett slags antagande om full efterlevnad, i den bemärkelsen att alla individerna antas acceptera det demos som de demokratiska principerna pekar ut, vilket gör att frågor om empirisk legitimitet och auktoritet inte uppkommer. En realist, som istället utgår från att förutsättningarna för politisk ordning måste bakas in i resonemang om demokratins ideal och principer, anser att "enhetsproblemet" inte bör hanteras så lättvindigt. Om argumentet är korrekt måste demokratin förhålla sig till domänen gemenskap, inte bara samlevnad. Den liberala nationalismens argument kan på detta sätt betraktas som ett argument som rör sig både vertikalt och horisontellt. Diskussionen om demosprinciperna utgår från ett ideal om samlevnad men begränsas vertikalt genom kravet på att dessa principer ska vara förenliga med politikens omständigheter (eftersom målet är att utforma institutioner, inte att blott specificera ideal som måttstockar för att utvärdera världens tillstånd). Och det enda sättet att uppnå detta är att acceptera att demokratin står i ett horisontellt beroende till en form av gemenskap som inte kan ges av de demokratiska principerna tolkade som universalistiskt tillämpbara.

I och med beroendet av gemenskap blir demokratin i förlängningen också beroende av hur domänen inträde hanteras. Det demokratiska underskottet kommer ofrånkomligen att få en annan diagnos. Detta gäller för övrigt både den liberala liberalismen och den konstitutionella patriotismen. Jag argumenterade förvisso ovan för att den politiska gemenskapen inte kan vara grundad enbart på en politisk identitet och lojalitet till liberal-demokratiska värden, utan kräver en djupare kulturell identifikation, en nationell identitet grundad på ett gemensamt språk och en gemensam kultur. Demokratiska institutioner, som alltså åläggs kravet att förena idealet om politisk jämlikhet med behovet att generera auktoritativa beslut som hanterar politikens omständigheter, fordrar en nationalstat som värnar och reproducerar en kollektiv identitet baserad på ett gemensamt språk och kultur. Skillnaden jämfört med konstitutionell patriotism ska dock inte överskugga den viktigaste skiljelinjen i analysen av det som här kallats för det demokratiska underskottet. Det avgörande är huruvida en medlemskapsprincip anammats, inte vilken av de två olika varianter av denna princip som den konstitutionella patriotismen respektive liberala nationalismen erbjuder.

För i relation till frågan om det demokratiska underskottet är det själva medlemskapsprincipen som är avgörande. Den konstitutionella patriotismen tycks nämligen precis som den liberala nationalismen landa i ett behov och rättfärdigande av att begränsa medlemskapet i den politiska gemenskapen och möjligheten till inträde. Om den politiska gemenskapen kretsar kring politiska principer och lojalitet till en stats institutioner uppkommer ett behov av att begränsa rösträtten till de som delar dessa principer och lojaliteter – annars är den

påstådda grunden för den politiska gemenskapen som en självbestämmande enhet inget annat än tomt prat. Enligt Habermas kan demokratiska stater inte kräva kulturell anpassning som villkor för medborgarskap, men de fordrar ofrånkomligen ett slags "politisk socialisering" över tid, en process som ser till att staten kan "preserve the identity of the political community".³⁰³ Medborgarskapets rösträtt kan således inte vara en rättighet som tillkommer automatiskt vid inträde: enbart politisk underställdhet är inte ett tillräckligt villkor för att erhålla demokratiska rättigheter. Och även om inträdespolitiken enligt Habermas har varit mer restriktiv än vad som varit önskvärt, måste den som sådan trots allt vara anpassad till samhällets kapacitet för mottagande och integration.³⁰⁴

Den gemensamma nämnaren är att frågan om demokratins "enhet" utgör ett centralt hänsynstagande. Om en demokratiteori rymmer denna fråga så lär den också betrakta det demokratiska underskottet i helt annan dager jämfört med utifrån den universalistiska underställdhetsprincipen. Om demokratin anses kräva en politisk enhet som präglas av en gemensam identitet av något slag, så existerar en motsättning mellan hur omfattande migration ett land kan ha givet demokratiska institutioner och ideal (eftersom befolkningen i förlängningen inte längre delar de attribut som möjliggör demokratiskt beslutsfattande). En

³⁰³ Habermas, "Struggles for Recognition in the Democratic State", 228–229.

³⁰⁴ Habermas, 231. Företrädare för konstitutionell patriotism brukar inte framhålla denna sida av teorin, utan föredrar att fokusera på hur det utgör ett liberalt alternativ till etnisk nationalism. Den potentiella baksidan – att den nya formen av politisk gemenskap – skapar nya exkluderingsområden som dessutom kan vara politiskt lättare att exploatera. Se till exempel Hayward, "Democracy's Identity Problem: Is 'Constitutional Patriotism' the Answer?", 190: "Constitutional patriotism not only excludes the illiberal and the anti-democratic from particular political communities. It further claims to exclude them on normatively unobjectionable grounds. Constitutional patriotism thereby renders itself highly susceptible to a certain brand of politically efficacious, although illiberal and anti-democratic, rhetorical misuse." Även Yack har varnat för den konstitutionella patriotismens potential för "McCarthyism" (Yack, "The Myth of the Civic Nation"). Så länge konstitutionell patriotism är en teori för vänliga och upplysta politiska filosofer som Habermas är det lätt att se charmen med denna vision av samhällsgemenskap. Men om man betänker att förslaget är att detta slags politiska identifikation ska ersätta den roll som spelats av ofta oartikulerade kulturella, historiska och etniska föreställningar om gemenskap så ter det sig kanske mindre tilltalande. Finns det någon anledning att tro att en *politisk* chauvinism inte skulle bli resultatet, om denna politiska teori "skalas upp" och görs till hela samhällets uttryckliga fundament? Denna kritiska fråga kommer visserligen från en utgångspunkt som knappast är given: jag tror att demokratiska stater i praktiken fortfarande vilar på ett stort mått av kulturell identifikation, och det faktum att rent politiska ideal och värden ofta framhålls som honnörsord och definierande för dessa stater är i hög grad fernissa. Givet det antagandet – och att de politiska idealen således i daglägen tämligen långt ifrån att fylla den roll som den konstitutionella patriotismens föreskriver – så framstår det som en öppen fråga huruvida en konstitutionell chauvinism skulle bli mindre omfattande, mindre präglad av misstänksamhet och paranoia kring vilka som egentligen som delar och är lojala med de centrala attributen, och i slutändan mindre skadlig jämfört med chauvinism på kulturell grund.

motsättning som stater isåfall kan sägas hantera genom sin praktik att begränsa migration och att villkora medborgarskap med långvarigt uppehålle, språk- och samhällskunskap.

4.4 Metateoretiska utgångspunkter och det demokratiska underskottet

I avsnitt 4.2 och 4.3 har jag kontrasterat argument utifrån universalistiska demosprinciper med ett i huvudsak liberal-nationalistiskt argument för behovet av en medlemskapsprincip. Detta utgör två motsatta svar på kapitlets frågeställning om relationen mellan demokrati och migration. Men kapitlet har också indikerat att skillnaden i normativa slutsatser tycks sammanfalla med olika utgångspunkter och sätt att bedriva normativ politisk teori. Kort sagt, en metateoretisk skillnad. Jag ska nu avslutningsvis fokusera på implikationerna av dessa skillnader för frågan om hur liberala demokratier bör utforma sin migrations- och medborgarskapspolitik. Det bör emellertid påpekas att det realistiskt orienterade genomförbarhetsargument som presenterats är högst skissartat, och som normativ argumentation betraktad är den otillräckligt underbyggd empiriskt. Med denna brasklapp vill jag nu fokusera på implikationerna av skillnaden i metateoretisk utgångspunkt.

En idealistisk argumentation skulle till exempel kunna ta fasta på att det just är genomförbarhetsskäl som leder liberala nationalister till medlemskapsprincipen. Uttrycker medlemskapsprincipen verkligen ett demokratiskt ideal – kanske ska den ses som en kompromiss med andra värden eller praktiska nödvändigheter? Beckman anser att så är fallet: att anamma en medlemskapsprincip innebär att vi lämnar egentliga demokratiska ideal bakom oss.³⁰⁵ Beckman menar att medlemskapsprincipen inte kan användas för att fördela politiska rättigheter, utan att den alltid smyger in hänsyn till “påverkan” eller “underställdhet” när det kommer till kritan – för det är enligt Beckman svårt att förklara varför medlemskap i sig skulle utgöra normativt giltig grund för jämlika politiska rättigheter. Diskussionerna om reglerna för medborgarskap i en stat rymmer ofta hänvisningar till olika demokratiska principer för inkludering utöver hänsyn till huruvida en person kan betraktas som medlem av samhället i social eller kulturell mening. På så sätt skulle man kunna säga att medlemskapsprincipen handlar om behovet och värdet av politisk gemenskap och identifikation, men

³⁰⁵ Beckman, ”Citizenship and Voting Rights: Should Resident Aliens Vote?”, 157–158.

inte om demokrati i sig. I politisk praktik, exempelvis utformandet av medborgarlagstiftning, görs överväganden där medlemskapsprincipen vägs mot demokratiska ideal som till sin natur är inkluderande. Detta talar för att vi ska betrakta medlemskapsprincipen som en princip som är extern i förhållande till demokratin som ideal, men som i politisk praktik bedöms relevant för hur tillgången till rösträtt regleras. Det vore i så fall inte en demosprincip i egentlig normativ mening, med detta synsätt.

Detta är en rimlig analys utifrån en idealistisk utgångspunkt, och skulle exempelvis kunna göras i termer av Cohens distinktion mellan fundamentala normativa principer respektive "regleringsprinciper". Men det är förstas en utgångspunkt som, vilket beskrevs i kapitel 2, inte räds ett mycket stort glapp mellan vad idealen anses kräva och vad som ter sig önskvärt i praktiken givet rådande omständigheter. Den idealistiska grundinställningen är att det är viktigt för normativ teori att motstå tendensen att anpassa vad idealen ska anses innebära och kräva av människor och institutioner utifrån vad de senare tycks villiga och motiverade att göra. Det är således viktigt att tydligt skilja frågan om idealens innebörd från frågan om genomförbarhet. Det senare är inte något som i sig bör påverka idealens innebörd. Med detta synsätt kan man hävda att medlemskapsprincipen med dess hänsynstaganden till karaktären på demos inte ger uttryck för ett genuint demokratiskt ideal.

En sådan position närmar sig det som jag har kallat stark idealism, en hållning som fångas särskilt tydligt i Cohens påstående att "the question for political philosophy is not what we should do but what we should think".³⁰⁶ Om en teoretikers inställning i första hand är att normativ teori och politiska ideal ska användas som kritiska måttstockar – att syftet primärt är *utvärdering* – då är det inte märkligt om ens bedömning av vilket slags institutioner och policy som kvalar in som demokratiska skiljer sig i hög grad från hur demokratiska stater agerar i praktiken. Idealens syfte är att kritisera och uppmuntra förändring i riktning mot det avlägsna och krävande idealet.

Men priset för denna skarpa kritiska udd gentemot praxis är samtidigt att teorins relevans kan ifrågasättas. En konsekvens av Cohens starka idealism är att hans bedömningar av rättvisa och orättvisa inte har några praktiska implikationer – det är priset för att de normativa principerna i sin tur är fredade för hänsyn till genomförbarhet och konsekvenser vid tillämpning. Detta i sin tur krockar med hur vi normalt använder en term som rättvisa, som brukar implicera en moralisk

³⁰⁶ Cohen, "Facts and Principles", 243.

appell att något faktiskt måste göras.³⁰⁷ Givet att idealen fastställts utan hänsyn till praktik och implementering, så har kritiska omdömen grundade i dessa ideal inte nödvändigtvis heller någon praktisk implikation – frågan om “vad som bör göras” anses komma i ett senare skede och något svar på den frågan förutsätts inte av det kritiska omdömet. Så frågan är vilken relevans och betydelse som ska tillskrivas en diagnos av det demokratiska underskottet i det fall som den grunder sig i denna metateoretiska utgångspunkt.

Även när den politisk-teoretiska ambitionen är att fastställa en *målsättning* tycks det mig finnas problem med de demosprinciper som förespråkas av universalistiska liberaler. “Enhetsproblemet” i Dahls terminologi – vad för slags sociala sammanslutningar som utgör lämpliga enheter för demokratiskt beslutsfattande – antingen ignoreras eller ges svar som ter sig som “orealistiska” i ordets vardagliga betydelse: att det är svårt att föreställa sig hur en fördelning av rösträtten enligt dessa principer någonsin skulle kunna mötas med den acceptans och det stöd som krävs för att beslut ska erhålla legitimitet i praktiken. Dahl uttryckte förvisso skepsis inför att demokratiteorin över huvud taget kunde ge svar på sådana frågor, men ansåg trots allt att det inte var omöjligt att diskutera frågan ur ett demokratiteoretiskt perspektiv. Relevanta aspekter är då för Dahl exempelvis sammanslutningens egen önskan om autonomi och huruvida gruppen har mer eller mindre samstämmiga åsikter i vissa frågor som skiljer den från andra grupper.³⁰⁸ Notera att Beckmans underställdhetsprincip, i kontrast, är en demosprincip som utgår från existerande politiska gränsdragningar. Man kan undra om det är detta som gör det lätt att utgå från att frågan om lämplig enhet för demokratiskt beslutsfattande redan är mer eller mindre löst.³⁰⁹ Det har i så fall den potentiella konsekvensen att en demosprincip baserat på en teori där frågor om enhetens gränser och konstitution inte uppkommer samtidigt kommer att ignorera demokratins behov av att vidmakthålla vissa sociologiska förutsättningar och sätta upp en målsättning för demokratiska institutioner och policy kring gemenskap och inträde som i förlängningen inte kommer vara hållbara.

³⁰⁷ Valentini, “Ideal vs. Non-Ideal Theory: A Conceptual Map”, 658; Frazer, “Utopophobia as a Vocation: The Professional Ethics of Ideal and Nonideal Political Theory”, 183; Rossi, “Facts, Principles, and (Real) Politics”.

³⁰⁸ Dahl, *Demokratin och dess antagonister*, 324–26.

³⁰⁹ Näsström, “The Challenge of the All-Affected Principle”, 122: “The normative force of the [all-subjected principle] itself hinges on a prior boundary of statehood which, if not always explicitly discussed, still serves as an important premise in the discussion.” Se även Karlsson Schaffer, “The Boundaries of Transnational Democracy: Alternatives to the All-Affected Principle”, 337: “laws normally specify to whom they apply: usually people living within a territorial state. For that reason, the subject-to-the-law principle offers no internal solution to the boundary problem, since it merely presumes that the relevant community is already determined and that there is already a state in place to maintain the laws and do the subjecting.”

Den kritiska distans som underställdhetsprincipen intar sker eventuellt till priset av att ett normativt problem skjuts åt sidan, snarare än besvaras. Med en demokratiteori som däremot rymmer även frågan om i vilket slags politisk enhet det är berättigat såväl som möjligt att anamma demokratiska processer framstår medlemskapsprincipen som en demokratisk princip i den meningen att den tillåter en politisk gemenskap *att bibehålla de drag som gör det berättigat och möjligt för den att vara en självstyrande demokratisk enhet*. I likhet med Rawls rättviseteori, där rättvisepprinciper ålades ett krav på stabilitet, kan principer för demos åläggas kravet att de bör kunna ha möjlighet att erhålla stöd över tid. Man kan exempelvis ställa frågan om underställdhetsprincipen för demos, som av Beckman bedöms ha implikationen att demokratiska ideal ytterst fordrar att migration inte begränsas och att alla som inträder i jurisdiktionen per definition ska erhålla rösträtt, är förenlig med det kravet? Frågan för oss in på frågor inom politisk psykologi och sociologi, som av utrymmeskäl inte kan diskuteras här och nu. Men det kan vara på sin plats att notera just den påtagliga *frånvaron* av sådana frågor bland företrädare för universalistiska demosprinciper. Medan Rawls var påtagligt bekymrad och ägnade påfallande stor uppmärksamhet åt att både begreppsligt och moralpsykologiskt diskutera stabilitet, så förekommer sådant påtagligt sparsamt bland företrädare för universalistiska demosprinciper.³¹⁰ Resonemang kring

³¹⁰ Kring det scenario av "hypermigration" som Bauböck har diskuterat – en värld där rörlighet har ersatt bofasthet som överväldigande norm och praktik – drar Bauböck slutsatsen att demokratiskt styre i en territoriell jurisdiktion kräver att medborgarskap föreställs och praktiseras som en generationsöverskridande identitet och institution (Bauböck, "Temporary Migrants, Partial Citizenship and Hypermigration", 684–688). I ett scenario av hypermigration (som är tämligen långt ifrån den existerande världen) är det svårt att föreställa sig att människor skulle forma de band och långsiktiga åtaganden som krävs för demokratiska institutioner – det är ett scenario som undergräver "the very preconditions of citizenship as an institution" (Bauböck, 684–685). I relation till Bauböcks argument anmärker Beckman endast att det visar på "the lasting influence of the assumption that democratic rights is the privilege of permanent residents" (Beckman, "Is Residence Special? Democracy in the Age of Migration and Human Mobility", 36), men ger sig inte i kast med huruvida det är troligt att Bauböck har rätt i sak kring förutsättningarna för demokrati. Men om Bauböck har rätt vore en demokratisk stat som följde underställdhetsprincipen vara extra utsatt för det här problemet, eftersom principen omöjliggör en stratifiering mellan rättigheter och skyldigheter för permanenta respektive för tillfälliga invånare, och således medför att migration snabbare undergräver den vilja och tillit till generationsöverskridande kollektiva åtaganden. Detta är naturligtvis ytterst spekulativt, vilket hör till saken när det gäller att resonemang kring gränserna för det praktiskt möjliga. Jag är dock benägen att anse att resonemang av det här slaget visar på att underställdhetsprincipen inte är en demosprincip som är stabil, åtminstone om den inte kombineras med en mycket mer restriktiv inträdespolitik. Isåfall hamnar man i förlängning, tycks det mig, hos Walzer, som lägger stor moralisk vikt vid underställdhet i *kombination* med att den politiska gemenskapen ges, i namn av kollektivt självbestämmande, långtgående rätt att kontrollera själva inträdet i staten och dess territorium. Att däremot anamma underställdhetsprincipen utan några andra sätt för den politiska gemenskapen att kontrollera vilka som kommer att inträda i denna relation av jurisdiktionell

förväntat stöd, efterlevnad och legitimitet tycks inte anses ha bäring på den normativa frågan. Det ger oss anledning att ifrågasätta huruvida dessa principer kan göra anspråk på att vara en målsättning för hur en demokratisk stat bör vara utformad.

Utifrån en *vägledande* politisk teori ger naturligtvis försummelsen av hänsyn till karaktären på demos upphov till tvivel på relevansen. Om det är en starkt idealistisk utgångspunkt som leder till ståndpunkten att medlemskapsprincipen och begränsningar av inträde i grunden står i strid med demokratiska ideal, så borde det samtidigt leda till att denna ståndpunkt inte bör väga särskilt tungt för den som söker vägledning i hur demokratiska stater faktiskt bör forma sin migrationspolitik. Som ett utvärderande omdöme kan det eventuellt ha sin giltighet, om ens metateoretiska position medger ett stort glapp mellan ideals innebörd och önskvärt handlande i praktiken, men som vägledning bör det tas med en stor nypa salt. Om frågan gäller det sätt på vilket demokratiska stater bör forma sin politik för inträde, medborgarskap och rösträtt, så kan man ifrågasätta relevansen av de universalistiska demosprinciperna i den mån de rättfärdigas utifrån en normativ teori som inte tar hänsyn till genomförbarhet. Sett till avhandlingens normativa frågeställning som helhet så ter sig detta vara en viktig poäng. Den normativa frågan gäller hur demokratiska välfärdsstater stater bör forma sin migrationspolitik givet socialliberala och liberaldemokratiska ideal. Om man lyssnar till det universalistiska svaret i demokratifrågan så framstår existerande praxis som normativt tvivelaktig och oförenlig med innebörden av demokratins ideal. Men i den mån som bedömningen vilar på starkt idealistiska utgångspunkter bör det tillskrivas begränsad betydelse av den som tar sig för att utifrån en vägledande ambition diskutera hur demokratiska stater i praktiken bör utforma sin medborgarskapslagstiftning och migrationspolitik. Att missta en utvärderande teoris omdömen för svar på vad som i praktiken bör göras – det kan leda till en politik som riskerar att undergräva möjligheten till demokratiskt styre, betraktat som ett komplext system som balanserar värden som politisk jämlikhet, kollektivt självbestämmande och de politiska institutionernas grundläggande behov av legitimitet och acceptans i befolkningens ögon.

* * *

Jag hoppas med detta kapitel ha visat att frågan om demokratins relation till migration är ett fall där det spelar en avgörande roll huruvida den normativa teoretikern betraktar sin roll primärt som att fastställa innebörden av de

underställdhet är dock en princip som jag har ytterst svårt att om man inte utgår från teorin gäller en värld där få egentligen har en vilja att migrera mellan samhällen.

demokratiska idealen, eller om teoretikern betraktar idealens förutsättningar och genomförbarhet som en avgörande faktor i bedömningen av vad som ska betraktas som en demokratiskt rättfärdig politik för inträde och medlemskap. Kapitlet har visat på hur sådana utgångspunkter samspelar med den normativa skiljelinjen mellan universalism och partikularism. Den metateoretiska dimensionen uttömmar naturligtvis inte den normativa konflikten mellan liberal nationalism och liberal universalism. Jag hoppas trots detta ha exemplifierat vikten av att begrunda en normativ teoris metateoretiska utgångspunkt. För att visa detta har jag använt mig av den analysram som tidigare tagits fram i avhandlingen. Analysramen har hjälpt till att precisera aspekter av både normativ och metateoretisk karaktär i den frågeställning om migration och demokrati som kapitlet har handlat om. I nästa kapitel ska jag på ett liknande sätt diskutera huruvida välfärdsstatens existens och social jämlikhet som ideal ger anledning till begränsningar av inträde, eller om jämlikheten som ideal fordrar en öppen inträdespolitik.

5. Välfärdsstaten, öppna gränser och ordningens problem

Välfärdsinstitutioner bidrar till att förverkliga socialliberala och socialdemokratiska ideal som social jämlikhet, ekonomisk trygghet och personlig autonomi för samhällets medlemmar. Socialliberaler är således på det hela taget eniga om önskvärdheten i sådana institutioner för samlevnad – eniga om att det är önskvärt med sociala skyddsnet och offentlig finansiering av grundläggande kollektiva nyttigheter. Men vilka institutionella arrangemang och vilken policy för inträde bör socialliberaler anamma och förespråka? Liberala nationalister som David Miller anser att stater är berättigade att begränsa migration, och ett avgörande argument för denna ståndpunkt är att en sådan politik anses nödvändig just för att säkerställa att välfärdsstatens kapacitet inte överskrids eller att förutsättningar för politiskt stöd för ömsesidiga åtaganden inte undergrävs. Den mest inflytelserika kritiken av dessa argument kommer från Joseph Carens. Utifrån Carens liberala universalism tycks socialliberala ideal istället förpliktiga till en annan ordning vad gäller inträde: öppna gränser. Att utestänga utomstående för att värna inhemska välfärdsinstitutioner är oförenligt med ideal som jämlikhet och frihet. Dagens värld av stater som begränsar människors möjlighet att flytta och bosätta sig var de så önskar betraktas av Carens i förlängningen som en moraliskt orättfärdig världsordning, ett system som möjligen är lika oförenligt med liberala ideal som Europas feodalism en gång var. Carens vill ge läsaren en tankeställare om “the conventional view that restrictions on immigration by democratic states are normally justified”.³¹¹ Om man accepterar Carens argument tycks det således svårt att försvara staters restriktiva politik med hänvisning till välfärdsstatens existens och förutsättningar.

I det här kapitlet ska jag ge diskussionen om välfärdsstat och migration en metateoretisk belysning. Och mitt syfte är att ge läsaren en annan tankeställare, nämligen huruvida den metateoretiska utgångspunkt som Carens argument för öppna gränser vilar på i själva verket riskerar att göra argumentet irrelevant för

³¹¹ Carens, *The Ethics of Immigration*, 226.

frågan om hur en välfärdsstat bör utforma sin migrationspolitik. I den meningen ger kapitlet stöd till och utvecklar den kortfattade kritik som David Miller har framfört mot Carens metodologi, nämligen att Carens argument utgår från alltför ideala antaganden och undviker frågor om praktisk policy.³¹² Jag kommer försöka visa på att det finns en metodologisk poäng med att insistera på “vad-bör göras”-frågan, och jag ska också argumentera för att idealismens tendens att blunda för frågan borde undergräva relevansen för idealistisk politisk teori i den mån sådan teori gör anspråk på att få låna medborgarnas öron i politiska frågor.

Kapitlet består av fyra avsnitt. Först (avsnitt 5.1) kontrasterar jag den liberala nationalismens genomförbarhetsargument med Joseph Carens liberala universalism och argument för öppna gränser. Sedan (5.2) diskuterar jag Carens “reträtt” till öppna gränser som ett *ogenomförbart* ideal, och vilka konkreta policyimplikationer som han trots allt hävdar följer av idealet. Jag kritiserar att Carens härleder policyimplikationer på ett sätt som inte utgör en rimlig form av normativ-teoretisk vägledning. För att illustrera vilka slags hänsynstaganden som Carens metodologi får honom att bortse ifrån, övergår jag sedan (5.3) till att driva ett historiskt och realistiskt orienterat argument kring förhållandet mellan välfärdsstat och politisk ordning. Resonemanget, oavsett huruvida man håller med det i sak eller inte, används för att illustrera tesen att en idealistisk utgångspunkt medför “skyggglappar” som gör att vissa frågor faller undan och därför ger en ofullständig bild av politiska problem och politiskt handlande. Slutligen (5.4) försöker jag sätta fingret på varför Carens metateoretiska utgångspunkt innebär att hans argument är av bristande relevans för hur migrationspolicy bör utformas.

Kapitlet belyser i den meningen både den normativa frågan angående välfärdsinstitutioner i förhållande till migration och den metateoretiska kritiken om risken för irrelevans som realister brukar anföra gentemot idealismen.

5.1 Öppna gränser och välfärdsinstitutionernas genomförbarhet

Jag ska börja med att beskriva den normativa skiljelinjen mellan den liberala nationalismens argument för staters rätt att begränsa inträde och Carens

³¹² Miller, “Das Carensproblem”, 388–89. Det är viktigt att påpeka att detta inte nödvändigtvis gäller Carens övriga positioner och argument. Det är i första hand i argumentet för öppna gränser som Carens lämnar den aktuella världens omständigheter i hög grad. Flertalet av hans övriga arbeten utgörs av politisk teori som är mer kontextnära.

universalistiska argument för öppna gränser. Som vi kommer att se efter hand är den sammanvävd med olika metateoretiska utgångspunkter.

Liberala nationalister anser att institutioner som bidrar till att förverkliga social jämlikhet är beroende av en mer djupgående gemenskap än enbart enighet om politiska principer eller humanitära skyldigheter människor emellan.³¹³ Detta i sin tur fordrar kontroll över inträde, eftersom stor invandring potentiellt medför att den kollektiva identiteten inte längre omfattas av alla och därför inte kan reproduceras – och en sådan fragmentering anses kunna leda till att stödet för välfärdsinstitutioner minskar över tid. Rent allmänmänsklig gemenskap och empati bedöms vara för svag för att kunna motivera skapandet och upprätthållandet av en välfärdsstat, eftersom den medför åtaganden som går långt utöver rent humanitära skyldigheter i situationer av nöd och akut fara – den rymmer till exempel institutioner som hanterar ”normala” behov under en levnadsbana och garanterar en hjälp vid olyckor som sträcker sig längre än den akuta insatsen. I relation till Rawls antaganden kan den liberala nationalismen ses som ett försvar för den praktiska politik som fordras för att skapa de förutsättningar som krävs för att uppnå åtminstone ett visst mått av social jämlikhet.

Med den spelteoretiska terminologi som introducerades i kapitel 2 kan vi säga att kollektiv finansiering av offentliga nyttigheter och sociala rättigheter utgör former av socialt samarbete. Som sådana är de också förknippade med risker vad gäller bristande stöd och bristande efterlevnad av individer, som var och en för sig skulle tjäna på att undandra sig åtagandenas bördor. Frågan om individernas villighet till efterlevnad och tillit till andra är därför avgörande för att lösningar på samarbetsproblem ska vara stabila.³¹⁴ Välfärdsstatens institutioner förutsätter således, enligt liberala nationalister som Kymlicka och Miller, uppfattningar om en mer omfattande gemenskap än endast gemensam mänsklighet, nämligen en

³¹³ Se exempelvis Kymlicka, ”Solidarity in Diverse Societies: Beyond Neoliberal Multiculturalism and Welfare Chauvinism”, 3–4; Miller, *On Nationality*, 66–68, 71–73, 91–94; Miller, ”Justice and Boundaries”; Miller, ”In What Sense must Socialism be Communitarian?”; Canovan, *Nationhood and Political Theory*, kap. 4. För en teoretisk genomgång av fyra olika varianter av ”identitetstesen”, det vill säga att tesen att gemensam identitet ökar tillit och solidaritet, se Holtug, ”Identity, Causality and Social Cohesion”.

³¹⁴ Rawls ansåg att individer måste agera utifrån en ”sense of justice” för att rättvisa institutioner för samlevnad ska vara stabila. De är inte stabila om individerna skulle agera utifrån rent egenintresse. “[In] everyday life an individual, if he is so inclined, can sometimes win even greater benefits for himself by taking advantage of the cooperative efforts of others. [...] Just arrangements may not be in equilibrium then because acting fairly is not in general each man’s best reply to the just conduct of his associates. To insure stability men must have a sense of justice or a concern for those who would be disadvantaged by their defection, preferably both. When these sentiments are sufficiently strong to overrule the temptations to violate the rules, just schemes are stable. Meeting one’s duties and obligations is now regarded by each person as the correct answer to the actions of others.” (Rawls, *A Theory of Justice*, 434).

form av gemenskap som skapar ett slags förpliktelser som inte endast är humanitära.³¹⁵ Eftersom politik för ekonomisk omfördelning kräver en villighet att offra egna fördelar för andras väl, och kollektiva trygghetssystem fordrar tillit, är en gemensam identitet som ger upphov till en känsla av tillit och moraliska förpliktelser nödvändig för sådana institutioners genomförbarhet. Solidaritet, definierat som en villighet att "bära varandras bördor", är det moraliska begrepp som förmodligen bäst fångar denna form av moralisk motivation och som utgör en möjlig länk mellan domänerna gemenskap och samlevnad. Detta ligger i linje med en partikulär moral: ju tätare band mellan människor, desto mer krävande jämlikhetsideal blir möjliga att genomföra, eftersom de som förlorar på omfördelningen då är mer villiga att bära åtagandets bördor.³¹⁶ Enligt liberala nationalisterna är en nationell identitet av något slag nödvändig för att moderna samhällen ska kunna uppnå sådana ideal och upprätthålla välfärdsstatens institutioner:

there must be sense of common identity and common membership uniting donor and recipient, such that sacrifices being made for anonymous others are still, in some sense, sacrifices for 'one of us'. [...] [N]ational identity has provided this common identity and trust, and [...] no other social identity in the modern world has been able to motivate ongoing sacrifices (as opposed to episodic humanitarian assistance in times of emergency) beyond the level of kin groups and confessional groups.³¹⁷

Nu kan det hävdas att detta argument kring förutsättningar för solidaritet överskattar sociologiska och ideologiska faktorerens betydelse och att uppkomsten av välfärdsstater främst har påverkats av hur politisk makt fördelats och hur detta möjliggjort eller inte möjliggjort att politiska krafter som förespråkade omfördelning har fått inflytande. Styrkeförhållanden mellan klasser och det politiska systemets utformning har påverkat huruvida politiska krafter som verkat för välfärdssystem har fått genomslag. Men som bland annat Kymlicka påpekat är det historiska mönstret för välfärdsstaters uppkomst och utformning svårt att förklara utan att ta hänsyn till att socialdemokratiska partiers framgång varit nära förknippad med deras ideologiska utveckling från internationalism till ett

³¹⁵ "We might say that justice amongst members is egalitarian, whereas justice to strangers is humanitarian, and social justice in this sense arguably depends on bounded solidarities. Nationhood has helped to secure such an ethic of membership, and its resulting bounded solidarity." (Kymlicka, "Solidarity in Diverse Societies: Beyond Neoliberal Multiculturalism and Welfare Chauvinism", 4).

³¹⁶ Miller, "In What Sense must Socialism be Communitarian?", 68.

³¹⁷ Kymlicka, *Politics in the Vernacular*, 225.

betonande av partikulär gemenskap. Sverige är kanske det tydligaste exemplet, med Per Albin Hanssons omvandling av socialdemokratin från ett klassparti till ett ”folkparti”, där anspelningar på solidaritet mellan medlemmar av nationen utgjorde grunden för mobiliseringen för att bygga en välfärdsstat.³¹⁸ Den historiska bakgrund som gör förklaringen trovärdig är det faktum att de mest utvecklade välfärdsstaterna och den mest omfattande omfördelningspolitiken främst växt fram i etniskt och kulturellt mer homogena stater, som de skandinaviska, medan mångfalden i USA brukar anföras som en avgörande försvärande faktor för utvecklingen av ett allmänt välfärdssystem där.³¹⁹

* * *

Även om den omfattande empiriska litteraturen inte är entydig vad gäller ovanstående premisser i det liberal-nationalistiska argumentet, tycks det ändå finnas en viss övervikt för tesen att invandring och ökad mångfald undergräver stödet för omfördelning.³²⁰ I likhet med Sandelind antar jag således att det existerar ett negativt samband och kommer i fortsättningen utgå från att så är fallet.³²¹

Den mer intressanta frågan utifrån den här avhandlingens syfte är hur denna tendens i så fall bör värderas och hanteras inom normativ teori. Det kan här vara värt att uppehålla sig en stund vid det faktum att detta argument är instrumentellt. Det är alltså ett argument som inte i första hand lägger något egenvärde i gemenskap och kollektiv identitet, utan där existensen av en sådan identitet betraktas som nödvändig för moralisk motivation och efterlevnad i förhållande till

³¹⁸ Se exempelvis Berman, *The Social Democratic Moment. Ideas and Politics in the Making of Interwar Europe*; Berman, *The Primacy of Politics. Social Democracy and the Making of Europe's Twentieth Century*.

³¹⁹ Se exempelvis Alesina, Glaeser, och Sacerdote, ”Why Doesn't the United States Have a European-Style Welfare State?”. Studien lyfter fram två huvudförklaringar: skillnaden i valsysteem, där majoritetsval i USA utgjort ett hinder för vänsterpartier att vinna representation, samt den etniska och kulturella mångfalden.

³²⁰ En begränsning med komparativa studier av det här slaget som sällan uppmärksammas är det faktum att stater tenderar att forma sin migrationspolitik just med *målsättningen* att bevara välfärdsstaten. Låt oss anta att det inte finns något påvisbart samband mellan de senaste decenniernas ökade migration och mångfald och statens välfärdsåtaganden eller omfördelade ambitioner. Vilka slutsatser skulle man våga dra? Snarare än att se sådana studiers resultat som slutgiltigt bevis för att det inte finns något negativt samband så kan de ses som intyg på att politiker och medborgare har lyckats föra en politik som håller migrationen inom en omfattning som är förenlig sammanhållning och tillit. Även studier således skulle finna att inget negativt samband kan identifieras så kan man inte dra den praktiska slutledningen att ett avskaffande av begränsningar inte skulle påverka stöd för omfördelning, för ett avskaffande av sådana begränsningar skulle med stor sannolikhet leda till långt högre nivåer av invandring, nivåer vars sociala effekter vi inte kan veta något säkert om.

³²¹ Sandelind, ”Costs of Refugee Admission and The Ethics of Extraterritorial Protection”, 18.

vissa institutioner för samlevnad, eller annorlunda uttryckt: för individernas vilja att bära de "åtagandenas bördor" som dessa institutioner för samlevnad kräver. Dessa påstådda förhållanden är inte föremål för kritik. Människans tendens till moralisk partikularism – att solidariteten begränsas i relation till identitet, sociala band och andra hänsyn – uppfattas ofta som en premiss i argumentet, istället för att betraktas som bristande moralisk motivation som primärt borde föranleda kritik. Utifrån en universalistisk etik framstår förstås begränsad solidaritet som något i grunden omoraliskt, och ett argument som tar en sådan partiskhet som premiss borde vinnlägga sig om att försöka överkomma denna partikularism.³²²

Den liberala nationalismen kan därför kontrasteras med ett universalistiskt argument som menar att hänsyn till befintliga medlemmars välfärdsinstitutioner inte utgör ett giltigt skäl för en begränsning av inträde. Så kommer vi än en gång tillbaka till Rawls och hans "slutna" samhälle. Vi ska nämligen vända oss till den som först diskuterade vilken ståndpunkt kring migration som *borde* följa från Rawls principer om teorin hade tagit hänsyn till att individer föds in i en värld av stater där de har ytterst olika förutsättningar till ett gott liv. I den inflytelserika artikeln "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders" argumenterar Joseph Carens att om utomstående individer utgör de personer som är "worst-off" så borde differensprincipen innebära att inträdesbegränsningar som hindrar dessa personer att förbättra sin position inte är försvarbara.³²³ Därtill anser han inte att effekterna av öppna gränser på ett samhälles kultur utgör ett relevant moraliskt skäl, så länge det inte medför något hot mot grundläggande liberaldemokratiska värden.³²⁴ Standardargumenten för statlig suveränitet över inträde är således ogiltiga enligt Carens. Det enda skäl som Carens erkänner som giltigt är "den allmänna ordningen" (*public order*): om invandringen uppnår en nivå som leder till att samhällets förmåga att upprätthålla ordning och säkerhet hotas, så utgör detta en situation som rättfärdigar en begränsning av inträde. Men ett ordningsargument går inte att använda som ett *carte blanche*. Det är bara *i de fall och i den mån* som den allmänna ordningen är i gungning som argumentet är tillämpligt.³²⁵ Bortsett från detta begränsande undantag förespråkar Carens öppna gränser som det ideala institutionella arrangemanget i inträdesfrågor.³²⁶

³²² Detta argument framförs exempelvis av Lægaard gentemot David Miller (Lægaard, "Feasibility and Stability in Normative Political Philosophy: The Case of Liberal Nationalism").

³²³ Carens, "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders", 262.

³²⁴ Carens, 262.

³²⁵ Ett så kallat *pro tanto*-skäl.

³²⁶ Det kan tyckas självklart vad som menas med "öppna gränser", men det är nog ändå på sin plats att påminna om några självklarheter som är utgångspunkt för Carens resonemang. För det första implicerar öppna gränser naturligtvis att det existerar gränser; världen vi pratar om utgörs alltså, som idag, av territoriellt avgränsade stater (Carens, *The Ethics of Immigration*, 231). Därtill utgår

Nuvarande ordning med statlig kontroll över migration och medborgarskap i en ojämlig värld är i grund och botten den moderna motsvarigheten till feodalism: ett system av ofrihet som upprätthåller ärvda och oförtjänta privilegier.³²⁷

För Carens del borde öppet inträde trumfa välfärdsstaten – det är vad en idétradition som betonar värdet av jämlikhet borde prioritera. I ett replikskifte mellan Carens och James Woodward i frågan om förhållandet mellan öppna gränser och välfärdsstat inom en socialdemokratisk/socialliberal tanketradition tar Carens den kanadensiska vården av aidsjuka som ett exempel. Om migrationen från USA vore öppen skulle ”both the capacity and willingness to support the programmes be in jeopardy”.³²⁸ Det tycks som om att det är upprätthållandet av gränsen som gör det möjligt för Kanadas medborgare att välja en mer generös sjukvårds- och socialpolitik än USA. Carens accepterar att så är fallet, men med hänvisning till att om liknande begränsningar inom ett land, säg USA:s delstater, skulle uppfattas som omoraliska, så borde motsvarande gränser mellan stater betraktas som lika orättfärdiga, eftersom Carens inte kan se några avgörande skäl till att statlig suveränitet ska förlänas sådan moralisk tyngd. Om man anser att det råder en konflikt mellan öppna gränser och omfattande välfärdssystem måste man således välja – och Carens val är att hålla gränsen öppen ända fram till att det finns reella skäl att oroa sig för effekterna på ”den allmänna ordningen” och de grundläggande institutionerna för lag och ordning – det är uttryckligen en ”minimalistisk standard”.³²⁹ Carens idealvärld är visserligen en värld av socialliberala välfärdssamhällen med fri migration, men rent konkret tycks han sätta rörlighet mellan politiska enheter före de socialliberala ambitionerna i varje given politisk enhet. Det enda legitima skälet för en stat att begränsa migration är ifall dess allmänna och politiska ordning skulle vara i riskzonen.

Det är därför som liberala nationalisterna ifrågasätter om Carens svar är det enda rimliga svar som kan ges av någon som värnar socialliberala ideal. Rent praktiskt

vi från att öppna gränser inte är oförenligt med att gränsövergångar används för brottsbekämpning och tull; öppna gränser innebär alltså inte att internationella kriminella ligor har fritt spelrum över gränser. Mer intressant är vad för slags inträde som öppna gränser faktiskt är tänkt att slå vakt om. Uppenbarligen är det inte en rättighet att som turist få uppehålla sig i vilket land som helst under en tidsbegränsad period. Det är inte status som besökare som öppna gränser handlar om, utan om *årminstone* en rätt att bosätta sig och bli *invånare* i detta territoriellt avgränsade samhälle. I Sandelind, ”Territorial Rights and Open Borders” byggs ett argument för öppna gränser, där öppna gränser anses innefatta rätten till ”settlement” men inte nödvändigtvis ”citizenship”, det vill säga en rätt att bli invånare om än inte medborgare. Sandelinds position är att en stats rätt till territoriell kontroll inte inkluderar kontroll över inträde, utan bara jurisdiktion över territoriet och rätt att besluta över hanteringen av dess naturresurser.

³²⁷ Carens, ”Aliens and Citizens: The Case for Open Borders”, 252, 270; Carens, *The Ethics of Immigration*, 226–228; Carens, ”Migration and Morality: A Liberal Egalitarian Perspective”, 26.

³²⁸ Carens, ”Migration and Morality: A Liberal Egalitarian Perspective”, 41.

³²⁹ Carens, 30.

innebär Carens prioritering att socialliberala samhällen inte är realiserbara. James Woodward påpekar i sitt svar att Carens position inte karakteriserar de länder som faktiskt har anammat egalitära ideal: de flesta stater i Skandinavien och nordvästra Europa har präglats av restriktion av migration och medborgarskap. Sverige må ha haft en mycket omfattande migration det senaste halvsekle, men det är samtidigt värt att påpeka att det är välfärdsstatens huvudsakliga konstruktörer, Socialdemokraterna, som är det parti som, åtminstone fram till 2010-talet, varit mest konsekvent restriktiv i sin invandringspolitik, vilket kan förklaras av att deras ideologi innebär en prioritering av "intern" jämlikhet.³³⁰ Woodward ställer därför frågan om när det inte längre är rimligt att kalla någon socialliberal: kvalar Carens in även när hans rekommendationer enligt egen utsago förmodligen omöjliggör socialliberala institutioner? Även om det ideal som teoretikern resonerar sig fram till innebär att välfärdssystem bör vara globala och inte villkoras av medborgarskap, så krävs också ett ställningstagande om vad som bör göras i den aktuella världens icke-ideala omständigheter där de facto sådana välfärdsprogram inte existerar mer än i ett fåtal länder, och där den globala ojämlikheten skapar starka incitament till att migrera. Och det är på den punkten som Woodward undrar om Carens val är rimligt:

[A] commitment to the characteristic policies and institutions of the modern welfare state is, one would have thought, a key feature which distinguishes liberal egalitarianism from such competing political traditions such as libertarianism which require the dismantling of such policies and institutions. Can it really be true that a commitment to liberal egalitarian values implies that one must embrace policies that would lead to just this dismantling?³³¹

Woodward håller alltså med Carens om att det finns en målkonflikt mellan välfärdsstat och migration, men han menar också att socialliberalers och socialdemokraters ideologi *innebär* ett ställningstagande att, så länge de omständigheter som skapar målkonflikten består, prioritera de inomstatliga ambitionerna om jämlikhet och omfördelning.

* * *

Det är tydligt att den normativa skiljelinjen nu börjar glida in i en metateoretisk. Woodward insisterar på att resonemangen handlar om vad för slags politik som socialliberaler bör föra i migrationsfrågan, och bland de hänsyn som han tar upp

³³⁰ Hinnfors, Spehar, och Bucken-Knapp, "The Missing Factor: why Social Democracy can Lead to Restrictive Immigration Policy".

³³¹ Woodward, "Commentary: Liberalism and Migration", 72.

ryms medborgarnas begränsade solidaritet och sociala förväntningar. Woodward argument mot Carens har kritiserats av Sandelind, som menar att det blundar för att motiveringen utifrån icke-ideala utgångspunkter (människors alltför snäva solidaritet) måste gå hand i hand med försök att förändra dessa omständigheter. En policy som utgår från dessa omständigheter bekräftar och förstärker dem samtidigt, när dess benämning som icke-ideala borde föranleda en strävan efter att förändra dem.³³² Om Woodward anser att världen som den ser ut är olyckligt beskaffad, och att dessa faktorer är vad som motiverar att öppna gränser inte är möjligt, så borde han i enlighet med idén om “dynamiska skyldigheter” visa intresse för att ändra på dessa omständigheter över tid och framförallt vara försiktig med att inte göra denna mjuka genomförbarhetsbegränsningen allt “hårdare” och alltmer svårföränderlig över tid. Detta är en farhåga som idealister ofta för fram, eftersom de inte vill att en diskussion om det önskvärda ska bli låst till frågan om policy. Vissa av de faktorer som är relevanta för policy kan nämligen i sig påverkas av policy över tid, och således måste det skapas ett teoretiskt utrymme för en normativ utvärdering av dessa aspekter av den aktuella världen.

5.2 Idealismen och “vad bör göras”-frågan

Istället för att försvara den svaga realismen som metateoretisk utgångspunkt, eller den liberala nationalismens argument som tycks dela en sådan utgångspunkt, så ska jag istället vända på frågan och påtala riskerna med att skapa sig kritisk distans på detta sätt. Jag ska föra fram den motsatta farhågan, nämligen realismens poäng kring riskerna med ett stort glapp mellan politiska ideal och policyimplikationer. Jag vill hävda att Carens argument för öppna gränser exemplifierar riskerna med en stark form av idealism. Den starka idealismens undvikande av policy och praktisk vägledning leder till en politisk teori som missar viktiga aspekter av det normativa problem som de på pappret tycks adressera som inte tar sig an frågor om praktisk vägledning kring policy.

Att Carens undviker att rekommendera policy kan vid första anblicken låta som en märklig anklagelse. Carens resonemang ovan tycktes innehålla en mycket tydlig ståndpunkt att öppna gränser vore en korrekt policy, inte blott en avlägsen målsättning. Resonemangen gick uttryckligen ut på att visa att andra konkurrerande hänsynstaganden faktiskt inte bör trumfa betydelsen av öppna gränser, att egalitära ideal fordrar att inträde hålls öppet även till priset av att välfärdsinstitutioner blir omöjliga. Frågan om vad för slags metateoretisk status

³³² Sandelind, “Costs of Refugee Admission and The Ethics of Extraterritorial Protection”, 19.

argumentet för öppna gränser tycks dock vara en fråga som gäckat Carens och han har bytt ståndpunkt över tid.

Carens anser att politisk teori kan bedrivas på olika positioner utmed en skala mellan realism och idealism³³³. Man kan teoretisera utifrån utgångspunkter som tar de grundläggande dragen i den existerande politiska och sociala världen för givna, eller i högre grad tar utgångspunkt i att världen skulle kunna vara bättre och mer rättvis än vad den för närvarande är.³³⁴ Den idealistiska formen är ”more familiar and more congenial to academic philosophers and political theorists (like me)”, men Carens bemödar sig också om att formulera innebörden i den realistiska synen, ”a morally serious approach worthy of more attention than it has received academic discussions of the ethics of public policy”.³³⁵ Realistiskt teoretiserande är vad den dagliga politiska debatten i huvudsak består i, och bedrivs av politiker och intellektuella, men det är också, enligt Carens, en uppgift för akademiska politiska teoretiker. Det är vägledning i valen här och nu som realistisk politisk teori strävar efter, och det kräver djup reflektion över både principer och den existerande världens beskaffenhet. Med den här avhandlingens definitioner kan vi säga att Carens skiljer mellan vad jag har kallat dagspolitisk genomförbarhet (som politiska aktörer och debattörer ofrånkomligen måste förhålla sig till) och normativ genomförbarhet som går bortom den omedelbara dagspolitiken men som bland annat tar hänsyn till huruvida föreslagna principer, institutioner eller policy ter sig önskvärda i ljuset av vad som förväntas hända om de infördes i praktiken.

Problemet med realismen, enligt Carens, är att den är för villig att köpa rådande strukturer och attityder. Samma slags argument hade, när det begav sig, kunnat användas för att försvara slaveriet i USA.³³⁶ Det var en etablerad institution, och få kunde föreställa sig en framtid utan slaveri. För vita skulle det ha inneburit ett avsägande av avsevärda egna intressen till förmån för en abstrakt princip – en förväntan som realister inte tycker man bör hysa. Givet etablerade identiteter var därtill avståndet mellan vita och svarta alltför stort för att vita skulle hysa tillräckligt stark empati för att ge den moraliska principen tillräcklig psykologisk kraft. Realisten hamnar i positionen att förespråka att slavar ska behandlas bättre men inte att slaveriet bör avskaffas. Detta innebär inte att argument för bättre villkor aldrig kan ha sin plats, men i de fall de inte ackompanjerades av insikten att slaveriet var på ett fundamentalt plan ett ont och en orättvisa så var de i grunden felaktiga moraliska positioner. De sociala och

³³³ Carens, ”Realistic and Idealistic Approaches to the Ethics of Migration”.

³³⁴ Carens, *The Ethics of Immigration*, 300–306.

³³⁵ Carens, ”Realistic and Idealistic Approaches to the Ethics of Migration”, 157.

³³⁶ Carens, 164–65.

politiska begränsningarna i den existerande världen borde inte tillskrivas sådan kraft att de påverkar det slutgiltiga målet: att avskaffa slaveriet.

Analogin till slaveriet är inte att säga att restriktioner av migration är lika förkastligt som att försvara slaveri.³³⁷ Poängen är att väcka tanken att sådana etablerade praktiker kan vara mer moraliskt problematiska än vad vi normalt betraktar dem. Således krävs en moralisk reflektion genom vilken konventionella moraluppfattningar kan utvärderas och kritiseras. Teoretiserande utifrån ideala utgångspunkter syftar till att öppna våra ögon för de moraliska egenskaperna hos de strukturer och attityder som vi till vardags tar för givna – dess uppgift är att ”challenge what is in the name of what is right”.³³⁸ Fler tillstånd och handlingar måste kunna bedömas än bara de som är möjliga här och nu. Det behövs således reflektioner kring huruvida den existerande verkligheten i olika avseenden bör accepteras som ideal eller tvärtom kategoriseras som något som bör överkommas så snart som möjligt.³³⁹ Det måste finnas en aktivitet där nuvarande begränsningar inte skrivs in som förutsättningar för de moraliska resonemangen, utan själva är föremål för diskussion.

Därmed besvarar de två formerna av teori två olika frågor: den ena söker omedelbar vägledning givet existerande institutioner och strukturer, den andra ställer frågan om institutionernas och strukturernas grundläggande rättfärdighet – en utgångspunkt som betonar utvärdering snarare än vägledning. Carens själv lägger mycket stor vikt vid den utvärderande funktionen, och vad gäller den metateoretiska kategorisering som gjorts i den här avhandlingen så kan Carens räknas som en stark idealist. Betoningen ligger på att kritisera etablerade institutioner, frigöra sig från aktuella omständigheter, och resonera om innebörden av idealen relativt oberoende av möjligheten att institutionalisera det. Jag ska nu påbörja en kritik av Carens metateoretiska utgångspunkt och hur den påverkar hans normativa argument för öppna gränser och vilka implikationer detta har för praktisk policy.

* * *

Borde inte ett omdöme om att en viss institution är djupt orättfärdig ha några implikationer för vad som bör göras? Det är här som jag vill hävda att Carens tänkande har vissa problem, som är symptomatiska för en stark idealism. Det uppstår ett mycket stort glapp mellan vad som beskrivs som önskvärt i princip och

³³⁷ Carens, 166.

³³⁸ Carens, 156.

³³⁹ Carens, 166; Carens, *The Ethics of Immigration*, 311; Carens, ”An Overview of the Ethics of Immigration”, 557–58.

vad som bör göras i praktiken. Och Carens har svårigheter att hantera det. Jag kommer längre fram beskriva och kritisera Carens *nuvarande* hållning kring vilken metateoretisk status som hans berömda argument för öppna gränser har, men först ska jag återvända till det inflytelserika och ofta refererade meningsutbytet mellan Carens och Woodward.

Som vi såg tycktes Carens argumentera för att öppna gränser, trots effekterna på välfärdsinstitutionerna, var att föredra utifrån liberalismens jämlikhetsideal. Allt tydde på att han menade att stater borde ändra sin välfärdsolitik såväl som migrationspolitik i syfte att öppna gränserna. Carens tar dock sedan några ganska påtagliga steg bort från denna position. Fri rörlighet beskrivs några sidor senare som en idé som i första hand lär förbli en moralisk måttstock, snarare än en rimlig policyrekommendation. Skälen har med genomförbarhet att göra. I praktiken måste enligt Carens en rad kontextuella hänsyn tas och politiken måste handla om att hantera avvägningar mellan sub-optimala alternativ.³⁴⁰ Utformningen av migrationspolitik kräver komplexa bedömningar och konsekvensanalyser. Carens anser till exempel att det är lätt att föreställa sig att effekterna av att ett visst land öppnade sina gränser skulle vara kontraproduktiva sett i ljuset av socialliberala institutioner och ideal. Om nu öppna gränser inte är rimligt som policy, samtidigt som det system av restriktioner av migration som existerar utgör ett djupt omoraliskt system (med frihetsinskränkningar och en ojämlikhet som är lika förkastliga som hos feodala institutioner), så kan man undra vad för slags vägledning Carens kan ge. Vad bör göras, utifrån socialliberala ideal? Carens svar är att även om fri rörlighet är ett ideal som inte kommer kunna införas i närtid så åligger det socialliberaler att alltid åtminstone sträva mot mer öppenhet i staters migrationspolitik.³⁴¹

Denna rekommendation framstår vid första anblicken som rimlig och pragmatisk utifrån Carens normativa position. Men jag vill hävda att "reträten" från öppna gränser som policy i själva verket avslöjar en svaghet i Carens metateoretiska utgångspunkt och att den medför att hans rekommendation kan ifrågasättas. Carens resonemang glider, vilket jag strax ska visa, mellan de två olika genomförbarhetsbegreppen ovan – den dagspolitiska respektive den normativteoretiska.

Carens inleder sitt resonemang med konstaterandet att en politik av öppna gränser inte är politiskt genomförbar ("politically feasible") – det är helt enkelt inte troligt att en sådan policy kommer anammas. Det är en hänvisning till genomförbarhet i dagspolitisk bemärkelse. Dagspolitisk genomförbarhet är dock inte ett begrepp som normalt sett bör tillåtas påverka normativ politisk teori;

³⁴⁰ Carens, "Migration and Morality: A Liberal Egalitarian Perspective", 45.

³⁴¹ Carens, 45.

mycket riktigt anser ju Carens inte att bristande genomförbarhet av detta slag hotar fri rörlighet som ideal eller öppna gränser som målsättning. Vad den bristande genomförbarheten innebär för Carens är att den förvandlar öppna gränser just till en avlägsen målsättning snarare än ett vägledande policyförslag. Därtill har vi den andra formen av genomförbarhetsanalys, den som rymms inom normativ teori och som tar fasta på huruvida det påstått önskvärda också är genomförbart i betydelsen att *om* handlingen eller reformen genomförs av de relevanta aktörerna så skulle den leda till det avsedda och önskvärda resultatet och vara stabilt över tid. Det är på grund av sådana hänsyn som Carens konstaterade att det från fri rörlighet som ideal inte heller självklart går att härleda direkta policyimplikationer, eftersom migrationspolitik också måste bedömas i ljuset av vad som faktiskt skulle hända om en viss handling eller reform anammades. Återigen anser Carens inte att det förtar öppna gränser status som ett önskvärt institutionellt arrangemang. Realister kan möjligen börja skruva på sig här, om de bedömer öppna gränser som en alltför avlägsen målsättning för att vara relevant. Men i grunden är allt i sin ordning; resonemanget avspeglar en rimlig idealistisk position. Att fastställa en ambitiös målsättning är en sak, praktisk vägledning en annan.

Men det är just i fråga om vägledning som resonemanget sedan brister, det vill säga hur Carens trots allt kommer till slutsatsen att socialliberaler alltid bör sträva mot mer öppen migrationspolitik. Carens "skyddar" nämligen inte bara *idealet* om fri rörlighet från att påverkas av en normativ genomförbarhetsanalys; även frågan om vilken *policy* socialliberaler bör sträva mot görs immun mot sådana hänsyn. Även i praktisk politik slipper socialliberaler ta hänsyn till det potentiella scenariot med kontraproduktiva effekter, eftersom:

in every polity, domestic political considerations will confine feasible policy options to a relatively narrow range, excluding alternatives that would entail major costs to current citizens. Given these political realities, liberal egalitarians should almost always press for more openness towards immigrants and refugees.³⁴²

Detta argument är besynnerligt.³⁴³ Om införandet av en policy som utgör den yttersta punkten på skalan av öppenhet (en policy av öppna gränser) kan ha kontraproduktiva effekter för socialliberala värden, så kan det rimligen också förekomma situationer där en ökad öppenhet (relativt status quo) också har

³⁴² Carens, 45.

³⁴³ Tills vidare sätter jag parentes kring citatets "almost", vars innebörd aldrig specificeras eller berörs av Carens. Jag betraktar det därför som en reservation som inte är teoretiskt motiverad utan främst utgör en möjlig räddningsplanka i händelse av kritik.

effekter av det slaget, eftersom det någonstans måste finnas en tröskel. Så Carens argumenterar kring hur socialliberaler bör tänka beträffande policy utifrån *premissen* att den normativt korrekta avvägningen och bedömningen inte är dagspolitiskt genomförbar, det vill säga att det är en policy som aldrig kommer att få tillräckligt stöd för att faktiskt implementeras. Endast på det sättet kan slutsatsen bli att ”mer öppet” alltid är bättre som rekommendation.

Som politisk teori betraktad är det inte vägledning som Carens erbjuder utan snarare en politisk *taktik*. Kanske framgår poängen tydligare om vi växlar normativ ståndpunkt. Låt oss föreställa oss att det var en liberal nationalist som hävdade att dagspolitiken domineras av universalister som gör att alla tillgängliga politiska alternativ präglas av att *för mycket* av medborgarnas legitima intressen offras inom migrationspolitiken, och att det därför följer att liberala nationalisterna alltid bör sträva mot att försöka minska invandringen. Det är inte rimligheten i en sådan bedömning som är frågan, utan om det är detta slags rekommendationer som politisk teori ska syssla med. I mina ögon befinner vi oss vid gränsen mellan politisk teori som intellektuell verksamhet och vanlig politisk debatt.

Vad som tycks karakterisera Carens tänkande är ett slags hopp mellan extremer. Carens växlar mellan att å ena sidan resonera teoretiskt som en ”filosof”, relativt obekymrad om genomförbarhet, för att sedan, i frågan om de praktiska implikationerna, å andra sidan förorda en generell taktik snarare än ett resonemang om hur värden och principer bör hanteras i den mer ogästvänliga politiska verkligheten. Eftersom Carens medgett risken för målkonflikter och kontraproduktiva konsekvenser, men samtidigt menar att socialliberaler alltid bör sträva mot mer öppenhet, så bygger han sin rekommendation på att det således finns *någon annan* som ser till att politiken inte vandrar mot en så stor öppenhet att resultatet blir det kontraproduktiva scenario som Carens själv har medgett är en möjlighet.

Politisk teori borde inte vara en tävling i att inta största möjliga avstånd från politikens smutsiga och svåra frågor. Realisters fokus på denna sida av politiken beskylls naturligtvis ofta för att leda till ett normativt tänkande som hamnar för nära praktisk politik och policy, att det reducerar normativt tänkande till en fråga om realpolitiska ställningstaganden, och i värsta fall döljer normativa ställningstaganden bakom en påstådd politisk nödvändighet. Här är det dock läge att påminna om en annan möjlig synd i sammanhanget: att utnyttja realpolitiska självklarheter som fond för att själv kunna inta en politisk hållning som man annars inte skulle kunna hålla fast vid. Som en av Raymond Arons vänner ur Paris *intelligentia* en gång bekände: “fortunately my political opinions have no consequences”.³⁴⁴ Ja, vad skulle hända om Carens händelsevis lyckats övertala en

³⁴⁴ Aron, *Memoirs: Fifty Years of Political Reflection*, 96.

betydande del av befolkningen om sina ståndpunkters riktighet? Kort sagt, vad händer om de motkrafter som Carens förlitar sig på inte längre finns där? I förlängningen skulle Carens till slut behöva ta sig an frågan om ”vad som bör göras?”, på riktigt. Om Carens själv besatt politisk makt, vilken politik skulle han då föra och varför? Vilka hänsynstaganden skulle han ta, vilka faktorer skulle han anse viktiga att bedöma, vilket risktagande skulle han vara beredd till? Det är sådana frågor som Carens undviker i resonemanget ovan. Idealets eller målsättningens implikationer för policy beskrivs och härleds inte genom att skissera vilka hänsynstaganden som en socialliberal bör väga mot varandra i utformandet av politiken, utan hur socialliberaler ska *positionera* sig. Ur den svaga realismens synvinkel utgör detta ett resonemang där uppgiften som politisk teoretiker inte tagits på allvar.

Den metodologiska poängen med att ställa ”vad bör göras”-frågan är att den skär igenom både behagliga undanflykter och fromma förhoppningar. Syftet med att en teoretiker försöker ställa sig i politikernas skor för en stund är inte blott att bli varse alla de dagspolitiska begränsningar av handlingsutrymmet som finns, även om det så klart också kan vara en nyttig påminnelse. Poängen är att det tvingar fram en reflektion både beträffande det ansvar som är förbundet med politisk handling och beträffande behovet av att reflektera över den sociala och politiska verklighet vari handlingen utspelas.

Den grundläggande intuition som tycks prägla Carens tänkande är att frigöra sig från det existerande för att skapa utrymme för kritisk distans och utvärdering. Men priset för att teoretikern aldrig ger sig i kast och reflekterar över den konkreta kontexten är att den normativa teorin blir ofullständig och ger en missvisande bild av det normativa problemet. Jag ska nu exemplifiera denna poäng genom att driva ett realistiskt präglat argument kring förhållandet mellan välfärdsstat och politisk ordning, ett argument som i skarp kontrast till Carens fokuserar mindre på de politiska idealens abstrakta innebörd och istället reflekterar mer över den historiska kontexten.

5.3 Välfärdsstaten och den politiska ordningen

Carens anser som vi har sett att ordning är ett mer grundläggande värde än välfärdsrättigheter. Prioritering av ordning över välfärdsinstitutioner är naturligtvis än starkare när det gäller frågan om flyktingmigration. Förintelsen och nazism utgör här en naturlig historisk referenspunkt. I Carens resonemang om hur ett flyktingsystem borde se ut används en sådan jämförelse systematiskt för att ”testa”

innebörden av olika principer och politiska förslag: vad skulle de ha haft för implikationer om de hade anammats på 1930- och 1940-talet när judar var i behov av tillflykt? Det finns visserligen skäl till varför dagens globala flyktingkris inte egentligen lånar sig till några enkla jämförelser av detta slag, vilket kommer bli tydligt i nästa kapitel. Men i det här avsnittet ska jag föra ett annat resonemang som knyter an till denna historiska bakgrund och ger ett annat perspektiv på välfärdsstaten, politisk gemenskap och ordning. Konflikten mellan liberala nationalisterna och universalisterna består, men argumenten kommer vara av ett annat slag än vad som är vanligt inom liberal teori. De är realistiska åtminstone i den bemärkelsen att de i högre grad bottnar i historisk kontext och politisk sociologi jämfört med den tämligen abstrakta form av normativ teori som dominerar samtida politisk teori.

Som utgångspunkt kommer jag ta Judith Shklars politiska tänkande, som i sammanhanget företräder en universalistisk liberalism. Shklar var själv flykting från andra världskrigets Europa, och hon tillbringade större delen av sitt intellektuella liv och sin akademiska karriär med att försöka bearbeta och förstå den politiska och moraliska kollaps som Europa genomlevt.³⁴⁵ Mot slutet av sitt liv ägnade hon särskild uppmärksamhet åt just flyktingar. I relation till det stigande antalet flyktingar uppmanade hon sina läsare att ”lyssna på samvetets röst i kontrast till sin grupployalitet”.³⁴⁶ Politiska teoretiker borde enligt Shklar fokusera på akuta och universellt erkända former av elände och ondska, och kritisera de ideologier som postulerar och utlovar en mer begränsad men gemytlig politisk gemenskap, även om sådana föreställningar skulle vara nödvändiga för att uppbåda tillräcklig inhemsk solidaritet för att göra sociala rättigheter och omfördelning politiskt möjliga. Hon beskrev sitt meningsutbyte med Michael Walzer som ”en dialog mellan en landsförvisad och en medborgare, och som sådan startade den inte igår”.³⁴⁷ Shklar ansåg att teoretiker som vurmade för gemenskapen saknade känsla för historia, genom att ta existensen av välfungerande och fria demokratiska institutioner för given.³⁴⁸ Historien borde göra oss ”misstänksamma mot solidaritetens olika ideologier”, leda till ett fokus på de universella hemskheterna och till beslutsamhet att inte ge efter för de människor som ”finner liberalismen känslomässigt otillräcklig”, det vill säga just det slags människor som hade skapat och stött de totalitära regimerna, och i förlängningen orsakat den europeiska katastrofen.³⁴⁹ Detta är ett realistiskt sinnat

³⁴⁵ För en biografi, se Hess, *The Political Theory of Judith N. Shklar: Exile from Exile*.

³⁴⁶ Shklar, ”Obligation, Loyalty, Exile”, 52.

³⁴⁷ Shklar, ”The Work of Michael Walzer”, 377.

³⁴⁸ Shklar, *Rädslans liberalism*, 44.

³⁴⁹ Shklar, 43–44. Analysen har stora likheter med Poppers i *The Open Society and Its Enemies*.

argument i den bemärkelsen att det fokuserar på det fundamentala värdet av politisk ordning framför romantiska eller perfektionistiska ambitioner. Shklars variant av liberalism var en "rädslans liberalism" – med referens till Emersons indelning mellan å ena sidan ett "minnets parti" som fokuserar på historiska lärdomar och på att undvika det värsta, å andra sidan ett "hoppets parti" som tar sikte på framtiden och den bästa av världar. Det är ett tänkande som strävade efter att lära sig av historien och varna för ideologier där "hoppet" och optimismen skapade förväntningar och legitimerade en maktutövning som bara kunde leda till elände.³⁵⁰ Shklar inskräper på dessa grunder faran med idéer om nationell gemenskap och solidaritet, och påminner om de katastrofala konsekvenser dessa ibland har haft.

Utifrån en sådan utgångspunkt framstår ett värnande av välfärdsstaten som en snål och omoralisk gruppegoism. Men jag ska här försöka ge ett annat perspektiv på saken. Medan välfärdsstaten inom politisk teori oftast figurerar i diskussioner av social rättvisa och jämlikhet, medför ett mer historiskt perspektiv att andra aspekter (som på intet sätt är mindre normativa) kommer in i bilden. Exempelvis kompletteras värdet av jämlikhet med värdet av social och ekonomisk trygghet. Välfärdsstatens utveckling kan naturligtvis ses som en lösning på "trygghetsproblemet", betraktat som ett universellt socialt problem. Som Klas Åmark beskriver problemet: "Vad ska man ta sig till om man inte kan försörja sig själv och sin familj genom sitt eget arbete, vare sig det beror på sjukdom, arbetslöshet, barns börd, ålderdom eller något liknande? [...] Trygghetsproblemet är evigt, det har funnits så länge det funnits människor, men lösningarna på problemet har varierat".³⁵¹ Ett skäl till att Rawls inte betraktade välfärdsstaten som den mest önskvärda institutionen är just att han inte ansåg att den utgjorde en realisering av jämlikhet, utan var för fokuserad trygghet.³⁵² Man kan möjligen tycka att Rawls

³⁵⁰ Denna betoning på det "negativa" i Shklars tänkande är vanlig, men har möjligen överskuggat andra sidor av hennes tänkande. Se Forrester, "Hope and Memory in the Thought of Judith Shklar".

³⁵¹ Åmark, *Hundra år av välfärdspolitik: Välfärdsstatens framväxt i Sverige och Norge*. Som blott ett exempel från en helt annan kontext än välfärdsstaten kan nämnas James C. Scotts *The Moral Economy of the Peasant*, där hela samhällets utformning, och framförallt relationen mellan risbönder och jordägare, analyseras som en konsekvens av trygghetsproblemet givet den påtagliga risken för missväxt: "the safety-first maxim, a logical consequence of the ecological dependence of peasant livelihood, embodies a relative preference for subsistence security over high average income. Not only does this security-mindedness make abstract economic sense but [...] it finds expression in a wide array of actual choices, institutions, and values in peasant society." (Scott, *The Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*, 29).

³⁵² "In a welfare state the aim is that none should fall below a decent standard of life, and that all should receive certain protections against accident and misfortune—for example, unemployment compensation and medical care. The redistribution of income serves this purpose when, at the end of each period, those who need assistance can be identified. Such a system may allow large and

alltför mycket färgats av exemplet USA och därmed underskattar den generella välfärdsstatens möjligheter att skapa ett jämlikt samhälle.³⁵³ Men den fråga som vi diskuterar nu är inte huruvida ribban bör läggas högre vad gäller jämlikhet-sambitioner, utan frågan gäller tendensen att se välfärdsåtaganden som något som går utöver social och politisk ordning. Snarare än att acceptera tankefiguren att den ”solidariska” välfärdsstaten är en ambition som nödvändigtvis går bortom universella behov av politisk ordning och stabilitet, kan ett realistiskt argument tvärtom betona motsatsen: att välfärdsstatens institutioner primärt är en lösning på trygghetsproblemet och därmed intimt förbundna med social och politisk ordning i moderna och i hög grad individualistiska samhällen.

Välfärdsstaten kan betraktas som skapare av och garant för social och politisk ordning, vilket innebär att den kan motiveras utifrån ett sådant kallhamrat och historiskt synsätt som vi möter hos Shklar. Som Michael Walzer en gång noterade är Shklars syn på politik resultatet av en specifik historisk upplevelse:

This is a politics founded equally on the history of war and revolution in the twentieth century and on Shklar's own experience: as she escaped from the Gestapo, so should we all. The liberalism of fear is a bulwark against Nazism in particular and the secret police in general.³⁵⁴

Detta innebär att vilka politiska institutioner som kan rättfärdigas är beroende av ens tolkning av 1900-talets historia. För vilka *var* egentligen orsakerna till de regimer som skapade terror och skräck? Denna stora fråga kan naturligtvis inte besvaras här, utan jag ska endast visa på hur radikalt olika politisk-teoretiska

inheritable inequities of wealth incompatible with the fair value of the political liberties [...], as well as large disparities of income that violate the difference principle.” (Rawls, *A Theory of Justice*, xv).

³⁵³ Rawls verkar ha fastnat i ett tänkande där välfärdsstaten endast är institutioner som siktar in sig på att identifiera klassen av ”nödställda” och föra upp dem ovanför en miniminivå, medan det går att hävda att om välfärdssystemen istället är universella och ersättningsnivån baseras på tidigare inkomst, leder välfärdssystemen till ett större mått av jämlikhet (Korpi och Palme, ”The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries”). Jag betraktar det alltså som möjligt att både jämlikhet och trygghet är värden som kan motivera välfärdsstaten som institutionellt arrangemang – detta är naturligtvis *de facto* de motiv och målsättningar som legat bakom den svenska socialdemokratins och framväxten av välfärdsinstitutioner i många andra länder. Goodin urskiljer till exempel ”behov”, ”jämlikhet”, och skapandet av ”gemenskap” som de klassiska argumenten från vänster för välfärdsstaten (Goodin, *Reasons for Welfare. The Political Theory of the Welfare State*). Rawls, i kontrast, tycks anse att välfärdsstaten är otillräcklig om målet är ett jämlikt samhälle, som enligt Rawls fordrar en spridning av ägandet snarare än omfördelning av inkomst eller offentligt finansierade nyttigheter (Rawls, *A Theory of Justice*, xv; Rawls, *Vad rättvisan kräver*, 189–195; se även Malleson, ”Rawls, Property-Owning Democracy, and Democratic Socialism”).

³⁵⁴ Walzer, ”On Negative Politics”, 17.

lärdomar som kan dras beroende på hur man besvarar frågan. Historikern och socialdemokraten Tony Judt menar att efterkrigstidens politik och intellektuella liv borde betraktas som en duell mellan två motsatta förklaringar till fascismens uppkomst och de liberala institutionernas kollaps.³⁵⁵ Det handlade om John Maynard Keynes mot Friedrich Hayek. För Hayek och ett flertal andra österrikiska akademiker – som alla tvingats i exil av fascismen – låg den huvudsakliga förklaringen till denna utveckling i en övertro på statlig makt och ekonomisk planering, och i förlängningen på idén att staten var nyckeln till förverkligandet av samhällsgemenskapens mål och öde.³⁵⁶ Sådana föreställningar höjde insatserna för att besitta politisk makt, och ledde förutsägbart till en nivå av konflikt som de demokratiska institutionerna inte kunde överleva. Den historiska läxan var att konflikter skulle bli lättare att hantera, och en fredlig samlevnad uppstå, om bara statens makt och befogenheter hölls stängna. För Keynes var diagnosen en helt annan. Det var ekonomisk och social osäkerhet – turbulensen skapad av industrialisering, urbanisering och modernitet – som hade gjort människor mottagliga för demagoger och totalitära ideologier. Eller som Judt beskriver det:

If there was a lesson to be drawn from depression, fascism, and war, it was this: uncertainty — elevated to the level of insecurity and collective fear — was the corrosive force that had threatened and might again threaten the liberal world.³⁵⁷

Enligt denna historiska analys var socialdemokratiens välfärdsbygge den lösning som 1900-talet hade behövt från första början. I Sheri Bermans *The Social Democratic Moment* (1998) och *The Primacy of Politics* (2006) beskrivs fascismen som ett svar på den alienation och sociala oro som kapitalismen, industrialiseringen och urbaniseringen medförde.³⁵⁸ Stommen i resonemanget bygger på analysen att industrialismens baksida inte bara var en ekonomisk utsatthet:

³⁵⁵ Judt, "What is Living and What is Dead in Social Democracy?"

³⁵⁶ Judt inkluderar Popper i listan över "österrikare" i denna bemärkelse, men det tycks mig inte helt rättvisande att utelämna den ganska påtagliga skillnaden mellan Popper och de övriga vad gäller statens roll i ekonomin. Bryan Magee ansåg att Popper "worked out, as no one else has ever done, what the philosophical foundations of democratic socialism should be" (Magee, *Popper*, 84). Man behöver kanske inte gå så långt som Magee, men nog är det en avsevärd skillnad mellan Hayek och Popper, åtminstone den tidiga Popper i *Öppna samhället*. Se till exempel Hacothen, *Karl Popper – the Formative Years, 1902-1945. Politics and Philosophy in Interwar Vienna* för en övertygande beskrivning av Popper som socialdemokrat.

³⁵⁷ Judt, "What is Living and What is Dead in Social Democracy?". För Judts beskrivning av välfärdsstatens uppbyggnad efter andra världskriget, se Judt, *Postwar. A History of Europe since 1945*, kap. 3.

³⁵⁸ Berman, *The Social Democratic Moment. Ideas and Politics in the Making of Interwar Europe*; Berman, *The Primacy of Politics. Social Democracy and the Making of Europe's Twentieth Century*.

utvecklingen hade slagit sönder gamla gemenskaper och därmed de sociala skyddsnät som utgjort lösningen på "trygghetsproblemet" i det agrara samhället. De uppluckrade sociala banden och den ekonomiska utsattheten var således två sidor av samma mynt. Dessa problem hade lämnats obesvarade av de två dominerande ideologierna: den klassiska liberalismen respektive marxismen. Liberalismen ville inte ingripa i marknadskrafternas verkningar, i tron att de automatiskt skulle leda till en positiv utveckling. Marxismen förespråkade också passivitet, i tron att samma krafter ofrånkomligen skulle leda till kapitalismens kollaps. Båda ideologierna präglades enligt Berman av idén om "ekonomins överhöghet": att de ekonomiska krafterna skulle få ha sina verkningar och att politiska ingrepp var dömda att slå fel eller endast skulle fördröja det ofrånkomliga. Det är knappast förvånande att människor sökte andra politiska svar än det att misären och otryggheten var ofrånkomlig. Därav fascismen, men därav också socialdemokratin. Även socialdemokratin var ett svar på marxismens och liberalismens tillkortakommanden. Fascismen och socialdemokratin delar därmed två övergripande egenskaper. För det första stod de båda nya rörelserna för "politikens överhöghet": idén att staten kan användas för att omforma framtiden, sätta spelregler för det ekonomiska livet utifrån sociala hänsyn, och införa system som drivs av en annan logik än marknadens, att arbeta för det allmännas bästa bortom klasskillnader och antagonism. För det andra rymde båda ideologierna en vision om samhällsgemenskap – ett återupprättat socialt kontrakt för det industriella masssamhället.³⁵⁹ Och ändå var så klart de två ideologierna också fundamentalt olika. Den ena rörelsen bröt fullständigt med liberalismen och de nyinrättade demokratiska institutionerna. Resultatet blev en katastrof utan motstycke. Den andra behöll sin tilltro till de liberaldemokratiska framstegen och såg sin egen rörelse som ett förverkligande och en vidareutveckling av dem. Resultatet blev ett samhälle präglat av demokrati, jämlikhet och stabilitet. För Berman ligger förklaringen till stor del i socialdemokratins anammande av nationalistiska föreställningar om en politisk gemenskap, och i det svenska fallet specifikt att man vred begreppet *folkhemmet* ur händerna på de konservativa.³⁶⁰

Det följer av denna historieskrivning och analys att om vi med Shklar "fruktar ett samhälle av rädda människor"³⁶¹ och samtidigt delar Keynes snarare än Hayeks diagnos, så landar vi likt Judt och Berman i en "rädslans socialdemokrati". Det

³⁵⁹ Berman, *The Primacy of Politics. Social Democracy and the Making of Europe's Twentieth Century*, 210, 214.

³⁶⁰ För andra analyser som ligger i linje med Berman angående folkhemmet, se bland annat Stråth, "The Normative Foundations of the Scandinavian Welfare States in Historical Perspective"; Trägårdh, *The Concept of the People and the Construction of Popular Political Culture in Germany and Sweden, 1848–1933*, kap. 5.

³⁶¹ Shklar, *Rädslans liberalism*, 34.

grundläggande för Shklar var att förhindra både radikala och reaktionära politiska projekt, den typ av projekt som var ansvariga för 1900-talets katastrofer. Men om Keynes svar är korrekt så utgör en välfärdsstat ett ”framsteg” även i Shklars pessimistiska vision, för framsteg innebär här, med George Katebs ord, att ”säkra de politiska och sociala institutioner som bidrar till att minska elakhet och missgärningar”.³⁶² Det var detta som välfärdsstaten uppnådde under efterkrigstiden och som därmed undanröjde de faktorer som under 30-talet hade orsakat kollaps. Vad mer är: om det man är rädd för och vill motarbeta är uppkomsten av fascism och totalitära strömningar är det således inte givet att en universalistisk liberalism är rätt kort att satsa på. Judith Shklar betonade att en politisk tänkare måste ha en känsla för historia, men historiens lärdomar kan på goda grunder påstås tala emot hennes egna ståndpunkter. Det är inte det att en universalistisk position i sig inte är en ”lösning” – om människor *hade* tänkt som Shklar hade mycket riktigt extremnationalistiska politiska projekt inte fått något stöd. Det är bara det att ett sådant scenario inte tycks särskilt troligt. Av alla de miljoner människor som förr i tiden eller i dag lockas av fascistiska eller andra extrema rörelser är det få som skulle låta sig övertygas eller attraheras av vad Shklar har att erbjuda dem.³⁶³ Det tycks mer troligt att Sheri Berman har rätt i att betona att det för demokratins överlevnad är avgörande att det existerar ett parti som, med förankring i de demokratiska idealen, erbjuder både ekonomiska reformer och en vision om en samhällsgemenskap, det vill säga konkreta ekonomiska skyddsnet mot kapitalismens och globaliseringens effekter såväl som ett bekräftande och stärkande av de sociala band som till syvende och sist skänker nödvändig tilltro och legitimitet till dessa system. Till skillnad från universalistiska teoretiker bejakande av globaliseringens möjligheter leder detta slags analys snarare till slutsatsen att utvecklingen riskerar att återigen underminera den nationella

³⁶² Kateb, ”Foreword”, xiv.

³⁶³ En sådan kritik återfinns exempelvis i Mark Lilla, ”Very Much a Fox”: “In the end, the ‘moral psychology’ of the liberalism of fear simply leaves out too much that is psychologically relevant to politics. By choosing to construct her political theory on the concepts of cruelty and injustice, Shklar was consciously departing from traditions that countenanced cruelties while aiming for justice or virtue. But she was also departing, perhaps less consciously, from their psychological presupposition that pre-political instincts like friendship, or fellow-feeling, or sympathy also lay at the root of political relations and that healthy politics might cultivate them. Whatever one makes of communitarian and romantic longings for restored wholeness, they point to something profound in the human breast that any political thinker will ignore at their peril.” Lillas synpunkt diskuteras i (James) Miller, ”Pyrrhonic Liberalism”, 812; och Hess, *The Political Theory of Judith N. Shklar: Exile from Exile*, 198–199. Miller klagar på Lillas argument, men instämmer i att Shklars personliga erfarenheter ”permanently damaged her sense of belonging”. För ett annat argument kring Shklars ”oförmåga” att begripa sig på nationalismens psykologi och dess koppling till modernitet, se Yack, ”The Myth of the Civic Nation”, 112–114.

välfärdsstaten som lösning på både trygghetsproblemet och behovet av samhällelig gemenskap, som därför behöver värnas:

When the economy and the forces and patterns of behavior that accompany it, are truly international, the only institution that can effectively interpose itself between those forces and the unprotected individual is the national state. [...] The state is the largest unit in which, by habit and convention, men and women can feel they have a stake and which is, or can be made to appear, responsive to their interests and desires. [...] It is because the free flow of capital threatens the sovereign authority of democratic states that we need to strengthen these, not surrender them to the siren song of international markets, global society, or transnational communities.³⁶⁴

Ur ovanstående perspektiv är välfärdsinstitutioner sammanlänkade med föreställningen om samhället som en gemenskap, och denna kombination utgör själva fundamentet för politisk ordning i efterkrigstidens historiskt stabila samhällen. För att parafrasera Judith Shklar: den utsträckning i vilken universalistiska teoretiker tar ett fredligt och stabilt samhälle för givet skänker verkligen heder åt dessa samhällen, men inte åt dessa teoretikers sinne för historia.³⁶⁵

* * *

Man behöver naturligtvis inte acceptera varken historieskrivningen eller de normativa slutsatserna i resonemanget ovan. Men den metateoretiska poäng som jag här vill göra är att det slags teori som ser det som sin främsta uppgift att frigöra sig från institutioners historiska utveckling och den aktuella världens begränsande faktorer, vare sig de är institutionella eller beror av individernas nuvarande moraliska och politiska föreställningar, leder till att politiska och normativa problem ges en missvisande behandling. Att insistera på att den politiska teoretikern själv ställs inför "vad bör göras"-frågan leder till att moraliskt och politiskt relevanta aspekter tycks träda fram. Aspekter som exempelvis döljs om vi, som Carens, diskuterar ordning och välfärd på ett allmänt plan utan att begrunda implikationerna av att välfärdsstaten faktiskt *existerar*.

³⁶⁴ Judt, "The Social Question Redivivus", 111. Det bör nämnas att på ett personligt plan betraktade sig Judt som kosmopolit, och de åsikter som han ger uttryck ovan kombineras med en stark rädsla för en politisering av nationella identiteter. Se exempelvis Judt, "Edge People".

³⁶⁵ Shklar, *Rädslans liberalism*, 44: "Den utsträckning i vilken både den kommunitära och den romantiske teoretikern tar fria offentliga institutioner för givna skänker verkligen heder åt Förenata staterna som samhällen, men inte åt dessa teoretikers sinne för historia".

Välfärdsinstitutionerna påverkar så klart människors beslut, livsplaner och förväntningar. Välfärdsstaten *är* en komplex form av social och politisk ordning. I Sverige till exempel, där skattetrycket vid normala inkomster är över 50 procent om indirekt beskattning räknas in,³⁶⁶ är de flesta invånare beroende av det offentliga och dess förmåga att tillgodose vård, barnomsorg, äldreomsorg och utbildning. Det är inte bara de ekonomiskt utsatta som är i behov av välfärdsstaten, utan den är en helt avgörande faktor i den stora majoriteten av människors liv. Det är just därför att den garanterar dessa avgörande sociala funktioner – att den löser trygghetsproblemet – som välfärdsstaten har effekten att stärka den sociala och politiska ordningen. Men detta får en del intressanta politiska konsekvenser. Man kan till exempel som sociologen Zsuzsa Ferge notera vissa likheter mellan välfärdsinstitutionerna och statens våldsmonopol:

Social security in general, and social insurance in particular [...] are instruments which give a sort of guarantee to be able to cope with future adversities or difficulties. [...] This means that one is enabled to reckon with the future without too much particular individual effort. In this sense, the impact of these arrangements resembles that of the public monopoly of violence. Social security schemes reduce the necessity of being constantly on the alert for fear of (socially manageable) adversities in the same way that the monopoly of violence frees the citizen from the constant obligation of preparing individually for unexpected attacks.³⁶⁷

Både våldsmonopolet (staten i dess minimala form) och välfärdssystemen (den gemensamma finansieringen av välfärdsnyttigheter som är viktiga i människors liv) reducerar osäkerheten om framtiden och tar udden av de värsta formerna av social konkurrens, och genom att etablera en grundnivå av säkerhet så bidrar institutionerna till ökad tillit och ömsesidighet i sociala och ekonomiska relationer. Men om så är fallet måste man också beakta baksidan av den nyvunna sociala tryggheten. Välfärdsstaten och våldsmonopolet delar också egenheten att de reducerar osäkerhet endast om systemets förmåga i sin tur inte är ifrågasatt. Att finna sig obehärdad och försvarslös om våldsmonopolet fallerar är ett verkligt skräckscenari, och således är tillit helt avgörande – tillit till "systemet", och i grunden en tillit till att även andra kommer att lita på det. Med så höga insatser är en ond cirkel av minskad tillit en stor risk. Om man inte hyser tillit, måste man rusta, och rustar man kommer andras tillit att ruckas, och så vidare. I fallet med välfärdsstatens institutioner är reaktionerna inte lika lätta att förutse. På längre

³⁶⁶ Swedbank, "Vart tar våra skattepengar vägen?", 8–9.

³⁶⁷ Ferge, "And what if the state fades away?", 231.

sikt är en nedåtgående spiral tänkbar, där bristande offentlig service leder till ökad användning av privata alternativ bland allt större väljargrupper, vilket i sin tur minskar viljan att betala för offentlig välfärd. På kortare sikt är det uppenbart att det skattetryck som ett land som Sverige har medför att det bara är en mindre andel av befolkningen som kan sätta undan pengar i en omfattning som på allvar gör dem oberoende av det offentliga för familjens hälso- och sjukvård, universitetsutbildning för sina barn och äldreomsorg åt sina föräldrar. Resten av medborgarna är i den meningen ”fångade” i den form av socialt samarbete som offentlig finansiering av välfärdssystemen utgör. Av detta följer att man inte kan förvänta att medborgarna ska vara lättsinniga i frågan om statens framtida kapacitet och dess åtaganden eller angående övriga samhällsmedlemmars vilja att också ställa upp.

Detta slags resonemang är mer sannolika att framträda om en politisk teoretiker tar sig an “vad bör göras”-frågan. Eftersom frågan leder till reflektioner om det *existerande*, snarare än till reflektion kring innebörden av normativa ideal och det *möjliga*, kommer andra dimensioner av det normativa problemet att framträda. I det aktuella fallet har det inneburit historiska och politisk-sociologiska resonemang om välfärdsstatens relation till social och politisk ordning, snarare än till jämlikhet och rättvisa, som annars är de värden som vanligtvis präglar diskussionen om välfärdsstaten inom normativ teori. Det kan tilläggas att detta innebär att argumentet ovan också skiljer sig från hur liberala nationalisterna vanligtvis resonerar. Att kontrastera ordning mot välfärdsrättigheter görs även av liberala nationalisterna som Miller och Kymlicka. Skälet är förmodligen att de verkar inom en i grunden rawlsiansk tradition, där ordningsfrågan tenderar att försvinna ur bilden. Kvar står jämlikhet och social rättvisa som möjliga ambitioner *bortom* en förgivettagen grundläggande ordning.

Den metateoretiska poängen är att resonemangen ovan visar att en idealistisk utgångspunkt, i den mån den inte kompletteras av ett begrundande av “vad bör göras”-frågan, leder till att det normativa problemet diskuteras i termer som inte alls motsvarar det problem som medborgarna och politiker står inför. I idealisternas öron kan det möjligen låta som en positiv sak – att vi frigjort oss från de snäva ramar som präglar dagspolitikens hänsynstaganden och istället kritiskt belyser frågan ur ett mer abstrakt och moraliskt perspektiv. Men jag hoppas ha visat att idealismen riskerar att ta på egna skygglappar. Ett exempel på detta är när Carens kontrasterar politisk ordning och välfärdsrättigheter på ett sätt som utgår från att de självklart går att separera. Att detta antagande är olyckligt beror inte enbart på den omedelbara risken för politisk *backlash* i betydelsen omedelbar dagspolitisk reaktion. Om den historiska analysen ovan är korrekt så har det naturligtvis implikationer för Carens argument att endast behovet av ordning, inte välfärds-

rättigheter, kan rättfärdiga att en stat begränsar migration. Hela denna tankefigur tar för givet att ordningen är intakt även om välfärdsstaten skrotas. Om Judt och Berman har rätt i sina historiska analyser är detta långt ifrån säkert. Risken för backlash är snarare ett symptom på en djupare aspekt av att välfärdsinstitutionernas roll i att lösa trygghetsproblemet, vilket i förlängningen är centralt för den sociala och politiska ordningen.

5.4 Metateoretiska utgångspunkter och välfärdsstaters migrationspolitik

Kapitlets frågeställning gällde vem socialliberaler borde lyssna till angående utformningen av välfärdsstaters migrationspolitik. Antingen liberala nationalisterna som menar att välfärdsinstitutionerna fordrar begränsningar av migration, och att en sådan politik är berättigad, eller en universalistisk position som menar att socialliberalismens jämlikhetsideal borde leda till ett förespråkande av öppna gränser, eller åtminstone en strävan efter att göra migrationspolitiken mer öppen. Jag har försökt visa hur den normativa teorins metateoretiska utgångspunkter inverkar på analysen av välfärdsstaten i förhållande till migration. En teori som har vägledning som uttalat syfte ger förmodligen en annan bild av det normativa problemet än en primärt utvärderande ansats. Detta talar för att en teori som den Caren utvecklar brister i relevans för praktisk policy. Detta är en viktig insikt för de politiker och medborgare som söker sig till normativ teori i syfte att få värdegrundade perspektiv på hur migrationspolitik bör utformas. Jag ska i detta avslutande avsnitt utveckla resonemanget om Carens metateoretiska utgångspunkter och visa på riskerna med att bedriva politisk teori på detta sätt.

Det viktigaste för Carens är som vi sett att inte acceptera det existerande som en ofrånkomlig utgångspunkt för den normativa analysen. Intuitionen är att behålla den kritiska distansen för att kunna kritisera det existerande “in the name of what is right”.³⁶⁸ Det är detta som motiverar Carens teoretiserande utifrån ideala antaganden (“the just world presupposition”). Det är först när vi sätter parentes kring diverse olyckliga omständigheter, befintliga orättvisor och tendenser till omoraliskt beteende som vi kan bedöma olika aspekter i den sociala och politiska världen i rätt ljus. Vi kan då bedöma saker principiellt, utan att “störas” av frågor om policy, som alla förstår måste utformas med hänsyn till en

³⁶⁸ Carens, ”Realistic and Idealistic Approaches to the Ethics of Migration”, 156.

rad icke-ideala omständigheter. Detta kan kontrasteras med den liberala nationalismens metateoretiska utgångspunkter, som vi i kapitel 3 såg innebar att ett antal aspekter av världen togs som givna. Dels en omfattande global ojämlikhet och därmed stor efterfrågan på att migrera, dels att människor identifierar sig kulturellt och agerar efter en partikularistisk moral. Detta motiverade att stater gavs rätt att kontrollera migration. Vad som istället präglar Carens argument för öppna gränser är att dessa omständigheter betraktas som föränderliga och öppna för normativ utvärdering och politiska åtgärder. Eftersom den globala ojämlikheten kan betraktas som påverkningbar och normativt oönskad så borde den så klart åtgärdas – och i en värld där detta har skett så skulle skälet för restriktioner vara försvunnet. En fullt rättvis värld skulle vara en värld av öppna gränser.

Det är en teori som månar om att uppnå kritisk distans, och att tillåta sig att fundera på hur en ideal värld skulle vara inrättad beträffande regler och möjligheter gällande migration. Vad skulle problemet vara med en sådan argumentation? Jag vill nu visa hur det leder till ett teoretiserande kring migrationspolitik som sker under antaganden där migration i stort sett upphör att vara en relevant normativ och politisk fråga.

De flesta av oss förknippar argument för öppna gränser som en position som implicerar en ökad migration jämfört med en värld där migrationen begränsas. Men så är inte fallet med Carens position. Carens värld av öppna gränser är snarare en värld med väldigt liten migration. De politiska enheterna i denna värld är, när det kommer till kritan, påtagligt lika de som liberala nationalisterna förespråkar. Carens är nämligen i grunden av samma uppfattning vad gäller behovet av en relativt fast befolkning som identifierar sig med varandra och sina politiska institutioner.

I am not arguing for a world in which human beings move frequently from one political community to another, with no sense of home or belonging and no deep attachment to place or people. Political communities require relatively stable, intergenerational populations in order to function effectively over time. This requirement of intergenerational stability would be compatible with open borders, however, if the other requirements of justice were met. Modest migration does not threaten intergenerational stability. Most people find it more attractive to stay in their community of origin – a place where they know the language, have friends and family, and feel at home – than to move, so long as the differences in life chances between home and elsewhere are not too great. Having open borders

would not lead to mass migration, if the differences between political communities were as limited as justice requires.³⁶⁹

Ur ett realistiskt perspektiv framstår det förstås som behäftat med risker att bedriva politisk teori på det sätt som Carens gör. I den ideala världen hade alltså få upplevt ett behov av att migrera, eftersom det upplevs vara relativt kostsamt att lämna en kulturell och språklig kontext som man är född och uppvuxen i. Därtill hade migrationen varit ömsesidig mellan länder, eftersom det inte längre finns några strukturella skäl till att vissa länder är mer önskvärda att bo i än andra.³⁷⁰ I den ideala världen existerar alltså inte längre den omständighet – världens ojämlika beskaffenhet och påföljande stora efterfrågan på att migrera, som vi exempelvis såg var en utgångspunkt i Walzers argument i kapitel 3 – som enligt liberala nationalister motiverar varför det är rätt och riktigt att stater får begränsa migration. Carens antaganden innebär däremot att ”problemet” med migration i stort sett försvinner.

Carens teori kvalar möjligen in under vad jag i kapitel 2 kallade, med Sidgwick's ord, för “dubbelt ideal”, en teori som “would not only prescribe what ought to be done as distinct from what is, but what ought to be done in a society that itself *is* not, but only *ought* to be”.³⁷¹ De omständigheter under vilka Carens anser att öppna gränser vore önskvärt är i praktiken en värld där det inte skulle förekomma någon omfattande migration; en värld av öppna gränser har här möjligen *mindre* migration än dagens värld av restriktioner och kontroll. Hur är det med policyimplikationer för den aktuella världen? Till skillnad från i sitt replikskifte med Woodward anser inte Carens numera att det följer någon policyimplikation i riktning åt att öka migrationen, ty det är inte säkert att det är bästa vägen för att ta sig till ett tillstånd av öppna gränser.³⁷² Den enda policyimplikation som kan härledas från den principiella önskvärdheten med öppna gränser rör inte migrationspolitik, utan utgörs av en skyldighet att “transform global structures so that they are no longer unjust.”³⁷³ Policy bör alltså inriktas på att uppnå de omständigheter under vilka öppna gränser *skulle* vara möjligt – vad som ibland kallas en dynamisk skyldighet. När det gäller migrationspolitik i direkt mening existerar det dock en avgrund (“a chasm”) som skiljer vad som är principiellt önskvärt från vad som är en lämplig policy.³⁷⁴

³⁶⁹ Carens, *The Ethics of Immigration*, 287.

³⁷⁰ Miller, *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration*, 16–17.

³⁷¹ Sidgwick, *The Methods of Ethics*, 17.

³⁷² Carens, *The Ethics of Immigration*, 296.

³⁷³ Carens, “Alternative Approaches to Political Theory: A response to Miller, Bauböck, and Abizadeh”, 405.

³⁷⁴ Carens, *The Ethics of Immigration*, 229.

En realist skulle ifrågasätta om vi lär oss något värdefullt och relevant av Carens argument för öppna gränser givet de antagande som ligger bakom. Dels skulle den migration som uppstår i Carens ideala värld förmodligen inte upplevas som särskilt problematisk, givet dess ringa omfång och karaktär. Gränserna skulle i så fall kunna vara *öppna* utan några problematiska konsekvenser. Dels skulle eventuella begränsningar ändå inte vara lika moraliskt problematiska, eftersom de per definition i den ideala världen inte längre utestänger människor med trängande behov eller upprätthåller en skriande global ojämlikhet. Gränserna skulle kunna vara *slutna* utan att någon avsevärd moralisk skada uppkommer. I båda fallen försvinner således de två fenomen – de potentiella konsekvenserna av omfattande migration, respektive det tvång, exkludering och ojämlikhet som regleringar av migration innebär – som gör att migration och migrationspolitik utgör brännande normativa och politiska frågor. Man kan således undra om det verkligen är lämpligt att teoretisera utifrån sådana antaganden?

Carens skulle kunna försvara sig såklart. Det viktiga för Carens tycks vara, i enlighet med en stark idealism, frågan *vad vi ska tänka*, inte *vad vi ska göra*.

The goal of the open borders argument is to challenge complacency, to make us aware of how routine democratic practices in immigration deny freedom and help to maintain unjust inequality. If I can persuade some people to think more critically about the world is organized and about the way it ought to be organized, the open borders argument will have done its job.³⁷⁵

Även om ingen direkt policyimplikation följer så har argumentet, kan det hävdas, ändå praktisk relevans när vi resonerar om migrationspolitik. Den utvärderande implikationen, att migrationspolitikens institutioner och praktiker ytterst sett är orättfärdiga, bör utgöra en aspekt att ta hänsyn till i de mer fullständiga normativa policyanalyser som bör ligga till grund för hur politiken bör utformas.

Det ligger en del i detta, men för en realist är det svårt att skaka av sig det faktum att Carens kritiserar och underminerar ett system som han trots allt anser bör vara kvar. David Miller har antytt att Carens är farligt nära att bedriva ett slags teori som mer tillfredställer ett behov av att beklaga och förfasa sig över världen men på bekostnad av förmågan att ge ett bidrag som hjälper oss att navigera i denna värld.³⁷⁶ För att hårdra saken: att säga att "mitt argumentet för öppna gränser har inga direkta policyimplikationer", men vidhålla att argumentet visat att migrationskontroll "i grunden" är normativt orättfärdigt, innebär att förlita sig

³⁷⁵ Carens, 296.

³⁷⁶ Miller, "Das Carensproblem", 388–89; Miller, "A Tale of Two Cities; or, Political Philosophy as Lamentation".

på att andra ska vilja fortsätta bedriva samma typ av policy som innan, fast nu i den den föga smickrande rollen som upprätthållare av ett orättfärdigt system. Jag vill avslutningsvis bygga vidare på denna möjliga kritik av Carens, och idén om en radikal tudelning mellan teori som handlar om vad som vore idealt i en ideal värld och en teori som handlar om vad som är önskvärt givet den värld vi lever i.

Möjligen går det nämligen att skönja en paradox med den starka form av idealism som kommer till uttryck i Carens argument för öppna gränser. Jag har hittills diskuterat olika utgångspunkter i termer av hur politiska teoretiker *bedriver* teori. Och utifrån det perspektivet tycks saken enkel. Carens metateoretiska utgångspunkt innebär att han kan säga att det inte följer några policyimplikationer av resonemanget, punkt slut. Men hur är det med läsarna? De läsare som blir övertygade av Carens argument för öppna gränser och anammar den normativa bedömning och kritiska hållning som han rekommenderar blir det möjligen just för att de delar Carens inställning angående syftet med politisk teori – att det är en verksamhet som ska påverka hur vi ska tänka och tycka om olika fenomen. Låt oss istället föreställa oss en läsare som är ute efter vägledning, en som vill veta vad som bör göras. Låt oss föreställa oss en medborgare som, med tanke på hur politiskt uppsplitande och framträdande migrationsfrågor är i dagsläget, önskar bekanta sig med hur normativa politiska teoretiker adresserar sådana frågor.

Vad kommer denne läsare dra för slutsats efter att ha närstuderat Carens? Medborgaren kommer då, möjligen med viss förvåning, att inse att den främste förespråkaren av öppna gränser faktiskt anser att det i den bästa av världar endast existerar en ganska ringa migration, eftersom stater anses behöva (även i den postulerade ideala världen) stabila befolkningar över tid. Därtill visar det sig att argumentet för öppna gränser, trots att det innefattar uppfattningen att nuvarande gränsrestriktioner upprätthåller påtaglig ofrihet och djup ojämlikhet, inte ens anses ha implikationen att dagens politik bör göras så öppen som möjligt för att öka migrationen. Uppenbarligen måste det finnas något mycket viktigt i den andra vågskålen, hänsynstaganden som förhindrar att den annars tämligen uppenbara policyimplikationen inte anses giltig.

Carens ovilja att teoretisera närmare den aktuella världens omständigheter kan isåfall komma att spela honom ett spratt. Den läsare som är lagd åt Carens håll är benägen att, som avsett, reflektera kritiskt över “routine practices in immigration”. Men den som söker vägledning – ett svar på frågan om vad som bör göras, exempelvis om dessa migrationspolitiska praktiker bör behållas eller avskaffas – har av Carens argument snarast fått en indikation på att praktiken är oerhört viktig att hålla fast vid. Ty om praktiken beskrivs som på djupet orättfärdigt, men Carens ändå anser att det inte går att säga att den bör upphöra, då måste det existera mycket starka skäl som motiverar denna ovilja att härleda en policyimplikation

från det principiella resonemanget. Läsaren kan alltså komma att dra slutsatsen att det nog är av stor vikt att upprätthålla systemet. Själva det faktum att *författaren* vägrar härleda en policyimplikation i riktning mot öppna gränser ger upphov till att *läsaren* har fått skäl att härleda en policyimplikation i motsatt riktning. Detta vore en snöplig ironi, på både normativ och metateoretisk nivå.

6. Asylrättens efterlevnadsproblem i teori och praktik

Vilka moraliska skyldigheter har stater gentemot människor på flykt? Hur bör medborgarna i en politisk enhet utforma sin politik för inträde angående denna speciella kategori av utomstående individer? Skilda svar på dessa frågor avspeglar naturligtvis i hög utsträckning i vilken mån som ens moraluppfattning präglas av partikularism eller universalism. Dagens system skulle kunna betraktas just som en kompromiss mellan partikulära och universella skyldigheter. Stater besitter långtgående kontroll över inträde, men genom en rad internationella konventioner utgör asylrätten ett undantag från staters suveränitet. Asylrätten är en institution för inträde som rättfärdigas principiellt utifrån mänskliga rättigheter eller humanitära skyldigheter: att det finns vissa grundläggande mänskliga skyddsbehov och intressen som måste ha företräde framför staters vilja att begränsa vilka som träder in på territoriet och i samhället.³⁷⁷ Stater måste inte i allmänhet agera efter universalistiska principer och väga alla människors behov och önskningsar lika, men de utomstående människor som befinner sig i flyktingens situation har grundläggande mänskliga behov och intressen som måste gå före rätten för samhällsmedlemmarna i en stat att utestänga.³⁷⁸ Vi skulle därmed kunna säga att asylrätten ger uttryck för en prioritering: en princip som innebär att kollektivt självbestämmande över inträde begränsas av att människor som flyr måste ha rätt till inträde av något slag.

Det är emellertid inte svårt att lokalisera efterlevnadsproblem i kompromissen mellan statlig suveränitet och asylrätt. Om syftet med asylrätten är att erbjuda människor beskydd så kan det till och med beskrivas som ett system som lider av dysfunktionalitet, eftersom stater utformar sin migrationspolitik i syfte att hålla

³⁷⁷ Se Hathaway för en diskussion om skiftet från ett humanitärt till ett rättighetsbaserat synsätt på asylrätten (Hathaway, "A Reconsideration of the Underlying Premise of Refugee Law"). I modern tid företräder Gibney en humanitär princip som grund för asylrätten och hur den bör tillämpas (Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees.*)

³⁷⁸ Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*, 194–95.

människor borta från möjligheten att söka detta skydd.³⁷⁹ Denna “obstruktionspolitik”³⁸⁰ medför att många människor lämnas utan hjälp, den skapar ytterligare risker i och med de irreguljära resor som görs för att kringgå åtgärderna, och den är en delförklaring till ett system som präglas av en kraftig snedvridning av resurser till den andel som lyckas ta sig fram för att söka asyl.³⁸¹ I kombination med ett ökat antal flyktingar och farhågor kring en kommande klimatmigration, så finns det numera en känsla hos många politiker och akademiker att det internationella flyktingsystemet (som asylrätten är en del av) befinner sig vid ett vägsål.³⁸² Vilken väg som bör tas avgörs förmodligen i stor utsträckning av diagnosen av problemet. Ligger felet i att asylrätten är för krävande – att de åtaganden som den potentiellt ålägger stater är så stora att stater “tvingas” bedriva obstruktionspolitik för att säkra sina egna legitima intressen? Eller är politiken i grunden ett resultat av en orättfärdig prioritering av egna intressen över humanitära behov och mänskliga rättigheter? Det första svaret leder till slutsatsen att asylsystemet behöver reformeras i riktning mot att kräva mindre av stater, eller ge dem större legala möjligheter att bestämma sina egna åtaganden.³⁸³ Det andra svaret leder lika naturligt till att systemet borde reformeras för att stänga de

³⁷⁹ Gibney, 229.

³⁸⁰ Goodwin-Gill & McAdam har “Obstructing asylum: trends in state practise” som rubrik på ett avsnitt som täcker in “interdiction”, “interception”, och “non-arrival policies” (visakrav och transportörsansvar) (Goodwin-Gill och McAdam, *The Refugee in International Law*, 369–380). Jag vill lyfta fram termerna “obstruktion” och “obstruktionspolitik” och använda dessa för att täcka in alla dessa slags åtgärder, som kan sägas ha “denial of access” som övergripande syfte (Goodwin-Gill och McAdam, 370).

³⁸¹ Enligt Betts och Collier är ett huvudproblem med nuvarande system den extrema skillnaden mellan dess två nivåer av hjälp: antingen hör man till de 90 procent av flyktingar som är förpassade till en tillvaro i grannländer, med underfinansierade flyktingläger och med begränsade rättigheter till egen försörjning, eller hör man till de få som har möjligheten och riskvilligheten att äntra vägen mot en permanent tillvaro i någon rik liberaldemokratisk välfärdsstat (Betts och Collier, *Refuge: Transforming a Broken Refugee System*, 131). Budgeten för UNHCR, med 16 miljoner skyddsbehövande under sitt mandat, var för 2016 ca 60 miljarder kronor (varav endast hälften täcktes av bidragsgivare). Kostnaderna för migration och integration uppgick i den svenska statsbudgeten 2017 även den till ca 60 miljarder kronor. Jag nämner dessa siffror här endast för att ge perspektiv på diskrepansen – jag kommer inte konstruera ett argument om att “hjälp på plats” är att föredra. Jag anser förvisso att obalansen är problematisk, men det finns svårigheter med att konstruera ett “immediate vicinity”-argument för att begränsa asylrättens omfång eller innebörd – det är exempelvis ett orealistiskt antagande, att om vi skrotar asylrätten skulle vi kunna lägga samma pengar på hjälp i närområdet (Lægaard, “Misplaced Idealism and Incoherent Realism in the Philosophy of the Refugee Crisis”, 275–76.). Sådana argument tenderar att ignorera motivationsfrågan genom att de exempelvis blundar för tendensen till “out of sight, out of mind”.

³⁸² Betts, “The Normative Terrain of the Global Refugee Regime”, 363, 373.

³⁸³ Se exempelvis Lamey, “A Liberal Theory of Asylum”.

juridiska kryphål³⁸⁴ som används för att hålla potentiella asylsökande borta och om möjligt skapa ett tvingande kvotsystem som ser till att stater inte kan undandra sig sin del av det kollektiva ansvaret.

Så en aspekt av den normativa skiljelinjen mellan partikularism och universalism kan sägas handla om hur efterlevnadsproblemen för rådande asylsystem diagnostiseras och hanteras. Det vill säga analysen av och inställningen till staters benägenhet att bedriva obstruktionspolitik för att minska sina åtaganden i flyktingpolitiken. Det är åtminstone det perspektivet som jag ska anlägga i det här kapitlet, i hopp om att belysa asylrätten ur ett annorlunda perspektiv. Jag kommer således att använda mig av de metateoretiska begrepp och tankeredskap som presenterades i kapitel 2. Till skillnad från i kapitel 4 och 5, som innehöll en kritik av idealistiska former av teori, så är ambitionen i detta kapitel i första hand att klargöra hur normativa och metateoretiska utgångspunkter påverkar varandra. Jag ska belysa asylrätten ur ett specifikt perspektiv, ett efterlevnadsperspektiv. Visserligen är det i sig karakteristiskt för en realistisk utgångspunkt att fokusera på frågan om efterlevnad, så i den bemärkelsen är analysen som helhet realistiskt orienterad. Men ambitionen i själva analysen är att belysa hur olika inställningar till efterlevnad interagerar med skillnader i normativa utgångspunkter vad gäller partikularism och universalism.

I avsnitt 6.1 kommer jag placera in asylrätten i avhandlingens ramverk. Vad motiverar asylrätten som en prioriterad form av inträde? Vad innebär det att säga att asylrätten är mer eller mindre "krävande" gentemot stater? Och ska vi diskutera asylrätten som en princip eller som institution? Därefter (6.2) redogörs för den normativ-teoretiska diskussionen om hur krävande asylrätten *bör* vara gentemot stater – en fråga som kommer visa sig avspegla olika förhållanden till andra aktörers icke-efterlevnad. I avsnitt 6.3 diskuteras vilka principer som kommer till uttryck i den existerande asylrätten, samt i vilken mån staters obstruktionspolitik kan sägas utgöra en form av icke-efterlevnad. Slutligen (6.4) diskuteras implikationerna av en idealistisk respektive realistisk hållning till staters obstruktionspolitik och vilka slutsatser som ska dras av detta fenomen. I kontrast till kapitel 4 och 5 ligger fokus denna gång på svag idealism snarare än stark, och jag preciserar två olika sätt på vilka obstruktionspolitiken (som en form av icke-efterlevnad) har normativa implikationer inom svag idealism. Sammantaget är förhoppningen att kapitlet belyser asylrätten inom normativ teori, genom att det

³⁸⁴ Exempelvis att vissa former av obstruktionspolitik, som föreskriver privata aktörer att utestänga människor från möjligheten att resa, bör betraktas som en maktutövning av staten, och således att sådana hinder utgör ett brott mot flyktingkonventionen. Se exempelvis Rodenhäuser, "Another Brick in the Wall: Carrier Sanctions and the Privatization of Immigration Control"; Hirsch och Bell, "The Right to Have Rights as a Right to Enter: Addressing a Lacuna in the International Refugee Protection Regime".

ger en sammanhållen analys utifrån begreppet om efterlevnad och olika inställningar till hur efterlevnadsproblem bör hanteras normativ-teoretiskt.

6.1 Principer, institutioner och deras kostnader

Vad gäller den metateoretiska och vertikala dimensionen måste vi först reda ut en svårighet med begreppet rättighet. Problemet är att det kan användas för att beteckna antingen ett normativt ideal eller en legal rättighet som andra aktörer är skyldiga att upprätthålla eller respektera.³⁸⁵ Det leder till förvirring om man inte håller isär rättighetsbegreppets dubbla betydelse: rättighet i moralisk betydelse, till skillnad från rättighet i dess legala eller institutionella betydelse. I det här kapitlet kommer denna distinktion formuleras som en skillnad mellan rättighet som *princip* och rättighet som *institution*. Låt oss hädanefter med *asylrätten* syfta på en institution (i den breda definitionen av termen), det vill säga på de existerande konventioner och internationella avtal som ålägger stater skyldigheter gentemot människor på flykt. Låt oss använda termen *asylprincip* för att diskutera vilken normativ princip som formulerar rättfärdiga krav på stater i förhållande till människor som söker beskydd. (Vi kan då ställa frågor såsom huruvida asylrätten ger uttryck för och förverkligar en rättfärdig normativ princip, eller om den till exempel borde ställa högre eller lägre krav på stater.) Slutligen, låt *asylpolitik* vara en benämning på stater politik gentemot människor som vill söka asyl. Asylpolitik består av en stats beslut om vilka internationella konventioner och samarbetsavtal som den skriver på samt all inhemsk lagstiftning och myndighetsutövning inom politikområdet.³⁸⁶ Med hjälp av dessa tre nivåer kan vi uppnå ett större mått av precision.

Vi kan exempelvis fråga huruvida en stats asylpolitik efterlever asylrätten, vilket är skiljt från frågan huruvida asylrätten kodifierar en rättfärdig normativ princip.

³⁸⁵ Jag syftar på distinktionen mellan vad som ibland benämns som ett "filosofiskt" eller "moraliskt" rättighetsbegrepp, i kontrast till ett "politiskt" eller "legalt" rättighetsbegrepp.

³⁸⁶ Som med internationell rätt i allmänhet anger internationell flyktingrätt i huvudsak ramar för stater lagstiftning och är beroende av att inkorporeras i inhemsk lag. Denna inkorporering och myndigheters praxis faller under *asylpolitik*. Begreppet "politik" används här alltså i sin breda betydelse som inkluderar lagstiftning, snarare än i sin snäva betydelse, där politik kontrasteras mot gällande lagstiftning och myndighetsutövning. Det faktum att Sverige de senaste 15 åren har juridifierat asylprocessen, med exempelvis migrationsdomstolar, istället för den gamla Utlänningsnämnden som överinstans för Migrationsverket, är en aspekt av svensk asylpolitik, nämligen den att Sverige minskat det direkta politiska inflytandet när det gäller migrationsfrågor. För en studie av juridifieringen och kritik av rättssäkerheten i asylprocessen, se Johannesson, *In Courts We Trust. Administrative Justice in Swedish Migration Courts*.

Det går då att kritisera ett lands asylpolitik för att präglas alltför mycket av nationellt egenintresse i kontrast till de mänskliga rättigheter som staten genom asylrätten är förpliktigad till, men vi kan också kritisera asylrätten för att ge uttryck för en felaktig principiell avvägning mellan staters intressen och mänskliga rättigheter. Ett lands asylpolitik kan därtill gå längre än vad asylrätten kräver, exempelvis genom att en stat inför andra kategorier av behöriga än den snäva definition av flykting som ges av flyktingkonventionen. Definitionen kan till exempel anses alltför snäv i den meningen att konventionens flyktingdefinition utesluter människor som man anser faktiskt är i en position som moraliskt berättigar till samma rättigheter och behandling.³⁸⁷ Asylpolitiken kan också hålla sig inom asylrättens bokstav men eventuellt bryta mot den asylprincip som konventionstexten försöker ge uttryck för. Visumkrav och transportöransvar och andra former av obstruktion skulle kunna vara politik som kvalar in under denna beskrivning (mer om det senare i kapitlet). Dessa tre nivåer behövs således för att kunna tala om två olika former av efterlevnad: efterlevnad i relation till asylrätten som existerande institution och efterlevnad gentemot asylrätten i moralisk mening, det vill säga vad vi kallar asylprincipen.

Med dessa metateoretiska preciseringar kan vi gå över till några inledande preciseringar av den normativa, horisontella, dimensionen: hur asyl som en fråga om inträde förhåller sig till institutioner för samlevnad och gemenskap. Den statliga suveränitet som i den liberala nationalismen motiveras utifrån vilka ideal och institutioner som möjliggörs vad gäller samhälles samlevnad och gemenskap blir genom asylrätten begränsad av en princip och institution kring inträde. Liberala nationalisterna försvarar denna ordning och har på sätt och vis ett större intresse av att motivera flyktingfrågans status som särfall: de tampas med den moraliska frågan just därför att de anser att gränser i övrigt utgör legitima åtgärder som säkerställer viktiga värden. Eftersom företrädare för öppna gränser har mer universalistiska utgångspunkter prioriterar de säkerligen asylrätten högre i en

³⁸⁷ Goodwin-Gill och McAdam, *The Refugee in International Law*, 289. Dessa har över tid även kodifierats i internationell rätt i olika konventioner som således går utöver flyktingkonventionen. För en beskrivning av denna utveckling, se Goodwin-Gill och McAdam, kap. 6. Möjligen kan man då säga att asylrätten därmed *ändrats*, snarare än att staters asylpolitik går utöver vad asylrätten kräver. Den normativ-teoretiska diskussionen om flyktingdefinitionen är omfattande och handlar bland annat om dess fokus på förföljelse och andra politiska skäl till flykt. Både Carens och Miller anser att en vidgad flyktingdefinition är rimlig i politisk-teoretiska diskussioner, fast Miller uttrycker att det rent politiskt inte är säkert att det vore önskvärt med en revidering av de internationella konventionernas definition (Miller, *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration*, 83; Carens, *The Ethics of Immigration*, 201.). Den klassiska formuleringen av en vidgad definition utgörs av Shacknové "Who Is a Refugee?", och kritik av förslag till revidering av flyktingkonventionens definition finns bland annat hos Cherem, "Refugee Rights: Against Expanding the Definition of a 'Refugee' and Unilateral Protection Elsewhere"; och Lister, "Who are Refugees?"

eventuell målkonflikt med nationalstaten, men asylrätten är samtidigt av mindre *teoretisk* betydelse och utgör inget dilemma. För med öppna gränser täcks naturligtvis flyktingars behov att migrera in automatiskt.³⁸⁸ De som lägger stor vikt vid statens rätt att prioritera medlemmar och exkludera utomstående har en svårare uppgift eftersom asylrätten handlar om att dra gränserna för en suveränitet som man i grunden anser värdefull. Hur ska den vägas mot fall där individers grundläggande liv och säkerhet står på spel? Partikularismens utsträckning prövas. Avvägningen mellan kollektivets intresse och upplevda behov att reglera inträde och utomståendes intresse och önskan att inträda ser helt enkelt annorlunda ut för denna specifika kategori jämfört med migration och rörlighet i allmänhet. Asylrätten blir för den liberale nationalisten ett specialfall: en viss kategori människor ges rätt till inträde baserat på deras skäl till migration.³⁸⁹ Walzer kombinerar därför ett starkt försvar för statlig suveränitet med hållningen att offren för politisk förföljelse har ”ett mycket kraftfullt krav på mottagning”.³⁹⁰

Men hur kraftfullt? Finns det verkligen ingen gräns? Hur krävande bör asylrätten vara? Frågan har, vilket vi snart ska gå närmare in på, två huvudsakliga dimensioner. Det ena gäller *hur omfattande rättigheter* som flyktingar bör ha rätt till i en mottagande stat. Om asylrätt är en rätt till inträde – till vilken kategori är det rätten gäller: gäst, invånare eller medborgare? Det andra gäller *hur stort antal flyktingar* som en stat är skyldig att ta emot givet det globala behovet. Bör svaren på dessa två frågor ta hänsyn till vilka kostnader ”i sidled” som blir resultatet, det

³⁸⁸ Det är inget problem för en företrädare för öppna gränser att, i en värld där detta ideal inte är realiserat, inskräpa att asylrätten är en korrekt princip givet statlig suveränitet i övrigt. Det har därmed rätt konsensus om asylrätten mellan de som förordar öppna gränser och de som förordar statlig suveränitet (Gibney, ”Refugees and Justice between States”, 448). Vissa universalister hyser dock ibland en ambivalent inställning till asylrätten och Flyktingkonventionen av skälet att den ofrånkomligen bekräftar normen av statlig suveränitet över gränser. Walzers position, med dess försvar av statlig suveränitet över gränser i kombination med asylrätt, kan betraktas som en teori som uttrycker och legitimerar standardsynen på stater och deras skyldigheter (se exempelvis Hathaway, ”Reconceiving Refugee Law as Human Rights Protection”, 124 och O’Nions, *Asylum – A Right Denied*, 19). Cole uttrycker saken koncist när han säger: “To grant someone asylum is to say that their needs outweigh the limits imposed by our membership practices, and this is to assume that these practices have some degree of legitimacy.” (Cole, *Philosophies of Exclusion: Liberal Political Theory and Immigration*, xii).

³⁸⁹ En universalist har exempelvis lättare att dra slutsatsen att alla de definitionsproblem och praktiska tillämpningsproblem som följer med försöken att peka ut en särskild kategori skyddsbehövande är lönlösa. En sån slutsats talar ju nämligen indirekt för den egna position, för det innebär att öppna gränser är den institutionella ordning som bäst förverkligar principen om att nödställda måste ha rätt att migrera till en annan stat (se till exempel Kukathas, ”Are Refugees Special?”). Enligt Kukathas är försöken att med en definition och administrativa procedurer peka ut en grupp av särskilt nödställda personer dömda att misslyckas: ”suffering is dispersed too erratically for our political concepts to handle” (Kukathas, 258).

³⁹⁰ Walzer, *Pluralism och jämlikhet*, 73.

vill säga vilka ideal och institutioner som en mottagande stat måste kompromissa med? Den på pappret tydliga kompromissen, där asylrätten ses som uttryck för en absolut prioritering som trumfar en i övrigt erkänd statlig suveränitet över migrationsfrågor, visar sig i slutändan hos de flesta teoretiker vara kostnadskänslig. Den normativa frågan gäller *hur stora* sådana kostnader för stater och deras medlemmar som man anser att asylrätten fordrar, eller omvänt uttryckt: vilka kostnader i termer av utomstående personers liv, säkerhet och livschanser som man anser att uppfyllandet av medlemmarnas intressen kan rättfärdiga.

Att bedöma konsekvenserna av olika politiska linjer i denna fråga, och värdera de olika kostnaderna, är ett sätt att tänka kring den normativa frågan. Vissa läsare reagerar kanske över att språkbruket här präglas av att flyktingmigration beskrivs i termer av kostnader och bördor. Jag har visserligen resonerat på detta sätt kring andra normativa frågor i avhandlingen, men det kan nog vara på sin plats att upprepa att inom en analytisk politisk-teoretisk diskussion är kostnadsbegreppet allmänt använt för att diskutera hur olika värden och principer bör vägas mot varandra, och där kostnader förstås i mycket bred mening som negativa konsekvenser för uppfyllandet av en aktörs intressen, värden eller principer. Det är inget märkligt med att moraliska resonemang om till exempel en persons moraliska skyldigheter i fråga om global fattigdom rymmer resonemang om vilka "kostnader", "bördor" eller "upppoffringar" som är rimliga att kräva. Snarast är det svårt att tänka sig en normativ diskussion om skyldigheter och rättigheter som inte tar hänsyn till kostnader i denna bemärkelse. Diskussionen om asylrätten skiljer sig i den meningen inte från hur andra normativa principer diskuteras inom analytisk politisk teori.³⁹¹ Det är således inte ett realistiskt ställningstagande i sig att tala om kostnader på detta sätt. Idén om "åtagandets börda", som vi tidigare kallat den, kan exempelvis användas även i detta sammanhang.³⁹² Hur krävande eller kostsam en princip är utgörs helt enkelt av i vilken mån som beteendet som föreskrivs av principen medför en upppoffring av andra intressen och värden som staten/samhällsmedlemmarna annars hade velat uppnå eller värnat. Joseph Carens, som vi ska se förespråkar en relativt krävande asylrätt, anser att detta är ett politikområde som helt enkelt präglas av ett ovanligt stort glapp mellan egenintresse och rättfärdiga moraliska krav:

³⁹¹ Ferracioli, "The Appeal and Danger of a New Refugee Convention", 130. Som titeln anger är detta också utgångspunkten i Sandelind, "Costs of Refugee Admission and The Ethics of Extraterritorial Protection".

³⁹² Jag ser inga principiella skäl till varför den inte kan tillämpas på en kollektiv aktör lika väl som en individ.

I am afraid that refugee policy is today one of those areas where the gap between what morality requires and what serves even long run self-interest is so great that interest can do very little work in supporting morality. [...] Where we can, we should seek a better alignment of interest and morality. The real problem, in my view, is that the admission of refugees does not really serve the interests of rich democratic states.³⁹³

Denna position bygger inte på en negativ hållning till migration i sig, utan endast på analysen att även med en positiv syn skulle en politik formad efter egenintresse leda till fokus på kvalificerad arbetskraftsinvandring snarare än på flyktinginvandring.

6.2 Vad bör asylrätten kräva av stater?

Så vad *bör* asylrätten i egenskap av internationell rätt kräva av stater gentemot asylsökande? Eller med andra ord, vad utgör en rättfärdig asylprincip och vilka skyldigheter borde institutionaliseras? Ett sätt att närma sig denna fråga är att betrakta frågan om asyl som i sig ett svar på en efterlevnadsproblematik. Att diskutera asylprinciper innebär att vi rör oss inom icke-ideal teori, eftersom det underliggande normativa problemet bara uppkommer när aktörer (stater och andra) inte uppfyller de principer och värden som de borde. I en ideal värld hade det inte funnits flyktingar eftersom det inte hade funnits något att behöva fly ifrån.³⁹⁴ Det är själva oförmågan hos vissa stater att efterleva eller upprätthålla grundläggande mänskliga rättigheter som gör att människor tvingas på flykt och därmed skapar den politiska, och politisk-teoretiska, frågan om asyl. Denna icke-efterlevnad måste betraktas som en ofrånkomlig "omständighet" för en teori om asyl: att teoretisera kring hur flyktingströmmar kan minskas och problemet permanent försvinna är en sak, men en teori om asyl kan så klart inte säga att lösningen är att stater slutar ägna sig åt krig och förföljelse. Vi förblir alltså i en ofullkomlig värld även om vi tar oss an att diskutera vad som vore en ideal lösning på problemet, en *målsättning* som vi anser beskriver hur världen borde vara beskaffad givet utgångspunkten att världen rymmer människor som behöver fly.

³⁹³ Carens, *The Ethics of Immigration*, 223.

³⁹⁴ Se till exempel Lamey, "A Liberal Theory of Asylum", 238; Lægaard, "Misplaced Idealism and Incoherent Realism in the Philosophy of the Refugee Crisis", 270–71. För förespråkare av öppna gränser är flyktingfrågan icke-ideal i en ytterligare bemärkelse, eftersom själva kategoriseringen förutsätter en värld av migrationskontroll och suveränitet (Lægaard, 271). I en värld av öppna gränser kan det finnas människor som *flyr*, men "flykting" som legal kategori vore överflödig.

För att vara mer specifik: med Naima Chahbouns terminologi, som redogjorts för tidigare, hör frågan om asyl till den komplementära icke-ideala teorin, det vill säga till det område som per definition inte rymms inom den ideala teorin givet dess antagande om full efterlevnad. Detta till skillnad från den substitutiva icke-ideala teorin, vars uppgift är att utröna hur vi ska ta oss till den ideala teorins institutioner eller hur handlande och institutionell design ska se ut under de aktuella och icke-ideala omständigheter där den ideala teorins föreskrifter inte är tillämpliga.) Likt den ideala teorin är den komplementära teorins uppgift att fastställa en målsättning, men med den skillnaden att det handlar om fenomen som inte skulle existera i en fullkomlig värld. I substitutiv teori är uppgiften däremot att översätta innebörden av principerna från den målsättande teorin till de omständigheter som idealiserats bort när de ideala institutionerna kring frågan fastställdes, och helst ska den substitutiva teorin helst föra oss närmare målsättningen över tid.

Den komplementära icke-ideala teorin har i grunden två olika typer av frågor att hantera. Den ena gäller rättvis bestraffning av de som inte efterlever principerna – det mest omedelbara exemplet är naturligtvis bestraffning av brottslingar. Den andra handlar om vilka eventuellt ökade skyldigheter som faller på de kvarvarande att eventuellt ta på sig bördan av konsekvenserna av andras icke-efterlevnad. Detta är den så kallade ”pick up the slack”-problematiken.

Asylprincipen är naturligtvis av detta senare slag: den ålägger en stat att ta ansvar för individer vars politiska och sociala rättigheter ursprungligen legat på en annan stat. En viktig konsekvens av att asylrätten har en ”pick up the slack”-karaktär är att asylrätten därmed skiljer sig från andra mänskliga rättigheter i fråga om ansvaret för att upprätthålla dem. Mänskliga rättigheter är i teorin inte knutna till en statstillhörighet, men i *praktiken* är det naturligtvis stater som garanterar (eller överträder) dessa rättigheter. Mänskliga rättigheter ålägger i den meningen stater primärt att ta ansvar för mänskliga rättigheter i relation till deras egen befolkning, inte för alla människors mänskliga rättigheter världen över. Det är staten som är skyldig att garantera sin befolkning de rättigheter som fastslagits som universella mänskliga rättigheter. Eller som Gibney formulerar det: “[T]he state is fundamentally an answer to the question of who is responsible to whom in the modern world: states are responsible to their own citizens”.³⁹⁵ Asylrätten

³⁹⁵ Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*, 211. Eller som Michael Blake skriver: “The state is under a universal demand to avoid violating human rights, that is, whether the violation occurs within its jurisdiction or not. But the state is under no correspondingly universal obligation to protect or fulfill the rights of humans qua humans. The state is instead obliged to protect and fulfill the rights of only some humans, namely, those who happen to be present within its territorial jurisdiction. This limitation does not seem by itself to run up against the liberal demand for the equality of persons; it is instead the means by which that

går på tvärs med detta eftersom den handlar just om ansvaret för människor vars stater inte tar ansvar för dem, och föreskriver därmed stater att ta ansvar för utomstående, det vill säga människor som inte är deras medlemmar (ännu).³⁹⁶ Asyl- och flyktingrätt utgör "a remedial or palliative branch of human rights law".³⁹⁷ Asylrätten är helt enkelt ett svar på en "pick up the slack"-fråga: den är ett knippe föreskrifter som ålägger övriga stater skyldigheten att ta över ansvaret när andra stater (medvetet eller oförskyllt) inte garanterar grundläggande krav och levnadsbetingelser. Asylrätten är alltså tänkt som en lösning på bristande efterlevnad, genom att den föreskriver ett ansvarsövertagande.

* * *

Men hur stort är det ansvar som asylrätten bör överföra på en stat? Frågan har som tidigare sagt två komponenter: ansvar för *vad*, och ansvar för *hur många*. Jag ska nu gå närmare in på dessa frågor och kommer benämna detta innehållsfrågan respektive antalsfrågan vad gäller asylprinciper. Den förra gäller utsträckningen av vilka rättigheter och nyttigheter som de som söker asyl ska ha rätt till – det vill säga *vad som bör tillkomma de personer som söker asyl*. Vad för slags inträde är det tal om, är det som gäst, invånare eller medborgare? Den senare, antalsfrågan,

equality is to be made operational in a world of territorial states." (Blake, "Immigration, Jurisdiction, and Exclusion", 111).

³⁹⁶ Asylrätten har här vissa likheter med begreppet "responsibility to protect" – det vill säga med frågan om när stater eventuellt har en skyldighet att ingripa i ett annat land för att skydda människor mot brott mot mänskliga rättigheter. Tack till Sara Kalm och Douglas Brommesson för detta påpekande.

³⁹⁷ Det är värt att notera att flyktingkonventionen inte formulerar asylrätten så som vi normalt tänker oss ett dokument som fastslår innebörden av mänskliga rättigheter. Dels handlar dokumentet inte uttryckligen om flyktingars "rättigheter" utan om deras "status". Dels är paragraferna formulerade i termer av stater skyldigheter respektive handlingsutrymme, snarare än individers rättigheter. Dokumentet är "quite state-centric" (Goodwin-Gill, "The International Law of Refugee Protection", 44). Flyktingkonventionen nämner inte "asyl" och slår inte heller fast en sådan rättighet, eftersom vissa stater tycks ha motsatt sig detta, men det förtar inte att dokumentet är det mest centrala för nuvarande asylrättssystem. Man kan exempelvis notera att konventionen uttryckligen beskriver sig själv som en uppföljning till FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna (1948), i vilken slås fast (artikel 14) att alla har rätt att i annat land "söka och åtnjuta asyl från förföljelse". Det är av detta skäl som jag betraktar Flyktingkonventionen som ett dokument som kodifierar en asylprincip trots att ingen rätt med den benämningen slås fast. Det är avsaknaden av begreppet asyl som artikel 33 angående *non-refoulement* har blivit så central. Även om *non-refoulement* och asyl är tydligt åtskilda begrepp (det ena ett negativt formulerad förbud, det andra en positivt formulerad rätt till beskydd och uppehälle) är skillnaden "highly artificial in practice [...], [and] asylum is generally the only practical means to respect and ensure respect for Article 33" (Chetail, "Are Refugee Rights Human Rights? An Unorthodox Questioning of the Relations between Refugee Law and Human Rights Law", 31). Se även Carens, "Refugees and the Limits of Obligation", 45–46.

handlar om *hur många personer en stat är ålagd att ta emot*. Hur "krävande" en asylprincip är kan sägas vara en funktion av svaren på dessa frågor

Jag börjar med innehållsfrågan: vilka värden bör en asylrätt garantera och erbjuda en individ på flykt? Renodlas alternativen kan man säga att diskussionen handlar om huruvida asyl ska ses som en rätt till tillfälligt beskydd, eller om den även bör innefatta rätten till medlemskap i ett nytt samhälle. Diskussionen om vilka rättigheter som asyl ska innefatta kan sammanfattas som frågan om den ska innebära en status som *gäst* (tillfällig bosättning), som *invånare* (permanent bosättning) eller som medborgare (medlemskap i den politiska gemenskapen). Den mindre krävande linjen innebär naturligtvis att asyl antas innebära krav som är både tillfälliga och mindre omfattande än full och permanent inkludering i ett nytt samhälle. Miller menar till exempel att skyldigheterna inte sträcker sig längre än till att tillgodose de behov vars avsaknad är det som ger upphov till rätten självt. Det innebär i hans mening att eftersom det är frihet från förtryck, förföljelse och krig som ger upphov till rätten till asyl, så är det dessa behov som anspråket gäller. Det vill säga i första hand uppehålle under förutsättning att omständigheterna i hemlandet består. Detta är i någon mening i linje med det etymologiska ursprunget hos ordet "asyl". Med Millers synsätt är asylprincipen en inträdesprincip som är begränsad till tillfälligt uppehålle snarare än permanent. Det värde principen slår vakt om är skyddet av grundläggande mänskliga intressen som säkerhet och drägligt uppehålle, och eftersom den situation som ger upphov till detta hjälpbehov kan förändras bör inte rätten till medlemskap automatiskt följa av beviljad asyl.³⁹⁸ En mer krävande linje bygger på analysen att vad flyktingen lider av är inte bara hot mot liv och säkerhet i hemlandet, utan också det faktum att hon slitits upp ur sin hemmiljö och är i behov av ett nytt samhälle att leva och forma resten av sitt liv i. Enligt Matthey Price är asyl ett svar "not only to victims's need for protection, but also for political standing, by extending membership in a new political community".³⁹⁹ Flyktingens rätt till inträde

³⁹⁸ Miller, *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration*, 81.

³⁹⁹ Price, *Rethinking Asylum: History, Purpose, and Limits*, 248. Price argumenterar samtidigt för att behålla en snäv flyktingdefinition som fortsätter att prioritera *politiska* orsaker som skäl till asyl. Se även Gibney, "Refugees and Justice between States", 460: "What exactly what are the harms associated with being made a refugee? To be a refugee is not simply to be an individual who has lost the protection of her basic rights; it is to be someone deprived of her social world. It is to be someone who has been displaced from the communities, associations, relationships and cultural context that have shaped one's identity and around which one's life plan has hitherto been organized." Se även Helen O'Nions: "Persecution is a particular kind of harm which repudiates a person's claim for political membership, undermining the realization of all other rights. Asylum thus provides a distinctive remedy in situations of forced migration by offering surrogate political membership." (O'Nions, *Asylum – A Right Denied*, 17).

innefattar därför inte bara rätten att arbeta och rätten till undervisning, utan även till medlemskap i samhället.

Principdiskussionen gäller här alltså om det är beskydd eller medlemskap i ett samhälle som är det värde som asylprincipen ska innefatta och som är slutmålet för internationella överenskommelser kring asylrätt och enskilda staters asylpolitik.⁴⁰⁰ I Sverige har den naturligtvis varit högaktuell i diskussionerna kring om flyktingar och övriga skyddsbehövande ska ges tillfälliga eller permanenta uppehållstillstånd. Man bör i det sammanhanget hålla isär vad som är en önskvärd *asylpolitik* från vilka implikationer själva asylprincipen anses ha. Att anse att beskydd är den korrekta asylprincipen är förenligt med standpunkten att det i de fall (och de må vara de flesta) som tiden på flykt blir långvarig och utsikterna för återvändande ter sig små finns normativa skäl för att tillerkännas medlemskap. Dessa skäl kan ses som fristående från frågan om vad asyl *i sig* bör innefatta. Normativa skäl till att bevilja medlemskap kan sägas uppkomma över tid alldeles oaktat frågan om flyktingstatus: över tid utvecklas band och relationer som gör att ett uppbrott blir mer smärtsamt, och en tillvaro som ej fullvärdig medlem ter sig alltmer orimlig.⁴⁰¹ Den typen av argument är tillämpliga på flyktingar såväl som andra migranter, men den normativa grunden är då inte hämtad från personens flyktingstatus. Detsamma gäller så klart det pragmatiska argumentet att integrationen försämras om flyktingar inte beviljas permanent uppehållstillstånd, eller att tillfälliga uppehållstillstånd utgör en otrygg status som leder till psykiska påfrestningar. Dessa argument är relevanta för utformandet av en stats asylpolitik, men de bör skiljas från frågan huruvida *asylprincipen* innefattar en rätt till medlemskap.⁴⁰² Man kan anse att principen inte innefattar en sådan rätt, och samtidigt mena att andra skäl motiverar en mer generös asylpolitik.

⁴⁰⁰ Jag föredrar alltså, likt Price i citatet ovan, att ha olika termer för dessa två olika ambitioner. Tyvärr rymmer diskussionerna på området vad som ser ut som begreppsglidning, i den meningen att begreppet beskydd (*protection*) vidgas och blir mer expansivt så att det till slut innefattar medlemskap. Exempelvis anser jag att det är mindre hjälpsamt att definiera beskydd på det sätt som Sandelind gör: “[P]rotection must, apart from in the very short term, be durable. This means that it must include the possibility to integrate fully in a new state, eventually through naturalisation, though it may be permissible for states to regulate this access through time criteria and/or citizenship tests”. En sådan omfattande definition av beskydd riskerar att göra att en normativ diskussion om vilka värden som bör garanteras förläggs på ett begreppsligt plan och därmed inbjuder till förväxlingar och oklarheter. Det är förståeligt att aktivister och jurister som arbetar inom ramarna för systemet eventuellt vill expandera innebörden av “beskydd” eftersom det är det etablerade begreppet, men inom politisk teori tycks det mig vara lämpligt att diskutera huruvida asylrätten bör innefatta rätten till medlemskap eller i första hand tillfälligt uppehälle – snarare än diskutera samma sak fast som en fråga om den korrekta innebörden av “beskydd”.

⁴⁰¹ En inflytelserik variant utgörs av Carens “theory of social membership” (Carens, *The Ethics of Immigration*, kap. 8).

⁴⁰² Carens, 204.

Hur många flyktingar bör en stat vara förpliktigad att ta ansvar för? Detta är antalsfrågan om hur krävande asylrätten bör vara. Här bör vi särskilja två grundläggande sätt att betrakta frågan om bördor och fördelning på. Å ena sidan kan en teoretiker låta konsekvenserna vara den styrande principen och väga flyktingarnas grundläggande intressen mot de existerande medlemmarnas – hur stora uppoffringar är motiverade? Detta är ett *kostnadsresonemang*, som väger det moraliska värdet av uppoffringarna mot kostnaderna för dem. Får teorin konsekvensen att välfärdsstaten måste ges upp, eller är det rättfärdigat att ta emot bara ner till den gräns där man anser att välfärdssystemen kan hantera utmaningen? Det andra är att utgå från vad som vore en rättvis andel av världen flyktingar baserat på BNP, folkmängd, eller BNP per capita, där en rättmätig andel räknas fram, oberoende av om den resulterande andelen skulle ha stora eller små kostnader för de olika mottagarländerna. Vi kan kalla detta *andelsresonemang* för att fastställa rättvis fördelning, och de är vanliga i relation till politiska initiativ för internationellt samarbete.⁴⁰³

Det mest centrala angående antalsfrågan är att den aktualiserar en ny nivå av efterlevnadsproblem. Asylrätten uttrycker som sagt i sig själv en princip som utgör lösningen på ett efterlevnadsproblem. Men den är som bekant en lösning som i sig själv är behäftad med efterlevnadsproblem: staternas ovillighet att ta emot flyktingar. Många stater gör sitt bästa för att hålla flyktingar borta, det vill säga de för en obstruktionspolitik för att begränsa sina åtaganden. Detta leder till en fråga som kan benämnas ”sekundär ansvarsöverföring”, det vill säga frågan om huruvida skyldigheterna för X att ta ansvar ökar till följd av Y:s underlåtande. För givet att andra stater inte lever upp till sin del av bördan återkommer pick-up-the-slack-problemet: vilka skyldigheter åligger de kvarvarande som ändå är villiga att agera trots andras icke-efterlevnad? Denna fråga innebär – även om det kanske låter kontraintuitivt – att fastställandet av vad som är en rättvis *andel* inte nödvändigtvis ger svar på vilken börda som en stat faktiskt *bör* ta på sig i praktiken. Givet att asylrätten som pick-up-the-slack-princip ålägger de fungerande staterna ett kollektivt ansvar för att ta över ansvar, så uppkommer också frågan om vilken princip den anger för det sekundära pick-up-the-slack-problemet, det vill säga det faktum att stater försöker undvika att ta ansvar. Man kan kanske i förstone tänka att denna fråga gäller så kallad supererogation – handlingar som går *utöver* vad de moraliska skyldigheterna ålägger en. Men det vore ett missförstånd. Den aktuella

⁴⁰³ För några inflytelserika akademiska förslag hur ett internationellt samarbete bör utformas, se exempelvis Hathaway och Neve, ”Making International Refugee Law Relevant Again: a Proposal for Collectivized and Solution-Oriented Protection”; Schuck, ”Refugee Burden-Sharing: a Modest Proposal”.

frågan gäller fortfarande vad omfattningen av skyldigheterna är, nämligen huruvida de går utöver vad som är en rättvis fördelning av bördan. Frågan om sekundär ansvarsöverföring öppnar således upp möjligheten för en extremt krävande princip.

Föga förvånande finns det försök att försvara varför det primära bör vara frågan om rättvis andel, och att sätta stopp för ytterligare ansvarsöverföring. Sådana resonemang kan ligga till grund både för förslag på hur internationella samarbeten bör inrättas för att fördela ansvar, men de kan också användas som motiveringar av staters rätt att begränsa sina egna åtaganden så att de inte överstiger vad som anses är en rimlig börda. Så huruvida man anser att ett andelsresonemang utgör ett adekvat svar på frågan om "vad asylrätten kräver", eller om denna fråga endast kan besvaras genom ett kostnadsresonemang, är en viktig vattendelare.

För att illustrera ett andelstänkande som svar på en sådan "pick-up-the-slack"-fråga utgör Liam Murphys *Moral Demands in Nonideal Theory* ett bra exempel. Murphy behandlar problemet med krävande etiska teorier om global fattigdom. Hur omfattande mellanmännisklig välgörenhet (*beneficence*) är vi skyldiga i en värld av stor fattigdom? Enligt den klassiska utilitaristiska principen är människor skyldiga att offra sig ända ner till nivån då ytterligare uppoffringar skadar oss själva lika mycket som de hjälper någon annan, en tankegång som alltså utgör vad vi kallat ett kostnadsresonemang. Givet världens beskaffenhet och det faktum att de flesta människor inte gör särskilt stora uppoffringar skulle denna princip leda till en fullständig utblottad tillvaro för den som efterlever den. Detta resultat har därför ansetts problematiskt och utgjort en viktig del i kritiken av utilitarismen. Eftersom andra människors ovillighet är en del av orsaken till att bördan för de villiga blir för krävande argumenterar dock Murphy för att det är rimligt att principer förses med ett särskilt "efterlevnadsvillkor" (*the compliance condition*).⁴⁰⁴ Detta villkor går ut på att en giltig princip måste vara utformad så att *bördorna under begränsad efterlevnad inte överstiger vad de skulle ha varit under full efterlevnad*. Principer måste enligt Murphy förses med en broms som läggs an i de lägen då ingen annan aktör efterlever principen i fråga och bär sin del av bördan. För Murphy innebär själva uppgiften att specificera vad som är en rättvis börda att frågan om en skyldighet att åta sig *mer* än så inte längre bör ställas: "For if we conclude that a certain allocation of responsibility is fair, the further thought that one should not be required to do more than that fair share does not come from some different normative realm; rather, it fills out the content of that initial conclusion".⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Murphy, *Moral Demands in Nonideal Theory*, 76–80.

⁴⁰⁵ Murphy, 91.

Detta innebär att resonemang under antagande om full efterlevnad är befogade just därför att dess roll är att ge en fingervisning om vilka uppoffringar som utgör en rättvis börda. Det idealteoretiska resonemanget ger en riktlinje för vad som är en rättvis börda, men givet att inte alla parter kommer att vilja bära sin börda måste institutionerna utformas utifrån att kostnaderna för efterlevnad för en aktör ska likna de som skulle uppkomma under full efterlevnad. Den ideala teorin anger inga specifika institutioner eller någon handlingsrekommendation utan specificerar en allmän ”efterlevnadskostnad” som är rättmätig.⁴⁰⁶ I termer av det ramverk som skisserats skulle vi kunna säga att tanken är att när vi går från princip till institutionella föreskrifter bör de senare utformas så att icke-efterlevnad inte ”spiller över” och ökar andras börda. Den rätta andelen beräknas utifrån full efterlevnad av principen, medan institutionen utformas för att inte ställa högre krav än den beräknade andelen. Översatt till flyktingpolitiken innebär det att institutionerna bör vara utformade på så vis att en stat har rätt och möjlighet att säga ”stopp” när en viss andel har tagits emot (exempelvis genom att kunna överföra ytterligare ankommande asylsökande till läger administrerade av UNHCR). Liberala nationalister som David Miller förvarar på grundval av den här typen av argument att stater har rätt att vidta åtgärder för att hålla nere sina åtaganden så att de inte går bortom en rättvis börda.⁴⁰⁷

Som kontrast står David Owen för positionen att stater har en moralisk skyldighet att överta bördan ifall andra inte gör sin del. Owen pekar bland annat på det faktum att Miller erkänner den första ansvarsöverföring som asylrätten i sig självt utgör. Om asylrätten ger upphov till skyldigheter när vissa stater brister i sin efterlevnad (den icke-efterlevnad som skapar flyktingproblematiken i förstaläget), varför ger då inte brister hos ytterligare stater att axla sin del av denna börda inte på samma sätt upphov till ytterligare skyldigheter av samma slag?⁴⁰⁸ Att låta omsorgen om rättvis fördelning bland de potentiella ansvarstagande staterna trumfa omsorgen om att bördan blir buren av *någon* (om det så är man själv som tar lejonparten) innebär att man låter konsekvenserna för andras bristande efterlevnad falla på de mänsikor vars rättigheter kollektivet har en skyldighet att

⁴⁰⁶ Murphy, 86.

⁴⁰⁷ Se exempelvis Miller, ”Immigration and Territorial Rights”, 226–27; Miller, *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration*, 93. Notera att det är en separat fråga – en viktig sådan – om vem som har moralisk och/eller politisk auktoritet att avgöra vad som ska utgöra en rättvis andel och/eller bedöma vilka ”uppoffringar” ett land har gjort. Enligt Gibney och Miller finns inget praktiskt alternativ till att stater själva bedömer sina egna kostnader. För Miller om ”pick-up-the-slack”-problem generellt, se Miller, ”Taking up Slack? Responsibility and Justice in Situations of Partial Compliance”.

⁴⁰⁸ Owen, ”Refugees, Fairness and Taking up the Slack: On Justice and the International Refugee Regime”, 150–51. Se även Owen, ”Refugees, Economic Migrants and Weak Cosmopolitanism”, 748–750.

garantera. Med tanke på vad som står på spel, borde en stat snarare acceptera att den är moraliskt skyldig att åta sig en större andel än vad en rättvis fördelning hade inneburit.⁴⁰⁹ Rättvis fördelning av bördan är mindre angeläget, menar Owen, än att bördan trots allt bärs över huvud taget: "[In] cases of collective duties of justice, there is an obligation to accommodate fairness as far as possible within the duty to act effectively but not at the cost of failing to act effectively."⁴¹⁰

Vi står således inför två motsatta positioner angående hur krävande asylrätten borde vara. Miller anser att stater har egna legitima intressen som gör att deras skyldigheter att ta emot flyktingar, trots deras i sin tur starka moraliska intressen, kan uttömmas och att stater har rätt att neka ytterligare mottagande: en stat kan utestänga asylsökande när den (eller medlemmars politiska representanter, för att vara noga) "sincerely and reasonably believes that it has done enough, taking into account the costs of accepting refugees, to discharge its fair share of the burden".⁴¹¹ En sådan situation utgör för Miller en tragisk målkonflikt: i valet att hjälpa ytterligare förföljda personer, och å andra sidan att värna de fortsatta förutsättningarna för de politiska gemenskaper som upprätthåller demokratiska system och visst mått av social rättvisa, så väljer han det senare.⁴¹² Detta i kontrast till universalistiska teoretiker, som lägger större vikt vid nödställda utomstående även om det sker på bekostnad av värden och institutioner inom stater. Om man utgår från Owens och Carens tolkning av asylprincipen så består den enda möjliga rättfärdiga begränsningen av rättigheten i behovet att upprätthålla statens funktionsduglighet: "No one expects a state to admit so many refugees that it can no longer function".⁴¹³ Men utöver denna minimala begränsning är svaret för Carens på frågan när stater rättfärdigt kan begränsa sitt mottagande av flyktingar kort och gott: "nästan aldrig".⁴¹⁴

⁴⁰⁹ Owen, "Refugees, Fairness and Taking up the Slack: On Justice and the International Refugee Regime", 154.

⁴¹⁰ Owen, 155. Jfr Stemplowska, "Doing More Than One's Fair Share", 593: "the duty persists while the dire need persists, even if its persistence is due to noncompliance." Bauböck instämmer med Owen i denna fråga, se Bauböck, "Refugee Protection and Burden-Sharing in the European Union", 149.

⁴¹¹ Miller, *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration*, 93.

⁴¹² Miller, 93.

⁴¹³ Carens, *The Ethics of Immigration*, 218.

⁴¹⁴ Carens, 219.

6.3 Den existerande asylrätten och dess efterlevnadsproblem

Låt oss för en stund bortse från resonemangens meriter i sig. I det här avsnittet ska jag fastställa vilken asylprincip kring innehåll och antal som kommer till uttryck i den existerande asylrätten, samt precisera i vilken mån och bemärkelse som asylrätten i så fall efterlevs genom stateras asylpolitik.

Vad gäller antalsfrågan är den "på pappret" ganska enkel. Det är Miller som är på kant med gällande asylrätt så som den formuleras i internationella konventioner, medan Owens och Carens mer krävande princip tycks vara institutionaliserad. Det enda kostnadsvillkor som flyktingkonventionen innehåller är att stater har rätt att med hänsyn till nationell säkerhet och allmän ordning utvisa enskilda *individer* som kan bevisas utgöra ett hot mot dessa intressen.⁴¹⁵ Angående kostnader i övrigt påtalas i konventionen *behovet* av att utveckla ett internationellt samarbete för att dela på ansvaret, eftersom beviljandet av asyl "may place unduly heavy burdens on certain countries".⁴¹⁶ Eftersom denna konstaterade risk dock inte hanteras av något kostnadsvillkor, är det svårt att värja sig mot slutsatsen att i händelse av att det internationella samarbetet *saknas*, så medför konventionens krav just att individuella stater *ska* bära bördor även när de rättmätigt kan beskrivas som "otillbörligt tunga" (*unduly heavy*). Med den tolkningen tycks det således som om det är Owens mer krävande asylprincip som ligger närmast den existerande asylrätten; Owen anser sig också uttryckligen försvara "the normative ordering of the current refugee regime that prioritizes protection of refugees over fairness of distribution of responsibility for refugees".⁴¹⁷ (Möjligen skulle man kunna invända att konventionen implicit antar att stater *de facto* inte *kommer* att bära dessa bördor, och helt enkelt är tyst kring huruvida den egentligen föreskriver "otillbörligt tunga" bördor eller inte. Men det gör nog varken från eller till.) Eftersom det saknas en indikation på att stater har rätt att undandra sig ansvar vid en viss börda är det tydligt att konventionen definitivt krockar med den asylprincip som Miller och andra liberala nationalister anser rättfärdig. Carens konstaterar att "one of the most striking features of the refugee regime created by the Geneva Convention is that it sets no limits to the obligation of states to protect refugees seeking protection".⁴¹⁸ Flyktingfrågan,

⁴¹⁵ Artikel 32, "The 1951 Refugee Convention and 1967 Protocol", 29.

⁴¹⁶ "The 1951 Refugee Convention and 1967 Protocol", 13.

⁴¹⁷ Owen, "Refugees, Fairness and Taking up the Slack: On Justice and the International Refugee Regime", 158.

⁴¹⁸ Carens, *The Ethics of Immigration*, 218, 332 not 43.

betraktad som en fråga i icke-ideal teori om ansvaret för de människor vars stater inte längre garanterar ett fredligt och säkert uppehålle, löses av en mycket krävande ”pick-up-the-slack”-princip, nämligen en asylprincip som innebär att varje enskild stat har en skyldighet att ta ansvar för alla människor om de skulle söka sig till dess gräns.

Det är alltså den mer krävande tolkningen i antalsfrågan som kommer till uttryck i den flyktingkonvention som staterna har ratificerat. Hur är det med innehållsfrågan om vilka rättigheter och vilken legal status som asylrätten ska anses medföra? Här är svaret inte lika tydligt. Flyktingkonventionen rymmer både direktiv för att garantera omedelbart beskydd, och artiklar som är mer framåtblickande och handlar om den långsiktiga lösningen på en flyktings tillvaro. Bland de långsiktiga lösningarna räknas ”repatriering” (återföring till hemlandet om och när detta är möjligt), ”lokal integrering” (att bli invånare/medborgare i det land som man sökt tillflykt till), samt ”omlokalisering” (överföring från första asylland till tredje land för permanent uppehålle).⁴¹⁹ Detta begreppspar – beskydd och lösning – signalerar skillnaden mellan kort och lång sikt. Fokus för asylrätten har i huvudsak legat på det grundläggande kravet på *non-refoulement*, specificerat i artikel 33:

No Contracting State shall expel or return (“refouler”) a refugee in any manner whatsoever to the frontiers of territories where his life or freedom would be threatened on account of his race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion.⁴²⁰

Vilket dock följs av en artikel som ålägger en skyldighet att verka för full inkludering i det mottagande samhället:

The Contracting States shall as far as possible facilitate the assimilation and naturalization of refugees. They shall in particular make every effort to expedite naturalization proceedings and to reduce as far as possible the charges and costs of such proceedings.⁴²¹

Det är tydligt att konventionen rymmer tanken att det är önskvärt, i fall som inte kan lösas inom överskådlig tid, att stater tillgodoser en rätt till medlemskap i det nya samhället.⁴²² Å andra sidan är ordalydelsen naturligtvis skarpare i fallet *non-refoulement*. Därtill kan noteras att konventionen utgår från att skälen till flykt

⁴¹⁹ Se till exempel Goodwin-Gill och McAdam, *The Refugee in International Law*, 489–500.

⁴²⁰ ”The 1951 Refugee Convention and 1967 Protocol”, 30.

⁴²¹ ”The 1951 Refugee Convention and 1967 Protocol”, 30.

⁴²² Carens, *The Ethics of Immigration*, 203–204.

kan vara tillfälliga och att rättigheterna som stipuleras därför är villkorade: för om “the circumstances in connexion with which he has been recognized as a refugee have ceased to exist”, så frigörs mottagarlandet från skyldigheterna i konventionen.⁴²³ Den princip som kommer till uttryck tycks inte omedelbart sammankoppla flyktingstatus med en skyldighet att erbjuda medlemskap: “The concept of asylum [...] can be understood not necessarily as a path to citizenship but rather simply as a right to access territory, whether on a temporary or permanent basis.”⁴²⁴ Det tycks alltså vara den mindre krävande principen kring innehållsfrågan som är institutionaliserad i den aktuella asylrätten: “[N]either general international law nor treaty obliges any state to accord durable solutions”.⁴²⁵ Frågan om långsiktiga lösningar, såsom att erbjuda permanent uppehållstillstånd, ligger “outside the area of legal obligation” och utgör snarare en uppgift för UNHCR att försöka främja. Både UNHCR och FN:s generalförsamling har vid återkommande tillfällen uttryckt att frågan om långsiktig “integrering” i mottagarlandet utgör en stats “sovereign decision”⁴²⁶

* * *

Sammantaget kan asylrätten sägas präglas av den krävande asylprincipen vad gäller antalsfrågan om hur många flyktingar en stat är skyldig att ta emot, men en mindre krävande princip i innehållsfrågan om vilket slags legal status som asylrätten anses berättiga. Det är dock så klart en sak vad som står “på pappret” och en annan vad som sker i praktiken. Efter att vi nu frågat vilken asylprincip som kommer till uttryck i asylrätten, måste vi rimligen vända blicken mot asylpolitiken. I vilken mån efterlevs asylrätten vad gäller innehållsfrågan och antalsfrågan? Vad vi finner där, kan man nog säga, är att rollerna är ombytta: asyl tenderar att leda till medlemskap, men stater ser till att begränsa antalet asylsökande.

Vad gäller innehållsfrågan tenderar asyl att leda till, eller åtminstone förväntas leda till ett permanent uppehälle och alltså medlemskap. Detta har tveklöst varit

⁴²³ “The 1951 Refugee Convention and 1967 Protocol”, 15.

⁴²⁴ Betts, “The Normative Terrain of the Global Refugee Regime”, 368. Se även Hathaway och Cusick, “Refugee Rights Are Not Negotiable”, 485: “The drafters of the Convention were adamant that they were not engaged in an effort to constrain state authority over permanent entry of non-citizens. The issue of immigration was left entirely to state discretion, with Article 34 codifying what amounts to no more than a duty of states to give sympathetic consideration to the naturalization of refugees”. Samt Gibney: “the drafters of the UN Convention [...] clearly did not always see refugee claims as ending in citizenship.” (Gibney, “Refugees and Justice between States”, 455).

⁴²⁵ Goodwin-Gill och McAdam, *The Refugee in International Law*, 489.

⁴²⁶ Goodwin-Gill och McAdam, 491.

fallet i en svensk kontext, där en asylpolitik bestående av tillfälliga uppehållstillstånd ofta har beskrivits som oförenlig med asylrätten. Denna slags praxis har gjort att asylrätten och flyktingkonventionen ofta anses medföra skyldigheter att bevilja medlemskap i samhället. Att flyktingkonventionen förknippas med detta antagande är en av orsakerna till att Libanon inte har skrivit på och ratificerat konventionen: libanesiska politiker betraktar ett sådant steg som likställt med att acceptera att landet är ett "destinationsland" snarare än "transitland".⁴²⁷ Således har praxis i västerländska stater stundtals gått utöver vad asylrätten innefattar vad gäller innehåll – asylrätten har ansetts vara en väg till en långsiktig lösning, snarare än ett tillfälligt beskydd.

Mer intressant ur efterlevnadsperspektiv är antalsfrågan. I vilken mån är det rimligt att säga att asylrätten efterlevs eller inte i denna aspekt? På ett sätt tycks det uppenbart att den krävande principen inte efterlevs. Om nu alla stater var skyldiga att utan begränsningar ta emot asylsökande och ge drägliga villkor (om än tillfällig vistelse, enligt den svaga kvalitativa principen), så tycks det svärförklarligt varför miljontals människor befinner sig i undermåliga flyktingläger i fattiga länder. Som kollektiv, om inte annat, tycks stater inte leva upp till sina skyldigheter. Men på vilket sätt kan enskilda staters agerande beskrivas som bristande efterlevnad? Jag har redan introducerat begreppet obstruktionspolitik. Jag ska nu beskriva mekanismerna bakom fenomenet, och därefter diskutera huruvida detta är en form av icke-efterlevnad.

I flyktingkonventionen fastställs i första hand rätten att *söka* asyl och få ansökan prövad, samt rätten att inte återsändas till fara (kravet på *non-refoulement*). Däremot rymmer konventionen möjligheten till samarbete och överföring till ett tredje land för att tillgodose det säkra uppehälle som asylrätten är tänkt att garantera. Denna teoretiska möjlighet till samarbete har inte realiserats i någon större utsträckning, och överlag överensstämmer ansökningsland med det land som sedan också ger uppehälle. Asylrätten präglas därför av en ojämn institutionalisering av flyktingkonventionens två grundläggande idéer: "The existing regime has a strongly institutionalized norm of asylum that is widely accepted; however, the norms related to burden-sharing are weak and largely discretionary".⁴²⁸ En viktig aspekt av asylrättens nuvarande utformning är således att rättigheten i praktiken garanteras av den stat som den sökande lyckas ta sig till.

Detta leder till att stor moralisk och politisk vikt läggs vid flyktingens geografiska belägenhet – ansvarsfördelningen blir helt och hållet bestämd av

⁴²⁷ Janmyr, "No Country of Asylum: 'Legitimizing' Lebanon's Rejection of the 1951 Refugee Convention", 453–54.

⁴²⁸ Betts, "The Normative Terrain of the Global Refugee Regime", 363.

geografisk belägenhet.⁴²⁹ Ett lands "bördor" avgörs därmed av hur många asylsökande flyktingar som dyker upp på territoriet. Om en stat upplever ett behov av att begränsa sina åtaganden så kan detta bara ske genom att hålla potentiella asylsökande borta. Därmed kan man, som bland annat Gregor Noll har gjort, beskriva situationen som ett förhandlingsspel som grundar sig i staternas önskan att inte bli "överbelastade" i förhållande till de åtaganden (stora eller små) som de anser är rimliga.⁴³⁰ Med andra ord, stater anser sig nöjda att införa transportörsansvar och visumkrav, och i vissa fall mer aktiva insatser för att hålla borta människor från territoriet – vad jag kallat en obstruktionspolitik.⁴³¹ För givet (1) antalet potentiella flyktingar, (2) asylrättens starka koppling till territorium, och (3) en ojämlik värld där vissa länder ter sig mycket mer attraktiva än andra, så finns en potentiell dynamik av att väldigt många människor skulle vilja söka sig till ett visst land.⁴³² Givet att ansvaret uppkommer först vid ankomst skapas incitament för olika former av obstruktion, det vill säga införande av regler och kontroller som ser till att människor inte ens kommer fram till landgränsen. Behovet av obstruktionspolitik upplevs trängande även för stater som kan sägas vara villiga att agera solidariskt och ta sin del av ansvaret.⁴³³ I vissa fall har

⁴²⁹ Gibney, *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*, 208; Carens, *The Ethics of Immigration*, 209. För en kritik av asylrättens betoning på geografisk närvaro, se Gibney, "Asylum and the Principle of Proximity".

⁴³⁰ Noll, "Risky Games? A Theoretical Approach to Burden-Sharing in the Asylum Field", 239. Noll beskriver sitt angreppssätt på följande vis: "The approach used here revolves around the host state's desire to steer costs (which is not the same as cutting costs). It presupposes that a host state has made a (necessarily normative) decision about the 'price tag of protection' and now intends to implement this decision by controlling costs. At any time, the normative decision on the price tag can be revised, but the finiteness of the state budget implies that there is a maximum level and hence an interest in maintaining control."

⁴³¹ En inblick i hur det gick till när Sverige ursprungligen införde icke-anländningsåtgärder ges i Anna-Greta Leijons memoarer. Leijon, dåvarande invandrings- och jämställdhetsminister, skriver: "Partivännerna i Södertälje och Botkyrka uppvaktar regeringen för att få stopp på invandringen. Kristna grupper med biskopsmötet och ärkebiskopen i spetsen bönar för att alla ska få stanna. Olof Palme säger när jag berättar det: 'Du kan dra olycka över oss om för många kommer hit'. Vi står i matsalen på HSB-skolan i Lidingö och jag känner mig väldigt ensam. På den allmänna beredningen med regeringen den 19 februari 1976 följer regeringen i stort sett mina rekommendationer: att Sverige inför visumtvång och andra åtgärder för att söka hindra tillflödet av assyrier, samtidigt som de som finns i Sverige skall få en chans att stanna av humanitära skäl även om de inte kan betraktas som flyktingar enligt Genèvekonventionen." (Leijon, *Alla rosor ska inte tuktas!*, 133).

⁴³² Carens, *The Ethics of Immigration*, 209.

⁴³³ Owen, "Refugees, Fairness and Taking up the Slack: On Justice and the International Refugee Regime", 158: "Even among those states generally disposed to act justly in relation to refugees, the fact that they have little control over the numbers of refugees that they may be required to take is prone to lead to measures designed to control their potential liability for refugee protection by obstructing access to the territorial border."

lösningen bestått i att i någon mening ”krympa” det egna territoriet i juridisk mening, såsom Australiens beslut att undanta tusentals öar från vad som räknas som australienska territorium i migrationspolitisk mening.⁴³⁴

Den här typen av åtgärder har varit vanligt förekommande under många decennier, och har skapat en något paradoxal status för asylrätten. För givet den status och moraliska tyngd som asylrätten har haft i många samhällen kan det tyckas märkligt att samma samhällen hållit sig med åtgärder som kraftigt begränsar tillgången till rättigheten. Utmärkande för Sverige och andra länder är att asylrätten efterlevs på plats, men dess tillgänglighet begränsas. Så ett relativt stort mått av villighet att efterleva skyldigheter i relation till de som väl är på plats kombineras med en politik som ser till att inte så många kommer fram: ”Western states acknowledges the rights of refugees but simultaneously criminalize the search for asylum”.⁴³⁵ Vi kan således säga att medan det grundläggande innehållet i asylrätten – kravet på non-refoulement – efterlevs, så efterlevs inte asylrätten i den meningen att rätten att *söka* asyl begränsas.

Innebär obstruktionspolitik av detta slag att *asylrätten* inte efterlevs? Det finns trots allt inget i konventionstexterna som förbjuder detta slags politiska åtgärder, vilket är ett av skälen till att de kunnat tas i bruk med sådan lätthet. Västerländska stater ger alla som kommer rätten att söka asyl – de ser bara till att det inte är så många som kommer. Kanske ska vi säga att det är *asylprincipen* som inte efterlevs; att principen kan användas som kritisk måttstock för att klaga på staters *asylpolitik* – men medge att denna politik är förenlig med den nuvarande *asylrätten*? Jag tror inte att det är en rimlig hållning. Det tycks mig särskilt orimligt att *inom politisk teori* hänvisa till asylrättens bokstav som bedömningsgrund för efterlevnad. I internationell rätt anses ofta begreppet ”god tro” vara en nödvändig komponent i uttolkandet av rättens innebörd – detta för att undvika att systemet undergrävs av det stora mått av handlingsfrihet som stater trots allt besitter i relation till rätten.⁴³⁶ Ett krav på god tro medför att en stats politik kan bedömas bryta mot internationell rätt ifall den medvetet utformats i strid med rättens uttalade principer och syften. Obstruktionspolitik i relation till flyktingkonventionen kan anses vara

⁴³⁴ Inder, ”International Refugee Law, ‘Hyper-Legalism’ and Migration Management: The Pacific Solution”, 226.

⁴³⁵ Gibney, ”A Thousand Little Guantanos: Western States and Measures to Prevent the Arrival of Refugees”, 143.

⁴³⁶ Virally, ”Review Essay: Good Faith in Public International Law”, 132: “[Good faith] is essential to a nonformalistic order, which allows the most room for the creation and performance of law by the will of those who are submitted to it, and does not possess any system of enforcement independent of their will. It is therefore of fundamental importance to the international legal order, which is marked by all these characteristics. In many respects, it constitutes the postulate on which this order rests in its entirety”.

ett exempel på detta.⁴³⁷ Regeringar som försvarar sin obstruktionspolitik med att den är förenlig med konventionerna uttrycker i så fall vad som kan kallas en form av ”hyper-legalism”.⁴³⁸ En sådan tolkning torde strida mot ett villkor om god tro. Inom politisk teori borde hur som helst legalism av det slaget vara utesluten som tolkningsprincip. Således: eftersom obstruktionspolitik är en otvetydig icke-efterlevnad av den princip som den nuvarande asylrätten ger uttryck för, är den *ipso facto* en form av icke-efterlevnad av asylrätten.

6.4 Metateoretiska utgångspunkter och obstruktionspolitikens orsaker

Om nu obstruktionspolitik är en form av icke-efterlevnad, hur ska den moraliskt bedömas? Och finns det några omständigheter som skulle göra att icke-efterlevnaden utgör ett skäl att göra asylrätten mindre krävande snarare än förses med bättre kontroll- och sanktionsmekanismer? Jag har i de två tidigare kapitlen motiverat och visat på implikationerna av att anamma en realistisk hållning i den här typen av frågor, särskilt i kontrast till en stark idealism och dess fokus på att fastställa idealens innebörd och användandet av dessa som måttstock.

I det här avslutande avsnittet vill jag istället analysera svag idealism och på vilket sätt asylrättens efterlevnadsproblem ter sig utifrån en sådan metateoretisk utgångspunkt. Svag idealism, så som till exempel Rawls arbetsdelning mellan ideal teori och icke-ideal teori ger uttryck för, har ett mer komplext förhållande till icke-efterlevnad och genomförbarhetsbegränsningar än vad den starka idealismen har. Min ambition är att precisera vad detta innebär när det gäller asylrättens efterlevnadsproblem, i jämförelse med den realistiska utgångspunkten. Jag kommer sätta fingret på en avgörande skillnad i synen på det faktum att befintliga medborgare tycks ovilliga att stödja en politik som lever upp till asylrätten.

Låt mig först kortfattat summera hur en liberal nationalism, på realistiska grunder, är benägen att betrakta obstruktionspolitik och implikationerna för asylrättens utformning. En stats obstruktionspolitik kan ur detta perspektiv te sig motiverad eftersom asylrätten institutionaliserar en princip som inte tar tillräcklig

⁴³⁷ Goodwin-Gill och McAdam, *The Refugee in International Law*, 387–90.

⁴³⁸ Hyper-legalism definierar Inder som: ”a formalistic approach towards international law and international legality that allows States and other agents to benefit from the rhetoric of compliance with international law, without any constraint on their actions in practice, in order to both legitimize and depoliticize state policies.” (Inder, ”International Refugee Law, ‘Hyper-Legalism’ and Migration Management: The Pacific Solution”, 221).

hänsyn till staters legitima behov och intressen. Den praktik av visumregler och transportörsansvar som växte fram i västvärlden i samband med att antalet asylsökande ökade från 1970-talet och framåt kan ses som en rimlig respons på avsaknaden av internationella samarbeten och att asylrätten därmed tycktes ålägga enskilda stater ansvar för alla individer som kunde ta sig till landet. Just det faktum att sådan obstruktionspolitik är närmast universellt förekommande kan i sig ses som ett bevis för att "ribban" lagts för högt. För David Miller existerar en målkonflikt mellan å ena sidan flyktingars behov och intressen, och å andra sidan medborgares intressen av att upprätthålla liberala institutioner. Millers ståndpunkt är att asylrätten i detta läge bör utformas så att stater inte behöver ta på sig större åtaganden än att de liberala institutionerna klarar av det.

Denna position ska jag nu kontrastera med en mer universalistisk hållning som anser att nuvarande asylrätt ger uttryck för en korrekt avvägning mellan partikulära och universella skyldigheter. Dagens obstruktionspolitik bör inte tas till intäkt för att ifrågasätta asylrätten eller den bakomliggande principen, ifall dessa anses ge uttryck för en normativt giltig avvägning mellan partikulära och universalistiska skyldigheter. Den politiska utmaningen är att få stater att ta större ansvar och sträva mot bättre efterlevnad. Om möjligt genom att ett internationellt samarbete institutionaliseras så att efterlevnad blir mindre kostsamt, men också genom att enskilda stater (oavsett utsikterna för samarbete) ser till att driva en asylpolitik som efterlever asylrätten och därmed följer den krävande principen som ålägger kostnader ända ner till de grundläggande samhällsinstitutionernas funktionsduglighet, såsom Carens och Owen förespråkar.⁴³⁹ Den *målsättning* som den normativa teorin formulerar beträffande vad som vore ett önskvärt flyktingssystem skulle kunna bestå i ett tillstånd där normer kring ansvar för vidarebosättning (*resettlement*) kodifierats i internationella konventioner och var lika etablerade och bindande som för non-refoulement, och där samtidigt obstruktionspolitik inte förekommer.⁴⁴⁰

Utifrån en sådan målsättning, hur ter sig det faktum att stater bedriver obstruktionspolitik? Är en sådan politik per definition orättfärdig i praktiken? Om sådan politik under alla omständigheter skulle anses otillåten så skulle positionen innebära en mycket radikal politik jämfört med nuvarande praxis. Jämfört med en stark form av idealism har dock en svag idealism sätt att hantera detta problem

⁴³⁹ Notera att med den starka asylprincipen så kan man inte ta skydd bakom förhoppningen att skapandet av internationellt samarbete och sanktionsmöjligheter, som skulle göra att andelen som ett land behöver ta emot inte skulle medföra avgörande kostnader. Som vi sett uttrycker principen just att sådana hänsyn till rättvis börda *inte* är ett giltigt skäl för en stat att begränsa sina åtaganden med hänsyn till andras icke-efterlevnad, utan tvärtom att skyldigheterna ökar.

⁴⁴⁰ Detta är i korta drag vad Carens förespråkar (Carens, *The Ethics of Immigration*, kap. 10).

på, så att en långsiktig målsättning inte nödvändigtvis leder till policy-implikationer baserade på vad som vore rätt om världen var annorlunda än den är. Denna tudelning mellan målsättning och vägledning påverkar frågan om hur obstruktionspolitiken och staters uppenbara ovilja att efterleva asylrätten ska bedömas.

Naima Chahboun har berört situationer där förmågan att bedriva en rättvis politik eller konstruera rättvisa institutioner så som de specificerats av en ideal teori är begränsad av det faktum att politiken skulle föranleda motstånd och massiv icke-efterlevnad bland medborgarna. När vi pratar om stater som aktörer som efterlever eller inte efterlever en konvention eller en moralisk skyldighet förenklar vi naturligtvis den politiska verkligheten. Staters agerande bestäms av de individer som besitter de relevanta maktpositionerna. Frågan är då hur vi ska utvärdera "the actions of the ruling elite in a state where any attempt to create just institutions would elicit massive noncompliance by the citizens, leading to political chaos".⁴⁴¹ Verkställandet och efterlevnaden av de åtaganden som "staten" tar på sig är beroende av myriader av tjänstemän och medborgare i ett komplext samspel. Den förväntade efterlevnaden är således en faktor som begränsar vilka alternativ som är genomförbara, och om vad rättvisan kräver ligger utanför det *för tillfället* genomförbara så finns ingen omedelbar skyldighet att införa rättvisa lagar. Vår bedömning av politikens agerande måste då ta hänsyn till dessa begränsande faktorer:

By holding constant the noncompliance of citizens, we treat it as a backdrop—an unfortunate circumstance—against which the elite performs. And while recognizing that the elite fulfills its duties, we may still fault the citizens for their unwillingness to comply with (more) ideally just rules and regulations.⁴⁴²

Enligt Chahbouns resonemang finns alltså en tröskel där individers icke-efterlevnad i förhållande till inhemska institutioner slutar att vara ett fall som hanteras av komplementär icke-ideal teori – det vill säga där frågan om bestraffning är den naturliga responsen – och där den istället blir ett hinder för att införa en lag eller en åtgärd över huvud taget. Förväntad massiv icke-efterlevnad utgör ett skäl att avvakta med införandet av en *ex hypothesis* rättfärdig lagstiftning.⁴⁴³ Detta slags hinder utgör en "mjuk begränsning" i den mån icke-efterlevnaden beror på uppfattningar och värderingar som går att påverka. Idealisten vill inte acceptera dessa i långa loppet, men om icke-efterlevnaden är

⁴⁴¹ Chahboun, "Nonideal Theory and Compliance—A Clarification", 237.

⁴⁴² Chahboun, 237.

⁴⁴³ Chahboun, 236.

massiv så kan den inte behandlas korrektivt, utan införandet av själva principen måste anstå. Det vill säga, omfattningen av icke-efterlevanden gör att det blir en fråga om anpassning – frågorna faller då istället under substitutiv icke-ideal teori. Sådan anpassning är således förenlig med att asylrätten uttrycker en normativ giltig målsättning. Resonemangen är möjliga att föra inom ramen för icke-ideal politisk teori: de påvisar vilka faktorer och omständigheter som måste ges normativ tyngd i förhållande till implementering och "vad bör göras"-frågan, alldeles oavsett synen på vad som egentligen vore idealt. Den substitutiva icke-ideala teorin handlar, som sagt, om vad som ska göras givet att förutsättningarna för att realisera målsättningen ännu inte är för handen. Det är på detta stadium den normativa teoretikern kan hantera risken för *backlash* utan att för den skull låta medborgarnas moraliskt problematiska preferenser och beteenden färga av sig på vad som är den ideala målsättningen.

Överfört till frågan om obstruktionspolitik innebär detta resonemang att en sådan politik kan bedömas vara en berättigad policy, givet medborgarnas ovillighet att acceptera det som den normativa teorin föreskriver. Det vill säga, idealisten kan acceptera att vissa beteenden och attityder måste tas hänsyn till när vi resonerar om vad som bör göras, men utan att för den skull låta dessa beteenden och attityder påverka principen för vad som ska räknas som önskvärt eller inte. Den svaga idealismen rymmer således ett sätt att hantera genomförbarhetsbegränsningar av detta slag på ett sätt som inte behöver påverka målsättningen, det vill säga beskrivningen av hur ett normativt rättfärdigt asyl- och flyktingssystem ser ut.

En realist skulle möjligen i detta läge vilja pressa idealisten lite till kring vad för slags icke-efterlevnad som obstruktionspolitiken egentligen är, och om det finns någon gräns för hur omfattande icke-efterlevnad som kan förläggas till en fråga inom substitutiv teori. Det är det jag nu avslutningsvis ska göra, vilket i sin tur kommer visa på betydelsen av vilken bedömning som den normativa teoretikern gör av *orsakerna* till obstruktionspolitiken

Chahbouns uppdelning mellan komplementär och substitutiv teori bygger i sin tur på Simmons förtydligande av Rawls distinktion.⁴⁴⁴ Simmons landar i att det är två olika *former* av icke-efterlevnad som ligger bakom Rawls uppdelning av icke-ideal teori. Den ena handlar om olyckliga historiska och socioekonomiska omständigheter som skapar en icke-efterlevnad som är oavsiktlig och ofrånkomlig. Den andra handlar om medvetna brott mot principerna, vilka i den meningen är möjliga att korrigera och undvika. Simmons noterar att detta blir tydligt i *Folkens rätt* där Rawls skiljer mellan "tyngda samhällen" (som inte har förutsättningar för institutioner av den kvalitet att de kan upprätthålla grundläggande rättigheter,

⁴⁴⁴ Simmons, "Ideal and Nonideal Theory".

etc) och ”laglösa stater” som medvetet struntar i att efterleva grundläggande normer i relation både till den egna befolkningen eller i förhållande till andra stater.⁴⁴⁵ Skillnaden i de två formerna av icke-efterlevnad är att den ena är ”largely inevitable and nondeliberate” medan den andra är ”more clearly avoidable and deliberate”.⁴⁴⁶

Man kan dock vända på saken. I viss mening kan det tvärtom sägas vara så att den efterlevnad som kommer ur ogynnsamma förutsättningar *inte* är ”ofrånkomlig”, nämligen i bemärkelsen att den utgör en tillfällighet, medan den icke-efterlevnad som Chahboun och Simmons beskriver som ”medveten” och frivillig är på mer systematisk nivå just ofrånkomlig. Varje enskild människas icke-efterlevnad kan te sig som medveten och frivillig, men på aggregerad nivå kommer vi alltid möta denna form av icke-efterlevnad. Denna dubbelhet motiverar institutioner för korrektiv rättvisa och förklarar varför de existerar även i den ideala teorin. Icke-efterlevnaden är på det sättet ofrånkomlig. Exakt det motsatta gäller substitutiv icke-ideal teori. Icke-efterlevnaden må vara ofrånkomlig här och nu, men den får *per definition* inte beskrivas som ofrånkomlig i ett längre perspektiv. För det är den substitutiva teorins roll att leda vägen till realiserandet av den ideala teorins målsättning – och om någon form av icke-efterlevnad på riktigt vore ofrånkomlig så skulle det bryta mot premissen för hur Rawls anser att man ska komma fram till vad rättvisan kräver. Ty som vi såg tidigare är även den ideala teorin hos Rawls ålagd genomförbarhetsbegränsningar baserade på motivation och villighet att bära ”åtagandenas börda”. Sådana antaganden kring vilka rättvisepufffattningar som människor ytterst kan förväntas hysa och vilka institutioner de kan tänkas stödja och efterleva under ideala omständigheter var avgörande för vad den normativa teorin gav för resultat: vad för slags institutioner som den föreskrev som målsättning. Dessa målsättningar måste vara genomförbara åtminstone under de bästa av omständigheter. Således: den icke-efterlevnad som hanteras av den substitutiva icke-ideala teorin måste definitionsmässigt vara överkomlig, inte ofrånkomlig.⁴⁴⁷

Vi kan nu precisera vad som tycks vara den helt avgörande frågan i relation till asylrätten och med dess efterlevnadsproblem, utifrån en svag idealism. Nämligen karaktären på orsakerna till icke-efterlevnanden. Ifall den bristande villigheten som ligger bakom den närmast universella förekomsten av obstruktionspolitik inte går att ändra i tillräckligt hög grad så utgör de en ”hård” begränsning i relation

⁴⁴⁵ Rawls, *Folkens rätt*, 125–26.

⁴⁴⁶ Simmons, ”Ideal and Nonideal Theory”, 15.

⁴⁴⁷ Ett annat sätt att säga detta är att idealteorin begränsas av ”hard constraints”, och givet att en princip passerat det testet så är de kvarvarande genomförbarhetsproblemen per definition ”soft” snarare än ”hard”. Se exempelvis Gilibert och Lawford-Smith, ”Political Feasibility: A Conceptual Exploration”; Carey, ”Towards a ‘Non-Ideal’ Non-Ideal Theory”.

den princip som institutionaliserats. Som sådan utgör det en giltig genomförbarhetsbegränsning även inom den ideala teorin.

Det vill säga på samma sätt som begränsad motivation fungerar som en genomförbarhetsbegränsning som ledde Rawls till differensprincipen.⁴⁴⁸ Det är inte strikt omöjligt för individerna i Rawls teori att agera annorlunda: de *skulle* kunna vara mer generösa och mindre känsliga för personliga ekonomiska incitament. Det är i grunden detta som Cohens kritik av Rawls handlar om. Rawls utesluter helt enkelt en viss möjlighet (att de produktiva jobbar hårt trots en jämlik fördelningsmekanism) på grund av vad vi kan förvänta oss att de är *villiga* att ställa upp på. Det vill säga, hänsyn till motivation och efterlevnad påverkar vilka principer som är möjliga att anamma. Det liberal-nationalistiska argumentet för en mindre krävande asylrätt tycks ha samma struktur som Rawls argument för differensprincipen, i den meningen att argumentet innebär att principer och institutioner som kräver ett större mått av universalism uträknas som ogenomförbara givet människors tendens att identifiera sig med och ställa upp i huvudsak för andra medlemmar av respektive gemenskap.⁴⁴⁹

Föga förvånande blir det således helt avgörande hur pass föränderlig man bedömer att medborgares partikularism är. Den bedömningen avgör huruvida vissa attityder och preferenser kommer att framstå som "unfortunate circumstances" i förhållande till förverkligandet av vad idealet föreskriver, eller framstå som en begränsning av moralisk motivation som bör påverka resonemanget som leder fram till hur krävande idealet kan vara.

* * *

Denna genomgång av asylrättens efterlevnadsproblem "i teori och praktik" tycks landa i att en helt avgörande fråga handlar om den politiske teoretikerns verklighetsuppfattning: föreställningar om människan som samhällsvarelse och hennes potential för förändring vad gäller moral och identitet. Kapitlet ger inget svar på frågan om hur det internationella flyktingsystemet bör förändras – det är naturligtvis en mycket komplex fråga. Vad jag bidrar med i detta kapitel är endast ett speciellt perspektiv som inte vanligtvis anammats, och som jag hoppas erbjuder tankeskärpa och redskap att tänka kring en viss dimension av den politiska frågan.

⁴⁴⁸ Simmons, "Ideal and Nonideal Theory", 9.

⁴⁴⁹ Lægaard, "Feasibility and Stability in Normative Political Philosophy: The Case of Liberal Nationalism", 414.

7. Avslutning

Jag har i den här avhandlingen försökt visa att det i praktiken existerar socialliberala och liberaldemokratiska dilemman i relation till migration, men att dessa dilemman ter sig väldigt olika beroende på vilken metateoretisk utgångspunkt som man som politisk teoretiker anammar. Liberala ideal kan tyckas peka i riktning mot att gränser bör vara öppna och att kollektiva identiteter bör ha så liten inverkan som möjligt i lagstiftning och människors politiska liv, medan rådande förutsättningar för att uppnå ett samhälle som internt präglas av socialliberala och demokratiska institutioner pekar mot ett behov av att begränsa migration och att värna en kollektiv identitet och samhällsgemenskap. Det är därför föga förvånande att normativa skiljelinjer i den migrationspolitiska litteraturen ofta återspeglar skilda metateoretiska utgångspunkter i frågan om hur normativ teori ska förhålla sig till den existerande sociala och politiska verkligheten, både i betydelsen av den aktuella världens begränsningar här och nu och som något som sätter ramarna för vad som är som möjligt att uppnå på sikt. Jag har försökt tydliggöra hur svaren på normativa frågor angående nationalstat och migration påverkas av den metateoretiska frågan hur politiska teoretiker bör hantera frågor om de normativa idealens relation till verkligheten och de genomförbarhetsbegränsningar som den senare eventuellt medför.

Det är ovanligt att gjuta samman den metateoretiska litteraturen med migrationens politiska teori på detta sätt. Den metateoretiska debatten förs å ena sidan ofta utan att argumenten knyts särskilt påtagligt till en specifik normativ frågeställning. Det tycks lättare att teoretisera om realism och idealism på ett allmänt plan än att konkretisera innebörden av argumentation i relation till specifika normativa och politiska frågor. Den normativa teorin om migration och nationalstat, å andra sidan, rymmer förvisso metateoretiska diskussioner, men dessa diskussioner utgörs ofta av separata texter där teoretikern motiverar sina egna utgångspunkter, inte av sammanhållande jämförelser av hur en given normativ fråga besvaras utifrån den ena eller andra utgångspunkten och vilka implikationer detta har. I relation till båda dessa litteraturer kan det därför anses värdefullt att på detta sätt ha försökt föra samman och diskutera dessa två dimensioner.

Att mina resonemang har haft en kritisk udd och ett kritiskt budskap hoppas jag inte förtar värdet av denna tankeexercis. Det är naturligt att det finns läsare som anser att jag anammar felaktiga positioner i sak – att mina argument för realism på det metateoretiska planet eller liberal nationalism på det normativa planet är felaktiga eller otillräckliga, kort sagt, att läsare inte övertygas av den övergripande *tes* som jag har drivit: att liberala universalister ofta bedriver politisk teori utifrån idealistiska utgångspunkter, och att sådan teori därmed tappar i relevans som vägledning för hur liberala stater bör utforma sin migrationspolitik. Men mitt övergripande *syfte* med avhandlingen har varit att klargöra sambandet mellan normativa resonemang och metateoretiska utgångspunkter, och det är en ambition som i sig inte är beroende av att en särskild *tes* förfäktas och drivs hem. Så länge läsaren anser att avhandlingen åtminstone hjälper till att identifiera olika slags anledningar till oenighet har avhandlingen uppnått sitt klargörande syfte. Om läsaren anser sig ha fått med sig en mer precis vokabulär och skarpare analysverktyg, som gör det enklare att särskilja vad som är genuina normativa och värderingsmässiga åsiktsskillnader från vad som avspeglar skillnader i metodologiska utgångspunkter, eller härstammar från olika verklighetsuppfattningar kring politikens och människans natur, eller mer omedelbart empiriska bedömningar av samhällets egenskaper och möjligheter, ja då har avhandlingens syfte uppnåtts. Förhoppningsvis har jag visat att det är nyttigt att synliggöra metateoretiska antaganden bakom normativa argument, särskilt om syftet är att landa i ett genomtänkt normativt ställningstagande i en politisk fråga av det slag som avhandlingen tagit sin utgångspunkt i.

I det här avslutningskapitlet ska jag först sammanfatta den analysram som tagits fram och använts i avhandlingen, och därefter rekapitulera hur det har hjälpt mig att belysa och kritiskt diskutera normativ teori om migrationsfrågor inom liberal politisk teori. Slutligen diskuteras några avgörande begränsningar med det övergripande argumentet och den position som har framträtt.

7.1 Analysramen

Den analysram som jag har presenterat och använt mig av har bestått av en metateoretisk och en normativ dimension. Den metateoretiska dimensionen har bestått av en vertikal uppdelning mellan normativa *ideal*, utformningen av *institutioner och policy*, samt uppfattningar om den sociala och politiska *verkligheten* som institutioner och policy är tänkta att hantera. Den vertikala dimensionen kompletterades av en horisontell dimension som specificerar tre olika typer av normativa frågeställningar: *samlevnad*, *gemenskap* och *inträde*. Med

hjälp av dessa tre domäner kan instrumentella argument och möjliga målkonflikter preciseras. Kombinationen av att kunna identifiera huruvida olika argument hänvisar till olika antaganden eller påståenden både i vertikalt eller horisontellt led har bidragit till en ökad förståelse av skillnaderna mellan en liberal universalism respektive liberal nationalism i relation till den övergripande normativa frågeställning som avhandlingen har behandlat.

Vad gäller den metateoretiska dimensionen har jag urskiljt fyra olika huvudsakliga utgångspunkter, som representerar olika uppfattningar om vad som är det primära syftet med politisk teori och olika metodologiska positioner angående förhållandet mellan ideal och verklighet. Idealismen inom politisk teori kan ta antingen formen av att fastställa utvärderingskriterier utifrån normativa värden och principer, eller formen av att fastställa ett mål, det vill säga beskriva hur ett samhälle och dess institutioner bör vara utformade för att uppnå den korrekta balansen mellan olika värden och principer. En stark form av idealism präglas av att *utvärdering* anses vara det primära syftet. Resonemang om innebörden av olika ideal syftar till att kritiskt kunna värdera och rangordna olika tillstånd (med dess institutioner, normer och praxis). Med en sådan utgångspunkt är det viktigt att idealen inte blir "nedtyngda" och anpassas till krav på att kunna institutionaliseras eller ge upphov till rimliga policyrekommendationer. Det vore ett kategorimisstag. Det är först när det gäller resonemang om hur institutioner konkret bör utformas som det krävs bedömningar och hänsynstagande till genomförbarhetsbegränsningar och risken för målkonflikter mellan värden. Denna senare form av analys måste dock bedrivas utifrån ideal som inte på *förhand* specificeras på ett sätt som blandar in frågan om genomförbarhet, för annars kommer praktiska hänsynstaganden och avvägningar mellan värden smyga sig in i ett för tidigt skede. Beträktade utifrån en sådan primärt utvärderande teori är politiska ideal således frikopplade från hänsyn till genomförbarhet. Det är följaktligen inte "bör implicerar kan" som gäller här, utan "bör om kan". Detta "om" är en senare fråga, eller med andra ord, vad som är genomförbart i praktiken ska inte påverka vad som ska anses önskvärt. En föreställning som är vanlig inom stark idealism är synen på normativ teori som en del i en tydlig arbetsdelning, där frågor om genomförbarhet lämnas åt den mer empiriskt orienterade samhällsvetenskapen.

Företrädare för en svagare form av idealism formulerar den primära uppgiften för politisk teori i termer av att beskriva hur ett samhälle eller en enskild institution borde vara utformad, och de framställer i den meningen en *målsättning* för vad ett samhälle bör sträva mot, till exempel vilken fördelning eller uppsättning rättigheter och skyldigheter som ska betraktas som fullt rättvis, eller hur politiska institutioner bör utformas för att bilda ett demokratiskt system att ta sikte mot.

En sådan målsättning kräver en kombination av önskvärdhet och genomförbarhet. Att sätta upp ett mål som helt övergår en individs eller samhälles förmåga är att misslyckas med uppgiften, för själva uppgiften är att ge svar på hur olika värden ska vägas mot varandra i utformandet av samhällets institutioner – och om vi inte tror att resultatet alls är genomförbart så har frågan inte besvarats. Samtidigt får målsättningen inte bli alltför nedtyngd av den aktuella världens alla begränsande omständigheter – de genomförbarhetsbegränsningar som ska räknas in är endast de som ofrånkomligen kvarstår när teoretikern föreställer sig mer gynnsamma (men inte orealistiska) omständigheter vad gäller materiella förutsättningar och individers moraliska motivation. Detta är den roll för politisk teori som bland annat kommer till uttryck i Rawls uppdelning mellan ideal teori och icke-ideal teori. Ideal teori är primär i den meningen att den anses nödvändig för att fastställa ett mål och en riktning för politiskt handlande under icke-ideala förhållanden. Målsättande teori har förvisso ett praktiskt och vägledande syfte, men dess primära uppgift är inte att peka ut vad som bör göras här och nu, för sådan vägledning är utifrån denna utgångspunkt beroende av att det existerar en målsättning, en förlaga gentemot vilken det existerande samhällets institutioner kan bedömas och som ger en färdriktning för politiskt reformarbete och handlande.

Den ideala teorins ambition att frigöra sig från rådande samhällsordning och resonera om det önskvärda vid gränsen för det möjliga innebär att den målsättning som tas fram med stor sannolikhet befinner sig på relativt stort avstånd från vad som är tillämbart i den aktuella världens tillstånd. En målsättande teori kan medföra ett stort glapp mellan beskrivningen av ett rättvist samhälle och frågan om vad som bör göras här och nu. För teoretiker som ser det som sin primära uppgift att faktiskt vara *vägledande* förefaller målsättande teori av detta slag vara mindre behjälplig. Att specificera idealens innebörd eller vilken målsättning som ytterst är möjlig anses ha begränsad relevans; dessa teoretiker fokuserar mer på att identifiera vilka alternativ som står öppna och vilka värden som realiseras respektive förloras i dessa alternativ. Frågan om genomförbarhet föregår härvidlag utvärderingskriterier och målsättningar – ett potentiellt “bör” som ligger utanför “kan” är inte något att ligga vaken över. Grundläggande för detta slags tänkande är att istället insistera på att ställa “vad bör göras”-frågan och att bedöma ett påstående om önskvärdhet i ljuset av vad som skulle hända om påståendet användes till grund för en handlingsrekommendation.

Idén om en strikt arbetsdelning mellan normativ teori och empirisk samhällsvetenskap ter sig i detta perspektiv som en dålig idé. Genomförbarhet är i sig ett normativt begrepp: det rymmer avvägningar beträffande vilka medel och kostnader som är rimliga att acceptera för att uppnå ett visst tillstånd, det rymmer

frågor om risk och oförutsedda konsekvenser, och så vidare. När frågan gäller praktisk vägledning är dessa avvägningar på intet sätt sekundära, och det är saker som det inte är rimligt för normativ analys att lämna obesvarade. Normativ teori måste således även ge sig i kast med att begripliggöra och diskutera den politiska verkligheten. Det innebär inte minst att människors rådande föreställningar och uppfattningar, både normativa och empiriska, blir relevanta faktorer att ta hänsyn till inom normativ teori. Om den politiska teorins syfte är vägledning kan den inte radikalt frigöra sig från existerande uppfattningar och föreställningar om politik, samhälle och moral.

En stark form av realism (den sista av de fyra metateoretiska utgångspunkter som behandlades) betraktar utforskandet av sådana moraliska, sociala och politiska uppfattningar – deras uppkomst, reproduktion och implikationer för samhällslivet – som den primära uppgiften för politisk teori. Syftet är att *tolka* och begripliggöra det politiska livet genom att studera politiskt tänkande som sådant och de sociala föreställningar som präglar olika samhällen. En sådan politisk teori kan visa på inkoherens mellan vedertagna värden och uppfattningar, och förklara hur samhällsutvecklingen eventuellt medför problem för etablerade föreställningar om samhället. Därigenom kan även detta slags realism ha en praktisk funktion i ett samhälles offentliga diskussion kring politiska frågor, men det är väsensskilt från en uttryckligt normativ politisk teori som anser sig komma med svar på hur institutioner och policy bör utformas.⁴⁵⁰ (Eftersom denna avhandling har handlat om normativ teori har den starka formen av realism inte figurerat i den senare framställningen.)

Denna genomgång av den metateoretiska litteraturen och utmejslandet av de fyra positionerna utgör ett bidrag till litteraturen om realism och idealism i politisk teori, och min förhoppning är att den kan vara till nytta för andra som har behov av att navigera i litteraturen eller sätta ord på sina egna utgångspunkter, oavsett vilket slags normativ frågeställning som kan tänkas vara föremål för analys.

* * *

Dessa metateoretiska utgångspunkter och begrepp har i avhandlingen kombinerats med ett försök att klargöra den normativa skiljelinjen mellan liberala nationalisterna och liberala universalisterna i frågor om migration och nationalstat. Jag har försökt att visa på vilket sätt olika metateoretiska utgångspunkter figurerar i denna normativa litteratur.

⁴⁵⁰ Se exempelvis Freedens, "Interpretative Realism and Prescriptive Realism"; och Freedens, "The Professional Responsibilities of the Political Theorist".

I kapitel 3 gjorde jag bland annat en övergripande tolkning av den liberala nationalismen som en position som påtagligt tar hänsyn till genomförbarhet och som genomsyras av en vägledande ambition. Detta utgjorde ett första steg i att begripliggöra hur normativa frågor om nationalstat och migration relaterar till metateoretiska utgångspunkter. För att förtydliga strukturen hos den liberala nationalismens genomförbarhetsargument introducerade jag en distinktion mellan samlevnad, gemenskap och inträde som tre grundläggande typer av politisk-teoretiska (och praktiska) frågor. Till skillnad från till exempel Rawls, vars antaganden innebar att hans teori om rättvisa endast adresserade villkoren för en befolknings samlevnad inom en stat, tycks liberal nationalism bäst kunna beskrivas som en position som motiverar ett ställningstagande som bygger på påstådda relationer mellan de tre domänerna – relationer som man möjligen kan hävda att Rawls implicit erkände genom sina antaganden om inträde och om vad för slags gemenskap som präglade befolkningen.

Den liberal-nationalistiska positionen avspeglar en realistisk utgångspunkt bland annat genom att den ifrågasätter att det rätta sättet att bedriva politisk teori på är att avgränsa sig till ett enskilt ideal och en specifik domän för att specificera vad idealet som sådant tycks kräva. Med en utgångspunkt som istället syftar till att fastställa den yttersta innebörden av olika ideal i en viss fråga kan det tvärtom framstå som metodologiskt nödvändigt att försöka isolera olika typer av frågeställningar från varandra. Den liberala nationalismen insisterar på att normativ teori bör hantera och ta ställning till eventuella målkonflikter mellan de olika domänerna. Man kan såklart vara oense om och under vilka omständigheter det existerar sådana målkonflikter, och ännu mer självklart vara oense om vad som isåfall utgör den korrekta prioriteringen. Hur som helst, mitt förslag är att alla sådana diskussioner vinner ökad precision med hjälp av den horisontella dimensionens uppdelning mellan samlevnad, gemenskap och inträde.

7.2 Tre analyser

I kapitel 4, 5 och 6 har jag använt denna analysram för att klargöra olika aspekter av det normativa problemet kring nationalstat och migration, och visa på hur metateoretiska utgångspunkter påverkar analysen.

Den kritiska tes som jag har drivit och försökt illustrera tar sin utgångspunkt i en svag realism. Utifrån denna position bör utvärderingskriterier eller målsättningar som utarbetats utan större hänsyn till genomförbarhet eller målkonflikter i relation till andra ideal betraktas med försiktighet av den som söker normativ vägledning här och nu. Detta är naturligtvis inte ett argument som kan

anföras mot liberal universalism som helhet, utan endast i de fall där argumentet tycks vila på idealistisk grund utan att tydligt adressera implikationerna av denna utgångspunkt. Kapitlen om demokrati och välfärdsstaten syftade till att utveckla och illustrera detta argument. Liberal universalism fokuserar i dessa fall mer på idealen och dess implikationer än på de sociala, kulturella och politiska förutsättningar som krävs för att idealen framgångsrikt ska kunna institutionaliseras och leda till ett liberalt samhälle i praktiken. Huruvida detta beror på en metodologisk hållning, eller helt enkelt på en grundmurad optimism i fråga om de liberala idealens möjlighet att erhålla stöd och efterlevnad, skiljer från fall till fall.

Vad gäller demokratiska ideal (kapitel 4) tog jag som utgångspunkt det demokratiska "underskott" som uppkommit genom kombinationen av å ena sidan migration och å andra sidan en politik som begränsar rösträtten till medborgare (och begränsar medborgarskapet till personer som varit bosatta i ett land länge, kan uppvisa språk- och samhällskunskap, med mera). Kombinationen av dessa företeelser ger upphov till en tydlig form av politisk ojämlikhet: alla som lever i ett samhälle och under dess institutioner har inte samma rätt och möjlighet att påverka politiken och samhällets utformning.

Min analys av detta problem var inriktad på den inom samtida demokratiteori livliga diskussionen om hur demokratins "enhet" och "demos" bör avgränsas. Jag hävdade att om utgångspunkten är demokratins ideal som politisk jämlikhet och rätten till inflytande oaktat frågor om insitutionalisering och legitimitet, så framstår staters praxis av att begränsa rösträtten tveklöst som ett demokrati-problem. Det existerar då inget genuint dilemma, ty utifrån demokratiska skäl kan inte begränsningar av rösträtten vara motiverade. Bilden förändras dock om fokus istället läggs på vilka *förutsättningar* som krävs för demokratiskt beslutsfattande. Legitimiteten för demokratiska beslut beror inte bara på om de demokratiska procedurerna betraktas som rättvisa och skäliga som sådana. Enligt traditionella föreställningar om demokrati kommer legitimiteten också ur att besluten bildar uttryck för "folkets" självbestämmande. I så fall är demokratisk legitimitet beroende av att frågan om själva enheten och vilka som bör vara röstberättigade redan är löst och svaret accepterat. Genom procedurer som aggregerar och tar hänsyn till "allas" preferenser löser demokratiska institutioner behovet av att komma fram till en gemensam lösning och gemensamma regler även i de fall där individernas preferenser och värden skiljer sig åt. Men om det uppstår oenighet om just vilka som legitimt tillhör gruppen "alla" så kan detta inte i sig lösas genom demokratiska procedurer. En sådan oenighet är samtidigt potentiellt destabiliserande för demokratins förmåga att generera beslut som uppfattas som legitima. Är Brexit illegitim därför att omröstningen inte inkluderade utländska

invånare? Eller hade Brexit tvärtom varit illegitim om utländska invånare hade varit inkluderade och resultatet blivit annorlunda? En vägledande ansats måste ta hänsyn till att storskalig oenighet i en sådan fråga utgör en potentiell kris för demokratiska institutioner.

Sådana resonemang kan anföras som skäl till existerande praxis att stater begränsar inträde och villkorar medborgarskapet med åtföljande rösträtt. Ett fokus på demokratins förutsättningar tycks alltså leda till en motsatt diagnos av det demokratiska underskottet. Givet att demokratin verkar förutsätta "enighet om enheten" medför migration ett demokratiskt dilemma, där demokratins ideal om jämlikhet drar i riktning åt inkludering av alla som lever under jurisdiktionen, medan behovet av att grunda beslutsfattandet på ömsesidig tillhörighet till ett kollektiv av någon form drar i riktning åt att villkora rösträtten kriterier för medlemskap i samhället betraktat som politisk gemenskap snarare än bara territoriell jurisdiktion. Paradoxalt nog kan man säga att ju starkare krav på omedelbar inkludering och rösträtt som en demokratiteori ställer, desto starkare demokratiska skäl uppkommer i praktiken för att begränsa migration, för migration är nu mer kostsamt i relation till demokratins förutsättningar.

Om frågan gäller huruvida värnandet av demokrati och andra institutioner kan utgöra ett skäl för migrationsbegränsning är det viktigt att fråga sig i vilken mån de samtida diskussionerna om demosproblem inte tar praktisk hänsyn till förutsättningarna för en fungerande demokrati. Om de bedrivs utifrån en metateoretisk utgångspunkt där syftet i första hand är att fastställa de demokratiska idealens innebörd, och möjligen använda dessa ideal som grund för utvärdering och kritik av staters praxis, så innebär det samtidigt att sådan normativ teori är vanskelig att använda som vägledning för hur institutioner och policy faktiskt bör utformas. Som utvärderande normativ teori kan de ha sin giltighet, men den kritiska distans som karakteriserar dessa teorier har också ett pris i att de tappar i relevans för hur demokratiska stater bör utforma sin migrations- och medborgarskapspolitik.

* * *

Vad gäller välfärdsstaten (kapitel 5) kontrasterade jag den liberala nationalismens försvar av statlig kontroll av migration med Joseph Carens inflytelserika argument för öppna gränser. I Carens argument betraktas grundläggande ordning som det enda giltiga skälet för begränsning av migration. Jag kritiserade Carens för att inte på allvar begrunda frågor om policyimplikationer och vägledning utifrån denna position. Ett större fokus på "vad bör göras"-frågan leder till insikten, menade jag, att den distinktion mellan välfärdsrättigheter och ordning som Carens resonemang grundar sig i är rimlig endast om man i hög grad lämnar den konkreta

politiska kontexten. Ett större fokus på kontexten och välfärdsstatens funktion i moderna samhällen leder till att det normativa problemet framstår i en annan dager jämfört med den ideala nivå som Carens argument rör sig på. Idealismens ovilja att närma sig kontexten och adressera “vad som bör göras”-frågan medför att aspekter av det normativa problemet aldrig blir belysta.

Jag illustrerade detta med ett historiskt och kontextuellt argument kring välfärdsstatens funktion att säkra ekonomisk och social trygghet, och menade där att välfärdsstaten utgör en delförklaring till den epok av relativt hög politisk och social stabilitet som präglat västvärlden under andra halvan av 1900-talet i jämförelse med den första. Argumentet tog också fasta på en annan aspekt av idealismen, nämligen tendensen att ta just politisk och social ordning för givet och, som en följd av detta, utgå från att normativ teori handlar om mer långtgående ambitioner, så som t.ex. jämlikhet och social rättvisa. Välfärdsstatens historia och praktiska funktion kan dock inte reduceras till instrument för att förverkliga jämlikhet eller social rättvisa, och det är därför ett misstag att föreställa sig att politisk ordning och välfärdssystem är helt separata företeelser. En metodologi som utgår från att det första steget för politisk teori är att frigöra sig så mycket som möjligt från den aktuella världens olika omständigheter tenderar att missa detta, och eftersom det “andra” steget (att härleda implikationer under icke-ideala förutsättningar) sällan kommer till skott, blir sådan normativ politisk teori missvisande ur praktisk synvinkel – den adresserar inte det problem som medborgare och politiker står inför.

Joseph Carens utgör ett exempel på en sådan hållning. Carens ovilja eller oförmåga att utifrån en målsättning av öppna gränser ge vägledning för politiskt handlande är ett genomgående drag i hans metodologi. Det grundläggande syfte som kommer till uttryck i Carens tänkande är att inta en kritisk distans till den aktuella världens omständigheter, så att företeelser som kan anses olyckliga utifrån ett normativt ideal inte undslipper kritik bara för att de påstås vara en nödvändig eller ofrånkomlig del av den rådande samhällsordningen. Vad mitt argument riktade in sig på var att denna kritiska distans intas på bekostnad av den normativa teorins relevans. Detta gäller särskilt den starka form av idealism som Carens ger uttryck för, där utvärdering tycks vara den allt överskuggande ambitionen och vägledning är sekundärt. Det är en metodologisk hållning som tillåter teoretikern att avfärda existerande institutioner som radikalt undermåliga, men utan att ställa krav på honom eller henne att ta sig an frågan om reform och transition – frågor som i sin tur, vilket är poängen ovan, kan säga oss något substantiellt om innebörden av och förutsättningarna för olika ideal.

* * *

Slutligen återvände jag till den politiska fråga som avhandlingen tog sin utgångspunkt i: asylrätten och staters agerande i relation till denna rättighet. Här växlade jag till en mer utforskande och klargörande ambition, snarare än att ha ambitionen att kritisera en idealistisk utgångspunkt. De begrepp och tankeredskap kring efterlevnad, ideal teori och icke-ideal teori som utvecklades i kapitel 2 togs i bruk för att på ett sammanhållet sätt diskutera asylrätten både som en *respons* på bristande efterlevnad och som en lösning som i sig själv är drabbad av icke-efterlevnad.

Att människor befinner sig på flykt kan betraktas som ett resultat av staters oförmåga att efterleva och upprätthålla grundläggande rättigheter. Asylrätten utgör i den meningen ett svar på en efterlevnadsproblematik. Vilka skyldigheter har andra stater att överta ansvaret för de människor som blivit lidande? Principer för sådan överföring av ansvar kan vara mer eller mindre krävande. Saken beror på en normativ värdering av vad som ligger i vågskålarna: å ena sidan vad konsekvenserna skulle vara för flyktingar i avsaknad av en möjlighet till asyl; å andra sidan vilka kostnader för stater och dess befintliga medborgare som flyktingmottagande medför. En krävande princip för asyl innebär ett ansvarsövertagande som begränsas först när det mottagande samhället kan befara långtgående konsekvenser för grundläggande samhällsfunktioner. En mindre krävande princip anser att ansvarsöverföring begränsas redan på ett tidigare stadium, utifrån värderingen att medborgarna har legitima intressen bortom grundläggande social och politisk ordning. Här kommer alltså tydliga normativa skillnader till uttryck – en skillnad i värderingen av universella och partikulära skyldigheter.

Den princip som tycks komma till uttryck i den nuvarande asylrätten är att en stat inte kan begränsa sina åtaganden. Detta avspeglas i flyktingkonventionen, som formulerades i hopp och förväntan om att internationella samarbeten skulle komma till stånd för att utjämna ansvaret och undvika att enskilda stater tvingas bära en orimlig börda. Men den faktiska avsaknaden av internationella samarbeten innebär dock att det land som en person söker asyl i också i praktiken blir det land som erbjuder uppehälle. Detta har bidragit till att asyl gått från att ses som en tillfällig lösning, så länge en person skulle befinna sig i risk i hemlandet, till att utgöra en permanent form av migration, som tänks resultera i en status av *invånare* eller ny *medborgare*. Detta trots att flyktingkonventionen ger uttryck för den mindre krävande innebörden av asyl, som i första hand en lösning på en akut situation och som således i första hand innebär en status av *gäst*.

Det nuvarande systemet präglas dock av omfattande icke-efterlevnad, i bemärkelsen att möjligheter att söka asyl beskärs med hjälp av olika former av obstruktionspolitik. Bör denna obstruktionspolitik, denna ovilja att efterleva vad

asylrätten kräver, utgöra ett skäl till att revidera vilka principer som asylrätten ska ge uttryck för och institutionalisera? Olika metateoretiska utgångspunkter tenderar att ge olika svar på denna fråga. En stark idealism tenderar att se icke-efterlevnad som ovidkommande; det utgör inget skäl till anpassning av vad som ska anses vara önskvärt. En realistisk utgångspunkt tenderar att oro sig över konsekvenserna av icke-efterlevnad och anpassar hellre befintliga institutioner till att föreskriva handlingar och agerande som kan förväntas efterlevas.

Eftersom denna kontrast framkommit tydligt i tidigare kapitel tog jag mig nu för att diskutera problemet utifrån en svag idealism istället, en utgångspunkt som till skillnad från stark idealism rymmer olika sätt att hantera bristande motivation och efterlevnad. Hur ter sig stateras obstruktionspolitik ur detta perspektiv, och utgör den ett skäl till att rekommendera en mindre krävande princip? Mitt svar var att den svaga idealismen kan acceptera obstruktionspolitik, som en möjlig respons under vissa icke-ideala omständigheter. Huruvida obstruktionspolitiken bör föranleda mer genomgripande förändringar i synen på vad en asylrätt bör kräva beror, visade jag i mitt resonemang, på vilken analys som görs av orsakerna till obstruktionspolitiken. I en svag idealism är skillnaden mellan "mjuka" och "hårda" genomförbarhetsbegränsningar fundamental – och det är frågan om hur obstruktionspolitiken och dess underliggande orsaker kategoriseras utifrån denna distinktion som avgör om och på vilket sätt beskrivningen av en önskvärd asylrätt och ett önskvärt flyktingsystem påverkas. I slutändan hamnar vi i frågor som har att göra med uppfattningar och bedömningar av hur människor och stater fungerar och vilka principer de under ideala omständigheter skulle kunna tänkas efterleva. Hur pass överkomliga är de partikulära identiteter och moraluppfattningar som ger upphov till oviljan att efterleva vad asylrätten tycks kräva?

7.3 Några begränsningar

Slutligen är det på sin plats att påminna om några begränsningar med avhandlingens argument och påtala relevanta frågor som inte har adresserats. Att mitt huvudsakliga budskap har varit klagörande och kritiskt innebär att jag inte fullt ut har försökt försvara liberal nationalism som politisk-teoretisk position mot tänkbara invändningar. Exempelvis är det enkelt att i sig anföra ett realistiskt argument mot liberal nationalism och dess anspråk på att utgå från "verkligheten". Är det inte så att utvecklingen sprungit ifrån föreställningen om ett samhälle präglad av kollektiv identitet och gemenskap? Har denna föreställning ens någonsin varit en adekvat karakterisering av ett samhälle? Samma sak gäller de

återkommande argumenten kring olika efterlevnadsproblem. Om sådana problem är relevanta för vilka ideal och institutioner som är önskvärda, och om ideal måste bedömas utifrån i vilken mån deras upprätthållande inte kräver drakoniska medel, så kan liberala nationalisterna inte undkomma ansvar för det tvång och de maktmedel som krävs för att upprätthålla kontroll över gränser och uppehåll. Det vore naturligtvis otillbörligt utifrån en politisk-teoretisk realism att anta full efterlevnad av potentiella migranter i relation till statens anspråk på bestämmanderätt. Ett sådant antagande skulle innebära att inga moraliska kostnader för att uppnå efterlevnad kan uppstå, vilket i sin tur vore att ge en missvisande bild av det normativa problemet.⁴⁵¹ Därtill, i den verkliga världen innebär gränskontroll naturligtvis inte att migration upphör att existera; företeelser som irreguljära migranter, människosmuggling, och så vidare, är mer eller mindre ofrånkomliga inslag i en värld där stater försöker reglera migration. Genomförbarhetskalkyler av detta slag kan alltså självklart göras även utifrån universalistiska utgångspunkter, och om bristande genomförbarhet och efterlevnad är giltiga invändningar i normativ teori kan sådana skäl på goda grunder anföras även mot den liberala nationalismen.

Jag har här inte sett det som min uppgift att diskutera sådana invändningar. Jag har inte heller bemött mer uttryckligt optimistiska argument och antaganden kring att universalistiska ideal och institutioner faktiskt skulle kunna vara genomförbara. Personligen betraktar jag visserligen de flesta sådana argument som präglade av en ogrundad optimism och framstegstro – men avhandlingen som sådan har inte haft för avsikt att bemöta argument som hävdar att universalistiska ideal och institutionella arrangemang *är* inom nära räckhåll. Fokus har istället legat på kritik av politisk teori som av metodologiska skäl medvetet frångår den aktuella världen och i hög grad *åsidosätter* frågor om genomförbarhet. Som sagt, avhandlingens argument är begränsat. Jag anser mig bara ha pekat ut en tendens, nämligen att universalistiska liberaler ofta har en metateoretisk utgångspunkt som i sig innebär att resultaten inte omedelbart har policyimplikationer – och att detta alltför sällan föranleder självreflektion kring resultatens värde och relevans.

Dessa brasklappar bör läsaren ha i åtanke när det gäller det kritiska budskapet som framkommit i kapitlet om demokrati, välfärdsstat och asylrätt. Jag hoppas ändå att kapitlet har visat på värdet av att belysa betydelsen av metateoretiska utgångspunkter i allmänhet, och i synnerhet den realistiska poängen om vikten av att "stanna kvar" i den sociala och politiska verkligheten, snarare än att utgå från att den politiska teoretikerns uppdrag är att abstrahera bort så många empiriska omständigheter som möjligt. Men detta metateoretiskt grundade argument mot

⁴⁵¹ Eller som det uttrycks av Carens, i en mening som ofta citeras: "Borders have guards and the guards have guns." (Carens, "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders", 251).

liberal universalism är alltså inte detsamma som ett grundmurat försvar av liberal nationalism; det finns en rad kritiska punkter som skulle behöva behandlas för att avhandlingen skulle utgöra ett övertygande argument för denna position. Om någon skulle kritisera liberal nationalism för att vara i sig orealistisk måste jag öppet erkänna att avhandlingen som sådan inte erbjuder ett tillräckligt försvar.

Litteraturförteckning

- Abizadeh, Arash. "Democratic Theory and Border Coercion: No Right to Unilaterally Control Your Own Borders". *Political Theory* 36, nr 1 (2008): 37–65.
- . "Liberal Nationalist versus Postnational Social Integration: On the Nation's Ethno-Cultural Particularity and 'Concreteness'". *Nations and Nationalism* 10, nr 3 (2004): 231–50.
- Alesina, Alberto, Edward Glaeser, och Bruce Sacerdote. "Why Doesn't the United States Have a European-Style Welfare State?" *Brookings Papers on Economic Activity* 2001, nr 2 (2001): 187–277.
- Anderson, Benedict. *Imagined Communities*. 1983. Reprint, London: Verso, 2006.
- Arendt, Hannah. *Totalitarismens ursprung*. Göteborg: Daidalos, 2016.
- Aron, Raymond. *Memoirs: Fifty Years of Political Reflection*. New York: Holmes & Meier, 1983.
- Baderin, Alice. "Two Forms of Realism in Political Theory". *European Journal of Political Theory* 13, nr 2 (2014): 132–53.
- Badersten, Björn. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur, 2006.
- Bader, Veit. "The Ethics of Immigration". *Constellations*, 2005.
- Barry, Brian. *Culture and Equality*. Cambridge: Polity Press, 2001.
- . "The Quest for Consistency: a Sceptical View". I *Free Movement. Ethical Issues in the Transnational Migration*, redigerad av Brian Barry och Robert Goodin. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 1992.
- Barry, Brian, och Robert E. Goodin, red. *Free Movement. Ethical Issues in the Transnational Migration*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 1992.
- Bauböck, Rainer. "Expansive Citizenship—Voting beyond Territory and Membership". *Political Science & Politics* 38, nr 4 (2005): 683–87.
- . "Morphing the Demos into the Right Shape. Normative Principles for Enfranchising Resident Aliens and Expatriate Citizens". *Democratization* 22, nr 5 (2015): 820–39.

- . "Political Membership and Democratic Boundaries". I *The Oxford Handbook of Citizenship*, redigerad av Ayelet Shachar, Rainer Bauböck, Irene Bloemraad, och Maarten Vink. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- . "Refugee Protection and Burden-Sharing in the European Union". *JCMS: Journal of Common Market Studies* 56, nr 1 (2018): 141–56.
- . "Temporary Migrants, Partial Citizenship and Hypermigration". *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 14, nr 5 (2011): 665–93.
- . *Transnational Citizenship*. Aldershot: Edward Elgar, 1994.
- Beckman, Ludvig. "Citizenship and Voting Rights: Should Resident Aliens Vote?" *Citizenship Studies* 10, nr 2 (2006): 153–65.
- . "Democratic Inclusion, Law, and Causes". *Ratio juris* 21, nr 3 (2008): 348–64.
- . "Irregular Migration and Democracy: the Case for Inclusion". *Citizenship Studies* 17, nr 1 (2013): 48–60.
- . "Is Residence Special? Democracy in the Age of Migration and Human Mobility". I *Territories of Citizenship*, redigerad av Ludvig Beckman och Eva Erman. London: Palgrave Macmillan, 2012.
- Benhabib, Seyla. *Another Cosmopolitanism*. Oxford University Press, 2006.
- . *The Claims of Culture*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2002.
- . *The Rights of Others*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Berman, Sheri. *The Primacy of Politics. Social Democracy and the Making of Europe's Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- . *The Social Democratic Moment. Ideas and Politics in the Making of Interwar Europe*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998.
- Betts, Alexander. "The Normative Terrain of the Global Refugee Regime". *Ethics & International Affairs* 29, nr 4 (2015): 363–75.
- Betts, Alexander, och Paul Collier. *Refuge: Transforming a Broken Refugee System*. Penguin Books, 2017.
- Bevelander, Pieter, Christian Fernández, och Anders Hellström. "Att bli medborgare, att vara medmänniska". I *Vägar till medborgarskap*, redigerad av Pieter Bevelander, Christian Fernández, och Anders Hellström, 143–66. Lund: Arkiv, 2011.
- . "Vägar till medborgarskap". I *Vägar till medborgarskap*, redigerad av Pieter Bevelander, Christian Fernández, och Anders Hellström, 9–28. Lund: Arkiv, 2011.
- Blake, Michael. "Immigration, Jurisdiction, and Exclusion". *Philosophy & Public Affairs* 41, nr 2 (2013): 103–30.
- Bloom, Tendayi. *Noncitizenism*. Taylor & Francis, 2017.

- Bosniak, Linda. "Critical Reflections on 'Citizenship' as a Progressive Aspiration". I *Labour Law in an Era of Globalization*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Boswell, Christina. *The Ethics of Refugee Policy*. Aldershot: Ashgate, 2005.
- . "The 'External Dimension' of EU Immigration and Asylum Policy". *International Affairs* 79, nr 3 (2003): 619–38.
- Bremdal, Patrik. *Rätt till medborgarskap? Om de svenska naturaliseringsreglerna*. Uppsala: Iustus förlag, 2016.
- Brubaker, Rogers. *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992.
- . "The Manichean Myth: Rethinking the Distinction Between 'Civic' and 'Ethnic' Nationalism". I *Nation and National Identity: The European Experience in Perspective*, 55–71. Zürich: Rüegger, 1999.
- Bufacchi, Vittorio. "The Enlightenment, Contractualism and the Moral Polity". I *The Enlightenment and Modernity*, redigerad av Norman Geras och Robert Wokler, 204–24. London: Palgrave Macmillan, 2000.
- Buttigieg, Eugene, och Daniela DeBono. "Country Report on Citizenship Law: Malta", 2015. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3061895.
- Calhoun, Craig J. "The Class Consciousness of Frequent Travelers: Toward a Critique of Actually Existing Cosmopolitanism". *The South Atlantic Quarterly* 101, nr 4 (2003): 869–97.
- Canovan, Margaret. *Nationhood and Political Theory*. Aldershot: Edward Elgar Publishing, 1996.
- . "Patriotism Is Not Enough". *British Journal of Political Science* 30, nr 3 (2000): 413–32.
- . *The People*. Cambridge: Polity Press, 2005.
- Carens, Joseph. "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders". *The Review of Politics* 49, nr 2 (1987): 251–73.
- . "Alternative Approaches to Political Theory: A response to Miller, Bauböck, and Abizadeh". *Political Theory* 43, nr 3 (2015): 401–11.
- . "An Overview of the Ethics of Immigration". *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 17, nr 5 (2014): 538–59.
- . *Equality, Moral Incentives, and the Market: An Essay in Utopian Politico-Economic Theory*. Chicago: University of Chicago Press, 1981.
- . "Migration and Morality: A Liberal Egalitarian Perspective". I *Free Movement: Ethical Issues in the Transnational Migration of People and of Money*, redigerad av Brian Barry och Robert E. Goodin, 25–47. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 1992.

- . "Realistic and Idealistic Approaches to the Ethics of Migration". *The International Migration Review* 30, nr 1 (1996): 156–70.
- . "Refugees and the Limits of Obligation". *Public Affairs Quarterly* 6, nr 1 (1992): 31–44.
- . *The Ethics of Immigration*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- . "The Philosopher and the Policymaker". I *Immigrant Admissions. The Search for Workable Policies in Germany and the United States*, redigerad av Kay Hailbronner, David A. Martin, och Hiroshi Motomura, 3–50. Oxford: Bergahn Books, 1997.
- Carey, Brian. "Towards a 'Non-Ideal' Non-Ideal Theory". *Journal of Applied Philosophy* 32, nr 2 (2015): 147–62.
- Carr, Edward H. *The Twenty Years's Crisis 1919–1939. An Introduction to the Study of International Relations*. 1939. Reprint, London: MacMillan, 1946.
- Carrera, Sergio. "How Much Does EU Citizenship Cost? The Maltese Citizenship-for-Sale Affair: A Breakthrough for Sincere Cooperation in Citizenship of the Union?", 25 april 2014.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2430117.
- Chahboun, Naima. "Nonideal Theory and Compliance—A Clarification". *European Journal of Political Theory* 14, nr 2 (2014): 229–45.
- . "Three Feasibility Constraints on the Concept of Justice". *Res Publica* 23, nr 4 (2016): 1–22.
- Cherem, Max. "Refugee Rights: Against Expanding the Definition of a 'Refugee' and Unilateral Protection Elsewhere". *The Journal of Political Philosophy* 24, nr 2 (2016): 183–205.
- Chetail, Vincent. "Are Refugee Rights Human Rights? An Unorthodox Questioning of the Relations between Refugee Law and Human Rights Law". I *Human Rights and Immigration*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Cohen, Elizabeth F. *Semi-Citizenship in Democratic Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Cohen, Gerald. "Facts and Principles". *Philosophy & Public Affairs* 31, nr 3 (2003): 211–35.
- . *Rescuing Justice and Equality*. Harvard University Press, 2009.
- . *Varför inte socialism?* Göteborg: Daidalos, 2013.
- Cole, Phillip. *Philosophies of Exclusion: Liberal Political Theory and Immigration*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000.
- Connor, Walker. "The Timelessness of Nations". *Nations and Nationalism* 10, nr 1–2 (2004): 35–47.

- Cowen, Tyler. "The Importance of Defining the Feasible Set". *Economics & Philosophy* 23, nr 1 (2007): 1–14.
- Dahl, Robert A. *Demokratin och dess antagonister*. Stockholm: Ordfront, 1999.
- Den Heijer, Maarten. *Europe and Extraterritorial Asylum*. Bloomsbury Publishing, 2012.
- DN. "Kraftigt höjd flyktingprognos". *Dagens Nyheter*, 20151022.
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/kraftigt-hojd-flyktingprognos/>.
- Elster, Jon. *Alexis de Tocqueville. The First Social Scientist*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- . *Explaining Social Behavior. More nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Erman, Eva. "The Boundary Problem and the Ideal of Democracy". *Constellations* 21, nr 4 (2014): 535–46.
- Erman, Eva, och Niklas Möller. "Three Failed Charges against Ideal Theory". *Social Theory and Practice* 39, nr 1 (2013): 19–44.
- Esaiasson, Peter, Mikael Persson, Mikael Gilljam, och Torun Lindholm. "Reconsidering the Role of Procedures for Decision Acceptance". *British journal of political science*, 2016, 1–24.
- Estlund, David. *Democratic Authority: A Philosophical Framework*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008.
- . "Human Nature and the Limits (If Any) of Political Philosophy". *Philosophy & Public Affairs* 39, nr 3 (2011): 207–37.
- . "Utopophobia". *Philosophy & public affairs* 42, nr 2 (2014): 113–34.
- Farrelly, Colin. "Justice in Ideal Theory: A Refutation". *Political Studies* 55, nr 4 (2007): 844–64.
- Ferge, Zusza. "And what if the state fades away?" I *The End of the Welfare State? Responses to State Retrenchment*, redigerad av Stefan Svallors och Peter Taylor-Gooby. London: Routledge, 1999.
- Fernandez, Christian. *Medborgarskap efter nationalstaten?* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2005.
- Ferracioli, Luara. "The Appeal and Danger of a New Refugee Convention". *Social Theory and Practice* 40, nr 1 (2014): 123–44.
- Floyd, Jonathan. "Should Political Philosophy be more Realistic?" *Res Publica* 16, nr 3 (2010): 337–47.
- Forrester, Katrina. "Hope and Memory in the Thought of Judith Shklar". *Modern Intellectual History* 8, nr 3 (2011): 591–620.

- Frazer, Michael L. "Utopophobia as a Vocation: The Professional Ethics of Ideal and Nonideal Political Theory". *Social Philosophy & Policy* 33, nr 1–2 (2016): 175–92.
- Freeden, Michael. "Interpretative Realism and Prescriptive Realism". *Journal of Political Ideologies* 17, nr 1 (2012): 1–11.
- . "The Professional Responsibilities of the Political Theorist". I *Liberalism as Ideology: Essays in Honour of Michael Freedon*, redigerad av Ben Jackson och Marc Stears. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Freeman, Samuel. "Original Position". Redigerad av Edward N. Zalta. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University, 2016.
- Galston, William A. "Realism in Political Theory". *European Journal of Political Theory* 9, nr 4 (01 oktober 2010): 385–411.
- Gellner, Ernest. *Nationalism*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1997.
- . "Trust, Cohesion, and the Social Order". I *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, redigerad av Diego Gambetta, 142–57. Cambridge, MA: Basil Blackwell, 1988.
- Geuss, Raymond. *Philosophy and Real Politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008.
- Gibney, Matthew. "Asylum and the Principle of Proximity". *Ethics, Place & Environment* 3, nr 3 (2000): 313–17.
- . "A Thousand Little Guantanamos: Western States and Measures to Prevent the Arrival of Refugees". I *Displacement, Asylum, Migration: The Oxford Amnesty Lectures 2004*, redigerad av Kate E. Tunstall, 139–69. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- . "Political Theory, Ethics, and Forced Migration". I *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*, redigerad av Elena Fiddian-Qasmiyeh, Gil Loescher, Katy Long, och Nando Sigona, 48–59. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- . "Refugees and Justice between States". *European Journal of Political Theory* 14, nr 4 (2015): 448–63.
- . *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Gilabert, Pablo, och Holly Lawford-Smith. "Political Feasibility: A Conceptual Exploration". *Political studies* 60, nr 4 (01 december 2012): 809–25.
- Gilbert, Margaret. *Joint Commitment. How We Make the Social World*. New York: Oxford University Press, 2014.
- Gledhill, James. "Rawls and Realism". *Social Theory and Practice* 38, nr 1 (2012): 55–82.

- Goodin, Robert E. "Enfranchising All Affected Interests, and Its Alternatives". *Philosophy & public affairs* 35, nr 1 (01 januari 2007): 40–68.
- . "Enfranchising all subjected, worldwide". *International Theory* 8, nr 3 (2016): 365–89.
- . *Reasons for Welfare. The Political Theory of the Welfare State*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1988.
- . "What is So Special about Our Fellow Countrymen?" *Ethics* 98, nr 4 (1988): 663–86.
- Goodwin-Gill, Guy S. "The International Law of Refugee Protection". I *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*, redigerad av Elena Fiddian-Qasmiyeh, Gil Loescher, Katy Long, och Nando Sigona. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Goodwin-Gill, Guy S., och Jane McAdam. *The Refugee in International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Habermas, Jürgen. "On the Relation between the Nation, the Rule of Law, and Democracy". I *The Inclusion of the Other*, 129–53. Cambridge, MA: MIT Press, 1998.
- . "Struggles for Recognition in the Democratic State". I *The Inclusion of the Other*, 203–36. Cambridge, MA: MIT Press, 1998.
- Hacohen, Malachi Haim. *Karl Popper – the Formative Years, 1902-1945. Politics and Philosophy in Interwar Vienna*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Hall, Edward. "Political Realism and Fact-Sensitivity". *Res Publica* 19, nr 2 (01 maj 2013): 173–81.
- Hamlin, Alan, och Zofia Stemplowska. "Theory, Ideal Theory and the Theory of Ideals". *Political Studies Review* 10, nr 1 (2012): 48–62.
- Hammar, Tomas. "Citizenship: Membership of a Nation and of a State". *International Migration* 24, nr 4 (1986): 735–48.
- . *Democracy and the Nation State*. Avebury: Aldershot, 1990.
- Hardin, Russell. *Collective Action*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1982.
- . *David Hume. Moral and Political Theorist*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Hathaway, James C. "A Reconsideration of the Underlying Premise of Refugee Law". *Harvard International Law Journal* 31 (1990): 129.
- . "Reconceiving Refugee Law as Human Rights Protection". *Journal of Refugee Studies* 4, nr 2 (1991): 113–31.

- Hathaway, James C., och Anne K. Cusick. "Refugee Rights Are Not Negotiable". *Georgetown Immigration Law Journal* 14 (1999): 481–539.
- Hathaway, James C., och R. Alexander Neve. "Making International Refugee Law Relevant Again: a Proposal for Collectivized and Solution-Oriented Protection". *Harv. Hum. Rts. J.* 10 (1997): 115.
- Hayward, Clarissa Rile. "Democracy's Identity Problem: Is 'Constitutional Patriotism' the Answer?" *Constellations* 14, nr 2 (2007): 182–96.
- Hermansson, Jörgen. *Spelteorins nytta. Om rationalitet i vetenskap och politik*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1990.
- Hess, Andreas. *The Political Theory of Judith N. Shklar: Exile from Exile*. Springer, 2014.
- Hinnfors, Jonas, Andrea Spehar, och Gregg Bucken-Knapp. "The Missing Factor: why Social Democracy can Lead to Restrictive Immigration Policy". *Journal of European Public Policy* 19, nr 4 (2012): 585–603.
- Hirsch, Asher Lazarus, och Nathan Bell. "The Right to Have Rights as a Right to Enter: Addressing a Lacuna in the International Refugee Protection Regime". *Human Rights Review* 18, nr 4 (2017): 417–37.
- Hirschman, Albert O. *Den reaktionära retoriken*. Stockholm: Ordfront, 1996.
- Holtug, Nils. "Identity, Causality and Social Cohesion". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43, nr 7 (2017): 1084–1100.
- Honig, Bonnie, och Marc Stears. "The New Realism: from Modus Vivendi to Justice". I *Political Philosophy versus History? Contextualism and Real Politics in Contemporary Political Thought*, redigerad av Jonathan Floyd och Marc Stears. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Hope, Simon. "The Circumstances of Justice". *Hume Studies* 36, nr 2 (2010): 125–48.
- Hume, David. *An Enquiry Concerning the Principles of Morals*. The Clarendon Edition. 1751. Reprint, Oxford: Oxford University Press, 1998.
- . *A Treatise of Human Nature*. The Clarendon Edition. 1738. Reprint, Oxford: Oxford University Press, 2011.
- . *The History of England. Volume I*. 1778. Reprint, Indianapolis: Liberty Fund, 1983.
- Inder, Claire. "International Refugee Law, 'Hyper-Legalism' and Migration Management: The Pacific Solution". I *The Politics of International Migration Management*, redigerad av Geiger Martin &, 220–51. Springer, 2010.
- Ingram, James D. "What Is a 'Right to Have Rights'? Three Images of the Politics of Human Rights". *The American Political Science Review* 102, nr 4 (2008): 401–16.
- Ismael, Jenann. "A Philosopher of Science Looks at Idealization in Political Theory". *Social Philosophy & Policy* 33, nr 1–2 (2016): 11–31.

- Janmyr, Maja. "No Country of Asylum: 'Legitimizing' Lebanon's Rejection of the 1951 Refugee Convention". *International Journal of Refugee Law* 29, nr 3 (13 november 2017): 438–65.
- Johannesson, Livia. *In Courts We Trust. Administrative Justice in Swedish Migration Courts*. Stockholm: Department of Political Science, Stockholm University, 2017.
- Johansson Heinö, Andreas. *Hur mycket mångfald tål demokratin? Demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*. Stockholm: Liber, 2009.
- Jollimore, Troy. "Impartiality". Redigerad av Edward N. Zalta. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University, 2017.
- Joppke, Christian. *Citizenship and Immigration*. Oxford: Polity Press, 2010.
- Jubb, Robert. "Playing Kant at the Court of King Arthur". *Political Studies* 63, nr 4 (2014): 919–34.
- Judt, Tony. "Edge People". *The New York Review of Books* 57, nr 5 (2010).
- . *Postwar. A History of Europe since 1945*. Penguin Books, 2005.
- . "The Social Question Redivivus". *Foreign Affairs* 76, nr 5 (1997): 95–117.
- . "What is Living and What is Dead in Social Democracy?" *The New York Review of Books* 56, nr 20 (2009).
- Kant, Immanuel. *Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- Karlsson Schaffer, Johan. "The Boundaries of Transnational Democracy: Alternatives to the All-Affected Principle". *Obirin Review of International Studies* 38, nr 2 (2012): 321–42.
- Kateb, George. "Foreword". I *Political Thought and Political Thinkers*, redigerad av Stanley Hoffman. Chicago: University of Chicago Press, 1998.
- Kavka, Gregory S. "Hobbes's War of All Against All". *Ethics* 93, nr 2 (1983): 291–310.
- Knight, Jack. *Institutions and social conflict*. Cambridge University Press, 1992.
- Knight, Jack, och James Johnson. "The Priority of Democracy: A Pragmatist Approach to Political-Economic Institutions and the Burden of Justification". *The American Political Science Review* 101, nr 1 (2007): 47–61.
- Korpi, Walter, och Joakim Palme. "The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries". *American Sociological Review* 63, nr 5 (1998): 661–87.
- Kukathas, Chandran. "Are Refugees Special?" I *Migration in Political Theory. The Ethics of Movement and Membership*, redigerad av Sarah Fine och Lea Ypi, 249–68. Oxford: Oxford University Press, 2016.

- . "The Case for Open Immigration". I *Contemporary Debates in Applied Ethics*, redigerad av Andrew I. Cohen och Christopher H. Wellman, 2017–2220. Blackwell, 2005.
- Kymlicka, Will. *Contemporary Political Philosophy. An Introduction*. Second. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- . *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Clarendon Press, 1995.
- . *Politics in the Vernacular*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- . "Solidarity in Diverse Societies: Beyond Neoliberal Multiculturalism and Welfare Chauvinism". *Comparative Migration Studies* 3, nr 1 (2015): 3–17.
- Kymlicka, Will, och Christine Straehle. "Cosmopolitanism, Nation-States, and Minority Nationalism". *European Journal of Philosophy* 7, nr 1 (1999): 65–88.
- Lægaard, Sune. "Feasibility and Stability in Normative Political Philosophy: The Case of Liberal Nationalism". *Ethical Theory and Moral Practice: An International Forum* 9, nr 4 (2006): 399.
- . "Misplaced Idealism and Incoherent Realism in the Philosophy of the Refugee Crisis". *Journal of Global Ethics* 12, nr 3 (2016): 269–78.
- Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap (2001).
- Lamey, Andy. "A Liberal Theory of Asylum". *Politics, Philosophy & Economics* 11, nr 3 (2011): 235–57.
- Leijon, Anna-Greta. *Alla rosor ska inte tuktas!* Stockholm: Tiden, 1991.
- Levy, Jacob T. "There is No Such Thing as Ideal Theory". *Social Philosophy & Policy* 33, nr 1–2 (2016): 312–33.
- . "What it means to be a pluralist". I *Reading Walzer*, redigerad av Yitzhak Benbaji och Naomi Sussmann, 121–38. Routledge, 2014.
- Lewis, David. *Convention. A Philosophical Study*. 1969. Reprint, Oxford: Blackwell Publishing, 2002.
- Lilla, Mark. "Very much a fox". *Times Literary Supplement* 27 (1998): 6–8.
- Lister, Andrew. "Fact-Sensitivity and the 'Defining-Down' Objection". *Res Publica* 23, nr 1 (2017): 117–35.
- Lister, Matthew. "Who are Refugees?" *Law and Philosophy* 32, nr 5 (2013): 645–71.
- López-Guerra, Claudio. "Should Expatriates Vote?" *The Journal of Political Philosophy* 13, nr 2 (2005): 216–34.
- Magee, Bryan. *Popper*. HarperCollins, 1974.
- Malleon, Tom. "Rawls, Property-Owning Democracy, and Democratic Socialism". *Journal of Social Philosophy* 45, nr 2 (2014): 228–51.

- Mann, Michael. "The Autonomous Power of the State: its Origins, Mechanisms and Results". *European Journal of Sociology* 25, nr 2 (1984): 185–213.
- Mason, Andrew. "Just Constraints". *British Journal of Political Science*, nr 34 (2004): 251–68.
- McQueen, Alison. "Political Realism and the Realist 'Tradition'". *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 20, nr 3 (2017): 296–313.
- . "The Case for Kinship: Classical Realism and Political Realism". I *Politics Recovered. Realist Thought in Theory and Practice*, redigerad av Matt Sleat, 243–69. New York: Columbia University Press, 2018.
- Mendus, Susan. *Impartiality in Moral and Political Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Miller, David. "A Tale of Two Cities; or, Political Philosophy as Lamentation". I *Justice for Earthlings: Essays in Political Philosophy*, 228–49. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- . "Das Carensproblem. Review Symposium: The Ethics of Immigration by Joseph Carens". *Political Theory* 43, nr 3 (2015): 387–93.
- . "Democracy's Domain". *Philosophy & Public Affairs* 37, nr 3 (2009): 201–28.
- . "How 'Realistic' Should Global Political Theory Be?" *Journal of International Political Theory* 12, nr 2 (2016): 217–33.
- . "Immigrants, Nations, and Citizenship". *The Journal of Political Philosophy* 16, nr 4 (2008): 371–90.
- . "Immigration and Territorial Rights". I *National Responsibility and Global Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- . "In What Sense Must Political Philosophy Be Political?" *Social Philosophy & Policy* 33, nr 1–2 (2016): 155–74.
- . "In What Sense must Socialism be Communitarian?" *Social Philosophy & Policy* 6, nr 2 (1989): 51–73.
- . "Justice and Boundaries". *Politics, Philosophy & Economics* 8, nr 3 (29 juni 2009): 291–309.
- . *On Nationality*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- . "Political Philosophy for Earthlings". I *Justice for Earthlings: Essays in Political Philosophy*, 16–39. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- . "Social Justice in Multicultural Societies". I *Justice for Earthlings. Essays in Political Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- . *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.

- . "Taking up slack? Responsibility and Justice in Situations of Partial Compliance". I *Justice for Earthlings. Essays in Political Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Miller, James. "Pyrrhonic Liberalism". *Political Theory* 28, nr 6 (2000): 810–21.
- Mill, John Stuart. *On Liberty and Other Essays*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Mills, Charles W. "'Ideal Theory' as Ideology". *Hypatia* 20, nr 3 (01 augusti 2005): 165–83.
- Müller, Jan-Werner. *Constitutional Patriotism*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2007.
- . "Fear and Freedom: On 'Cold War Liberalism'". *European Journal of Political Theory* 7, nr 1 (01 januari 2008): 45–64.
- Murphy, Liam B. *Moral Demands in Nonideal Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Näsström, Sofia. "Ett alternativt synsätt på demokrati". *Tidskrift för politisk filosofi* 9, nr 2 (2005): 30–46.
- . "The Challenge of the All-Affected Principle". *Political Studies* 59, nr 1 (2011): 116–34.
- . "The Legitimacy of the People". *Political Theory* 35, nr 5 (2007): 624–58.
- Nickel, James W. "Rawls on Political Community and Principles of Justice". *Law and philosophy* 9, nr 2 (1990): 205–16.
- Noll, Gregor. "Risky Games? A Theoretical Approach to Burden-Sharing in the Asylum Field". *Journal of Refugee Studies* 16, nr 3 (2003): 236–52.
- Olsen, Tore Vincents, och Christian F. Rostbøll. "Why withdrawal from the European Union is undemocratic". *International Theory* 9, nr 3 (2017): 436–65.
- O'Neill, Onora. "Abstraction, Idealization and Ideology in Ethics". I *Moral Philosophy and Contemporary Problems*, redigerad av J. D. G. Evans. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- . "Instituting Principles: Between Duty and Action". *The Southern Journal of Philosophy* XXXVI (1997): 79–96.
- . "Practical Principles & Practical Judgment". *The Hastings Center Report* 31, nr 4 (2001): 15–23.
- O'Nions, Helen. *Asylum – A Right Denied. A Critical Analysis of European Asylum Policy*. Ashgate Publishing Limited, 2014.
- Owen, David. "Constituting the Polity, Constituting the Demos: on the Place of the All Affected Interests Principle in Democratic Theory and in Resolving the Democratic Boundary Problem". *Ethics & Global Politics* 5, nr 3 (2012): 129–52.

- . "Refugees, Economic Migrants and Weak Cosmopolitanism". *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 20, nr 6 (2017): 745–54.
- . "Refugees, Fairness and Taking up the Slack: On Justice and the International Refugee Regime". *Moral Philosophy and Politics* 3, nr 2 (2016): 229.
- Pécoud, Antoine, och Paul de Guchteneire. *Migration Without Borders*. Berghahn Books, 2007.
- Philp, Mark. *Political Conduct*. Harvard University Press, 2007.
- . "Realism without Illusions". *Political Theory* 40, nr 5 (2012): 629–49.
- . "What is to Be Done? Political Theory and Political Realism". *European Journal of Political Theory* 9, nr 4 (2010): 466–84.
- Podoksik, Efraim. "What is a Nation in Nationalism?" *The Journal of Political Philosophy* 25, nr 3 (2017): 303–23.
- Price, Matthew E. *Rethinking Asylum: History, Purpose, and Limits*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Räikkä, Juha. "The Feasibility Condition in Political Theory". *The Journal of Political Philosophy* 6, nr 1 (1998): 27–40.
- Rawls, John. *A Theory of Justice. Revised edition*. 1971. Reprint, Cambridge, MA: Belknap Press, 1999.
- . *Folkens rätt*. Göteborg: Daidalos, 2001.
- . *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001.
- . "Kantian Constructivism in Moral Theory". *The Journal of Philosophy* 77, nr 9 (1980): 515–72.
- . *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press, 1993.
- . "The Basic Structure as Subject". I *Values and Morals*, 47–71. Philosophical Studies Series in Philosophy. Dordrecht: Reidel, 1978.
- . "The Idea of an Overlapping Consensus". *Oxford Journal of Legal Studies* 7, nr 1 (1987): 1–25.
- . *The Law of Peoples*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001.
- . *Vad rättvisan kräver*. Göteborg: Daidalos, 2005.
- Reinhardt, Karoline. "No Migration in a Realistic Utopia? Rawls's The Law of Peoples and the Topic of Migration". I *Proceedings from The 49th Societas Ethica Annual Conference 2012*, 173–80. Linköping: Linköping University Electronic Press, 2014.
- Robeyns, Ingrid. "Ideal Theory in Theory and Practice". *Social Theory and Practice* 34, nr 3 (2008): 341–62.

- Rodenhäuser, Tilman. "Another Brick in the Wall: Carrier Sanctions and the Privatization of Immigration Control". *International Journal of Refugee Law* 26, nr 2 (2014): 223–47.
- Rossi, Enzo. "Facts, Principles, and (Real) Politics". *Ethical Theory and Moral Practice* 19, nr 2 (2016): 505–20.
- Rossi, Enzo, och Matt Sleat. "Realism in Normative Political Theory". *Philosophy Compass* 9, nr 10 (2014): 689–701.
- Rothstein, Bo. "Creating Political Legitimacy: Electoral Democracy Versus Quality of Government". *The American Behavioral Scientist* 53, nr 3 (2009): 311–30.
- . *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag, 2003.
- . *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. Tredje upplagen. Stockholm: SNS Förlag, 2010.
- Rousseau, Jean-Jacques. *Emil eller Om uppfostran*. Åbo: Frenckell, 1805.
- Sabl, Andrew. *Hume's Politics. Coordination and Crisis in the "History of England"*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012.
- . "Realist Liberalism: an Agenda". *Critical Review of International Social and Political* 20, nr 3 (2017): 366–84.
- Sandelind, Clara. "Costs of Refugee Admission and The Ethics of Extraterritorial Protection". *European Journal of Political Theory*, 2017.
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1474885117738118>.
- . "Territorial Rights and Open Borders". *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 18, nr 5 (2015): 487–507.
- Sangiovanni, Andrea. "Justice and the Priority of Politics to Morality". *The Journal of Political Philosophy* 16, nr 2 (2008): 137–64.
- Sartori, Giovanni. *Democratic Theory*. Praeger, 1965.
- Schmidtz, David. "A Realistic Political Ideal". *Social Philosophy & Policy* 33, nr 1–2 (2016): 1–10.
- . "Nonideal Theory: What It Is and What It Needs to Be". *Ethics* 121, nr 4 (2011): 772–96.
- . *Person, Polis, Planet: Essays in Applied Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Schneewind, J. B. "Kantian Unsocial Sociability: Good Out of Evil". I *Essays on the History of Moral Philosophy*. New York: Oxford University Press, 2009.
- Schuck, Peter H. "Refugee Burden-Sharing: a Modest Proposal". *Yale Journal of International Law* 22, nr 2 (1997): 243–97.

- Scott, James C. *The Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*. New Haven & London: Yale University Press, 1976.
- Seglow, Jonathan. "The Ethics of Immigration". *Political Studies Review* 3, nr 3 (2005): 317–34.
- Shacknové, Andrew E. "Who Is a Refugee?" *Ethics* 95, nr 2 (1985): 274–84.
- Shklar, Judith. "Obligation, Loyalty, Exile". I *Political Theory and Political Thinkers*, redigerad av Stanley Hoffman. Chicago: University of Chicago Press, 1998.
- . *Rädslans liberalism*. Stockholm: Timbro, 2016.
- . "The Work of Michael Walzer". I *Political Theory and Political Thinkers*, redigerad av Stanley Hoffman. Chicago: University of Chicago Press, 1998.
- Sidgwick, Henry. *The Elements of Politics*. London: Macmillan, 1897.
- . *The Methods of Ethics*. London: Macmillan, 1874.
- Simmons, John A. "Ideal and Nonideal Theory". *Philosophy & Public Affairs* 38, nr 1 (2010): 5–36.
- Singer, Peter, och Renata Singer. "The Ethics of Refugee Policy". I *Open borders? Closed societies? The Ethical and Political issues*, redigerad av Mark Gibney. New York: Greenwood Press, 1988.
- Sleat, Matt. *Liberal Realism: A Realist Theory of Liberal Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- . "Realism, Liberalism and Non-Ideal Theory. Or, Are there Two Ways to do Realistic Political Theory?" *Political Studies* 64, nr 1 (2014): 27–41.
- Song, Sarah. "Democracy and Noncitizen Voting Rights". *Citizenship Studies* 13, nr 6 (2009): 607–20.
- . "The Boundary Problem in Democratic Theory: Why the Demos should be Bounded by the State". *International Theory* 4, nr 1 (2012): 39–68.
- . "The Significance of Territorial Presence and the Rights of Immigrants". I *Migration in Political Theory. The Ethics of Movement and Membership*, redigerad av Sarah Fine och Lea Ypi. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Spång, Mikael. "Svensk medborgarskapspolitik". I *Vägar till medborgarskap*, redigerad av Pieter Bevelander, Christian Fernández, och Anders Hellström, 29–58. Lund: Arkiv, 2011.
- . *Svenskt medborgarskap: reglering och förändring i ett skandinaviskt perspektiv*. Delegationen för migrationsstudier, 2015.
- Stears, Marc. "Liberalism and the Politics of Compulsion". *British Journal of Political Science* 37, nr 3 (2007): 533–53.

- . "The Vocation of Political Theory". *European Journal of Political Theory* 4, nr 4 (2005): 325–50.
- Stemplowska, Zofia. "Doing More Than One's Fair Share". *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 19, nr 5 (2016): 591–608.
- . "What's Ideal About Ideal Theory?" *Social Theory and Practice* 34, nr 3 (2008): 319–40.
- Stemplowska, Zofia, och Adam Swift. "Ideal and Nonideal Theory". I *The Oxford Handbook of Political Philosophy*, redigerad av David Estlund. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Stichnoth, Holger, och Karine Van der Straeten. "Ethnic Diversity, Public Spending, and Individual Support for the Welfare State: A Review of the Empirical Literature". *Journal of Economic Surveys* 27, nr 2 (2013): 364–89.
- Stilz, Anna. "Civic Nationalism and Language Policy". *Philosophy & Public Affairs* 37, nr 3 (2009): 257–92.
- . *Liberal Loyalty*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009.
- Stråth, Bo. "The Normative Foundations of the Scandinavian Welfare States in Historical Perspective". I *Normative Foundations of the Welfare State*, redigerad av Nanna Kildal och Stein Kuhnle, 46–63. London: Routledge, 2007.
- Swedbank. "Vart tar våra skattepengar vägen?" Swedbank, 2012.
- Swift, Adam. "The Value of Philosophy in Nonideal Circumstances". *Social Theory and Practice* 34, nr 3 (2008): 363–87.
- Swift, Adam, och Stuart White. "Political Theory, Social Science, and Real Politics". I *Political Theory. Methods and Approaches*, redigerad av David Leopold och Marc Stears. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Tamir, Yael. *Liberal Nationalism*. Princeton, NY: Princeton University Press, 1995.
- Taylor, Charles. *Modern Social Imaginaries*. Durham: Duke University Press, 2004.
- "The 1951 Refugee Convention and 1967 Protocol". *UNHCR*, u.å.
- Trägårdh, Lars. *The Concept of the People and the Construction of Popular Political Culture in Germany and Sweden, 1848 - 1933*, 1993.
- Tsebelis, George. "The Abuse of Probability In Political Analysis: The Robinson Crusoe Fallacy". *The American Political Science Review* 83, nr 1 (1989): 77–91.
- . "The Effect of Fines on Regulated Industries: Game Theory vs. Decision Theory". *Journal of Theoretical Politics* 3, nr 1 (1991): 81–101.
- Valentini, Laura. "Ideal vs. Non-Ideal Theory: A Conceptual Map". *Philosophy Compass* 7, nr 9 (2012): 654–64.

- . "On the Apparent Paradox of Ideal Theory". *The Journal of Political Philosophy* 17, nr 3 (2009): 332–55.
- Veyne, Paul. "Did the Greeks Know Democracy?" *Economy and Society* 34, nr 2 (2005): 322–45.
- Virally, Michel. "Review Essay: Good Faith in Public International Law". *The American Journal of International Law* 77, nr 1 (1983): 130–34.
- Waldron, Jeremy. *Law and Disagreement*. Oxford: Clarendon Press, 1999.
- Walzer, Michael. "On Negative Politics". I *Liberalism Without Illusions*, redigerad av Bernard Yack. Chicago: University of Chicago Press, 1996.
- . "Pluralism in a Political Perspective". I *The Politics of Ethnicity*, 1–28. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982.
- . *Pluralism och jämlikhet*. Göteborg: Daidalos, 1993.
- . "Response". I *Reading Walzer*, redigerad av Yitzhak Benbaji och Naomi Sussmann. London: Routledge, 2014.
- . *What It Means to Be an American*. Lightning Source, 1996.
- Weber, Max. *Economy and Society*. Vol. 1. Berkeley: University of California Press, 1978.
- Wenar, Leif. "Why Rawls is Not a Cosmopolitan Egalitarian". I *Rawls's Law of Peoples: a Realistic Utopia*, redigerad av Rex Martin och David A. Reidy, 95–113. Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- Whelan, Frederick G. "Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem". I *NOMOS 25: Liberal Democracy*, redigerad av J. R. Pennock och J. W. Chapman, 13–47. New York: New York University Press, 1983.
- Wiens, David. "'Going Evaluative' to Save Justice from Feasibility—a Pyrrhic Victory". *The Philosophical Quarterly* 64, nr 255 (2014): 301–7.
- . "Political Ideals and the Feasibility Frontier". *Economics and Philosophy* 31, nr 3 (2015): 447–77.
- Williams, Bernard. *In the Beginning Was the Deed. Realism and Moralism in Political Argument*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005.
- Woodward, James. "Commentary: Liberalism and Migration". I *Free Movement: Ethical Issues in the Transnational Migration of People and of Money*, redigerad av Brian Barry och Robert E. Goodin, 59–84. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 1992.
- . "Justice and Reciprocity: The Case for Nonideal Theory". *Social Philosophy & Policy* 33, nr 1–2 (2016): 122–54.

- Yack, Bernard. "Can Patriotism Save Us from Nationalism? Rejoinder to Viroli". *Critical Review* 12, nr 1–2 (1998): 203–6.
- . "Popular Sovereignty and Nationalism". *Political Theory* 29, nr 4 (2001): 517–36.
- . "The Myth of the Civic Nation". I *Theorizing Nationalism*, redigerad av Ronald Beiner. New York: State University of New York, 1999.
- Zolberg, Aristide R. "Why Not the Whole World? Ethical Dilemmas of Immigration Policy". *The American Behavioral Scientist* 56, nr 9 (2012): 1204–22.
- Åmark, Klas. *Hundra år av välfärdspolitik: Välfärdsstatens framväxt i Sverige och Norge*. Umeå: Boréa, 2005.
- Öberg, Nils. *Gränslös rättvisa eller rättvisa inom gränser*. Uppsala universitet, 1994.

Lund Political Studies

1. Ruin, Olof. Kooperativa förbundet 1899-1929. En organisationsstudie. Stockholm: Rabén & Sjögren, 1960.
2. Vallinder, Torbjörn. I kamp för demokratin. Rösträttsrörelsen i Sverige 1886-1900. Stockholm: Natur & Kultur, 1962.
3. Petersson, Hans F. Power and International Order. An Analytic Study of Four Schools of Thought and Their Approaches to the War, the Peace and the Postwar System 1914-1919. Lund: Gleerups, 1964.
4. Westerhult, Bo. Kronofogde, häradsskrivare, länsman. Den svenska fögderiförvaltningen 1810-1917. Lund: Gleerups, 1966.
5. Wieslander, Hans. I nedrustningens tecken. Intressen och aktiviteter kring försvarsfrågan 1918-1925. Lund: Gleerups, 1966.
6. Söderberg, Olof. Motororganisationerna i Sverige. Bakgrund, grupperingar, aktiviteter. Stockholm: Rabén & Sjögren, 1966.
7. Sjöblom, Gunnar. Party Strategies in a Multiparty System. Lund: Studentlitteratur, 1968.
8. Hydén, Göran. TANU Yajenga Nchi. Political Development in Rural Tanzania. Lund: Uniskol, 1968.
9. Lindeberg, Sven-Ola. Nödhjälp och samhällsneutralitet. Svensk arbetslöshetspolitik 1920-1923. Lund: Uniskol, 1968.
10. Westerhult, Bo. Underdåniga påtryckningar. Fögderitjänstemännens intressebevakning från 1800-talets början till år 1918. Lund: Gleerups, 1969.
11. Bergquist, Mats. Sverige och EEC. En statsvetenskaplig studie av fyra åsiktsriktningars syn på svensk marknadspolitik 1961-62. Stockholm: Norstedts, 1970.
12. Lundquist, Lennart. Means and Goals of Political Decentralization. Lund: Studentlitteratur, 1972.
13. Bjurulf, Bo. An Analysis of Some Aspects of the Voting Process. Lund: Studentlitteratur, 1972.

14. Stenelo, Lars-Göran. *Mediation in International Negotiations*. Lund: Studentlitteratur, 1972.
15. Lindquist, Stellan. *Linkages between Domestic and Foreign Policy: The Record of Ghana*. Lund: Studentlitteratur, 1974.
16. Bjurulf, Bo. *A Dynamic Analysis of Scandinavian Roll-Call Behavior. A Test of a Prediction Model of Ten Minority Situations in Three Countries*. Lund: Studentlitteratur, 1974.
17. Hermerén, Henrik. *Regeringsbildningen i flerpartisystem*, Lund: Studentlitteratur, 1975.
18. Johannesson, Conny. *Studier över Svenska metallindustriarbetarförbundets förhandlingsorganisation vid förbundsförhandlingar – med samordning*. Lund: Studentlitteratur, 1975.
19. Peterson, Carl-Gunnar. *Ungdom och politik. En studie av Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund*. Stockholm: Frihets förlag, 1975.
20. Bryder, Tom. *Power and Responsibility. Contending Approaches to Industrial Relations and Decision Making in Britain 1963-1971*. Lund: Gleerups, 1975.
21. Jönsson, Christer. *The Soviet Union and the Test Ban: A Study in Soviet Negotiation Behavior*. Lund: Studentlitteratur, 1975.
22. Kronvall, Kai. *Politisk masskommunikation i ett flerpartisystem. Sverige – en fallstudie*. Lund: Studentlitteratur, 1975.
23. Liljequist, Gunnar. *Distribution av kommunal service*. Lund: Liber, 1977.
24. Lartey, George W. *The Fourth Dimension: the argument against the theory of evolutionary stages of social development*. Malmö: Gotab, 1977.
25. Weston, David. *Realism, Language and Social Theories. Studies in the Relation of the Epistemology of Science and Politics*. Lund, 1978.
26. Hagström, Bo. *1971 års länsförvaltningsreform. En utvärdering*. Lund: Studentlitteratur, 1978.
27. Skogmar, Gunnar. *Atompolitik. Sambandet mellan militärt och civilt utnyttjande av atomenergi i amerikansk utrikespolitik 1945-1973*. Malmö: Stenvalls Förlag, 1979.
28. Sannerstedt, Anders. *Fri konkurrens eller politisk styrning? 1963 års trafikpolitiska beslut – debatten om innehåll, tillämpning och effekter*. Lund: Studentlitteratur, 1979.
29. Lidén, Anders. *Security and Recognition. A Study of Change in Israel's Official Doctrine 1967-1974*. Lund: Studentlitteratur, 1979.
30. Magnusson, Håkan. *Kommunerna och den regionala planeringen. En analys av länsplaneringen och den fysiska riksplaneringen*. Lund: Studentlitteratur, 1980.

31. Stenelo, Lars-Göran. Foreign Policy Predictions. Lund: Studentlitteratur, 1980.
32. Lundell, Bengt. MBL utan avtal. Kommunerna och MBL. Helsingborg, 1981.
33. Norrving, Bengt. Kommunerna och bostadsförsörjningen. En analys av bostadsplaneringen. Lund: Liber, 1981.
34. Linderoth, Sven. Från konkurrens till monopol. En studie av lokal politisk och ekonomisk journalistik. Malmö: Dialog, 1981.
35. Forje, John. The One and Indivisible Cameroon: Political Integration and Socio-Economic Development in a Fragmented Society. Lund, 1981.
36. Adebo, Tarekegn. Ideological Trends in the Political Thinking of the Developing Regions: The Case of Sub Saharan Africa. Lund: Studentlitteratur, 1982.
37. Elgström, Ole. Aktiv utrikespolitik. En jämförelse mellan svensk och dansk parlamentarisk utrikesdebatt 1962-1978. Lund: Studentlitteratur, 1982.
38. Lindkvist, Kent. Program och parti: principprogram och partiideologi inom den kommunistiska rörelsen i Sverige 1917-1972. Lund: Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia, 1982.
39. Bergström, Tomas och Lundell, Bengt. Från MBL till MBA. Kommunerna och MBL. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1982.
40. Hörberg, Thomas. Prediktion, osäkerhet och risk i internationella förhandlingar. En studie av svenskt förhandlingsbeteende vid förhandlingarna med Sovjetunionen 1940-41 om ett handelsavtal. Lund: Studentlitteratur, 1983.
41. Geraedts, Henry. The People's Republic of China: Foreign Economic Relations and Technology Acquisition 1972-1981. Lund: Forskningspolitiska institutet, 1983.
42. Jerneck, Magnus. Kritik som utrikespolitiskt medel. En studie av de amerikanska reaktionerna på den svenska Vietnamkritiken Lund: Dialogos, 1983.
43. Stenelo, Lars-Göran. The International Critic. Lund: Studentlitteratur, 1984.
44. Bergström, Thomas och Lundell, Bengt. Lokalt medbestämmande. Kommunerna och MBL. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1984.
45. Sjölin, Mats. Kommunalpolitiken i massmediernas spegel. En studie av dagspressen och lokalradions bevakning av fem kommuner. Lund: Dialogos, 1985.
46. Albinsson, Per. Skiftningar i blått. Förändringar inom Moderata Samlingspartiets riksorganisation 1960-1985. Lund: Kommunfakta Förlag, 1986.
47. Jonsson, Rolf. De okända förhandlingarna. Statens förhandlingsråd och regeringens MBL-förhandlingar. Lund: Dialogos, 1986.
48. Polak, Jiri. Dependence Patterns in the Soviet Bloc: The Case of Romania and East Germany. Lund: Studentlitteratur, 1986.

49. Lundell, Bengt. Kommunerna och MBL. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1986.
50. Rothstein, Bo. Den socialdemokratiska staten. Reformen och förvaltning inom svensk arbetsmarknads- och skolpolitik. Lund: Arkiv, 1986.
51. Pierre, Jon. Partikongresser och regeringspolitik. En studie av den socialdemokratiska partikongressens beslutsfattande och inflytande 1948-1978. Lund: Kommunfakta Förlag, 1986.
52. Schmidt, Stephan. Pionjärer, efterföljare och avvaktare. Innovationer och deras spridning bland svenska primärkommuner. Lund: Kommunfakta Förlag, 1986.
53. Westerlund, Ulf. Superpower Roles. A Comparative Analysis of United States and Soviet Foreign Policy. Lund: Department of Political Science, 1987.
54. Lundquist, Lennart. Implementation Steering. An Actor-Structure Approach. Lund: Studentlitteratur, 1987.
55. Stenelo, Lars-Göran, red. Statsvetenskapens mångfald. Festskrift till Nils Stjernquist. Lund: Lund University Press, 1987.
56. Nilsson, Ann-Sofie. Political Uses of International Law. Lund: Dialogos, 1987.
57. Bergström, Tomas. Konkurrerande eller kompletterande demokrati? Om företagsdemokrati i de svenska kommunerna. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1988.
58. Lindell, Ulf. Modern Multinational Negotiation: The Consensus Rule and Its Implications in International Conferences. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1988.
59. Stenelo, Lars-Göran, red. Makten över den decentraliserade skolan. Lund: Studentlitteratur, 1988.
60. Lundquist, Lennart. Byråkratisk etik. Lund: Studentlitteratur, 1988
61. Petersson, Harry, red. Vem styr förändringarna inom sjukvården – politikerna eller de medicinska professionerna? En studie av subspecialiseringen inom ortopedin. Lund: Kommunfakta Förlag, 1989.
62. Jonsson, Rolf. Fackligt inflytande och politisk demokrati. En analys av regeringens MBL-förhandlingar. Lund: Kommunfakta Förlag, 1989.
63. Johannesson, Bengt. Kommunal bostadspolitik. Lund: Kommunfakta Förlag, 1989.
64. Aronson, Torbjörn. Konservatism och demokrati. En rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner. Stockholm: Norstedts, 1990.
65. Petersson, Bo. The Soviet Union and Peacetime Neutrality in Europe. A Study of Soviet Political Language. Göteborg: MH Publishing, 1990.
66. Lundquist, Lennart. Förvaltning och demokrati. Stockholm: Norstedts, 1991.

67. Höjelid, Stefan. *Sovjetbilden i nordisk press. Svenska, norska och finländska reaktioner på sovjetiskt agerande.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1991.
68. Jansson, Per. *Säkerhetspolitikens språk: Myt och metafor i svensk säkerhetspolitisk diskurs 1919-1939.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1991.
69. Johansson, Jörgen. *Offentligt och privat i regionalpolitiken.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1991.
70. Lundquist, Lennart. *Förvaltning, stat och samhälle.* Lund: Studentlitteratur, 1992.
71. Håkansson, Anders. *Konsten att vinna ett val. En studie av fram- och tillbakagångar för socialdemokraterna i kommunalvalet 1988.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1992.
72. Ternblad, Klas. *Planering i norm och handling. Studier av en epok av landstingsplanering.* Lund: Wi, 1992.
73. Persson, Stefan. *Dödlägen i internationella förhandlingar.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1992.
74. Sannerstedt, Anders. *Förhandlingar i riksdagen.* Lund: Lund University Press, 1992.
75. Lundquist, Lennart. *Ämbetsman eller direktör? Förvaltningschefens roll i demokratin.* Stockholm: Norstedts, 1993.
76. Gynnerstedt, Kerstin. *Etik i hemtjänst. En studie av förvaltnings- och professionsetik.* Lund: Studentlitteratur, 1993.
77. Schartau, Mai-Briith. *The Public Sector Middle Manager: The Puppet who Pulls the Strings?* Lund: Wi, 1993.
78. Sjölin, Mats. *Coalition Politics and Parliamentary Power.* Lund: Lund University Press, 1993.
79. Stenelo, Lars-Göran och Norrving, Bengt, red. *Lokal Makt.* Lund: Lund University Press, 1993.
80. Iwanaga, Kazuki. *Images, Decisions and Consequences in Japan's Foreign Policy.* Lund: Lund University Press, 1993.
81. Tita-Ghebdinga, Legala. *African and O.A.U. Diplomacy on Dual Paradigms of Self-Determination 1945-1985.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1993.
82. Lundquist, Lennart. *Statsvetenskaplig förvaltningsanalys. Problem, trender och program.* Lund: Studentlitteratur, 1994.
83. Blom, Agneta P. *Kommunalt chefskap – en studie om ansvar, ledarskap och demokrati.* Lund: Dialogos, 1994.
84. Agevall, Lena. *Beslutsfattandets rutinisering.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1994.

85. Andersson, Jan A. Nordiskt samarbete: aktörer, idéer och organisering 1919-1953. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1994.
86. Bengtsson, Hans. Förskolereformen. En studie i implementering av svensk välfärdspolitik 1985-1991. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1995.
87. Uhlin, Anders. Democracy and Diffusion. Transnational Lesson-Drawing among Indonesian Pro-Democracy Actors. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1995.
88. Kinnvall, Catarina. Cultural Diffusion and Political Learning. The Democratization of China. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1995.
89. Westlind, Dennis. The Politics of Popular Identity. Lund: Lund University Press, 1996.
90. Stubbergaard, Ylva. Stat, kris och demokrati. Lapporörelsens inflytande i Finland 1929-1932. Lund: Arkiv, 1996.
91. Sendabo, Teferi. Foreign Aid and State Sovereignty: The Ethio-Swedish Aid Cooperation. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1996.
92. Mattson, Ingvar. Förhandlingsparlamentarism. En jämförande studie av riksdagen och folketinget. Lund: Lund University Press, 1996.
93. Larsson, Per. Regimförhandlingar på miljöområdet. En studie av förhandlingarna om LRTAP-konventionen. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1996.
94. Stenelo, Lars-Göran och Jerneck, Magnus, red. The Bargaining Democracy. Lund: Lund University Press, 1996.
95. McKnight, Utz Lars. Political Liberalism and the Politics of Race. Beyond Perfectionism and Culture. Lund: Lund University Press, 1996.
96. Steiner, Kristian. Strategies for International Legitimacy. Lund: Lund University Press, 1996.
97. Lundquist, Lennart. Fattigvårdsfolket. Ett nätverk i den sociala frågan 1900-1920. Lund: Lund University Press, 1997.
98. Andersson, Ronny. Medborgarna, politikerna och sjukvården. En studie av attityder och demokrati. Lund: Studentlitteratur, 1997.
99. Kronsell, Annica. Greening the EU: Power practices, resistances and agenda setting. Lund: Lund University Press, 1997.
100. Thunborg, Annika. Public and Non-Profit Interaction: U.S. Assistance to Eastern European Media 1989-1995. Lund: Lund University Press, 1997.
101. Johansson, Karl Magnus. Transnational Party Alliances: Analysing the Hard-Won Alliance Between Conservatives and Christian Democrats in the European Parliament. Lund: Lund University Press, 1997.

102. Badom, Ted Gogote. *Foreign Intervention in Internal Wars*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1997.
103. Söderholm, Peter. *Global Governance of AIDS: Partnerships with Civil Society*. Lund: Lund University Press, 1997.
104. Lundquist, Lennart. *Demokratins väktare. Ämbetsmännen och vårt offentliga etos*. Lund: Studentlitteratur, 1998.
105. Gustavsson, Jakob. *The Politics of Foreign Policy Change. Explaining the Swedish Reorientation on EC Membership*. Lund: Lund University Press, 1998.
106. Hall, Patrik. *The Social Construction of Nationalism: Sweden as an Example*. Lund: Lund University Press, 1998.
107. Sönne, Maria. *Administrative Reforms and the Quest for Foreign Investment in China – The Case of Shenzhen*. Lund: Lund University Press, 1999.
108. Aggestam, Karin. *Reframing and Resolving Conflict. Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*. Lund: Lund University Press, 1999.
109. Tallberg, Jonas. *Making States Comply: The European Commission, the European Court of Justice, and the Enforcement of the Internal Market*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1999.
110. Hall, Martin. *Constructing Historical Realism: International Relations as Comparative History*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1999.
111. Spång, Mikael. *Justice and Society: Problems of Reformist Politics*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 1999.
112. Svedberg, Erika. *The “Other” Recreated: A Relational Approach to East-West Negotiations*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2000.
113. Ericson, Magnus. *A Realist Stable Peace: Power, Threat and the Development of a Shared Norwegian-Swedish Democratic Security Identity 1905-1940*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2000.
114. Bengtsson, Rikard. *Trust, Threat, and Stable Peace: Swedish Great Power Perceptions 1905-1939*. Lund: Department of Political Science, 2000.
115. Stoltz, Pauline. *About Being (T)here and Making a Difference? Black Women and the Paradox of Visibility*. Lund: Department of Political Science, 2000.
116. Bäckstrand, Karin. *What Can Nature Withstand? Science, Politics and Discourses in Transboundary Air Pollution Diplomacy*. Lund: Department of Political Science, 2001.
117. Lundquist, Lennart. *Medborgardemokratin och eliterna*. Lund: Studentlitteratur, 2001.

118. Hedin, Astrid. *The Politics of Social Networks: Interpersonal Trust and Institutional Change in Post-Communist East Germany*. Lund: Department of Political Science, 2001.
119. Sundström, Mikael. *Connecting Social Science and Information Technology. Democratic Privacy in the Information Age*. Lund: Department of Political Science, 2001.
120. Jönsson, Christer, Jerneck, Magnus och Stenelo, Lars-Göran, red. *Politik i globaliseringens tid*. Lund: Studentlitteratur, 2001.
121. Gustafsson, Rune. *Syntes och design. Den intellektuelle politikern som konstnär*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2001.
122. Danjoux, Olivier. *L'Etat, C'est Pas Moi*. Lund: Department of Political Science, 2002.
123. Jönsson, Kristina. *Translating Foreign Ideas into Domestic Practices. Pharmaceutical Policies in Laos and Vietnam*. Lund: Department of Political Science, 2002.
124. Bengtsson, Marie. *Stat och kommun i makt(o)balans. En studie av flyktingmottagandet*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2002.
125. Björkdahl, Annika. *From Idea to Norm. Promoting Conflict Prevention*. Lund: Department of Political Science, 2002.
126. Badersten, Björn. *Medborgardygd. Den europeiska staden och det offentliga rummets etos*. Stockholm: Bokförlaget natur och kultur, 2002.
127. Boussard, Caroline. *Crafting Democracy. Civil Society in Post-Transition Honduras*. Lund: Department of Political Science, 2003.
128. Janson, Per. "Den huvudlösa idén": Medborgarlön, välfärdspolitik och en blockerad debatt. Lund: Arkiv, 2003.
129. Santesson-Wilson, Peter. *Studier i symbolpolitik*. Lund: Department of Political Science, 2003.
130. Johnson, Björn. *Policyspridning som översättning*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen och Arbetslivsinstitutet, 2003.
131. Sundström, Mikael, Rosén, Malena och Hall, Martin. *En guide till mellanstatliga organisationer*. Lund: Studentlitteratur, 2004.
132. Sjövik, Kristian. *Demokrati bortom nationalstaten?* Lund: Department of Political Science, 2004.
133. Hellström, Lennart. *Brandts politiska tänkande. En studie i kontinuiteten i Brandts politiska tänkande*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2004.

134. Lindberg, Staffan. *The Power of Elections – Democratic Participation, Competition and Legitimacy in Africa*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2004.
135. Bexell, Magdalena. *Exploring Responsibility. Public and Private in Human Rights Protection*. Lund: Department of Political Science, 2005.
136. Jerre, Ulrika. *Conflicting Logics? Implementing Capacity and EU Adaptation in a Postcommunist Context*. Lund: Department of Political Science, 2005.
137. Rindefjäll, Teresia. *Democracy Beyond the Ballot Box. Citizen Participation and Social Rights in Post-Transition Chile*. Lund: Department of Political Science, 2005.
138. Fernandez, Christian. *Medborgarskap efter nationalstaten? Ett konstruktivt förslag*. Lund: Department of Political Science, 2005.
139. Nilsson, Tom. *Till vilken nytta? Om det lokala politiska deltagandets karaktär, komplexitet och konsekvenser*. Lund: Department of Political Science, 2005.
140. Stripple, Johannes. *Climate Change after the International: Rethinking Security, Territory and Authority*. Lund: Department of Political Science, 2005.
141. Erlingsson, Gissur. *Varför bildas nya partier? Om kollektivt handlande och partientreprenörer*. Lund: Department of Political Science, 2005.
142. Strömvik, Maria. *To Act as a Union. Explaining the Development of the EU's Collective Foreign Policy*. Lund: Department of Political Science, 2005.
143. Niklasson, Tomas. *Regime Stability and Foreign Policy Change: Interaction between Domestic and Foreign Policy in Hungary 1956-1994*. Lund: Department of Political Science, 2006.
144. Hellström, Anders. *Bringing Europe Down to Earth*. Lund: Department of Political Science, 2006.
145. Melander, Fredrik. *Lokal Forskningspolitik: Institutionell dynamik och organisatorisk omvandling vid Lunds Universitet 1980-2005*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2006.
146. Hegeland, Hans. *Nationell EU-parlamentarism. Riksdagens arbete med EU-frågorna*. Stockholm: Santérus Academic Press, 2006.
147. Lundquist, Lennart. *Att hantera humanvetenskapens tudelning*. Malmö: Liber, 2006.
148. Ahrnens, Anette. *A Quest for Legitimacy. Debating UN Security Council Rules on Terrorism and Non-proliferation*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2007.
149. Alasfoor, Reyadh. *The Gulf Cooperation Council: Achievements and Challenges. A Political Analysis to the Study of Regional Integration of the GCC States*. Lund: Department of Political Science, 2007.

150. Hedlund, Maria. Demokratiska genvägar: Expertinflytande i den svenska lagstiftningsprocessen om medicinsk genteknik. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2007.
151. Bolin, Anna. The military profession in change – the case of Sweden. Lund: Department of Political Science, 2008.
152. Broman, Matilda. Taking Advantage of Institutional Possibilities and Network Opportunities. Analyzing Swedish Strategic Action in EU Negotiations. Lund: Department of Political Science, 2008.
153. Kalm, Sara. Governing Global Migration. Lund: Department of Political Science, 2008.
154. Rosén Sundström, Malena. Förankring av socialdemokratisk EU-politik. Med rum för demokratisk debatt? Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2008.
155. Dannestam, Tove. Stadspolitik i Malmö. Politikens meningsskapande och materialitet. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2009.
156. Knaggård, Åsa. Vetenskaplig osäkerhet i policyprocessen. En studie av svensk klimatpolitik. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2009.
157. Uçarlar, Nesrin. Between Majority Power and Minority Resistance: Kurdish Linguistic Rights in Turkey. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2009.
158. Conrad, Maximilian. Between Communication and Community. EU Constitution-Making, a European Public Sphere and the (Un-)likelihood of Transnational Political Debate. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2009.
159. Scuzzarello, Sarah. Caring Multiculturalism. Local Immigrant Policies and Narratives of Integration in Malmö, Birmingham and Bologna. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2010.
160. Strömbom, Lisa. Revisiting the Past. Israeli identity, thick recognition and conflict transformation. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2010.
161. Fägersten, Björn. Sharing Secrets. Explaining International Intelligence Cooperation. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2010.
162. Karlsson, Rasmus. Three essays on our planetary future. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2010.
163. Lundquist, Lennart. Flocken i massamhället. Den politiska ordningens villkor och uttryck. Lund: Arkiv, 2011.
164. Lundquist, Lennart. Slutet på yttrandefriheten (och demokratin?). Stockholm: Carlssons, 2012.
165. Wahman, Michael. Uniting Against Autocrats. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2012.

166. Hultén, John. Ny väg till nya vägar och järnvägar. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2012.
167. Mukhtar-Landgren, Dalia. Planering för framsteg och gemenskap: om den kommunala utvecklingsplaneringens idémässiga förutsättningar. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2012.
168. Lund, Emma. Hybrid Governance in Practice – Public and Private Actors in the Kyoto Protocol's Clean Development Mechanism. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2013.
169. Gustafsson, Nils. Leetocracy: Political participation, social network sites and inequality. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2013.
170. Persson, Anders. Defining, Securing and Building a Just Peace: The EU and the Israeli-Palestinian conflict. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2013.
171. Melander, Stina. Kassakultur i förändring. Samspelet mellan organisationskultur och administrativa reformer på Försäkringskassan. Lund: Statsvetenskapliga institutionen 2013.
172. Hildingsson, Roger. Governing Decarbonization: The State and the New Politics of Climate Change. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2014.
173. Narby, Petter. Time of Crisis: Order, Politics, Temporality. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2014.
174. Pettersson, Jonna. Incalculable Community. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2015.
175. Rennick, Sarah Anne. The Practice of Politics and Revolution: Egypt's Revolutionary Youth Social Movement. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2015.
176. Fredén, Annika. Strategic Voting under Coalition Governments. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2016.
177. Edenberg, Emil. Nothing more to see: Contestation of belonging and visibility in Russian media. Lund: Statsvetenskapliga institutionen och Malmö: Institutionen för globala politiska studier, 2016.
178. Nielsen, Tobias D. Words Matter in the Woods: Discourses on Deforestation in Global Climate Politics. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2016.
179. Ingesson, Tony. The Politics of Combat: the Political and Strategic Impact of Tactical-Level Subcultures, 1939-1995. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2016.
180. Altermark, Niklas. After Inclusion: Intellectual Disability as Biopolitics. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2016.

181. von Schéele, Cecilia. *The Void. Urban wasteland as political space.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2016.
182. Gustafsson, Sofie. *Medborgarskapande på olika villkor. Självbilder, skolkoder och syn på kunskap i den svenska gymnasieskolan.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2016.
183. Knotz, Carlo. *Getting Tough on Unemployment: Essays on the politics of unemployment benefit reform in affluent democracies.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2016.
184. Nilsson, Klas. *The Money of Monarchs: The importance of nontax revenue for autocratic rule in early modern Sweden.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2017.
185. Nyberg, Linda. *Market Bureaucracy: Neoliberalism, Competition and EU State Aid Policy?* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2017.
186. Andersson, Per. *Essays on the Politics of Taxation.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2017.
187. Gusic, Ivan. *War, peace & the city: Urban conflicts over peace(s) in postwar Belfast, Mitrovica and Mostar.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2017.
188. Fred, Mats. *Projectification. The Trojan Horse of Local Government.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2018.
189. Waaranperä, Ulrika. *Histories of land. Politicization, property and belonging in Molo, Kenya.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2018.
190. Engstrand, Sandra. *State Learning and Role Playing – International environmental cooperation in the Arctic Council.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2018.
191. Chaib, Josef. *Experts, Evidence, and Other Knowledge: The Government of Welfare Collaboration.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2018.
192. Boyer, Kurtis. *An Autocracy of Empathy: A Relational Approach to Understanding our Failure to Recognize the Moral Significance of the Nonhuman.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2018.
193. Hedling, Elsa. *Blending Politics and New Media – Mediatized Practices of EU Digital Diplomacy.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2018.
194. *Vänbok till Ole Elgström. The EU and the emerging global order.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2018.
195. Östbring, Björn. *Migrationspolitiska dilemman – Om idealism och realism i liberal politisk teori.* Lund: Statsvetenskapliga institutionen, 2019

Migrationspolitiska dilemman

Den globala flyktingkrisen ställer Sverige inför en svårhanterlig politisk och moralisk fråga. Vilka skyldigheter har vi mot människor på flykt, och finns det en gräns för hur många flyktingar vi kan ta emot? I den politiska debatten går det att skönja att mycket grundläggande normativa föreställningar står mot varandra. En dragkamp mellan å ena sidan en partikularistisk etik och en nationell syn på staten, där de egna medborgarnas intressen och samhällsgemenskap sätter gränser för vilka åtaganden som Sverige kan ha, och å andra sidan en universalistisk etik som fokuserar på mänskliga rättigheter och humanitära behov och som ifrågasätter den nationalstatliga ordningens exkluderande konsekvenser.

I avhandlingen behandlas denna motsättning inom ramarna för liberal politisk teori. Liberalismen antas vanligen vara universalistisk till sin natur, och är således i grunden kritisk till nationalstaters sätt att prioritera vissa människors intressen framför andras på vad som betraktas som moraliskt godtyckliga grunder. Men frågan är inte fullt så enkel. Företrädare för så kallad liberal nationalism argumenterar att både liberal teori och praktik bör acceptera att socialliberala och liberaldemokratiska institutioner förutsätter ett större mått av ömsesidig identifikation, tillit och solidaritet bland samhällets invånare än vad som vore möjligt i en värld organiserad efter universalistiska principer.

Denna skiljelinje inom normativ teori analyseras i avhandlingen i ljuset av en central metateoretisk diskussion inom politisk teori i allmänhet, en diskussion som det senaste decenniet pågått kring idealism och realism som olika utgångspunkter för normativ analys. Avhandlingens övergripande syfte är att belysa hur olika metateoretiska utgångspunkter – synsätt kring syftet med normativ teori, relationen mellan ideal och verklighet och antaganden kring människans och politikens natur – påverkar vilka ideal, institutioner eller handlingar som en normativ teori bedömer som rättfärdiga och önskvärda. På en mer specifik nivå är syftet att klargöra betydelsen av sådana utgångspunkter i relation till normativ teori om migration och nationalism, och i förlängningen för möjligheten att göra välgrundade ställningstaganden i förhållande till en konkret politisk situation av det slag som flyktingkrisen ställer oss inför.

